

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE İLE AZERBAYCAN'IN KAMU YÖNETİMİ
TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Rumeysa Nur CAVLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Emine ÇELİKSOY

Çankırı – 2024

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE İLE AZERBAYCAN'IN KAMU YÖNETİMİ
TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Rumeysa Nur CAVLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Emine ÇELİKSOY

ankırı – 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
TEZ KABUL VE ONAY	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKİYE’DE KAMU YÖNETİMİ TEŞKİLATI	5
2.1. Türkiye’nin Yönetim Sistemi.....	5
2.2. Merkezî Yönetim	13
2.2.1. Başkent Teşkilatı.....	15
2.2.1.1. Cumhurbaşkanlığı	16
2.2.1.2. Bakanlıklar	27
2.2.1.3. Yardımcı Kuruluşlar.....	29
2.2.2. Taşra Teşkilatı.....	37
2.2.2.1. İl Genel İdaresi.....	37
2.2.2.2. İlçe İdaresi	41
2.3. Yerinden Yönetim.....	42
2.3.1. Mahalli İdareler (Yer Bakımından Yerinden Yönetimler).....	44
2.3.1.1. İl Özel İdaresi.....	47
2.3.1.2. Belediye.....	50
2.3.1.3. Büyükşehir Belediyesi	53
2.3.1.4. Köy	56
2.3.2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim	59
2.4. Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yaşanan Güncel Sorunlar	72
3. AZERBAYCAN’DA KAMU YÖNETİMİ TEŞKİLATI.....	78
3.1. Azerbaycan’ın Yönetim Sistemi	78
3.2. Merkezî Yönetim	89
3.2.1. Başkent Teşkilatı.....	90

3.2.1.1. Cumhurbaşkanı	90
3.2.1.2. Başbakan	95
3.2.1.3. Bakanlar Kurulu ve Bakanlıklar.....	97
3.2.2. Taşra Teşkilatı.....	101
3.3. Yerel Yönetim.....	107
3.4. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti	116
3.5. Azerbaycan’da Kamu Yönetiminde Yaşanan Güncel Sorunlar.....	121
4. TÜRKİYE VE AZERBAYCAN’IN KAMU YÖNETİMİ	
TEŞKİLATLANMASI BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	127
5. SONUÇ.....	150
KAYNAKÇA	155
ÖZGEÇMİŞ.....	170

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Türkiye ile Azerbaycan'ın Kamu Yönetimi Teşkilatlarının Karşılaştırılması* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

24/01/2024

İmza

Rumeysa Nur CAVLI

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Rumeysa Nur Cavlı tarafından hazırlanan *Türkiye ile Azerbaycan'ın Kamu Yönetimi Teşkilatlarının Karşılaştırılması* başlıklı bu çalışma, 24.01.2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Emine Çeliksoy	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Metin Özkaral	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Utku Aybudak	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 11.01.2024 tarih ve 2024/02-11-A sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türkiye ile Azerbaycan'ın Kamu Yönetimi Teşkilatlarının Karşılaştırılması konulu tezde, Türkiye ve Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatlarının neler olduğu açıklanarak ve her iki ülkenin kamu yönetimi teşkilatlarının karşılaştırılması yapılarak, benzer ve farklı olan yönler ortaya çıkarılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim süresince bana çok değerli katkıları olan ve bu çalışmamda da her daim yanımda olan ve her zaman desteğini yakından hissettiğim çok kıymetli danışman hocam *Doç. Dr. Emine ÇELİKSOY*'a ve yine desteklerinden ötürü *Öğr. Gör. Dr. Çağlar EZİKOĞLU*'na ve eğitim hayatım boyunca bana katkıda bulunan, desteklerini esirgemeyen diğer tüm kıymetli hocalarıma teşekkür ederim.

Yine bu süreçte beni motive eden, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her daim arkamda olan çok kıymetli canım aileme de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

24/01/2024

Rumeysa Nur CAVLI

ÖZET

Tezin Başlığı : Türkiye ile Azerbaycan'ın Kamu Yönetimi Teşkilatlarının Karşılaştırılması
Tezin Yazarı : Rumeysa Nur CAVLI
Danışman : Doç. Dr. Emine Çeliksoy
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 24/01/2024

Devlet vatandaşların tek başlarına karşılayamadıkları ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulmuş bir örgüttür. Devlet kamu yönetimleri vasıtasıyla hizmet sunar. Kamu yönetimi için ise belli bir kamu yönetimi teşkilatının var olması gerekmektedir. Bu durumda her ülke kendi sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşantısına, birikimine göre bir yönetim yapısı benimseyerek ve kendi yapısına uygun kamu yönetimi teşkilatı oluşturarak idare edilmektedir. Ülkedeki kamu yönetimi sunumu belirli bir kamu yönetimi teşkilatlanması ile gerçekleştirilmektedir. Bu teşkilatlanma her ülkede farklı olabilmektedir. Çünkü her ülkenin geçmişte ve bugün içinde bulunduğu durumlar kamu yönetimi teşkilatını doğrudan etkileyebilmektedir. Böylelikle her ülkede farklılaşan kamu yönetimi teşkilatlarının neler olduğu, benzerliklerinin ve farklılıklarının neler olduğu, karşılaştırmalı kamu yönetimi ile ortaya çıkarılabilmektedir. Bu çalışmada da Türkiye ve Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatlarının nasıl olduğu, nasıl bir yapıda oluşturulduğu, her iki ülkenin yönetim sistemleri ve buna bağlı olarak merkezi ve yerel yönetimler açısından nasıl teşkilatlandığı güncel bilgiler dahilinde açıklanarak karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma yapılırken, her iki ülkenin birbirine benzeyen ve birbirinden farklı olan özelliklerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışma giriş ve sonuç hariç üç ana bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde Türkiye'deki kamu yönetimi teşkilatı, ikinci bölümünde Azerbaycan'da kamu yönetimi teşkilatı, üçüncü bölümünde ise Türkiye ve Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatlanması bakımından karşılaştırılması yer almaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden karşılaştırma tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi Teşkilatı, Türkiye, Azerbaycan, Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi

ABSTRACT

Thesis Title : Comparison of Public Administration Organizations of Turkey and Azerbaijan
Author : Rumeysa Nur CAVLI
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Emine ÇELİKSOY
Department : Political Science and Public Administration
Thesis Type : Master's Thesis
Date : 24/01/2024

The state is an organization created to meet the needs of citizens that they cannot meet on their own. The state provides services through public administrations. A certain public administration organization must exist for a public administration. In this case, each country is governed by adopting a management structure according to its social, political, economic and cultural life and creating a public administration organization suitable for its own structure. The public administration representation in the country is carried out with a certain organization of public administration. This organization can be different in each country because the past and present situation of each country can directly affect the public administration organization. Thus, what are the different public administration organizations in each country and what are their similarities and differences can be revealed through comparative public administration. In this study, how the public administration organizations of Turkey and Azerbaijan are, in what kind of structure they are formed, the administrative systems of both countries and accordingly how they are organized in terms of central and local governments are explained and compared within the current information. This study is aimed to reveal the similar and different features of both countries while making comparison. The study consists of three main parts except introduction and conclusion. The first part of the study includes the organization of public administration in Turkey, the second part includes the organization of public administration in Azerbaijan, and the third part includes the comparison of Turkey and Azerbaijan in terms of public administration organization. One of the qualitative research methods which is comparative studies was used in this research.

Keywords: Organization of Public Administration, Turkey, Azerbaijan, Comparative Public Administration

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AHC	Azerbaycan Halk Cumhuriyeti
BBK	Büyükşehir Belediyesi Kanunu
BK	Belediye Kanunu
CHS	Cumhurbaşkanlığı H�k�met Sistemi
CSK	Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu
DK	Danıştay Kanunu
HSK	Hakimler ve Savcılar Kurulu
���K	�l �zel İdaresi Kanunu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
M�	Milattan �nce
OHAL	Olağanüstü Hâl
RSFSC	Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
SK	Sayıştay Kanunu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
STK	Sivil Toplum Kuruluğu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
��YOK	�lke İçinde Yerinden Olmuğ Kişiler
YY	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde birçok farklı kamu yönetimi teşkilatının varlığı söz konusudur. Bu teşkilatlanmalar her ülkenin toplumsal ve siyasal yapısına göre şekillenmektedir. Kamu yönetimi teşkilatı, devlet idaresinde önemli bir konumu teşkil etmektedir.

Devlet, vazifelerini, yetkilerini ve çalışmalarını yerine getirmek için belli bir örgüt yapısına belli bir politikaya, personele ve malvarlığına gereksinim hissetmektedir. Tüm bunların büsbütün ve uyumlu bir şekil içerisinde bulunması, yönetimde etkinliği ve verimliliğini olumlu yönde yükseltmektedir (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2069). Bu açıdan belli bir örgütün, personelin, politikaların olması ve bunların sistemli bir düzen içinde yürütülmesi yönetim için çok önemli bir hâle gelmektedir.

Kamu yönetimi teşkilatı mekân ve zaman koşullarına, ülkedeki toplumsal, iktisadi, politik koşul ve olanaklarına göre bir biçim almaktadır. Bu sebeple tek bir tür kamu yönetimi teşkilatının varlığından söz edilmemektedir. Doğal olarak her ülkenin yönetim kuruluşları farklı bir yapıda olabilmektedir (Giritli, 1999, ss. 3-4).

Tüm ülkelerde yönetsel yapının oluşumuna bakıldığında yönetim teşkilatının anayasa kurallarına göre kurulduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kamu yönetimi teşkilatında bulunan kuruluşların var olabilmesi için daima hukuki bir dayanağına gereksinim vardır (Gözübüyük, 2015, s. 73).

Türkiye’de yürütme, merkezden yönetim (merkezi yönetim) ve yerinden yönetim olmak üzere ikiye ayrılmakta olup, yine merkezden yönetimin kendi içinde; başkent teşkilatı ve taşra teşkilatı olarak iki kısma ayrıldığı ve yerinden yönetimin ise kendi içinde; yer yönünden yerinden yönetimler ve hizmet yönünden yerinden yönetim olarak ayrıldığı bilinmektedir (Yördem ve Şeker, 2018, s. 10).

Gelişmiş ülkeler incelendiğinde kamu hizmetlerinin yalnızca merkezden ya da yerinden yönetime göre teşkilatlanmadığı görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasasında Madde 123’te de belirtildiği üzere idarenin kurulması ve vazifelerinin merkezde ve yerinden yönetim esasına göre karma bir şekilde işlediği görülmektedir (Giritli, 1999, ss. 3-4). Dolayısıyla, Türkiye’deki merkezi ve yerinden yönetim sisteminin beraber çalışması karma bir yönetim sistemini ortaya çıkarmıştır. Tabi ki bu karma yönetim yalnızca Türkiye’ye has değildir. Çünkü bütün modern devletler de

bu sistemi uygulamaktadır. Lakin bu devletlerde merkezi yönetimin nasıl bir düzeyde olduğu ya da mahalli idarelerin (yerel yönetimler) vazife ve yetkilerinin çeşitleri, seviyeleri gibi durumların ne şekilde olduğu devletlere göre farklılık arz edebilmektedir (Mecek, 2020, s. 297).

Azerbaycan’da ise çeşitli politik ve sosyal gelişmelere, zamanlara ilişkin olarak idari teşkilatlanmada birçok bambaşka oluşumlar meydana gelmiştir. Genel itibari ile bakıldığında Hanlıklar Dönemi’nden itibaren günümüze kadar idari teşkilatlanmada Beylikler, Emirlikler, Sultanlık, Vilayetler, Gazalar, Guberniya, Daireler ve Rayonlar gibi çeşitli teşkilatlanmalar ve oluşumlar söz konusu olmuştur. Tüm bunlarla beraber Azerbaycan, son iki yüzyılın Çarlık Rusya’sı ile Sovyetler Birliği’nin idaresinde bulunmuştur. Bu durumda da ülkenin yönetim yapısı, teşkilatı ve kültürel açıdan dönemlerin izlerini görmek mümkün olmuştur (Elma, 2014, ss. 109-110). Daha sonra Azerbaycan’ın 1991 senesinde Sovyetlerin yıkılışı sonrasında bağımsızlığına ulaşması sonucunda idari yapılanmaların tekrardan inşa edilmesi söz konusudur. Azerbaycan’ın idari yönden tekrardan kuruluşu, Haydar Aliyev’in döneminde; 1993 ile 2003 senelerini içine alan bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Yalnızca yönetim teşkilatları değiştirilerek buna ilave olarak tek dereceli bir yerel yönetim kurumu olan Belediyeler kurulmuştur. Rayon sistemi ile birlikte belediyeler de teşkilatlanmıştır. Burada da yine Sovyet yönetiminin izlerini, Sovyet mirasının varlığını görmek ise mümkündür (Elma, 2014, s. 110).

Ülkenin idari yapısına bakıldığında idari yapının büyük bir oranda Sovyet Rusya zamanından miras kaldığı ortaya çıkmaktadır. Sovyet Rusya zamanında merkezci bir statü oluşturulan rayon sistemi bazı ufak farklılıklar ve katkılar ile günümüz Azerbaycan’ında devam etmektedir. Azerbaycan’da idari yapıda bulunan rayon ile beraber bölge, şehir, kasaba ve köy şeklinde çeşitli idari birimler de bulunmaktadır (Elma, 2014, ss. 112-113).

Azerbaycan çok uzun seneler boyunca Sovyetler Birliği’nin etkisinde kaldığı için demokratik ve özgürlükçü alışkanlıklara sahip olmamıştır. Bundan ötürü de otoriter bir idare zihniyeti ve buna uyumlu olarak politik kültür oluşturulmuş ve bu yapı yerleşmiştir. Haliyle bağımsızlık sonrasındaki süreçte Azerbaycan’da kamu yönetimi eski yapıya çok da uzak olmayan merkeziyetçi bir yapı ile karşımıza çıkmaktadır (Rehimli, 2009, s. 377). Genel olarak, Azerbaycan’ın kamu yönetimi

teşkilatlanmasında SSCB'nin emarelerini görmek mümkündür. Bununla birlikte şu anki mevcut biçimini bağımsızlık beyannamesinin ve 1995 Anayasası ile beraber almış olduğu bilinmektedir. Azerbaycan Cumhuriyetinin kamu yönetimi teşkilatlanmasına bakıldığında teşkilatlanma üç kısma ayrılmaktadır. Bunlar; Merkezi yönetim, yerel yönetim ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'dir (Demirelli, 2012, s. 57).

Dünyada 40'a yakın ülkede başkanlık sistemi ya da başkanlık sistemine benzeyen sistemlerin kullanıldığı bilinmektedir. Her ülkenin kendine özgü birtakım özellikleri bu sistemlerin içinde yer bulmaktadır. Türkiye'de de uzun seneler boyunca parlamenter sistemin eleştirildiği, başkanlık sistemine geçilmesinin gerekli olduğu yönünde farklı farklı fikirler, eleştiriler ortaya atılmıştır (Esen ve Kalağan, 2020, s. 274). Azerbaycan'da da uzun seneler baskıcı otorite, tekçi yapılar hâkim olduğu için başkanlık sistemi geleneği devam ettirilmiştir. Günümüzde Türkiye kendine özgü cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi tipini, Azerbaycan'da kendi başkanlık tipini kendilerine has özelliklerle oluşturarak bu sistemlerle yönetilmeye başlamıştır.

Konu Tanımı:

Tezde Türkiye'deki kamu yönetimi teşkilatı ve Azerbaycan'daki kamu yönetimi teşkilatının tanımı detaylı bir şekilde yapılarak, her iki ülkenin kamu yönetimi teşkilatlarının benzer ve farklı olan yönleri ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın Amacı:

Tezin amacı Türkiye ile Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatlarının karşılaştırılması yapılarak, Türkiye ve Azerbaycan'daki kamu yönetimi teşkilatlarının birbirleriyle aynı olan, benzer olan ve birbirlerinden farklı olan taraflarının neler olduğunu belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi:

Literatür taraması yapıldığında, Türkiye ile Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatlarının karşılaştırmalı bir biçimde ele alındığı herhangi bir teze veya makaleye rastlanılmamıştır. Daha çok Türkiye'nin kamu yönetimi teşkilatı ve Azerbaycan'ın kamu yönetimi yapısından bahsedilen makaleler gözlemlenmiştir. Bununla birlikte karşılaştırmalı olarak yalnızca Türkiye ve Azerbaycan'daki belediyelerin ele alındığı makaleye rastlanılmıştır. Bu açıdan bu çalışma her iki ülkenin kamu yönetimi

teşkilatının neler olduğunu, iki ülkenin de anayasalarından ve buna ek olarak ilgili kaynaklardan güncel bilgiler ışığında ele alınarak yazılmıştır. Bu durum ise bu çalışmanın literatüre farklılık katacak olması ve katkıda bulunması açısından önemlidir.

Varsayımlar:

Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden karşılaştırma tekniği kullanıldığı için herhangi bir varsayım ortaya çıkarılmamıştır. Çünkü nitel araştırma teknikleri, sözel verilere sahiptir. Dolayısıyla bu özelliği ile araştırma neticelerine bağlı olarak, bir deney veyahut kanıt yapılamadığı için herhangi bir varsayımın geliştirilmesi olanaklı değildir (Kozak, 2018, s. 79. Aktaran: Alkan, 2021, s. 2).

Sınırlılıklar:

Tezde, Türkiye’de ve Azerbaycan’da kamu yönetimi teşkilat yapısının şu anki mevcut yapıları ele alınmıştır. Dolayısıyla hem Türkiye’de hem de Azerbaycan’da meydana gelen birtakım değişiklikler güncel bir şekilde aktarılmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak yazılmıştır. Çalışmada birincil ve ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde yazılmış olan çalışmalar Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Teze o şekilde aktarılmıştır.

Tez, giriş ve sonuç haricinde üç ana bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde Türkiye’deki kamu yönetimi teşkilatı hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kısımda Türkiye’deki yönetim sisteminin ne olduğu, merkezi ve yerel yönetimlerinin neler olduğu, başkent ve taşra teşkilatının içinde hangi birimlerin yer aldığı ülkede yaşanan güncel kamu yönetimi sorunlarının neler olduğu detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Tezin ikinci bölümünde Azerbaycan’daki kamu yönetimi teşkilatı hakkında bilgiler verilerek, Azerbaycan’ın teşkilat yapısı ortaya konulmuş, bu kısımda da Azerbaycan’ın merkezi, yerel, başkent ve taşra birimleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Azerbaycan’ın kamu yönetiminde meydana gelen güncel sorunların neler olduğuna da değinilmiştir. Son olarak tezin üçüncü bölümünde ise Türkiye ve Azerbaycan’ın kamu yönetimi teşkilat yapısı karşılaştırılarak, bu kısımda nelerin aynı nelerin benzer nelerin farklı olduğu ortaya konulmuştur.

2. TÜRKİYE’DE KAMU YÖNETİMİ TEŞKİLATI

2.1. Türkiye’nin Yönetim Sistemi

Türkiye Cumhuriyeti Devletinde, geçmişten bugüne kadar sosyal, siyasal ve iktisadi durumlara göre çeşitli hükûmet sistemlerinin tecrübe edildiği bilinmektedir. Bunlar; Meclis Hükûmet sistemi ve Parlamenter sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. 1921’den 1923 senesine kadar meclisin kuvvetli bir yapıda olduğu, ön plana çıktığı, yasamanın, yürütmenin ve yargının mecliste bir araya geldiği hükûmet sistemlerinden biri olan Meclis Hükûmet sisteminin uygulandığı bilinmektedir. Bu hükûmet sisteminde yargı yetkisinin, meclisin aracılığı ile oluşturulan İstiklal Mahkemelerine ait olduğu, yürütmenin ise meclis üyelerinden meydana gelen Bakanlar Kuruluna ait olduğu görülmüştür. Buradan yola çıkarak, meclisin ne kadar kuvvetli olduğu gerek hükûmetin ve gerekse yargı organının meclise son derece bağlı bir yapıda olduğu ve meclise göre hareket eden bir sistem olarak uygulandığı söylenebilmektedir (Dinç ve Yılmaz, 2022, s. 170).

Parlamento kavramı ile Türk siyaseti ilk kez 1877 senesinde tanışmıştır. Zira Türkiye’de Parlamenter sistemin köklerini çok geçmiş bir zaman diliminde görmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu zamanlarında Parlamenter sisteme rastlanılmaktadır. Osmanlı Devleti’nin sona ermesi ile Türkiye’de 1921 Anayasasında da belirtilen Meclis Hükûmeti sisteminden sonra yaklaşık yüz yıldır parlamenter sistem ile yönetim söz konusu olmuştur. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber parlamenter sistemin uygulandığı görülmüştür (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 925 ; Mammadov, 2020, s. 49).

Parlamenter sistemde, Cumhurbaşkanının statüsü kuvvetlendirilerek kendi başına alabileceği birtakım kararlar ortaya konulmuştur. Bunlardan en önemlilerinin; Başbakanı göreve getirmesi ya da Başbakanın istifasını onaylaması, meclis seçimlerinin yenilenmesine yönelik karar vermesi, anayasa değişikliği söz konusu olduğunda yapılacak olan değişikliklerin halkın oyuna takdim etmesi gibi mühim kararlar olduğu bilinmektedir. Yürütmenin büyük çoğunluğu, parlamento içinden oluşarak yürütmedeki kişiler parlamentoya karşı sorumlu olmaktadır (Dinç ve Yılmaz, 2022, s. 172; Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 925). Türkiye’de 1923 senesinden 2017 senesine kadar parlamenter sistemin varlığından söz etmek mümkündür. Türkiye

Cumhuriyeti anayasalarından da yola çıkarak Türkiye'nin 2017 senesine kadar olan ki Kurtuluş Savaşı zamanı dışındaki süreçlerde, kuvvetlerin yumuşak bir şekilde ayrıldığı bir sistemin hâkim kılındığı görülmektedir (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 925).

Fakat parlamenter sistemin her ne kadar 2017 yılına kadar hâkim olduğu görülse de tam anlamı ile 2014 senesine kadar hakim olduğu, 2014'ten sonra ise yarı başkanlık sisteminin ön plana çıktığı, 2017 senesinde gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile artık gerçek manada cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin uygulandığı görülmektedir. 1921 senesi ile 1924 seneleri içinde uygulanan meclis hükûmeti sisteminin dışında, parlamenter sistemin Türk siyasetinde çok uzun yıllar boyunca hâkim olduğu söylenebilmektedir (Dinç ve Yılmaz, 2022, ss. 173-174-175).

Tek partili dönemlerden 1960 yılına kadar siyasal anlamda herhangi bir istikrarsızlık durumu söz konusu olmamıştır. Bu dönemlerde sorun çıkmayınca hükümet sistemi üzerinde bazı sorgulamalar yapılmamıştır. Fakat ilerleyen zamanlarda 1960'lı yıllardan sonra birtakım siyasi istikrarsızlıkların baş göstermesi, askeri darbelerin yaşanması gibi süreçler 1980 yılları ile beraber hükümet sistemi üzerinde bir değişiklik olması yönünde fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 925). Bazı siyasetçiler hükümet sisteminin değişikliği yönünde fikirler sunarken buna karşıt olarak hükümet sistemlerinden değil de seçim sistemlerinden kaynaklanan sorunlara dikkat çekenler de olmuştur. Hükümet sistemi üzerinde sistemin değiştirilmesi ya da değiştirilmemesi yönünde birçok farklı görüş ortaya çıkmıştır. Parlamenter sistemin varlığını sürdürmesi yönünde fikirlere sahip olan kişiler bu sistemin eksikliklerinin tamamlanıp sorunların çözülerek devam etmesi gerektiğini öne sürmüştür. Yarı başkanlık ve başkanlık sistemine olumlu bakanlar ve bu sistemi isteyenler ise parlamenter sistemin artık son bulmasını istemiştir (Akçakaya ve Özdemir, 2018, ss. 925-926).

Türkiye'de 2017 senesine kadar Kurtuluş Savaşı zamanı dışındaki bütün zamanlarda kuvvetlerin yumuşak ayrılığı hâkimdir. Dolayısıyla yürütme halk tarafından seçilmemekte olup, parlamento içinden seçilmekteydi (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 925).

Türkiye'de 2007 yılında anayasa değişikliği için halk oylaması yapılmış ve referandum sonucu ile artık, Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisinin değil, halkın seçmesi için bir yol açılmıştır (Yördem ve Şeker, 2018, s. 13).

Cumhurbaşkanının artık, halk tarafından seçilecek olmasının önü açılmış olsa da bu durum kuvvetler ayrılığının sert bir şekilde ayrıldığını göstermemektedir. Çünkü Başbakan ve Bakanların çoğu parlamentonun üyesi olup, güvenoyuna bağlı olmaktaydı. Yıllar sonra 2017 senesindeki anayasa değişikliği ile sert bir şekilde kuvvetler ayrımını öngören yeni bir sistemin geleceği ortaya çıkmıştır. Fakat bu sert ayrım ABD’de uygulanan başkanlık sistemi gibi olmayıp, bazı taraflarının ABD’dekinden daha farklı bir yapıya sahip olan, Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi olarak ortaya çıkacaktır (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 925). 21 Ekim 2007 tarihindeki anayasa değişikliği ile halk artık Cumhurbaşkanını seçebilmektedir. Lakin 11. Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül bu değişikliğe göre halk tarafından seçilmemiş, TBMM tarafından seçilerek Cumhurbaşkanlığı görevine gelmiştir. Burada mevcut Cumhurbaşkanı seçilme yönteminin değişmiş olduğunu ancak sistemin uygulanmasında bir değişiklik olmadığını yani Abdullah Gül’ün halk tarafından değil de TBMM tarafından seçilmesi durumu yarı başkanlık sistemine uygulama düzeyinde değil de yalnızca yasal düzeyde geçildiğini göstermiştir (Turan, 2018, s. 56). Fakat 2014 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçiminde 12. Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan ilk kez halk oyu ile doğrudan halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Böylece sistemdeki değişiklik faaliyete konulmuş, 2014 yılında yapılan seçimlerden beri fiili olarak ve de yasal zeminde yarı başkanlık sistemine geçiş yaşanmıştır (Turan, 2018, s. 56). Böylelikle 10 Ağustos 2014 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi ile halkın oyu ile ilk kez bir Cumhurbaşkanı seçilmiş ve böylece seçilen Cumhurbaşkanı göreve başlamıştır (Yördem ve Şeker, 2018, s. 13). Lakin Yarı Başkanlık olarak ifade edilen bu sistemde hükûmetin başında var olan Başbakanını da halk seçmektedir. Bu durum ise yürütmede çift başlılık üzerinde birtakım tartışmalara sebebiyet vermiştir (Turan, 2018, s. 53). Böylelikle Türkiye’de 6771 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası değişikliğine yönelik kanunun, 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandum ile kabul edilerek parlamenter sistem terk edilip cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçilmiştir. Sistem değişikliği ile beraber yürütmedeki düalist yapı artık tekçi bir yapıya bürünmüş, Bakanlar Kurulu kaldırılmış tüm yetkiler Cumhurbaşkanına ait olmuştur (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 98).

Türkiye’de daha önceleri cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi üzerinde duran ve konuşmalarında bu duruma yer veren bazı önemli siyasi liderlerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu önemli siyasi liderlerden olan; Alparslan Türkeş, Necmettin Erbakan,

Turgut Özal ve Süleyman Demirel'in bu sistem hakkında gerçekleştiremedikleri fikirleri, günümüzde Milliyetçi Hareket Partisi'nin genel başkanı olan Devlet Bahçeli'nin desteği de sağlanarak, Recep Tayyip Erdoğan aracılığıyla ortaya konulmuştur (Turan, 2018, s. 44). Böylelikle yeni hükümet sistemi, Necmettin Erbakan ile beraber siyaset yapmış ve onun geleneğinden gelen Recep Tayyip Erdoğan'ın ve yine Milliyetçi Hareket Partisi'nde Alparslan Türkeş ile beraber siyaset yapmış MHP geleneğinden gelen Devlet Bahçeli'nin destekleri ile uygulamaya konulabilmiştir. Böylece beraber siyaset yaptıkları liderlerin de Başkanlık sistemi üzerinde durmaları ve kendilerinin de hâlâ siyaset içinde bulunmaları bu sistemin uygulamaya konulmasında etkili olmuştur. Zaman içerisinde birtakım olayların baş göstermesi ile örneğin 15 Temmuz 2016 tarihinde ülkemizde yapılan darbe girişimi ile ülke içinde yeni bir durumun ortaya çıkması, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisini birbirine daha yakın kılmış ve bu yakınlık sürecin çabuk bir şekilde işleyişine sebep olmuştur (Turan, 2018, s. 45).

Darbe girişiminin olması ile içerden ve dışardan gelebilecek tüm tehlike ve tehditleri engellemek adına 21 Temmuz 2016 tarihinde Olağanüstü Hâl (OHAL) ilan edilmiştir. Olağanüstü Hâl, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin uygulandığı dönemde 19 Temmuz 2018'de kaldırılmış bulunmaktadır. Ülke içindeki siyasetin bazı tikanıklıklar göstermesi, Ortadoğu'da meydana gelen çatışmalar ile savaşların etkisi, ülkemize yönelik birtakım global anlamda tehditlerin bulunması ve son olarak da 15 Temmuz'da yaşanan darbe teşebbüsü ile bazı problemlerin, sıkıntıların, tehlike ve tehditlerin önüne geçebilme gayesi, yeni hükümet sistemine geçme sürecini hızlandırmıştır (Turan, 2018, s. 45). 16 Nisan 2017 tarihinde anayasa değişikliği referandumu gerçekleşikten sonra 24 Haziran 2018 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Milletvekilliği Genel Seçimleri gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu seçimlerin sonucunda Türkiye'nin yasal anlamda ve eylemsel olarak yeni bir hükümet sistemine yani cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişi sağlanmıştır (Turan, 2018, s. 43).

Türkiye'de uygulanmakta olan, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ABD'de uygulanan başkanlık sistemi ile aynı özellikleri, nitelikleri taşımamaktadır. Ama başkanlık sistemine çok daha yakın bir yönetim sistemi uygulanmaktadır (Mammadov, 2020, s. 1).

Türkiye Cumhuriyeti Devletinde kuvvetler ayrılığına göre yönetilen sistemde yürütmenin başında Cumhurbaşkanı bulunurken, Yasamada TBMM, Yargıda ise Bağımsız Mahkemeler bulunmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi yasama, yürütme, yargı organlarına ve Türkiye'nin yönetim teşkilatına çok mühim değişiklikler getirerek, yeni bir teşkilatlanma meydana getirmiştir. Bu sistem, Türk tipi başkanlık sistemi olarak ifade edilebilmektedir. Yeni sistemin en mühim özellikleri: yürütme organının yasama organının tasdikine sunulmaması, yürütme gücünün tek başlı olması ve Cumhurbaşkanına ait olan yetkilerin artırılıp, geniş yetkilere sahip bir yapıya bürünmesidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim teşkilatında yapılan mühim değişikliklerin daha çok merkezi idarenin başkent kısmında olduğu görülmektedir. Böylelikle Cumhurbaşkanlığında; Cumhurbaşkanı yardımcılığı, ofisler, kurullar meydana getirilmiştir (Özdemir, 2021, ss. 284-285).

Türkiye'de 2017 yılında anayasa değişikliği öncesinde parlamenter sistemin hâkim olduğu dönemde bu sistemde yürütmede Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu bulunmaktaydı. Fakat anayasa değişikliği ile yürütmeye ait olan tüm yetki ve görevler sadece Cumhurbaşkanında toplanmıştır. Göreve gelen Cumhurbaşkanı kendisinin atayacağı bakanlar ile hükûmet oluşturabilmektedir. Eski sistemde olduğu gibi artık, parlamento aracılığı ile bir hükûmetin meydana gelmesi söz konusu olmamaktadır (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 928). Yeni sistem, yürütme alanında Cumhurbaşkanına geniş yetkiler vermiş ve bu sayede Cumhurbaşkanına, anayasa ve kanunların herhangi bir sınırlaması olmayan her alanda kararname ve düzenlenme yetkisi tanımıştır (Yördem ve Şeker, 2018, s. 14). Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi her ne kadar başkanlık sistemi ile tıpa tıp aynı olmasa da içinde birtakım benzerlikleri bulundurmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise başkanlık sisteminde olduğu gibi yasama ve yürütme organlarının birbirlerinden sert bir şekilde ayrı olmasıdır (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 928). Daha önceleri parlamenter sistemde hükûmetin güvenoyuna sunulması söz konusu iken yeni sistem ile birlikte Cumhurbaşkanının oluşturduğu hükûmet güvenoyuna sunulmamakta ve bakanlar da meclis tarafından onaya tabi tutulmamaktadır (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 928). Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminde Cumhurbaşkanı, ülkenin milli güvenliğinin sağlanmasından silahlı kuvvetlerin hazırlanmasına kadar TBMM'ye karşı sorumlu olmaktadır. Bu konularda

daha önce Bakanlar Kurulu sorumlu olmaktadır lakin değişiklik ile artık bu sorumluluk direk Cumhurbaşkanına ait olmuştur (Akçakaya ve Özdemir, 2018, s. 930).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, yürütmeye yönelik bir sistem değişikliği olduğundan ötürü anayasa değişikliği, KHK, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri de bu alanda yani yürütme alanında bir düzenleme getirmiştir (Turan, 2018, s. 81). Yasama ve yargı alanlarında da bazı düzenlemeler gerçekleşmiştir.

Yasamaya ilişkin düzenlemelere bakılacak olursa, bu sistemde kuvvetler arasındaki bağlar, ilişkiler mühim bir konu haline gelmiş ve anayasa değişikliğinde kuvvetler ayrılığı üzerinde durularak bunun önemi belirtilmiştir. Bir taraftan da sistemin değişmesini isteyenler sürekli bu konuyu zikretmişler ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 24 Haziran 2018 tarihli seçimde "Güçlü Meclis Güçlü Hükümet" sloganını kullanması bu konu üzerinde nasıl önemle ve sık sık durulduğunu göstermiştir (Turan, 2018, s. 48).

2017 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği yasama bölümünde bazı değişiklikleri ortaya koymuştur. Bunlar: Milletvekili sayısında olan bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceden 550 olan milletvekili sayısının 600' e çıkarılması, daha önce seçilme yaşının 25 iken, 18' e düşürülmesi ve daha önce askerlik görevini gerçekleştirmek şartının askerlik ile bağının olmaması biçiminde yeniden düzenlenmesi yapılmıştır (Turan, 2018, s. 48). Seçme yaşının 18 olması durumundaki yapılan bu değişikliklerin ana nedeni daha demokratik daha dinamik ve geniş bir katılımın gerçekleştirilmesini sağlamaktır (Dinç ve Yılmaz, 2022, s. 192).

2007 Anayasası değişikliği öncesinde seçimler 5 yılda bir yapılmaktaydı. 2007 Anayasası ile seçimler 4 yılda bir yapılmaya kararlaştırılmıştı lakin değişiklik ile beraber tekrar 2007 yılı öncesine gidilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin 5 yılda bir yapılması şartı tekrardan kararlaştırılmıştır (Turan, 2018, s. 48). Böylelikle seçimler 5 yılda bir gerçekleştirilmektedir.

Yapılan bu değişiklikler ve düzenlemeler ile 24 Haziran 2018 seçimlerine gidilmiş ve seçimlere; Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin bir araya gelerek oluşturduğu Cumhur İttifakı ile Cumhuriyet Halk Partisi, İyi Parti ve Saadet Partisi'nin bir araya gelerek oluşturduğu Millet İttifakı ile ve Vatan Partisi, Hür Dava Partisi, Halkların Demokratik Partisi'nin seçimlere ittifak olarak değil de parti olarak,

yine aynı zamanda Büyük Birlik Partisi'nin Cumhuriyet ittifakına, Demokrat Parti'nin de Millet ittifakına destek vererek katılımı gerçekleşmiştir (Turan, 2018, s. 48).

Yasama alanına ilişkin yapılan mühim bir düzenlemelerden biri de meclisin bilgi edinmesi ve denetim faaliyetlerine yönelik düzenlenme olmuştur. Güvenoyu ile gensoru kaldırılmıştır (Turan, 2018, s. 50). Çünkü güvenoyu ve gensoru, hükûmetin meclise karşı sorumlu olduğunu gösteren uygulamalardı ve yeni sistemin hayata geçmesi ile bunların ortadan kaldırılması mecburi bir durum haline gelmiştir. Fakat meclis araştırması, genel görüşme, yazılı soru ve meclis soruşturmalarının var olması ile bilgi edinme ile denetleme yetkisinin bu biçimde kullanılması için bir düzenleme gerçekleştirilmiştir (Turan, 2018, ss. 50-51). Tabi burada meclisin dışında bir kabinenin oluşturulması ile denetimin hiçbir şekilde olmaması gibi bir anlam ortaya çıkmamaktadır. Çünkü meclis yazılı soru ile Cumhurbaşkanı yardımcılara, bakanlara yönelik yazılı bir şekilde soru sorabilmekte ve TBMM'nin üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanarak, Cumhurbaşkanı yardımcılara ve bakanlara görevleri ile ilgili suç işlediklerine dair önerge vererek meclis soruşturması açılabilen ve böylelikle meclis tarafından denetimin uygulandığını görmek mümkün olmaktadır (Turan, 2018, s. 51).

Yasamada yer alan TBMM'nin yasamaya ilişkin vazife ve yetkileri ise genel olarak şunlardır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, madde 87): Kanun koymak, kanunları değiştirmek ve kaldırılmasını sağlamak, bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve onaylamak; paranın basılması ile savaş ilanına karar vermek, Uluslararası antlaşmaların tasdiklenmesini uygun bulmak, TBMM üye sayısının 3/5 çoğunluğunun kararı üzerine genel ve özel af ilanına karar vermektedir. Tüm bunlarla beraber anayasanın diğer maddelerinde öngörülmüş olan yetkileri kullanarak vazifelerini gerçekleştirmektedir.

Yürütme kısmındaki düzenlenmelere bakıldığında 7140 ve 6271 sayılı Cumhurbaşkanı seçimi kanununda bazı değişikliklerin meydana geldiği bilinmektedir. Bu değişiklik, TBMM'ye ve Cumhurbaşkanı'na seçimleri yenileyebilme yetkisi vermiş fakat bunun bazı şartlarının olduğu, seçimi yenileme kararı kimden gelirse gelsin bu durumda Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimleri yenilenmek mecburiyetinde olduğu belirtilmiştir. TBMM'nin seçimlerin yenilenmesi kararını verebilmesi için üye tamsayısının 3/5 çoğunluğunu sağlaması gerekmekte ve eğer

meclis, Cumhurbaşkanının ikinci döneminde seçimlerin yenilenmesine yönelik bir kararda bulunur ise bu vaziyette, Cumhurbaşkanı bir kez daha adaylığını koyabilmektedir (Turan, 2018, s. 51).

Cumhurbaşkanının, yargı alanına ilişkin göreve ve yetkilerinde ve bununla beraber yargı sisteminde doğrudan değil de dolaylı olarak bazı değişiklikler olmuştur. Bunlardan biri; Anayasanın 9. Maddesinde meydana gelen bir değişiklik olmuş, “bağımsız” ifadesinden sonra “ve tarafsız” ifadesi eklenmiştir (Turan, 2018, s. 51).

Cumhurbaşkanlığına yönelik gerçekleştirilen değişiklikler Cumhurbaşkanlığı kısmında detaylı açıklanmıştır.

Yargıya yönelik yapılan birçok değişiklikler mevcuttur. Bunlar şu şekildedir: Anayasa mahkemesine yönelik anayasanın 146. Maddesi bir değişikliğe uğrayarak, mahkeme üye sayısı 17 iken, 15’e indirilmiştir. Çünkü Anayasa mahkemesine seçilecek üyelerden biri Askeri Yargıtay aracılığıyla diğer birinin de Askeri Yüksek İdare Mahkemesi aracılığıyla seçilme işlemine ilişkin düzenlemenin ortadan kaldırılması ile sayı 15 olmuştur (Turan, 2018, s. 52). Anayasa mahkemesi üyelerinden 12 kişi direk göreve atanmaktadır. Diğer 3 kişiyi de meclis göreve atamaktadır. Üyelerin görev süreleri 12 yıldır (Mammadov, 2020, s. 83).

Yapılan bu yeni düzenlemelerin sonucunda Disiplin mahkemeleri haricinde, Askeri bir mahkemenin kurulamayacağını lakin bazı olaylar ile karşılaşıldığında mesela herhangi bir savaş durumunda veya asker olanların kendi görevlerinde işlediği suçlara yönelik davaya bakılması durumu için görevli askeri mahkemelerin kurulabileceği bilinmektedir. Böylelikle Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Askeri mahkemeler kanunları da bu sebeplerle faaliyete devam etmemiş ve yürürlükten kaldırılmıştır (Turan, 2018, s. 52).

Önceki adı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu olan, HSYK’nın ismi değişerek HSK (Hakimler ve Savcılar Kurulu) olmuştur. Bu kurulda tıpkı adları gibi üye sayılarında ve daire sayılarında bir değişikliğe gidilmiş, üye sayısı daha önce 22 iken, 13’e indirilip, daire sayısı da 3 iken 2’ye indirilmiştir. Değişikliğe gidilen bir diğer mesele ise daha önce Adalet Bakanı, Adalet Bakanlığı Müsteşarının kurulun doğal üyeleri olması anlamındaki hükümlerin korunduğunun fakat 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Adalet Bakanlığı Müsteşarlığının ortadan kaldırılması sebebi ile bunun yerine Adalet Bakanı yardımcısının bu kurulun doğal üyesi olduğuna yönelik bir karar

ortaya konulmuştur (Turan, 2018, s. 52). Fakat her ne kadar Adalet Bakanlığı Müsteşarlığı ortadan kaldırılrsa da anayasanın 159. maddesinde Adalet Bakanlığı Müsteşarı ifadesinin düzeltilmediği ve kullanımına devam edildiği görülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, madde 159).

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile merkezi yönetimde meydana gelen birtakım değişiklikler, yenilikler mahalli idarelerin yapılarında meydana gelmemiştir. Herhangi bir farklılık söz konusu olmamıştır. Yeni sisteme geçmeden önce Cumhurbaşkanlığı teşkilatında Genel Sekreterlik bulunmaktaydı. Yeni sisteme geçtikten sonra genel sekreterlik birimi ortadan kaldırılmış ve yerine yeni birimler oluşturulmuştur (Özdemir, 2021, s. 286). Böylelikle Türkiye'nin yönetim sistemi bu şekilde değişikliklere uğramıştır.

Türkiye'de uygulanan Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin genel olarak özelliklerine bakıldığında şunları söyleyebiliriz; Yürütme gücü Cumhurbaşkanı'ndadır. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilerek vazifeye gelmektedir. Vazifesine başlayan Cumhurbaşkanı ve meclisin vazife süreleri 5 senedir. Cumhurbaşkanı, kararnameler düzenleyebilme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanının siyasi parti ile ilişkisi bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı yardımcıları birden çok olabilir ve bunlar Cumhurbaşkanına bağlıdırlar (Mammadov, 2020, s. 77). Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesi çok daha kuvvetli bir biçimde vurgulanmıştır. Fakat Cumhurbaşkanı ve meclisin çoğunluğunun aynı partiye sahip olması keza partili bir Cumhurbaşkanının varlığı yasama ile yürütmedeki ayrılığın manasını yok edebilmektedir (Öztürk, 2019, ss. 63-64).

2.2. Merkezî Yönetim

Merkezî yönetim, birlik ve bütünlüğün sağlanması gayesi ile kamu hizmetlerinin yalnızca bir merkezden, merkeze bağlı olan organlar ve merkezî hükûmet içerisinde bulunan teşkilatlar vasıtası ile yürütülmesini sağlayan bir yönetim türüdür. Merkezî yönetimin kamu hizmetlerine yönelik birtakım yetkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu yetkiler; kararların alınması, alınan kararların hayata geçirilmesi ve gelir ile giderin hazırlanmasıdır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 31; Çöker, 1991, s. 1).

Merkezî yönetim ilkesi, merkezî hükûmet ile ilişkili olarak birçok kamu kurumlarını ve kuruluşlarını aynı zamanda bakanlıkları da meydana getirmektedir. Yerinden

yönetim ilkesinde ise yerel yönetimlerin ve özerk yapıda kamu kurumlarının geliştiği ortaya çıkmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 30). Merkezî yönetimde, kamuya yönelik hizmetlerin hayata geçirilmesi için alınacak olan kararlar ve bu kararların yürütülmesi merkezde toplanmaktadır. Bu hizmetler il ya da bölge kuruluşlar vasıtası ile yerine getirilmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 31). Merkezî yönetim, yönetimde birlik ve beraberliğin, bütünlüğü sağlamaya yardımcı olarak merkezi hükûmetin siyasal ve idari anlamda daha da kuvvetlenmesine de olanak sağlamaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 32).

Ülkemizde maziye bakıldığında merkezci bir idarenin baskınlığı hep ön planda olmuştur. Merkezci bir idare anlayışının her zaman hâkim olduğu ortaya çıkmıştır. Her ne kadar son zamanlarda bu idare şeklini hafifletmeye dönük birtakım çalışmalar ortaya konulsa da hâlâ merkezî yönetimin büyük bir oranda var olduğu görülmektedir (Çöker, 1991, s. 3). Merkezî yönetimden bahsederken merkezî yönetimin olumlu, olumsuz, faydalı ve sakıncalı bazı yönlerini aktarmak yerinde olacaktır. Merkezî yönetimin faydalarına bakılacak olursa şunları söylemek mümkündür (Giritli, 1999, s. 5): Merkezî yönetim ile politik güçlerin yayılması ve kuvvetlenmesi olanağı sağlanır. Bu gücün kuvvet bulması bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Merkezî yönetim, kamu hizmetlerinin görülmesinde, servet ve uzmanlık gerektiren konularda ihtiyaçların olduğu bir durumda gerekli olarak ortaya çıkmıştır. Çok daha akılcı olarak ve masrafi olmayacak bir şekilde kamu hizmetleri gerçekleştirilmektedir.

Tüm bunlarla beraber merkezi yönetimin ülke birliğinin bütünlüğünü esas alması açısından milli politikaların meydana getirilmesinde çok önemli bir konumda olduğu bilinmektedir. Bazı kamu hizmetlerinde kaynakların bir elden yönetilmesi gerekli olabilmektedir. Bu açıdan merkezî yönetim önemlidir. İktisadi dengesizliklerin ortadan kaldırılmasında da etkili olabilmektedir (Çöker, 1991, s. 26).

Merkezî yönetimin sakıncalarına bakıldığında ise sakıncalar şu şekilde ifade edilebilmektedir (Giritli, 1999, ss. 6-7 ; Çöker, 1991, ss. 12-13): Merkezî yönetimde çok mühim bir sakınca bulunmaktadır. O da şudur; kırtasiyeciliğin fazla olması durumudur. Tüm işlerin, hizmetlerin yalnızca merkezde toplanır hâlde olması hem çok fazla derecede kırtasiyeciliği hem de bununla beraber bürokratik ağırlığın ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Çünkü bir hizmetin tek bir elde toplanması kaliteyi

düşürebileceği, aynı zamanda çalışanların verimliliğini de olumsuz yönlerde etkileyeceği için emek kaybını artıracaktır. Gerekli veyahut da gerekli olmayan bütün bilgilerin merkezde birikmesi, taşra ile merkezi yönetim arasında sürekli olarak yazışmaların gerçekleşmesi ve bununla birlikte yaşanan bazı gecikmeler sonucu acele edilmesi gereken birtakım gereksinimlerin vaktinde karşılanamaması, gereksinimlerin meydana geldiği yerin, gereksinimlerin karşılanması için karar verecek olan merkeze coğrafi olarak uzak kalması gibi bazı olumsuzluklar söz konusu olmaktadır. Demokratiklik açısından merkezî yönetimin pek de uygun bir yapıda olmadığı söylenebilmektedir. Vatandaşlar kendileri ile alakalı hizmetlerden uzaklaşabilmektedir. Bu da demokratik bir zemin oluşturamamaktadır. Merkezî yönetimde bulunan çalışanların, memurların vazifelerinde bazı olumsuzluklar meydana getirebilmektedir. Çünkü çalışanlar merkezî idareye kendilerini hoş gösterme gayreti ile halkın gereksinimlerine, arzularına karşı duyarsız bir yapıya bürünebilmektedir. Bu durumda halk ile olan ilişkilerin gittikçe mesafeli olmasına sebebiyet vermektedir.

Tüm bunlara bakıldığında, bu sakıncaların var olması merkezî yönetimi yok etmemekle birlikte bu yapının korunarak, tüm bu sakıncaların önüne geçmek için çeşitli tedbirlerin alındığı ve bu yöndeki olumsuzlukların azaltılmaya çalışıldığı bilinmektedir (Giritli, 1999, s. 7). Günümüzde merkezî yönetimde bulunan sakıncaların en aza indirilmesine yönelik örneğin e-devlet, e-belediyeçilik uygulamaları ile gerekli evrak işlerinin daha hızlı ve çabuk bir şekilde halledilmesiyle bu olumsuzlukların önüne geçilebilmektedir.

2.2.1. Başkent Teşkilatı

Türkiye’de kamu yönetimi teşkilatlanmasının, merkezi örgütünde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar bulunmaktadır. Bunların dışında başkent örgütüne yardımcı olmak, denetim faaliyetlerinde bulunmak ve örgüte danışmanlık yapmak amacıyla yardımcı kuruluşların da başkent teşkilatında bulunduğu bilinmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 98). Dolayısıyla bu kısımda Türkiye’nin kamu yönetimi teşkilatlanmasında merkezi yönetimin başkent teşkilatında bulunan; Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığında bulunan birimler ve bunlarla beraber Bakanlıklar, Yardımcı Kuruluşlar hakkında şu anki mevcut yönetim sistemine göre alt başlıklar halinde güncel bilgiler ile açıklanmıştır.

2.2.1.1. Cumhurbaşkanlığı

Yürütme yetkisine sahip olan ve devletin başını temsil eden kişi Cumhurbaşkanı'dır. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatına sahip olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk milletinin birliğini, bütünlüğünü temsil ederek, devlet işleyişinin sistemli, kararlı bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Cumhurbaşkanı, gereksinim halinde kendi yetkilerinin bir bölümünü sınırlarını yazılı bir biçimde belirtmek şartıyla astlarına verebilmektedir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 1). Astlarda bu yetkileri, sınırları dahilinde kullanabilmektedir. Devletin başı olan Cumhurbaşkanının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına sahip olması, 40 yaşını doldurmuş olması, milletvekili seçilme şartlarına sahip olması ve yüksek öğrenime sahip olması gerekmektedir. Cumhurbaşkanı, halk tarafından 5 yıllık görev süresi için seçilir ve bir kimse iki kez Cumhurbaşkanı seçilerek görevini en fazla 10 yıl süreliğine yapabilmektedir (<https://ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77619/2018-391.pdf>Erişim Tarihi:12.11.2022). Ama bir istisna olarak Cumhurbaşkanının ikinci döneminde meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine dönük bir kararın çıkması durumunda Cumhurbaşkanı bir kez daha aday olabilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, madde 116). Cumhurbaşkanı seçilen kişi göreve başlarken TBMM'de yemin içmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 99).

Cumhurbaşkanlığı görevine gelen Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinden bazıları Madde 104' e göre şu şekildedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, madde 104-119):

- Cumhurbaşkanı devletin başı olarak yürütme yetkisine sahiptir.
- Ülke iç siyaseti ve dış siyaseti üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisine düşüncelerini belirtir.
- Kanunları yayımlamaktadır.
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermektedir.
- Lüzum halinde yasama yılının ilk gününde mecliste açılış konuşması yapabilmektedir.
- Uluslararası antlaşmaları onaylayıp bunları yayımlamaktadır.
- Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve Bakanları atayabilmekte ve görevlerine son verebilmektedir.

- Anayasa değişikliklerine yönelik kanunları lüzum görmesi halinde halkın oyuna sunabilmektedir.
- Cumhurbaşkanı olağan dönemde ve olağanüstü dönemlerde yürütme yetkisine yönelik yürütme hakkındaki konularda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarabilmektedir. Anayasanın temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile siyasi haklar ve ödevleri kısmını Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenleyememektedir. Kanunda net bir şekilde düzenlenen konularda kararname çıkarılamamaktadır. Olağanüstü hallerin olduğu dönemde ise 15. madde de ifade edilen ilkeler ile temel hak ve hürriyetlerde ne gibi sınırlamaların veyahut geçici olarak nasıl durdurulacağı, nasıl bir işlem yürütüleceği kanunla düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanı, olağanüstü hali gerekli kılan meselelerde anayasanın 104. maddesinin on yedinci fıkrasında belirtilmiş olan sınırlamalara tabi olmadan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarabilmektedir.
- Cumhurbaşkanı, kanun uygulamalarına ters düşmeyecek bir şekilde yönetmelikler çıkarabilmektedir.

16 Nisan 2017 tarihindeki anayasa değişikliği, Cumhurbaşkanı adaylığına yönelik mühim değişiklikleri de beraberinde getirmiştir (Turan, 2018, s. 53).

6271 Cumhurbaşkanı seçim kanununa göre bu düzenlemeler şu şekildedir (Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu [CSK], 2012, madde 4-7):

- Cumhurbaşkanlığına aday gösterebilmek için siyasi parti gruplarının yapılan en son ki genel seçimde yalnız veyahut da beraber toplam geçerli oyun en az % 5'ini alan siyasi partiler ve en az yüz bin seçmen aday gösterebilmektedir (Madde 7).
- Genel oy ile yapılacak olan seçimde geçerli oyların salt çoğunluğa sahip olan kişi Cumhurbaşkanı seçilmektedir. Gerçekleştirilen ilk oylamada eğer bu çoğunluk sağlanamaz ise bu olayı izleyen ikinci pazar günü ikinci kez oylamaya gidilerek bu oylamada ilk oylamada en yüksek oy almış olan iki aday katılarak hangi aday geçerli oyların en fazlasına sahip olursa o kişi Cumhurbaşkanı seçilebilmektedir (Madde 4).

- İkinci oylamaya katılmak için hak kazanan kişilerden birinin herhangi bir sebeple seçime katılım göstermemesi durumunda ikinci oylama, birinci oylamadaki sıraya göre yapılmaktadır (Madde 4).
- İkinci oylamaya bir tek adayın kalması durumunda referanduma gidilir ve salt çoğunluğa sahip olan kişi Cumhurbaşkanı seçilmektedir. Eğer aday salt çoğunluğu sağlayamaz ise seçim yenilenmektedir (Madde 4).
- Seçimlerin tamamlanmaması durumunda mevcut Cumhurbaşkanı yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayana kadar görevine devam etmektedir (Madde 4).
- Son olarak Cumhurbaşkanı olarak seçilen kişinin eğer Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği var ise bu üyeliği sona ermektedir (Madde 4).

Daha önceden Cumhurbaşkanı seçilen kişinin bir parti ile ilişkisi var ise bu ilişkinin kesilmesi gerekmekteydi. Fakat bu yeni sistem partili Cumhurbaşkanlığı olarak belirtilmiş ve Cumhurbaşkanı seçilen kişinin aynı zamanda partisi ile olan bağı, ilişkilerini de devam ettirebileceği belirtilmiştir (Turan, 2018, s. 57). Bu değişiklik ile 12. Cumhurbaşkanı olarak seçilen Recep Tayyip Erdoğan 16 Nisan 2017 tarihli referandum sonrası öncelikle partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne üyeliğini gerçekleştirip daha sonra 21 Mayıs 2017 tarihindeki olağanüstü kongreye katılım sağlayarak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin genel başkanı olarak göreve gelmiştir (Turan, 2018, s. 58). Sonuç olarak 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin genel başkanı olarak ve aynı zamanda Cumhurbaşkanı olarak görevlerini yerine getirmektedir.

Yapılan yeni düzenlemeler ile beraber Cumhurbaşkanı hakkında eğer görevdeyken bir suç işlendi iddiasında bulunulursa görevi bittiği zaman bu suçlardan dolayı sorumluluğunun da devam edileceği kararı alınmıştır. Cumhurbaşkanına yönelik bir soruşturma açılması durumunda böyle bir karara varıldığında Cumhurbaşkanı olan kişi seçim kararı alamamakla birlikte yüce divanda seçilmeye yönelik bir engelin ve bir suçtan mahkûm olan Cumhurbaşkanının görevine de devam edemeyeceği yeni düzenleme ile belirtilmiştir (Turan, 2018, s. 58). Cumhurbaşkanı eskiden sadece vatana ihanet söz konusu olduğunda bundan sorumlu olurken şimdi bununla beraber vazife dönemlerinde işlediği tüm suçlardan da sorumlu olabilmektedir (Dinç ve Yılmaz, 2022, s. 194). Böylelikle cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile

Cumhurbaşkanı, şahsi olarak da vazifeleri bakımında da sorumlu olmaktadır (Yıldız, 2019, s. 17).

Cumhurbaşkanlığı teşkilatına bakıldığında, Cumhurbaşkanlığı teşkilatında daha önce 2017 anayasası değişikliği ile bir düzenleme meydana gelmiş ve sonrasında buna ek olarak 703 sayılı KHK ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri de eklenerek, Türkiye'nin yürütme alanı tekrardan düzenlenmiştir (Turan, 2018, s. 60). 6771 Sayılı Kanun'la ortaya çıkan anayasa değişikliği, Cumhurbaşkanı yardımcılığı kadrosunun oluşturulmasını sağlamış ve bakanların TBMM'nin dışından Cumhurbaşkanı aracılığı ile göreve atanması durumu söz konusu olmuş ve son olarak Cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği kaldırılmıştır (Turan, 2018, s. 60).

Cumhurbaşkanlığı teşkilatı içerisinde; Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Makamı, Cumhurbaşkanı Yardımcıları, İdari İşler Başkanlığı, Politika Kurulları, Bağlı Kurum ve Kuruluşlar, Bakanlıklar ve Ofisler yer almaktadır (Turan, 2018, ss. 61-62).

Cumhurbaşkanlığı teşkilatı içerisinde bulunan bu birimler, Cumhurbaşkanının belirlediği ve uygulanmasını istediği kamu politikalarının hayata geçirilmesinde Cumhurbaşkanına yardımcı olmaktadır (Sobacı ve diğerleri, 2018, s. 2).

Cumhurbaşkanı Yardımcıları: 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan anayasa değişikliği referandumu ile meydana gelen Cumhurbaşkanlığı teşkilatında çok mühim yeniliklerden olan Cumhurbaşkanı Yardımcılığı makamının oluşturulması yolunda adımlar atılarak, 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı seçimlerinden sonra, Cumhurbaşkanı yardımcılığı makamı yürürlüğe girmiş bulunmaktadır (Taghizade, 2021, ss. 8-9). Böylelikle Türkiye'de Cumhurbaşkanı yardımcılığı, 2017 senesinde gerçekleşmiş olan referandum ile anayasada yerini almıştır. Kanunlarda, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısının en az ya da en fazla kaç tane atanabileceğine ilişkin durum belirtilmediğinden, Cumhurbaşkanı seçilen kişi kendisinin vereceği tüm görevleri yerine getirmek için bir veya birden fazla kişiyi Cumhurbaşkanı yardımcılığı görevine atayabilmekte ve bu makama atanan kişiler ise Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olarak, Cumhurbaşkanının verdiği tüm görevleri, bütün işleri yerine getirmektedir. Cumhurbaşkanı yardımcıları, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmalıdır. Eğer yardımcı olarak atanacak olan kişi milletvekili ise yardımcı olarak vazifeye

başladığında vekilliği son bulmaktadır(www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi/gorev_yetki/ Erişim Tarihi: 11.11.2022; Özdemir, 2021, ss. 287-288).

Cumhurbaşkanı yardımcılarının vazifelerine yönelik bir suçun işlendiği iddiası doğrultusunda, TBMM'nin vereceği önerge ile soruşturma açılmasına karar verilebilmektedir. Ayrıca Yüce Divanda Cumhurbaşkanı yardımcılarının seçilmeye engel bir suçtan mahkûm olması durumunda vazifelerinin biteceği de bilinmektedir. Vazifeleri ile alakası bulunmayan suçlarda ise yasamanın dokunulmazlığı hükümlerinden faydalanmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, madde 106).

Anayasada Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması durumunda Cumhurbaşkanı yardımcılarının hangisinin makama geçeceği belirtilmemiştir. Lakin 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bu konu netlik kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığının herhangi bir sebep neticesinde boş kalması durumunda yeni Cumhurbaşkanı seçilene kadar ki süreçte en yaşlı yardımcının makama geçeceği, Cumhurbaşkanının hastalanması ya da yurt dışında olması gibi sebepler olduğunda ise makama Cumhurbaşkanının kendisinin istediği, yetkilendirdiği ve vazifelendirdiği kişi geçmektedir (Dinç ve Yılmaz, 2022, s. 188). Böylelikle anayasada belirtilmeyen bu husus kararnamede açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu durum 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesindeki mühim kararlarından biridir. Cumhurbaşkanı yardımcılarını için özel kalem müdürlükleri de tekvin edilmiştir (Turan, 2018, s. 63).

Cumhurbaşkanlığı teşkilatı içinde Cumhurbaşkanına bağlı olarak dört tane ofisin var olduğu, bunların ise “Finans Ofisi”, “İnsan Kaynakları Ofisi”, “Dijital Dönüşüm Ofisi” ve son olarak da “Yatırım Ofisi” olduğu bilinmektedir (Sobacı ve diğerleri, 2018, s. 3). Cumhurbaşkanlığı ofislerinin genel olarak vazifeleri planlanmış olan kamu politikalarına yönelik araştırmalar yapmak ve yapılan araştırma neticelerini Cumhurbaşkanına takdim etmektir. Her ofisin başında bir başkan bulunmaktadır. Ofisler; kurumlar, STK’lar ve özel sektör ile bir araya gelerek toplantılar gerçekleştirebilmektedir. Gerçekleştirilen bu toplantıların sonunda bir rapor hazırlayarak Cumhurbaşkanına sunmaktadır (Özdemir, 2021, ss. 292-293). Bunlarla birlikte ofislerin, ofis ve politika kurulları ile ortak çalışma yapmaya yönelik vazifeleri de vardır (Akman, 2019, s. 48).

Finans Ofisi: Ulusal ve milletlerarası bankacılık ve finans sektörünü takip etmekte ve buna ilişkin analizler yaparak bunları raporlamaktadır. Bunun yanında finansal kaynakların çeşitlenmesini milletlerarası fonların Türkiye’ye gelmesi için çalışmalar yapmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 527/C).

İnsan Kaynakları Ofisi: Türkiye’nin insan kaynakları dökümünü çıkararak gereksinim duyulan alanlarda yetenek gelişim etkinlikleri yürütmektedir. Kamuda kariyer ve performans yönetimi ile çağdaş insan kaynağı yönetim modellerinin uygulanması için projeler geliştirmektedir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 527/D).

Dijital Dönüşüm Ofisi: Cumhurbaşkanının belirlediği hedef ve politikalara uygun bir şekilde kamunun dijital dönüşümüne kılavuzluk etmek, e-devlet hizmetlerinin sunulmasında aracı olarak kurumların aralarında iş birliğini artırarak eşgüdümü sağlamaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 527).

Yatırım Ofisi: Türkiye’de yatırımların yapılmasını teşvik etmek için çalışmalar yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinde yatırımların artması için her çeşit bilgi ile veriyi oluşturmakta olup, yatırım ortamının düzenlenmesine yönelik reform süreçlerine katkıda bulunmakta ve bu alanda öneriler geliştirmektedir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 527/F).

Cumhurbaşkanlığı teşkilatı içinde direk Cumhurbaşkanına bağlı olarak faaliyet gösteren ofislerin haricinde 9 tane kurul mevcuttur. Bu kurullar; “Sosyal Politikalar Kurulu”, “Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu”, “Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu”, “Hukuk Politikaları Kurulu”, “Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu”, “Ekonomi Politikaları Kurulu”, “Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu”, “Yerel Yönetim Politikaları Kurulu” ve son olarak da “Bilim Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu’dur (Sobacı ve diğerleri, 2018, s. 4). Bu politika kurulları ile yönetimin daha etkili hızlı ve kolay bir şekilde bürünmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Cumhurbaşkanının, kamu politikalarını oluşturmada ve bunların icraata konulması noktasında Cumhurbaşkanına doğrudan bağlı olan ofis ve kurulların önemli bir etkisi vardır (Sobacı ve diğerleri, 2018, s. 6). En az üç üyeden meydana gelen politika kurulları,

Cumhurbaşkanınca alınan karar ile meydana getirilecek politikalara tavsiyelerde bulunma, geliştirme ve kamu kurumlarına fikir vermektedir. Politika kurulları çok önemli bir konuma sahiptir. Çünkü politikaların hayata geçirilmesi konusunda Cumhurbaşkanına yardımcı olmaktadır. Politika kurulları, politika belirleme ve daha sonra belirlenmiş olan politikaları Cumhurbaşkanına takdim etme, Cumhurbaşkanı tarafından tasdiklenen ve biçimlenen politikaların bakanlıklarca uygulanma sürecini takip etmekte ve bunları Cumhurbaşkanına bir rapor halinde takdim etmekle görevlidir (Özdemir, 2021, s. 289).

Sosyal Politikalar Kurulu: Toplumda ihtiyaç sahiplerine dönük gerçekleştirilen çalışmaların etkinliği için ve aile kurumunun muhafaza edilip, kuvvetlendirilmesi; aile ile iş yaşamının uyumlu hâle gelmesi ve sosyal refahın meydana getirilebilmesi için politika önerileri oluşturarak bunları geliştirmektedir. Gelir güvencesi ile gelir adaletini temin etmeye dönük politika önerileri geliştirir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 30).

Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu: Sağlık sistemini geliştirmek maksadıyla politika önerileri geliştirerek gıda sağlığı ve güvenliği mevzularında araştırmalar yapmaktadır. Sağlık hizmetlerinde yaşanan milletlerarası gelişmeleri takip etmektedir. Toplumda artış gösteren hastalıkların tedbirini ve bu hastalıkların azaltılması için politika önerileri oluşturmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 29).

Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu: Sanatın ve kültürün toplumda yayılmasını, kültürel ve tarihi mirasın muhafazası ile kültür turizminin geliştirilmesi maksadıyla politika önerilerinde bulunmaktadır. Yurtdışında yaşamakta olan Türk vatandaşların problemlerini belirlemek ve akraba ile soydaş toplulukların toplumsal, kültürel alanda ilişkilerinin muhafaza edilip geliştirilmesi için stratejilerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 28).

Hukuk Politika Kurulu: Hak, adalet, özgürlük, eşitlik ilkesi ile hukukun üstünlüğünün ve çoğulcu demokrasinin geliştirilmesi için politika önerileri meydana getirmektedir. Suç oranlarının azaltılması için araştırma yapmak, yargı sisteminin işleyişinin hızlı, verimli ve adaletli olması için politika önerileri meydana getirmektedir. Kadınlara ve çocuklara yönelik şiddeti ve aynı zamanda çocuk

istismarını engellemek maksadıyla incelemeler ve araştırmalar yapmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 27).

Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu: Türkiye'nin milletlerarası bağlantılarına dönük politika önerileri oluşturmaktadır. Buna ek olarak bölgesel meselelere çözüm önerileri geliştirmekte olup, bölgesel verimliliği artırmaya ilişkin politika önerileri meydana getirmektedir. Küresel gelişmeleri analiz etmekte ve raporlamaktadır. Değişen güvenlik ortam analizini yapmak, Türkiye'nin hudutlarının yasadışı etkinliklere karşı muhafaza edilmesine yönelik politika önerileri geliştirmektedir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 26).

Ekonomi Politikaları Kurulu: Ekonomik mevzularda araştırma yapmak, kalkınma mevzuları ile alakalı gelişmeleri takip etmek, değerlendirmek ve ihracata yönelik üretim stratejilerine politika önerileri geliştirmek ve ticaretin kolaylaştırılması için eylem planlarının oluşumlarında katkıda bulunmaktadır. Global ve millî iktisadi kalkınma mevzuları ile alakalı gelişmelerin takibini yapıp bunu değerlendirmektedir. Gereksinim halinde de bunun üzerine araştırmalar yapmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 25).

Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu: Eğitim ve öğretim etkinlikleri ile alakalı politika önerilerinde bulunarak, bu etkinliklerin uygulanmasına dönük çalışmaları takip etmek ve gereksinim analizi geliştirerek, etkinliklerin geliştirilmesi yönünde politika önerilerinde bulunmaktadır. Eşitlik, nitelik ve etkililik gibi ilkeler ile millî ve sosyal değerlere dayalı bir biçimde eğitim sistemi meydana getirmek nedeniyle politika görüşleri geliştirmekte ve buna göre çalışmalarını gerçekleştirmektedir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 24).

Yerel Yönetim Politikaları Kurulu: Türkiye'nin sosyal, iktisadi ve siyasi realitesine uygun bir şekilde yerel yönetim politikalarına ilişkin strateji önerileri takdim etmek, kentsel politikaları geliştirmek ve etkili bir çevre idaresinin sağlanması yönelik politika ve strateji önerileri geliştirmektedir. Akıllı kentçilik ile alakalı incelemeler yaparak strateji önerilerinde bulunmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 31).

Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu: Türkiye'nin amaçları doğrultusunda bilim ve teknoloji alanına dönük politika önerilerinde bulunmak, teknolojik dönüşüm alanlarını belirlemek ve teknolojik alanları belirlemek üzere araştırmalar yaparak bu alana yönelik öneriler meydana getirmektedir. Bu doğrultuda faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 23).

Cumhurbaşkanı kendisine danışmanlık yapması için ve verdiği başka vazifeleri yerine getirmek için başdanışman ve danışman atama yetkisine sahiptir (Özdemir, 2021, s. 287). Cumhurbaşkanlığı makamında 1 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde açıkça ortaya konulduğu üzere, Özel Kalem Müdürlüğü, Başdanışman ve Danışman ve Özel Temsilci yer almaktadır. Özel Kalem, Cumhurbaşkanının birtakım işlerini yerine getirmek için kurulmuştur. Cumhurbaşkanının verdiği işleri yerine getirmek ve danışmanlık yapmak için başdanışmanlık oluşturulmuştur. Danışman verilen görevleri yapmakta ve son olarak da büyükelçi unvanına sahip kişilerin önemli konular için yurt dışı ve milletlerarası kuruluşlarda çalışmak için özel temsilci gönderilmektedir (Turan, 2018, s. 62). Tüm bunlarla birlikte Cumhurbaşkanlığı teşkilatının içinde 10 tane bağlı kurum ve kuruluş yer almıştır. Bunlar: Devlet Arşivleri Başkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığı, İletişim Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Savunma Sanayi Başkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı son olarak da Türkiye Varlık Fonu'dur. Bu bağlı kurumlar, kuruluşların nasıl bir düzlemde çalışmalar yapacağı, vazifelerindeki yetkilerin neler olduğu ve vazife süreleri ile ilgili düzenlemeler Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile ortaya konulmaktadır (Dinç ve Yılmaz, 2022, ss. 191-192).

Devlet Arşivleri Başkanlığı: Arşiv hizmetlerini ve etkinlikleri düzenlemek ve bununla birlikte belge yönetimini sağlamak için Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak oluşturulmuştur. Devlet Arşivleri Başkanlığı, devlet ve kişilerin millî ve milletlerarası haklarını belgelemekte ve muhafaza etmektedir. Bu doğrultuda vazifelerini yerine getirmektedir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 3-5).

Devlet Denetleme Kurulu: Cumhurbaşkanlığına bağlı üst denetleme organı olarak faaliyet göstermektedir. Kamu kurumlarında ve kuruluşlarında her çeşit ortaklık ve

katılımlarda idari soruşturma, araştırma ve inceleme teftişleri yapmaktadır. Kamu hizmetlerinin sunumunda net, şeffaf, verimli ve etkili bir alanda çalışmalar yapmaktadır. Devlet Denetleme Kurulundaki başkan ve üyeler Cumhurbaşkanına karşı sorumlu bir şekilde görevlerini yerine getirmektedir (Devlet Denetleme Kurulu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 3-4).

Diyanet İşleri Başkanlığı: Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam dinindeki inanç, ibadet, ahlak esasları ile alakalı işleri yürütmekte olup, toplumu din mevzusunda aydınlatmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığında en üst amir olarak görev yapan Diyanet İşleri Başkanı, Başkanlığı temsil etmekte ve din hizmetlerinin etkili ve verimli sunulmasında gerekli olan önlemleri almaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 1965, madde 1-3).

İletişim Başkanlığı: Cumhurbaşkanlığına bağlı bir şekilde görev yapmakta olan İletişim Başkanlığı, devletin tanıtma siyaseti ile alakalı alanlarda Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek stratejilerin tespitine yardımcı olmaktadır. Vatandaşların kamu kurumlarının etkinliklerine yönelik fikir, talep ve tekliflerini kolaylıkla iletebilmesi için önlemler almaktadır (İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 3).

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği: Cumhurbaşkanı yardımcıları, kurul üyesi olan bakanlar ile öteki bakanlar ve Genelkurmay Başkanının Kurula girmesini arzuladıkları mevzuları Cumhurbaşkanına sunmakta ve Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenen gündemi kurulun üyelerine dağıtmaktadır. Genel sekreterlik, her çeşit yazı işlerini Kurulda yürütmekte olup, Kurulun kendisine verilen vazifeleri yerine getirmektedir (Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 8).

Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı: Milli İstihbarat Teşkilatı, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Teşkilatın içinde: Başkan, başkan yardımcıları, başkanlıklar ve daireler, şubeler bulunmaktadır. Milli İstihbarat Teşkilatı, Türkiye Cumhuriyetinin varlığına, bütünlüğüne, hürriyetine, anayasal düzenine ve milli gücünü oluşturan tüm unsurlarına karşı içerden ve dışardan yöneltilecek olası milli güvenlik istihbaratını devlet çapında meydana getirmekte ve bu istihbaratı; Cumhurbaşkanına, Genelkurmay Başkanına ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kurumlara

ulaştırmaktadır (Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, 1983, madde 3-4).

Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı: Milli Sarayların idaresi ve tanıtımı için genel bütçeye tabi olarak, Cumhurbaşkanlığına bağlı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı oluşturulmuştur. Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Cumhurbaşkanının idaresinde bulunan köşk, saray, müze ve tarihi fabrikaların yapısında bulunan taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının tespitini, sınıflamasını, sürekli bakımını, güvenliğini ve onarımını sağlamaktadır (Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 2-4).

Savunma Sanayii Başkanlığı: Tüzel kişiliğe haiz Cumhurbaşkanına bağlı olarak kurulmuştur. Yurtdışı ve merkez örgütlerinden meydana gelmektedir. Merkez örgütünde başkan, başkan yardımcıları ve hizmet birimleri yer almaktadır. Başkanın aracılığıyla, lüzumlu görülen şehirlerde merkeze tâbi temsilcilikler oluşturulabilmektedir. Savunma Sanayii Başkanlığı, savunma sanayii ürünlerinin ihracatlarını koordine etmekte olup, üretilmiş olan malın kontrat içeriğine uygun olup olmadığını, kalite kontrolleri ile kontrat koşullarının yerine getirilip, getirilmediğini takip etmektedir (Savunma Sanayii Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 3-7).

Strateji ve Bütçe Başkanlığı: Cumhurbaşkanınca belirlenmiş olan ana hedef, ilke ve amaçlar çerçevesinde kalkınma planı, orta vadeli mali plan ile Cumhurbaşkanının senelik programını takip etmek ve değerlendirmektedir. İktisadi modeller dünya ekonomisi ve ülke ekonomileri, milli, milletlerarası makroekonomik stratejiler mevzularında araştırmalar yapmaktadır. Ekonomik ve toplumsal alanda mevcut durumları, gelişmeleri takip etmek, değerlendirmek ve bunları raporlamaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 2).

Türkiye Varlık Fonu: Cumhurbaşkanlığına bağlı olan, varlığa dayalı bir kalkınma fonu olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin vizyon planlarına sermaye desteği sağlamak için çalışmaktadır. Fon, değer yaratmış olduğu şirketlerden kira ve kazanç elde etmekte olup, kendini finanse edebilen bir yapıyı meydana getirmeyi amaçlamaktadır (<https://www.tvf.com.tr/biz-kimiz/hakkimizda/genel-bilgiler> Erişim Tarihi: 03.02.2024). Şirketin bünyesine ve mekanizmasına yönelik esaslar

Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmektedir. Gereksinim halinde Türkiye Varlık Fonuna bağımlı bir şekilde alt fonlar da kurulabilmektedir (Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2016, madde 3).

Daha önce Cumhurbaşkanlığında bulunan genel sekreterlik, bu yeni sistemle birlikte yerini, İdari İşler Başkanlığına bırakmıştır. En yüksek memur olarak vazife yapan idari işler başkanı, Cumhurbaşkanınca verilmiş olan vazifeleri yapmaktadır. Doğrudan Cumhurbaşkanına karşı sorumlu bir konumda bulunmaktadır. İdari işler başkanı, iç ve dış güvenlik, terör ile mücadele gibi mevzularda gereken çalışmaları, faaliyetleri yaparak devletin; sistemli ve verimli bir biçimde işleyişini sağlamak ile vazifelidir (Özdemir, 2021, s. 287).

2.2.1.2. Bakanlıklar

Devlet, ana hizmetleri yerine getirmekle mükelleftir. Bu hizmetler her biri tek başına işlevleri yerine getiren bakanlık olarak teşkilatlanıp, bu işlevlerin sorumlulukları ve yönetimi bakana ait olmuştur (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 103). Devlete ait bir bakanlığın başında bulunan ve birtakım politik mesullerine sahip olan yönetici kişi ise Bakan olarak ifade edilmektedir (Taghızade, 2021, s. 9).

Bakanlıkların teşkilatlanmasının kaynağına gidildiğinde Avrupa'nın izlerini görmek mümkündür. Bakanlıklar, devlet idaresinin merkezi bir yapıya kavuşturulmasında, devletin ana amaçlarını gerçekleştirmek üzere yapılması gerekli olan uygulamaların kısımlara ayrılmasında meydana gelmiştir. İlk başlarda Bakanlıklar: İçişleri, Dışişleri, Maliye, Adalet ve Savuma gibi alanlarda meydana gelmiş olsa da zamanla çok farklı alanlarda çeşitlilik kazanarak artış göstermiştir (Lamba ve diğerleri, 2014, s. 185). Şu an Türkiye'de çok farklı alanlarda çeşitli bakanlıklar oluşturulmuştur.

Oluşturulan her bir Bakanlığın başında bir Bakan yer almaktadır. Göreve gelecek olan Bakanlar doğrudan Cumhurbaşkanı aracılığı ile göreve atanmaktadır. Bakanların verdiği görevleri yerine getirerek Bakan'a yardımcı olmak üzere Bakan yardımcılığı makamı oluşturulmuştur (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss. 103-104).

Önceden Bakanlıklarda Müsteşarlık birimi bulunmaktaydı. Müsteşar, Bakan'a yardımcı olarak Bakanın adına, Bakanın talimatları doğrultusunda plan ve faaliyetlere uygun bir vaziyet ile Bakanlığın hizmetlerini yürütmekteydi (Gözübüyük, 2015, s. 86). Yeni sistemle birlikte artık, Müsteşar ve birden çok Müsteşar yardımcısı da Bakanlık içerisinde bulunmamaktadır. Bu sebeple Müsteşar'ın yerine Bakan'a hiyerarşik bir şekilde bağlı olan birden çok Bakan yardımcısı görev yapmaktadır. Bakan yardımcısı istisnai memur olarak, hükûmetin vazife süresi ne kadar ise o süre içinde vazifelerini yapmaktadır. İstisnai memur statüsünde olan Bakan yardımcılığına; kamu çalışanlarının dışında da birileri atanabilmektedir (Bölükbaşı, 2021, s. 302). Daha önceleri Bakanlıkların oluşturulması veya kaldırılması, yetkileri, vazifeleri kanun ile düzenlenmekteydi. Lakin artık Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenmektedir (Özdemir, 2021, s. 292).

Bakan yardımcılığı, Türkiye'de 2011 senesinde çıkarılmış olan bir KHK ile Türk yönetiminde yer bulmuştur. Bakan yardımcılığının Bakandan sonra gelen en üst idari konumda bulunması, aynı zamanda Bakanın politik işlerini yürütmesi açısından önemlidir (Topaca, 2014, ss. 306-307).

Başbakanlık kurumunun kapatılması ve bazı Bakanlıkların ortadan kaldırılması bazı Bakanlıkların ise birleştirilmesi ve adlarının değişiklik göstermesi, önceden 24 adet olan Bakanlık sayısının 16'ya düşürülüp daha sonra 17'ye çıkartılması ile yeni bir düzenleme ortaya konulmuştur (Turan, 2018, s. 65).

Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti Devletinde 17 tane Bakanlık bulunmakta ve bu Bakanlıkların her birinin başında bir Bakan görev yapmaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile bütün Bakanlıklar direk Cumhurbaşkanlığı teşkilatının içinde bulunmuş, aynı zamanda Parlamenter sistemde bulunan Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu kaldırılmıştır. Bakanları atama yetkisi Cumhurbaşkanıya aittir. Bakanlar seçilirken, milletvekili olma mecburiyetleri olmaksızın, Türkiye Büyük Millet Meclisinin içinden veyahut dışından seçilebilmektedir (Taghızade, 2021, ss. 9-10).

Cumhurbaşkanlığı Kabinesinde görev yapan 17 Bakanlık şunlardır (<https://www.tccb.gov.tr/kabine/> Erişim Tarihi: 07.01.2024):

- Adalet Bakanı
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı
- Dışişleri Bakanı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı
- Gençlik ve Spor Bakanı
- Hazine ve Maliye Bakanı
- İçişleri Bakanı
- Kültür ve Turizm Bakanı
- Milli Eğitim Bakanı
- Milli Savunma Bakanı
- Sağlık Bakanı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanı
- Tarım ve Orman Bakanı
- Ticaret Bakanı
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanı

Bakanlıklardan; İçişleri bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığına mahalli idareler ile alakalı olarak vazifeler ve yetkiler verilmiştir (Özdemir, 2021, s. 294). Böylelikle ilgili Bakanlıklar kendilerine verilen mahalli vazifeleri yerine getirmektedir.

Bakanların bazı görevleri bulunmaktadır. Bu görevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Gözübüyük, 2015, s. 84):

- Bakan, başında bulunduğu ilgili Bakanlığın en yüksek idarecisi olarak görev yapmaktadır.
- İlgili Bakanlığı temsil etmektedir.
- Bakanlık içerisinde bulunan kamu çalışanlarına talimat vererek, izlenecek yolun neler olduğunu göstermekte ve çalışanları teftiş etmektedir.
- Bakanlık için yönetmelikler de yapabilmektedir.

2.2.1.3. Yardımcı Kuruluşlar

Merkezi yönetimde başkent teşkilatı içinde bulunan önemli bir konum teşkil eden bir diğer yapı da yardımcı kuruluşlardır. Yardımcı kuruluşlar, Cumhurbaşkanı ve Bakanlara işlerinde katkı sunmak, yardımda bulunmak, yönetsel işlemlerin

tamamlanmasında ve denetimlerde bulunmak gayesi ile oluşturulmuştur. Yardımcı kuruluşların içinde bulunan birimler; Danıştay, Sayıştay, Yüksek Askeri Şûra, Milli Güvenlik Kurulu olarak görev yapmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 105).

Danıştay: Danıştay, yönetim alanlarında görüşleri alındığı için yardımcı kuruluşlarda yerini almıştır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 105). Danıştay, Şûrayı Devlet ismi ile 1868 senesinde kurulmuştur. 19. Yüzyılın ilk senelerinde ıslahat ile yenileşmenin çok mühim kurumlarından biri olarak karşımıza çıkmıştır. Danıştay, İmparatorluk zamanında 54 sene vazife yapmış ve daha sonraları 1922 senesinde İstanbul'da bulunan tüm merkez kuruluşların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yönetimine geçmesi ile son bulmuştur. İlerleyen süreçlerde ise Cumhuriyet Döneminde 669 Sayılı Kanun ile tekrardan Danıştay kurulmuş ve 6 Temmuz 1927 tarihinde faaliyetlerine yeniden başlamıştır. Yüksek Mahkeme olarak çalışan Danıştay, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 155. Maddesi'nde de belirtildiği üzere yürütmeye yardımcı olarak, danışma, tetkik ve karar organı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bunun yanında etkili ve mühim bir yargı kuruluşu olarak vazifelerini yerine getirmektedir. Danıştay, 1982 senesinde yürürlüğe girmiş olan 2575 Sayılı Danıştay Kanunu'na göre teşkilatlanmıştır. Danıştay'ın teşkilat yapısında; Başkanlık, Başsavcılık, Dava Daireleri Kurulları ve Daire Başkanlıkları bulunmaktadır. Danıştay'da 117 yüksek mahkeme hâkimi vazifelerini gerçekleştirmektedir (<https://www.danistay.gov.tr/icerik/9> Erişim Tarihi: 01.04.2023).

Danıştay, 9'u dava biri idari daire olarak 10 daireden meydana gelmektedir (Danıştay Kanunu, [DK], 1982, madde 3). Danıştay'ın vazifeleri, 2575 Sayılı Danıştay Kanunu'nun 23. ve 24. Maddelerinde belirtilmiştir. Bu maddelerden yola çıkarak Danıştay'ın vazifelerinden bazıları şunlardır (DK, 1982, madde 23-24):

- İdari mahkemeler ile vergi mahkemeleri tarafından verilmiş olan kararları ve bununla birlikte ilk derece mahkemesi olan Danıştay'da görülecek olan davalar ile alakalı kararların usul, yasa bakımından taleplerini inceleyerek karara bağlamaktadır. Bu sebeple hukuka uygun olmayan, aykırı olan şeylerin teftişini yapmak ile sınırlı bir konumdadır.
- İlk derece ve son derece mahkemesi konumunda bulunan Danıştay, kanunda belirtilen idari davaların karara bağlanmasını sağlamaktadır.

- Danıştay Kanunu'nda ve öteki kanunlarda kendisine verilen vazifeleri yerine getirmektedir.
- Cumhurbaşkanının kararına ve Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılmış olan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri haricinde bulunan düzenleyici işlemlere, kamu kuruluşları, bakanlık ya da kamu kurumu niteliğinde bulunan meslek kuruluşlarının çıkardığı düzenleyici işleri, birden fazla idare ya da vergi mahkemesinin yetki bölümüne girmiş olan işleri ve kamu hizmetleriyle alakalı imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerden meydana gelen idari davaları karara bağlamaktadır.
- Seçim ile seçilen il özel idaresinin ve belediyelerin organlarının organlık vasfının yitirmesi konusundaki talepleri inceleyerek, karara bağlamaktadır.
- Danıştay'ın, kanunlarda sınırları belirtilmiş bir biçimde kimi konularda meydana gelen uyuşmazlıkların çözüme kavuşmasında da vazifesi bulunmaktadır (Altay, 2005, s. 190).

Danıştay tarafından teftiş edilen kararların ve verilen kararlar merkezi ve yerinden yönetimde bulunan kuruluşlar tarafından mecburi olarak uyması gereken bir niteliktedir (Altay, 2005, s. 190).

Sayıştay: Yardımcı kuruluşlardan bir diğeri ise Sayıştay'dır. Sayıştay yargı kısmında düzenlenmiş olup mali konulardaki yönetmelikler için ve idari alanda birtakım görüşler belirtmek üzere görevini ifa ederek, merkezi yönetime yardımcı olmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 105). Sayıştay'ın oluşum dönemlerine bakıldığında bu dönemleri: Osmanlı öncesi Dönem, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak ele almak mümkündür. Bu sebeple Sayıştay, çok eski senelerden beri var olan ve varlığını devam ettiren bir kuruluş olmuştur. Büyük Selçuklu Devleti, Gazneliler ve Karahanlılar gibi Türk tarihinde, Türk Devletlerinin teftiş kurumu olan Divan-ı İşraf'tan bu zamana tarihi deneyim ve tecrübeleriyle kendini daima geliştiren bir kuruluş olmuştur (<https://www.sayistay.gov.tr/pages/65-sayistay-tarihcesi> Erişim Tarihi: 05.04.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 160. Maddesinde belirtildiği üzere Sayıştay, merkezi yönetim bütçesi kapsamında bulunan kamu yönetimlerinin, bununla beraber sosyal güvenlik kurumları ve mahalli yönetimlerinin hesap ile işlemlerini teftiş etmektedir (Kuluçlu, 2008, s. 18).

Sayıştay Kanunu'nun 3. Maddesine göre Sayıştay'ın Sayıştay Kanunu ve öteki kanunlar ile kendisine verilen tetkik, teftiş etme ve kesin hükme bağlama vazifesini yaptığıında, fonksiyonel ve kurumsal olarak bağımsız bir kurum olduğu ifade edilmiştir (Sayıştay Kanunu, [SK], 2010, madde 3). Sayıştay'ın vazifelerine bakıldığında, Sayıştay (SK, 2010, madde 5):

- Kamu yönetimlerinin mali uygulama, karar ile işlemlerini hesap verebilirlik mesuliyeti ile teftiş eder ve ortaya çıkan sonuçları doğru, yeterince ve vakitli bir şekilde eldeki bilgileri ve raporları TBMM'ye takdim etmektedir.
- Kamu yönetimlerinin, gelirleri, giderleri ve mallara yönelik işlemlerinin kanunu ve de öteki hukuki düzenlemeler ile uyumlu olduğunun ya da olmadığını teftiş eder. Kamunun zararına sebep olan konuları kesin bir hükme bağlamaktadır.
- Sayıştay, genel uygunluk bildirimini TBMM'ye takdim etmektedir.
- Kanunlar ile verilen teftiş etme, tetkik ve hükme bağlama vazifelerini gerçekleştirmektedir.

Sayıştay'ın vazifeleri ile birlikte birtakım yetkilerinin var olduğđ da bilinmektedir. Bu yetkiler Sayıştay kanununun 6. Maddesinde belirtilmiştir. 6. Maddeden yola çıkarak Sayıştay'ın yetkileri şunlardır (SK, 2010, madde 6):

- Sayıştay, kanunlar ile kendisine verilen vazifeleri yerine getirmek için kamu yöneticileri ile direk yazışabilmekte, sözlü olarak bilgi edinmek için de her seviyedeki memurları çağırabilmekte ve bunlarla birlikte kamu yönetimlerinden temsilci isteyebilmek ile yetkili olmaktadır.
- Teftiş alanına girmiş olan işlemler ile alakalı her çeşit belge ve bilgiyi kamu idarelerinden, bankalardan, gerçek ve tüzel kişiliğe sahip olanlardan isteyebilmek gibi bir yetkiye haiz olmaktadır.
- Sayıştay'ın teftiş alanına girmiş, kamu yönetimlerinin işlemleri ile alakalı eşyalar, mallar, kayıtlar ve etkinlikler ile vazifelendireceği üyeler ya da uzmanlar aracılığıyla yerinde tetkik yapmak ile de yetkili olmaktadır.

Sayıştay Başkanının ve üyelerinin birtakım şartları sağlaması gerekmektedir. Bunlar: Başkan ve üyelerin iktisat, siyasal, işletme gibi bölümlerden mezun olma şartı, kamuda asgari olarak 16 sene görev yapmış olmaları gerekmektedir (SK, 2010, madde 12).

Sayıştay Başkanı TBMM genel kurulu tarafından gizli oy ile seçilmekte olup, Başkan 5 senelik bir süre ile göreve getirilmektedir (SK, 2010, madde 13).

Halk namına gelir sahibi olmak ve harcama yapabilmek gayesi ile yürütmedeki organlara bütçeler eliyle yetki veren parlamentolardır. Verilen bu yetkilerin kullanımı ise Sayıştaylar tarafından teftiş edilmektedir (Önder ve Meydanlı, 2019, s. 123).

6085 Sayılı Sayıştay Kanunu, kamu yönetimlerinin iş, etkinlik ve de kararlarda verimli, ekonomik, etkin, hukuk kuralları bakımından uygunluğu gibi durumları ön plana almış ve teftiş fonksiyonu olan saymanlık hesabı teftişi olmaktan çıkarılmıştır (Önder ve Meydanlı, 2019, s. 133).

Sayıştayların, bütünleyici denge ve teftiş sistemi olarak parlamento ile arasında yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Bu bağlantı da Sayıştaylar verimli fonksiyonlar üstlenmiştir. Etkili bir Sayıştay, hukuk devletinin icapları yönünde verimli bir biçimde işlemlerini sağlamaktadır. Ayrıca TBMM adına teftiş yaparak yürütmedeki demokratik gözetimi de kuvvetlendirmektedir (Köse, 2019, s. 7)

Sayıştaylar, TBMM adına yapmış olduğu bağımsız teftişlerin sonunda takdim ettiği; nesnel, güncel ve hakiki bilgiler ile kurumlara çok mühim katkılar sağlamaktadır. Buna ek olarak Sayıştaylar, parlamento tarafından istenen çalışmaları yaparak, kamu politikasının biçimlenmesine aynı zamanda da yasal çerçevenin gelişmesinde önemli katkılarda da bulunabilmektedir (Köse, 2019, ss. 17-28).

Yüksek Askeri Şûra: Cumhuriyet ile birlikte kendini gösteren, bu dönemde tasarlanmış ve devamlılık kazanmış bir reform döngüsü içinde bulunan Türk kamu yönetiminde, eski idare zihniyetlerinden bugüne kadar sınırlı bir sayıyı haiz kurum ve geleneğin varlığı söz konusu olmuştur. Bunlardan en apaçık olarak bugünümüze kadar devamlılığını sağlayan, şu an var olan ayrıca İslami idare ve ilk Türk devletlerinin idaresinde de yer alan yönetimde önemli yere sahip olan bu kurul Şûralar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu Şûra geleneğinin Cumhuriyet Döneminde terk etmeden, gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür (Hatipoğlu, 2021, s. 172). Böylelikle terk edilmeyen ve hâlâ günümüzde de var olan Yüksek Askeri Şûra buna en güzel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yüksek Askeri Şûra, Cumhuriyet Döneminin ilk senelerinde merkezde oluşturulan askeri konularda yöntem meselelerinin görüşüldüğü bir kurul olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Siyasi ve askeri bürokratlar bir arada toplanıp, Silahlı Kuvvetleri ilgilendiren konularda istişarelerde bulunarak, fikirlerini belirtmektedir. Merkezi yönetimin başkent teşkilatında bulunan bu kurul merkeze yardımcı bir kurul olarak vazife yapmaktadır (Kaçar, 2019, s. 144).

Yüksek Askeri Şûra, sadece barış döneminde vazife yapmak üzere Ankara'da kurulmuştur. Şûranın üyeleri içerisinde; Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Dışişleri, Adalet, İçişleri, Milli Eğitim, Milli Savunma, Hazine ve Maliye Bakanları ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları bulunmaktadır. Yüksek Askeri Şûra toplantısına, Cumhurbaşkanı lüzum gördüğü durumlarda katılım sağlamak ve toplantıya başkanlık etmektedir. Cumhurbaşkanının katılım sağlayamaması gibi bir durumun oluşmasında ise vazifelendirdiği yardımcı toplantıya başkanlık etmektedir (Yüksek Askeri Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 1-2).

Yüksek Askeri Şûranın birtakım önemli vazifeleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır (Yüksek Askeri Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 3):

- Yüksek Askeri Şûra, Silahlı Kuvvetlerin temel programı ve amaçları ile alakalı konular hakkında fikir vermektedir.
- Silahlı Kuvvetler ile alakalı olan ve mühim mevzuat taslaklarını tetkik edip, fikir vermektedir.
- Cumhurbaşkanının gerekli gördüğü durumda Silahlı Kuvvetler ile alakalı başka konular hakkında fikir vermektedir.
- Mevzuat ile verilmiş olan vazifeleri yapmaktadır.

Yüksek Askeri Şûra, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmiş, Cumhurbaşkanı Yardımcısının daveti ile senede en az 1 kere toplanmaktadır. Cumhurbaşkanı gerekli bir durum halinde Şûrayı toplayabilmektedir (Yüksek Askeri Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 4)

Milli Güvenlik Kurulu: Çok eski zamanlardan itibaren devletlerin ana kaygısı devleti dışarıya karşı, dışarıdan gelebilecek tüm tehditlere karşı muhafaza etmek olmuştur. Bu sebeple de sistemli ve düzenli bir silahlı kuvvetlerin meydana getirilmesi için

çalışmışlardır (Tunç ve Döner, 2014, s. 3). Böylelikle Milli güvenlik kavramı doğmuştur.

Milli Güvenlik, devletin anayasal düzen, milli varlığı, bütünlüğü, uluslararası alanda politik, toplumsal, kültürel ve de iktisadi alan dahil olmak üzere tüm çıkarlarının aynı zamanda antlaşmaya dayalı hukukun her çeşit iç ve dış tehditleri engellemek üzere muhafaza ve gözetmesi durumunu ifade etmektedir (Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 2).

Bütün devletlerin, devletin milli varlığına, kalıcılığına ve emniyetine ilişkin tehditlere karşı önlemler alması gerekmektedir. Dolayısıyla devletler yöresel ve global çevrenin gözetlenerek tehditlerin, fırsatların belirlenmesi konusuna yönelik siyasetin tayin edilmesini ve de en uyumlu politikaların gerçekleştirilmesini sağlayan süreç ve öğeleri kapsayan milli güvenlik yöntemleri oluşturmaktadırlar. Milli Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında; Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Adalet Bakanlarından ve Genelkurmay Başkanı ile Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri Komutanlarından meydana gelmektedir (<https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/genel-bilgi> Erişim Tarihi: 08.04.2023).

Milli güvenlik Kurulu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda düzenlenmiş istişare nitelikteki bir organ olarak görevini ifa etmekte ve anayasal bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir. Milli Güvenlik Kurulunun yer aldığı ilk anayasa ise 1961 Anayasası'dır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 105; Tunç ve Döner, 2014, s. 8).

Asli kurucu iktidar olan Milli Güvenlik Kurulu, 1982 Anayasası'nın hazırlanmasında ve halk oylamasına sunmasıyla ön plana çıkmıştır. Milli Güvenlik Kurulu Başkanının 1982 Anayasasını tanıtmak amacıyla mitingler düzenlemesi, Milli Güvenlik Kurulunun 1980'li yıllarda çok kuvvetli bir yapıda olduğunu ortaya çıkarmıştır (Kılıç ve Atalay, 2023, s. 693).

İlerleyen süreçlerde, 1990'lı yıllarda Milli Güvenlik Kurulu, iç ve dış politika ile alakalı birçok meselede siyasal iktidarın tutumları üzerinde belirleyici bir statüde bulunmuştur. Örneğin 28 Şubat post modern darbe bu durumun örneği olmuştur (Bilici, 2023, s. 214). Fakat Türkiye'nin 1999 senesinde Helsinki Zirvesi ile Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsü kazanması durumu Türkiye'deki demokratikleşme

gayretlerini aynı zamanda asker ve sivil ilişkiler bakımından çok mühim sonuçlara sebep olmuştur. Böylelikle Avrupa Birliği'ne uyum müktesebatı ile 2001 senesinde anayasa değişikliğine gidilmiş ve Milli Güvenlik Kurulunun yasal ve aynı zamanda kurumsal konumu yeniden düzenlenmiştir. Burada askerî kanadın baskınlığına karşı başbakan yardımcıları ve adalet bakanı Milli Güvenlik Kurulunda doğal üye olmuştur. Yapılan düzenlemede kurul tarafından alınan kararların hükûmete sadece tavsiye niteliğinde olabileceği ortaya konulmuştur. Buna ek olarak Milli Güvenlik Kurulunun yapısına dönük 2003, 2004, 2017 senelerinde de yasal değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler ile Milli Güvenlik Kurulunun içinde bulunan askerî bürokrasinin temsil gücü aynı zamanda askerî seçkinlerin kurul aracılığıyla elde etmiş oldukları hiyerarşik üstünlükleri zayıflatılarak danışma kurulu olarak fonksiyonellik kazanması, sivilleşmesi ve demokratikleşmesine yönelik mühim adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bilici, 2023, ss. 214-215).

Türkiye'de hükûmet sistemi değişikliği ile Milli Güvenlik Kurulu yapısında birçok değişiklik yaşanmıştır. Bu değişikliklere bakıldığında Milli Güvenlik Kurulunun olağanüstü yönetimindeki vazifelerinin sona erdiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla daha önce olağanüstü hâl ve sıkıyönetim ilanı öncesinde fikirlerine başvurulanan Milli Güvenlik Kurulu, yeni hükûmet sistemi ile artık bu usulü kullanamamaktadır. Böylelikle cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile Milli Güvenlik Kurulunun vazifelerinde bir azalış durumu ortaya çıkmıştır (Nacak, 2022, ss. 384-385).

2017 senesinde cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçiş ile anayasal anlamda bazı değişikliklerin meydana gelmesi sonucunda 2945 Sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu ilga edilmiştir. Anayasada 118. Madde de yer alan Milli Güvenlik Kurulu, 6 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde doğrudan Cumhurbaşkanına bağlı bir biçimde tekrardan düzenlenmiş ve Kararnamede yerini almıştır (Acaray, 2020, s. 1293).

2945 Sayılı Kanun, yürürlükteyken Milli Güvenlik Kurulu'nun örgütlenmesi, vazifeleri belirtilmiştir. Lakin bu kanunun ilga edilmesinden sonra 6 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde, vazifelerine yer verilmemiştir. Gündemi kararlaştırma, kurulun toplanma metotlarını ve karar metotları gibi konular belirtilmiştir (Acaray, 2020, s. 1316).

Milli Güvenlik Kurulu, 2 ayda bir toplanmaktadır. Kurul, lüzum halinde direk olarak Cumhurbaşkanının daveti üzerine toplanmaktadır. Toplantıya genel sekreter de katılmakta lakin oylamaya katılım sağlamamaktadır. Normalde Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan kurul, Cumhurbaşkanının katılım sağlayamadığı dönemlerde Cumhurbaşkanı yardımcısı başkanlığında toplanmaktadır. Kurulun üyeleri haricinde gündemin niteliğine göre alakalı bakanlar, şahıslar davet edilerek fikirleri alınabilmektedir (Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, madde 3-4).

2.2.2. Taşra Teşkilatı

Kamu hizmetlerini ve görevlerini yerine getirebilme ve tüm bunların hayata geçirilebilmesi adına merkezi yönetim, birtakım iktisadi koşullara ve bölge durumlarına göre il ve ilçe olarak teşkilatlanmıştır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 105). Bu durum 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunun 1. Maddesine göre taşra teşkilatının illere, illerin de ilçelere ayrıldığı belirtilmiştir. Türkiye’de şimdiki durumda bölge seviyesinde her ne kadar müdürlüklerin var olduğu bilinse de mülki olarak kurulmuş herhangi bir taşra örgütünün varlığı söz konusu değildir. Bu sebeple yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye’de taşra teşkilatını yalnızca il ve ilçe oluşturmaktadır (Mecek, 2020, ss. 300-301).

İl ve ilçe olarak teşkilatlanan bu yapı “mülki yönetim” şeklinde adlandırılmaktadır. Mülki yönetimin başında bulunan yöneticilere ise mülki yönetici denilmektedir. Böylelikle il yönetiminde mülki yöneticinin adı vali, ilçe yönetiminde mülki yöneticinin adı ise kaymakam olarak adlandırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na göre “il” merkezi yönetimde ana taşra teşkilatlanma birimi olarak bilinmektedir. Çünkü Bakanlıkların da illerde hizmet yapılarının var olması merkezi yönetimde bulunan başkent teşkilatının küçültülmüş bir versiyonunu ortaya koymaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 105). Bu kısımda merkezi yönetimin taşra kısmında bulunan il genel idaresi ve ilçe idaresi alt başlıklar halinde açıklanacaktır.

2.2.2.1. İl Genel İdaresi

İl idaresinin sahip olduğu yetkiler açısından merkezi yönetimin en üst seviyedeki taşra teşkilatı olduğu bilinmektedir. İl idaresinde Vali, il idare şube başkanları ve il idare

kurulu bulunmaktadır. 5442 Sayılı yasanın 4. Maddesinde Valinin il idaresinin başı olduğu ve başvuruda bulunacak danışılacak en üst makam statüsünde olduğu belirtilmiştir (Mecek, 2020, ss. 302-303).

Türkiye’de il modelinin ortaya çıkış süreci incelendiğinde, bu modelin Osmanlı Devleti zamanına kadar uzandığı görülmüştür. 8 Ekim 1864 tarihinde “Tuna Vilayet Nizamnamesi” ismi ile bir il idaresi oluşturulmuştur. Vilayet Nizamnamesi ile birlikte il örgütü ülkenin geneline yayılarak ve bugüne kadar gereksinimler yönünde yasal farklılıklara dayanarak şekillenmiştir (Mecek, 2020, ss. 301-302).

İller İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2020 senesinde yayınladığı verilere göre Türkiye’de 81 ilin, 55’inin 1923 senesinden daha önce kurulduğu, 1935 senesinde ise 6 yeni ilin kurulduğu belirtilmiştir. Daha sonra bu sayı 67’ye yükselmiş ve 1982 senesine kadar böyle kalmıştır. Sonraki senelerde il sayısı artış göstererek 81 olmuştur. En son kurulan ilimiz ise Düzce olmuştur. Ayrıca Türkiye’de 2000’li senelerde yeni bir ilin kurulması da söz konusu olmamıştır (Mecek, 2020, s. 302).

İl’in yönetimi, üst kademe kamu yöneticisi niteliğine sahip olan Vali tarafından sağlanmaktadır. Vali, Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve İçişleri Bakanlığı’na bağlı olmaktadır. Kaymakamlar, Vali yardımcıları ve İçişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan üst kademedeki yöneticiler içinden seçilen Vali, aynı zamanda başka mesleğe sahip olanlar içinden de seçilerek Cumhurbaşkanı tarafından ataması yapılmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 106). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda, adı belirtilmiş olan tek idari birimin “il” olduğu ve illerin ise kendi içinde alt kademeli bir biçimde birimler olarak ayrıldığı ortaya konulmuştur. İllerin yönetimi, yetki genişliği ilkesine göre yönetilmekte olup, bu yetki aracılığıyla kamudaki hizmetlerin verimli bir biçimde sunulma gayesi ile merkezi örgüt adına tek başına özgür olarak kullanımı sağlanmaktadır. Yetki genişliği ilkesinin yalnızca illere tanınmış illere özgü bir yetki olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle taşrada bulunan diğer birimlerde bu yetkinin kullanımı söz konusu değildir. Bu yetki illere tanınmıştır. İlde bu yetkiyi kullanacak olan kişi ildeki en üst idari amir yani Valilerdir. Ancak eğer Vali vazifenin başında bulunmuyor ise yetkinin vekil tarafından kullanılacağı da belirtilmektedir (Mecek, 2020, ss. 299-300).

Vali, adli ve askeri kuruluşların haricinde bulunan bakanlık ve kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmakta olan bütün personellerin en büyük amiri statüsüne sahiptir.

İlde devleti ve hükûmeti temsil eden Vali, aynı zamanda ildeki yönetiminden Bakanlara karşı sorumlu olan ve Bakanlardan emirler alabilen bir konumdadır (Yörдем ve Şeker, 2018, s. 16).

Valilerin göreve gelmesinde birtakım şartlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır (Mecek, 2020, ss. 304-305):

- Türk vatandaşı olup, 657 Sayılı Devlet Memuru Kanununda belirtilen yaş şartına sahip olmak. (18 yaşını doldurmak)
- Valilerde ve istisnai memurluklarda göreve atanmada yükseköğrenim mezuniyet şartı bulunmamaktadır. Bu sebeple ortaokul seviyesinde bir eğitime sahip olmak yeterli olmaktadır.
- Kamu haklarından yasaklı olmaması gerekmektedir.
- Kasten bir suç nedeniyle 1 yıl veyahut daha üzeri bir sürede hapis cezasından hükümlü olmaması gerekmektedir.
- Affa uğranılmış olursa dahi birtakım özel niteliğe sahip suçlardan hükümlü olmamak.
- Askerlik ile herhangi bir ilişkisinin olmaması gerekmektedir.
- Vazifesini kesintisiz bir durumda yapmasının önüne engel koyacak akıl hastalığının bulunmaması gerekmektedir.

Bu şartları sağlayan kişiler istisnai memur olarak, Cumhurbaşkanlığı tarafından göreve getirilmektedir. Göreve gelen valilerin ise birçok vazife ve yetkileri bulunmaktadır.

Valilerin, il idaresi kanununa göre vazife ve yetkilerinden bazıları ise şunlardır (İl idaresi kanunu, 1949, madde 9-10-11):

- Vali, ilde Cumhurbaşkanını temsil eden idari bir yürütme vasıtasıdır. Valiler ilin genel yönetiminden Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olmaktadır. Cumhurbaşkanlığı yardımcısı ile bakanlar vazifelerine ait işler için Valilere resen bir şekilde talimat verebilmektedir.
- Vali, Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın kendisine vermiş olduğu yetkileri kullanmaktadır.
- Genel emirler çıkarabilmekte ve bu emirleri ilan edebilmektedir.

- Vali, devlete ait daireleri, kurum ve kuruluşları, özel işyerlerini teftiş etmektedir. Bu teftiş işini bakanlık, müfettiş veyahut da dairelerin amirleri, memurları ile de gerçekleştirebilmektedir.
- Her yönüyle ilin genel yönetimi ve genel gidişini düzenleme ve teftiş etmekten sorumlu olmaktadır.
- Vali, gelirlerin tahsili ile ödeme işlerinin düzenli bir biçimde gerçekleşmesine ve bununla beraber gelir kaynaklarının gelişim göstermesini sağlamak üzere önlemler alarak uygulamaktadır.
- 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda, ilde gerçekleşecek olan resmî törene başkanlık etmektedir. Aynı zamanda kutlamaları da kabul etmektedir.
- İl sınırları içerisinde var olan genel ve özel tüm kolluk kuvvet ve örgütlerin amiri olmaktadır. Suçların işlenmemesi için ve kamu düzenini, kamu güvenliğini muhafaza etmek için gerekli önlemleri almaktadır.
- İl sınırları içerisinde kişi dokunulmazlığının, kamunun güvenliğinin, sıhhatinin, rahatlığının sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi Valinin vazifelerindendir.

Vali'ye il genel idaresinde yardımcı olmak üzere oluşturulmuş bir kurul bulunmaktadır. Bu kurul il idare kuruludur. İl idare kurulunda: Vali, Defterdar, Hukuk İşleri Müdürü, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Gıda ve Tarım Müdürü bulunmaktadır. İdari kurulları idari, istişari ve yargısal olarak çeşitli kararlar almaktadır. Kurulların yetkisi kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile verilmiş olan görevlerdir. Bu alanlarda faaliyet gösteren il müdürleri kendi görevleri ile alakalı çalışmaları gerçekleştirirken Vali'ye ve alandaki Bakanlığa karşı sorumlu olmaktadır. Ayrıca il idare kuluna başkanlık etmesi için Vali tarafından Vali yardımcısının da göreve getirilebildiği bilinmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 106 ; İl idaresi kanunu, 1949, madde 60).

İl idare şube başkanları kendi şubelerini ilgilendiren işlerin yapılmasından, yürütülmesinden ötürü Vali'ye karşı sorumlu olmaktadır. Şube başkanları kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatlarda belirtilmiş ödev ve vazifeleri bununla birlikte Vali tarafından alınan talimatları yürütmek ve aldıkları işler için gerekli tetkikleri yapmak, fikirleri vaktinde bildirmek ile görevlidirler (İl idaresi kanunu, 1949, madde 21).

2.2.2.2. İlçe İdaresi

İl idaresinin başında Vali bulunurken ilçe idaresinin başında ise Kaymakam bulunmaktadır. Kaymakam, ilçede yetkisi büyük olan bir statüde olup, hükûmetin ilçede temsilcisi olarak Valinin emri ve denetimi altında bulunmaktadır (Yördem ve Şeker, 2018, s. 18).

Türkiye’de ilçelerin sayısı oldukça fazladır. Günümüzdeki ilçe sayısına bakıldığında bu sayının 922 olduğu bilinmektedir ([https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/ Mulki Idari Bolumleri.aspx](https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx) Erişim Tarihi: 07.01.2024).

İlçelerin kurulması, illerin kurulmasında olduğu gibi ancak yasa ile kurulabilmektedir. İl yönetiminde Vali, il müdürlükleri ve il idare kurulu bulunurken, ilçede Kaymakam, ilçe müdürlükleri ve ilçe idare kurulu bulunmaktadır. Bu yönüyle il yönetimi ile benzerlik taşımaktadır. İlçe idaresinin başında bulunan Kaymakam, belirli birtakım sınavlardan geçerek bu mesleğe atanabilmektedir. Özel şartlara bağlı olarak icra edilen kaymakamlık mesleği yasa ile düzenlenmiş ve kaymakam adayı Cumhurbaşkanının tasdiki ile göreve gelmektedir. Ve atanan kaymakamlar ilçe yönetiminde en üst mülki idare amiri olarak görevlerini ifa etmektedir. İlçenin mülki idare amiri olan Kaymakam ilçenin idaresinden sorumlu olmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019 s. 106).

İl idare kanununun 31. ve 32. maddelerinden yola çıkarak Kaymakamın vazife ve yetkilerinden bazıları şunlardır (İl idare kanunu, 1949, madde 31-32):

- Kaymakam, hükûmet kararlarının yayımı ve ilanını, kanun, yönetmelik, tüzüklerin uygulanmasını sağlamakla birlikte tüm bunların vermiş olduğu yetkileri kullanarak vazifeleri yerine getirmektedir. Vali tarafından verilen talimatları, emirleri yürütmek ile görevlidir.
- İlçeye haiz tüm işleri, Valiler doğrudan Kaymakama yazmakta, Kaymakamlar da ilçedeki işler hakkında bağımlı oldukları Valiler ile yazışmalarda bulunmaktadır. Fakat olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda Kaymakamlar, İçişleri Bakanlığı ve de diğer bakanlıklar ile iletişim kurabilmektedir. Bu iletişim halini Vali’ye bildirmektedir.
- Kaymakamlar ilçenin her yönüyle genel yönetimi ve genel gidişini düzenleme ve teftişinden sorumlu olmaktadır.

- Kaymakam, Cumhuriyet Bayramı'nda gerçekleşecek olan resmî törene başkanlık etmektedir. Tebrikleri de kabul etmektedir.
- İlçe sınırlarında genel ve özel kolluk güçlerinin ve örgütün amiri olmaktadır.
- Suçların işlenmemesi için kamu düzenini ve güvenliğini muhafaza etmek adına gereken tüm önlemleri almaktadır.

İllerde Bakanlıkların teşkilatlanması olarak il müdürlükleri varken, ilçede de bakanlıkların ilçe teşkilatı bulunmaktadır. Bunlar: İlçe Emniyet Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve İlçe Tarım Müdürlüğü'dür. Bu müdürlüklerin başında görev yapan ilçe müdürleri yaptıkları işlerden dolayı Kaymakama karşı sorumlu olmakta ve Kaymakamın emri ile görevlerini yapmaktadır. Tüm bu yönleri ile birbirine benzeyen il yönetiminde ve ilçe yönetiminde bir diğer benzerlik ise ilçe yönetiminin başında bulunan Kaymakama yardımcı olan bir kurulun faaliyet göstermesidir. Bu kurul ilçe idare kurulu olarak faaliyet göstermekte olup, kurulda: Kaymakam, Yazı İşleri, Mal Müdürü, Hükûmet Tabibi, Milli Eğitim Müdürü, Tarım Müdürü bulunmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 106).

İlçe idare şube başkanları ise Kaymakama karşı sorumlu olarak vazifelerini yerine getirir. Kaymakam tarafından kendisine yöneltilen emir ve talimatları yerine getirmektedir. Gereken bütün incelemeleri yaparak bilgi vermektedir (il idaresi kanunu, 1949, madde 37).

2.3. Yerinden Yönetim

Yerinden yönetim, bir ülkedeki siyasal ve yönetsel yetkilerin bir kısmının merkezi yönetim dışında bulunan yapılar tarafından yerine getirilmesidir. Yerinden yönetimde siyasi otoritenin merkezde toplanmayarak farklı birimler tarafından paylaşılması durumu söz konusudur. Yerinden yönetim insanların yönetime katılımını sağlayarak daha etkili ve verimli bir hizmet sunmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 34).

Yerinden yönetimde yönetsel olarak özerk bir yapı mevcuttur. Bu da yerinden yönetim içinde bulunan kuruluşların tüzel kişiliklerinin olduğunu ortaya koymakta ve buradaki kuruluşların kendi bütçesinin olması durumu ise yerinden yönetimin özerk bir yapıda olduğunu kanıtlar bir niteliktedir. Yerinden yönetimlerde kuruluşlar Kanun veyahut da Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmakta olup, bu kuruluşlar seçimle belirlenen organlar tarafından yönetilmektedir. Yerel hizmetlerin yerinden yönetim

bünyesinde bulunan kamu kurum ve kuruluşları aracılığı ile yerine getirilmesi merkezi yönetimin iş yükünü hafifleterek merkezi yönetimin daha verimli bir şekilde çalışmasını ve başarıya ulaşmasını sağlamaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 35). Bu sayede her kurum kendi üzerine düşen vazifeleri yerine getirerek yönetimde iş bölümü sağlanmakta ve yönetime olumlu yönde katkılar sunabilmektedir.

Bir yönetim şeklinde yerinden yönetimin baskın olması durumunda ana düşünce, bir toplumun kendi mahalli müşterek ihtiyacını kendilerinin seçerek göreve getirdiği organlar vasıtası ile demokratik kaidelere uyumlu bir şekilde idare etmesidir (Çöker, 1991, s. 16). Yerinden yönetim sisteminin, aynı yerde bulunan ve yaşamlarını aynı yerde sürdürenler arasında hemşerilik duygusunu geliştirdiği ve bu duyguların daha güçlenmesini sağladığı bilinmektedir. Bu duyguların gelişmesi ve güçlenmesi ise politik açıdan kimi karşıtlıkları ve çekişmeleri en az seviyeye inmesini sağlamaktadır. Ayrıca yerel problemleri de gidermek için önemli bir role de sahip olmaktadır. Yerinden yönetim sisteminde, mahalli halkın oyu ile kurulan mahalli meclisler insanları birbirlerine daha samimi kılmaktadır. Halkın hizmetleri ve alınan kararları teftiş etmesi daha kolay hâle gelmektedir (Çöker, 1991, ss. 18-19). Buradan yola çıkarak yerinden yönetimde halkın etkin ve verimli olması, söz sahibi olması yerinden yönetimi önemli kılmaktadır.

Yerinden yönetimde, kırtasiyecilik merkezi yönetime göre daha azdır. Yapılacak olan işler daha hızlı ve çabuk bir şekilde gerçekleşmektedir. Mahalli halkın beklentilerine, isteklerine, fikirlerine çok daha fazla kıymet verilmektedir. Hizmetin pahalıya mal olmasının önüne geçilmektedir. Tüm bunlar hizmette kalite ve verimliliği de artırmaktadır. Mahalli idareler merkezi idare tarafından üstlenilmeyen çoğu mahalli hizmetin sorumluluğunu alabilmektedir. Mahalli idarelerde yöneticiler hizmet ve yatırım konusundaki kararları kendileri alabilmektedir. Bu durum ise etkinliği olumlu bir şekilde etkilemektedir. Memurlar edilgen bir konumdan sıyrılıp, etken bir konuma geçiş yaşamaktadır. Böylelikle memurlar daha azimli bir şekilde çalışma yapmaktadır (Çöker, 1991, ss. 20-21).

Yerinden yönetimde mahalli ortak gereksinimlerin karşılanması, merkezi yönetim tarafından karar verilen ve kabul görmüş bir şekilde mahalli organların oluşturulması ile sağlanmıştır. Bu sistem ile siyasi gücün merkeze ait olduğu bilinmektedir. Fakat hizmetin verimliliğini sağlayabilmek, müşterek mahalli gereksinimleri karşılayabilmek için oluşturulan mahalli organlar, bu konularda karar ve yetki sahibi

olmaktadır. Merkezden kabul gördüğü ölçüde hizmetlerin sunulmasında finansal ve yönetsel yetkilere sahiptir (Çöker, 1991, s. 4).

Yerinden yönetimler, yer yönünden ve hizmet yönünden oluşan bir yönetim yapısına sahiptir. Mahalli idareleri; il özel idaresi, belediye, büyükşehir belediyesi ve köy oluşturmaktadır. İl özel idaresini ise vali, il encümeni, il genel meclisi oluşturmaktadır. Belediye; belediye başkanı, belediye meclisi, belediye encümeninden ve son olarak köy ise muhtar, ihtiyar heyeti ve köy derneğinden oluşmaktadır (Yördem ve Şeker, 2018, ss. 18-19).

2.3.1. Mahalli İdareler (Yer Bakımından Yerinden Yönetimler)

Anayasanın 127. Maddesi'nde belirtildiği üzere; Mahalli idareler il, belediye ve köy halkının ortak gereksinimlerini karşılayabilmek adına kanun ile belirtilen bir kuruluş, yine karar organları kanunda belirtilen seçmenler aracılığı ile seçilerek oluşturulmuş kamu tüzel kişileri olarak bilinmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Madde 127). Mahalli idareler, vatandaşlara en yakın şekilde kamu hizmeti sunmaktadır (Mehmetbeyoğlu, 2020, s. 229). Tüm bunlarla beraber mahalli idareler, idarenin bütünlüğü ilkesine göre yürütülmektedir. Mahalli idareler merkezi idarenin hiyerarşisine tabi olmamaktadır. Yalnızca merkezi idare, mahalli idareler üzerinde kanunlarda belirlenen usullere göre idari vesayet yetkisine sahip olmaktadır (Çöker, 1991, s. 5 ; Kahyacı, 2021, s. 57). Buradan da anlaşılacağı üzere merkezi yönetimler ile mahalli idareler bir koordinasyon ile yürütülmektedir.

Mahalli idarelerde, merkez tarafından idari vesayet denetiminin gerçekleşmesi, Türkiye'nin üniter devlet yapısına sahip olmasının bir sonucudur. Mahalli idarelere uygulanan idari vesayet denetiminin de idarenin bütünlüğünü, bir bütün halinde işleyişini muhafaza etme gayesi ile yapıldığı bilinmektedir (Mehmetbeyoğlu, 2020, ss. 229-230). İdari vesayet yetkisinin uygulamada daha çok baskın olduğu daha ön planda olduğu mahalli idare birimi köylerdir. Mesela; Kaymakamın, Belediye Başkanını vazifeden alma gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Lakin Kaymakam, köyün muhtarını vazifeden alabilme yetkisine sahiptir. Buradan da yola çıkarak idari vesayetin köyün yönetiminde daha sert ve baskın bir biçimde kendini gösterdiği görülmektedir (Mehmetbeyoğlu, 2020, s. 230).

Mahalli idareler, Anayasa'ya göre meydana gelen kuruluşlardır. Tüm Anayasalarda mahalli idarelere dönük karar ve unsurların yer aldığı bilinmektedir. Fakat 1982 Anayasası, mahalli idarelere yönelik düzenlemeleri daha geniş bir açı ile ele almıştır. Anayasa'ya göre 3 çeşit mahalli idare bulunmaktadır. Bunlar; il özel idaresi, belediye ve köy olarak bilinmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss. 108-109). Türkiye'de köyün haricinde, mahalli idarelerden; belediye ve il özel idare birimlerinin mazisi Tanzimat zamanlarına kadar dayanmaktadır. Belediyelerin ve il özel idarelerinin oluşturulmasında Batı ülkelerindeki uygulamalardan esinlenildiği görülmektedir. Zira belediye ve il özel idaresinin meydana gelmesinde örnek alınan ülke Fransa olmuştur. Mahalli idare birimlerinden biri olan köylerin mazisine bakıldığında ise Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar devam eden bir gelenek olarak karşımıza çıktığı görülmüştür (Arslan, 2005, s. 192).

Mahalli idareler, merkezi idareden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olan köy, kasaba, il veyahut da bölgelere ait bir yapı olarak meydana gelmiştir. Bu yapı ise yönetsel manada yer yönünden yerinden yönetim olarak teşkilatlanmakta ve politik bir egemen güce ait olmamakla birlikte kendilerine ait organlarca yönetilmektedir. Mahalli halkın seçimi ile karar organları tayin edilmektedir. Mahalli idarelerde meclisler, karar organı olarak görev yapmaktadır. Meclislerin çalışmalarda daha verimli olması için komisyonlar meydana getirilmektedir. Bu komisyonların oluşturulması mecburi olmaktadır. Komisyonlar iki tane olup, bunlar; denetim komisyonu ve ihtisas komisyonları olarak görev yapmaktadır. Lakin herhangi bir gereksinim durumunda bu komisyonlara ek olarak yeni komisyonlar da eklenebilmektedir. Ancak bu, meclis tarafından alınacak olan karara bağlıdır. Mahalli idarelerde vazife, sorumluluklar organlar vasıtası ile yürütülmektedir. Lakin organların tüm işlere yetiştirilmesi, yeterli olmaması durumunda bu yapı içinde uzman personellere gereksinim duyulmakta ve bununla beraber etkin bir örgüt yapısının oluşturulmasının lüzumlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Mahalli yönetimlerin üniter ve federal devlet sistemlerinde bulunmaları durumu tüm insanlığı ilgilendiren bir yönetim sistemi olarak kendini göstermektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 107 ; Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2083).

Mahalli idarelerin üniter ve federal bir sistemde var olmasını gerçekleştiren ve mahalli idareler için mühim olan bazı ilkelerin varlığı bilinmektedir. Bu ilkeler; Demokrasi ve katılım, özerklik, idari etkinlik, özgürlük ve yeniden paylaşımıdır. Bu ilkeler

incelendiğinde; demokrasi ve katılım ilkesi ile mahalli idarelerde ana bir kurum olarak var olmakta ve vatandaşların siyasi anlamda ve idari anlamda aktif katılımlarını sağlamaktadır. Siyaset ve idari alanlardaki katılımlar ile vatandaşlar bu alanda kendini ifade edebilmekte ve bilgilerinin, tecrübelerinin gelişim göstermesine imkân vermektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss. 107-108).

Mahalli idarelere itibar kazandıran en mühim öğelerden biri hizmette verimliliği sağlamadır. Bu kudreti sağlama farklı sebeplerle belirtilmiştir. Bu da demokratik hayat unsurlarının mahalli idarelere iyi bir şekilde tatbik edilmesidir. Çünkü şahsi hürriyetlere, eşitliğe mahalli idarelerde çok daha fazla yer verilmektedir. Mahalli idarelerde vatandaşın yönetime katılımı, oy kullanması vs. hizmet verimliliğini sağlaması için çok büyük bir role sahip olmaktadır. Mahalli idarelere verilmiş olan yetki ve sorumluluklardaki artışa benzer olarak halkın siyasi bilinç ve sorumlulukları da artarak gelişme göstermektedir (Çöker, 1991, s. 18). Mahalli idarelerde bulunan demokrasi ve katılım ilkesi bu yönüyle önemli bir ilke haline gelmektedir.

Bir diğer önemli ilkelerden olan idari etkinlikte; mahalli idarelerdeki kuruluşlar vatandaşlara daha yaklaşan bir yapıdadır. Vatandaşların gereksinimleri neler problemleri neler bunlar üzerinde durarak bunlara yönelik amaçlar, projeler oluşturmaktadır. Özerklik ilkesine bakıldığında ise mahalli idarelerin kamu tüzel kişisi olması, kendi mali kaynaklarının özgür bir şekilde var olması yine aynı şekilde idari ve personel özerkliklerin var olması ile vatandaşların menfaatleri yönünde, kendilerine ait olan organlar tarafından yönetme olanağı sağlamaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 108).

Özgürlük ilkesi, merkezi devlet yönetiminin ileri bir düzeyde olması sonucu oluşabilecek sakıncaları yok etmede mühim bir etkidir. Kişisel birtakım tercihlerin mahalli idareler aracılığı ile kullanılması özgürlük anlamında bir gelişimin olduğunu göstermektedir. Son olarak yeniden paylaşım ilkesinde ise sosyal bir belediyeciliğin ön planda olması ortaya çıkmaktadır. Böylelikle de vatandaşlara hizmetlerin sosyal devlet anlayışına göre yürütülmesi kendini göstermektedir. Örneğin otobüse binen yaşlı vatandaşların ulaşımdan ücretsiz bir şekilde faydalanması ya da maddi yetersizliği olanların, öğrencilerin otobüslerde indirimli bir şekilde faydalanması, gıda ve barınma gibi tüm bu konularda yeniden paylaşım ilkesinin önemi ortaya konulmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 108). Çöplerin toplanması, itfaiye

hizmetleri, park ve bahçe alanlarının düzeni, Şehir içi su ve elektrik hizmetleri, imar, mezarlık, otopark hizmetleri, nikah işlemleri gibi bu çeşitli hizmetler de mahalli idareler aracılığı ile yerine getirilmektedir (Arslan, 2005, s. 2002).

Mahalli idareler, toplumun kalkınmaya yönelik gayretlerine katkı sağlamak için olanaklar tanımaktadır (ker, 1991, s. 25). Bu olanaklar ile toplumun kalkınması için gerekli zeminler oluŐturulup, kalkınma yolunda önemli adımlar atılabilmektedir. Hkmet programlarının ve kalkınma planlarının mahalli idarelerde, yerinden yönetimlerde etkileri büyüktür. Hkmet programlarının çoğunda; mahalli idarelerde vazife, yetki ve sorumluluklarda artıŐın olacağı, mahalli idarelerin gelirlerinin artırılacağı, mahalli idarelerde vatandaşların yönetimde söz haklarının ve teftiş imkanlarının geniŐletileceđi gibi amaç ve ilkelerden bahsedilmiştir. Bunlar ile beraber hkmet programlarının mahalli idarelerdeki gelişmelerin nasıl ve neler olduğu ortaya konulmuştur (ker, 1991, ss. 6-7).

Kalkınma planlarında ise iki ana ilkedен bahsedilmektedir. Bunlardan ilki kamu hizmetlerinde kaynak kullanmada verimliliğin artırılması için yerinden yönetim ilkesinin ağırlık kazanması, ikincisi ise yerel hizmetlerin yerinden karşılanması gerektiğidir (ker, 1991, s. 8). Mahalli idarelerde, kaynak kullanımının yerelde artış göstermesi ve yerel düzeydeki hizmetlerin yerinden yönetim ile karşılanması durumu, mahalli idarelerin gelişimini olumlu yönde etkileyebilmektedir.

2.3.1.1. İl zel İdaresi

Ülkemizde il seviyesinde mahalli ortak gereksinimlerin karşılanması gayesi ile oluşturulan mahalli idare birimi il özel idareleridir. İl zel idaresi 5302 Sayılı İl zel İdaresi Kanunu ile ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. İllerin kurulması ve ortadan kaldırılması, adlarının değiştirilmesi gibi durumlar 5442 İl İdaresi Kanuna göre ortaya konulmaktadır. İl zel idare sayısı 51 olarak belirtilmiştir (Mecek ve Atmaca, 2020, ss. 2074-2075).

İl zel idaresinin varlığı çok eski dönemlere, Osmanlı Dönemine kadar dayanmaktadır. 1864 senesinde Vilayet Nizamnamesine kadar giden bu süreçten yaklaşık 150 senelik bir tecrübeden daha sonra 22 Ocak 2005 tarihinde 5302 Sayılı İl zel İdaresi Kanunu kabul edilerek tekrardan tanzim edilmiştir. 12 Kasım 2012 tarihinde 6360 sayılı kanunun kabul edilmesi ile büyükşehir belediye yönetiminin hâkim olduğu kentlerde

il özel idaresinin ortadan kaldırıldığı ve bu kentlerde il özel idaresine yönelik olan bütün görevlerin büyükşehir belediyelerine verildiği bilinmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss. 109-110). İl özel idaresi, ilde bulunan halkın yerel ortak gereksinimlerini karşılayabilmek için kurulmuş ve karar organları seçmenler aracılığı ile seçilmiş idari ve mali açıdan özerk bir yapıya sahip kamu tüzel kişisini ve il özel idaresi organları olan il genel meclisini, il encümenini ve son olarak da Vali'yi ifade etmektedir (İl özel idaresi kanunu[İÖİK], 2005, madde 3). İl özel idaresinin teşkilatında bulunan birimler 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile ortaya konulmuştur. Bunlar: Genel Sekreterlik, Mali İşler, Tarım, Sağlık, İmar, İnsan Kaynakları ve son olarak Hukuk İşleri'dir. Tabi bunlara ek olarak farklı birimler de oluşturulabilmekte ya da birleştirilip, kaldırılabilir. Bunlar ise il genel meclisinin kararı ile olabilmektedir. İlçelerde il özel idaresinin çalışmalarını sürdürmek, yönetmek üzere Kaymakama bağlı olarak ilçe özel idare örgütü de kurulabilmektedir. Ayrıca İl özel idarelerinde bulunan bu zorunlu birimlerin haricinde isteğe bağlı olarak da birimler kurulabilmektedir (Mecek ve Atmaca, 2020, ss. 2075-2084).

İl özel idaresinin ildeki görev ve sorumlulukları şu şekildedir (İÖİK, 2005, madde 6):

- İl özel idaresi, il sınırları dahilinde gençlik ve spor, sağlık, tarım, sınai, ticaret; büyükşehir belediyeleri dışında ilin çevre nizamını, bayındırlık ve iskân, toprağın muhafaza edilmesi ve erozyonu önleme, sanat, kültür, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtları; ilk öğretim ile orta öğretim kurumlarının arsa teminini, binaların yapımını bu alanlarda ve başka gereksinimlerin karşılanmasını sağlamaktadır.
- Yine il sınırları içinde bisiklet, elektrikli skuterların park edilmesine yönelik ve şarj istasyonlarının planlanması, bisiklet yollarının, şeritlerinin hazırlanmasında, yapımında ve bakımında görevleri bulunmaktadır.
- İl özel idaresi, il sınırları içinde ibadetgâhların, kültür ve doğa varlıkları, tarihi doku ve il tarihi açısından önemli mekânlar ile cem evlerinin yapımını, bakımını ve onarımını yapabilmektedir.
- Belediye sınırının dışındaki görevleri ise; imar, su, yol, kanalizasyon, atık, acil yardım, ağaçlandırma, park ve bahçelere yönelik hizmetleri gerçekleştirmektir.

Tüm bu görevlere ek olarak; il özel idaresi, belediye sınırı dışındaki gayrisihhi müesseseler ile kamuya açık olan istirahat ve eğlence mekanlarına ruhsat verme yetkisine sahip olup, bu mekânları denetleyebilmektedir. İl özel idaresinin 3 tane organı bulunmaktadır. Bunlar: İl Genel Meclisi, İl Encümeni ve Vali'dir. İl özel idaresinin organlarından biri olan il genel meclisi, il özel idaresinin karar organı olarak görev yapmaktadır. Her ay ilk hafta meclis aracılığı ile toplanan il genel meclisinin toplantıları kamuya açık bir şekilde yapılabilmekte ve il genel meclisinin bir aylık tatil sürecinin olduğu da bilinmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss.110- 111). İl genel meclisi denetim komisyonu, soru, genel görüşme, faaliyet raporunu değerlendirme gibi yöntemler ile Valinin etkinliklerini denetleyebilmektedir. Daha önceleri Vali, il genel meclisine başkanlık ederken 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile birlikte il genel meclisi aracılığı ile seçilen kişi meclis başkanı olmaktadır. Bu durum ise mahalli özerklik açısından çok mühim bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 111). Bir diğer organ ise il encümenidir. İl encümeni, il genel meclisinde karara varılacak konularda bir inceleme yaparak danışma ve yürütme gibi işlevleri bulunan bir organdır. Bu organ Vali başkanlığında, genel sekreter ve il genel meclisinde kendi üyelerince seçilen 3 üye ve Vali tarafından birim amirlerinden seçmiş olduğu 2 üyeden meydana gelmektedir. Valinin katılım sağlamadığı durumlarda genel sekreterin başkanlığında, haftada en az bir kere toplanmakta olan il encümeni, Vali tarafından hazırlanmış olan gündeme yönelik toplantılar gerçekleştirmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 111).

İl özel idaresinin yürütme organı olarak, il özel idaresinin başı olarak nitelendirilen organ ise Validir. Vali, il encümeni ve il genel meclisi tarafından alınan kararların uygulanmasını sağlayarak, il özel idaresi örgütünün sevkini ve idaresini, personellerin atanmasını gerçekleştirmektedir. İl özel idaresinin başında bulunan vali, ilçelerde il özel idaresinin yapmakla sorumlu olduğu işlerin gerçekleştirilmesi konusunda ilçelerin başında bulunan kaymakamlardan faydalanmaktadır. Vali aynı zamanda ilçe özel idare örgütünü kaymakama bağlı bir şekilde oluşturup, özel idare hizmetlerinin faaliyete geçmesini sağlayabilmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 111). Böylelikle il özel idaresi, bünyesinde yer alan yetkili organlar ile il sınırları dahilinde yerel hizmetlerin bir düzen içinde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

2.3.1.2. Belediye

Belediye, belde sakinlerinin yerel ortak gereksinimlerini karşılayabilmek için kurulan ve karar organları seçmenler aracılığı ile meydana getirilen idari ve mali özerkliğe sahip tüzel kişidir (Belediye Kanunu, [BK], 2005, madde 3).

İl özel idaresi gibi belediyelerin de ortaya çıkışı çok eski yıllara dayanmaktadır. İstanbul Şehremaneti, 1854 senesinde resmi olarak ilk belediye örgütlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul'da 1855 senesinde meydana getirilen ilk belediye teşkilatında 12 kişiden oluşan şehir meclisi yer almıştır. İstanbul haricinde 1868'den beri belediyeler oluşturulmaya devam etmiş ve 1876 senesinde Vilayet Belediye yasası ile şehir ve kasabalarda belediyelerin kurulması belirtilmiştir. Bu dönemde belediye başkanının vazifeye getirilme durumu farklı olmuştur. Belediye başkanı o dönemin hükûmeti kim ise o hükûmet tarafından vazifeye getirilmektedir. Buna ek olarak belediye meclis üyelerinin de halk tarafından seçildiği bilinmektedir. Daha sonraları 1580 Sayılı Belediye Kanununun 1930 yılında kabulünün gerçekleşmesi, belediyecilik tecrübelerine önemli bir katkı sunmuş ve daha sonra bu kanun yerini 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilmiş olan 5393 Sayılı Belediye Kanununa devretmiştir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 111 ; Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2069 ; Arslan, 2005, s. 193).

Mahalli idare kuruluşları arasında en önemli kuruluş belediye olarak bilinmektedir. Çünkü Türkiye'de yaşayan insan nüfusunun çok büyük bir kısmı belediye sınırları dahilinde hayatını sürdürmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 111).

Ülkemizde iki tür belediyeden söz edilmektedir. Bunlar; Klasik Belediyeler ve Büyükşehir Belediyeleri olarak bilinmektedir. Klasik belediyeler, belediye kanununa göre var olan ve faaliyet gösteren belediyeler olarak bilinirken, büyükşehir belediyeleri ise sadece büyük şehirlerde bulunan ve değişik bir konuma bağlı olarak faaliyetlerde bulunmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 111). İki tür belediyenin varlığı iki çeşit kanunun var olduğunu göstermektedir. Bunlardan biri olan klasik belediyelerde 2005 yılında kabul edilen 5393 Sayılı Belediye Kanunu'dur. Fakat bu kanun bazı yönlerden büyükşehir belediyelerinde de uygulanmıştır. Kanunlardan ikincisi olan, 2004 yılında kabul edilen 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ise yalnızca büyükşehir belediyelerinde ve bu belediyelere bağlı bulunan ilçe belediyelerinde tatbik edilmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 112).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda bir yerleşim bölgesinde nüfusun 5000 ve daha üzerinde olması ile belediyenin kurulacağı bilinmektedir (Yördem ve Şeker, 2018, s. 21). Bir yerde nüfus eğer 2000'nin altına düşerse belediyeler köye dönüşmektedir. Tabi ki bu şöyle de olabilmektedir: eğer bir köyde nüfus 5000 olursa bu köy de belediyeye dönüşebilmektedir (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2081).

Belediye Kanunu'nda, büyükşehir belediyeleri hariç, diğer belediyeler il, ilçe ve diğer belediyeler olarak ele alınmış ve diğer belediyeler olarak adlandırılan belde (kasaba) belediyelerinin ise birtakım şartlara bağlı olarak kurulacağı belirtilmiştir. Bu durumda, kasaba belediyelerinin oluşturulması sürecinde iskân olunan bir ya da daha fazla köyün belediyeye çevrilmesinde köy meclisi tarafından alınan karar, seçmenlerden en az yarıdan bir fazlasının mahallin en büyük mülki amirine yazılı bir biçimde başvurusu durumunda ya da Valinin bu durumu lüzumlu görmesi durumunda böyle bir sürecin işlendiği görülmektedir. Daha sonra 15 günlük bir süre içinde köyde referandum gerçekleştirilir. Gerçekleştirilen referandum sonucu önce Vali'ye iletilir ve daha sonrasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığına giden sonuç, birtakım tetkiklerden geçerek Cumhurbaşkanının kararı sonucu o yerleşim yerinde belediyenin kurulması gerçekleşmektedir. Fakat özel olan yerlerde belediyelerin oluşturulması daha farklı bir süreçten geçmektedir. Bu süreç çok daha çabuk, kısa bir şekilde olmaktadır. Savaş, deprem, doğal afetler gibi olağanüstü olaylar sebebi ile önceleri yerleşim alanı bulunmamasına karşın nüfusu beş bin ya da üzerinde olan yerde Cumhurbaşkanının vereceği karar ile belediye kurulabilmektedir. Böyle bir durumda kasaba belediyelerindeki gibi Vali, Bakanlık ve sonra Cumhurbaşkanının kararı gibi bir süreç söz konusu olmamaktadır (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2076).

Belediyelerin görev ve sorumluluk alanları şu şekilde belirtilmiştir (BK, 2005, madde 14): Belediye, yerel ortak nitelikte olmak koşulu ile imar, su, kanalizasyon, kentin alt yapısından, çevrenin sağlığı, temizliği gibi alanlardan; itfaiye, zabıta, acil yardımlar, ambulans, kentin içindeki trafikten, mezar ve defin işlemlerinin gerçekleştirilmesi, evlendirme, okulların bina yapımı ve onarımından, park ve bahçe yeşil alandan, tabiat varlıklarından tarihi yerleri korumaya kadar olan tüm bu alanlardan sorumlu olup, görev yapmaktadır. Türkiye'de belediye seçimleri beş senede bir gerçekleşmektedir.

Belediye örgütü; “yazı işleri”, “fen işleri”, “mali hizmetler” ve “zabıta” birimlerinden meydana gelmektedir (BK, 2005, madde 48). Bu birimler de kendilerine verilen görevleri belediye örgütü altında gerçekleştirmektedir.

Belediye idaresi, üç organdan meydana gelmektedir. Bunlar; Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanıdır. Belediyenin karar organlarından olan belediye meclisi, 1 aylık tatil süresinin haricinde her ay ilk hafta toplanmakta ve bu toplantıya belediye başkanının katılım göstermeme durumunda, meclis başkan vekili başkanlık ederek kamuya açık bir toplantı gerçekleştirilmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 113). Belediye meclisinin; borçlanmaya karar verme, şartlı bağışları kabul etme, taşınmaz malların alımı, satımı ve takası gibi durumlarda karar verme, meclis başkanlık divanı, encümen ve ihtisas komisyonunda bulunacak olan üyeleri seçme, belediye aracılığı ile çıkarılacak olan yönetmelikleri kabul etme, meydanlara, cadde, park ve sokaklara isim verme gibi çok mühim vazife ve yetkileri bulunmaktadır (BK, 2005, madde 18).

İl özel idaresinde, il genel meclisinin aldığı kararlar Vali’ye gönderilirken belediyelerde ise belediye meclisi başkana göndermekte ve yine hukuka aykırı bir karar söz konusu olursa Belediye Başkanı bu kararları tekrar görüşülmesi için kararları 5 gün içinde meclise geri gönderebilmektedir. Fakat meclisin yeniden görüşmesini istemediği kararlar meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kesinleşmektedir. Alınan bu kararların kesinleşmesi ile beraber kesinleşen tarihten başlayarak 7 gün içinde mahalli idarenin en büyük mülki idare amirine gönderilmesi gerekmektedir (Yördem ve Şeker , 2018, s. 21).

Belediyelerde yürütme ve danışma organı olarak görev yapan organ belediye encümenidir. Belediye encümeni, meclis tarafından meclis üyeleri ile belediye başkanı aracılığı ile seçilen birim amirlerinden oluşmaktadır. Belediye encümenine, belediye başkanının katılım sağlayamadığı toplantılara belediye başkanı tarafından görevlendirilmiş olan başkan yardımcısı veyahut da bir encümen üyesinin başkanlık ettiği bilinmekte ve encümenin haftada bir kez bir araya gelerek belirtilen gün ve saatte toplandığı bilinmektedir. Belediye encümeni, kanunlarda öngörülen cezaları verme, halka açık olan mekanların açılma ve kapanma saatini belirleme gibi vazife ve yetkilere sahiptir. Belediyenin organlarından biri olan ve belediyenin başı olarak nitelendirilen yürütme organı ise belediye başkanıdır. Belediye başkanı, doğrudan halk

tarafından seçilerek göreve gelmekte ve belediye alanına giren bütün etkinliklerden belediye meclisine karşı sorumlu olmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 113 ; BK, 2005, madde 34).

Belediye Başkanı'nın önemli bazı vazifeleri ve yetkileri bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir (BK, 2005, madde 38):

- Belediye Başkanı, belediyenin en üst amiri konumunda olup, belediye örgütünü sevk ve idare ederek, belediyenin haklarını ve çıkarlarını muhafaza etmektedir.
- Belediye meclisine ve belediye encümenine başkanlık etmektedir. Meclis ile encümen tarafından alınan kararları uygulamaktadır.
- Belediyeye belediye personeli, görevlisi atamaktadır.
- Belediye ve belediyeye bağlı kuruluşları teftiş etmektedir.
- Belediyenin gelir ve alacaklarını takip etmekte ve toplamaktadır.

Belediye başkanı tüm bu vazife yetkilere sahip olarak, belediyenin düzenli ve sistemli bir şekilde işleyişini sağlamaktadır.

2.3.1.3. Büyükşehir Belediyesi

Büyükşehir belediyeleri, belediyelerin bir alt çeşidi olarak görev yapmaktadır. Belediyelerden ayrı olarak değişik bir mahalli idare birimi olmamakla birlikte belediye yönetiminin özel bir kullanım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyükşehir belediyesi, hudutları il mülki hududu olarak belirlenen ve hudutları içinde bulunan ilçe belediyeleri ile aralarında eş güdümü sağlayan, idari ve mali açıdan özerk olan ve kanunlar ile kendisine verilen görevleri ve sorumlulukları yapan, karar organları seçmenler aracılığı ile seçilerek meydana getirilen kamu tüzel kişisi olarak ifade edilmektedir (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2072; Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 114).

1934 tarihli 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yirmi sene yürürlükte kalmıştır. 10 Temmuz 2004 tarihinde 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun TBMM'de kabul edilmesi ile artık, büyükşehir belediyeleri 5216 sayılı kanun ile yönetilmiştir. Büyükşehir statüsüne sahip olan şehirlerde il özel idareleri, belde belediyeleri ve köy tüzel kişiliklerinin varlığına son verilmiştir. 2012 tarihinde çıkarılan 6360 Sayılı Kanun ile Türkiye'nin idari yapısına dönük köklü farklılıklara gidilerek, düzenlemeler

yapılmıştır. “Bucak” yönetimi öncelikle büyükşehir olan illerde kaldırılmış daha sonra ise ülke genelinde ortadan kaldırılmıştır (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2072; Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 114). Eğer bir büyükşehir belediyesi kurulacak ise daha önce bir il belediyesinin var olması gerekli bir durumdur. İllerin kurulması, adlarının belirlenmesi, değişikliğe uğraması ile yok olması durumu, İl İdaresi Kanunu’nun kararlarına göre kanunlar ile olmaktadır. Büyükşehir belediyesinin kurulmasında il belediyesinin var olması dışında nüfusun 750.000’den fazla olması ve son olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi aracılığıyla çıkarılması gereken kanun ile büyükşehir olacak ilin, büyükşehir olarak kabulü gerekli olmaktadır (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2079).

Türkiye’de 1984 yılından beri klasik belediye idaresine ek olarak içinde birkaç belediyenin var olduğu büyük yerleşimlerde metropol (anakent) sistemine geçişin yaşandığı bilinmektedir. 1984 senesinde büyük şehirlerden olan; Ankara, İstanbul ve İzmir’de büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Bu sayının ilerleyen senelerde artırıldığını söylemek mümkündür. (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss. 113-114).

Günümüz Türkiye’inde büyükşehir belediye sayısının 30’ a ulaşıldığı bilinmektedir (<https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> Erişim Tarihi: 07.12.2022). Büyükşehir belediyesi statüsü kazanan otuz ilimiz ise şunlardır: Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Mardin, Manisa, Muğla, Mersin, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon ve Van’dır (<https://www.haberturk.com/turkiye-de-hangi-iller-buyuksehir-turkiye-deki-30-buyuksehir-listesi-turkiye-nin-buyuksehir-belediyeleri-2635167> Erişim Tarihi: 20.03.2023).

Büyükşehir belediyesinin görev alanları; imar, stratejik plan, ulaşım, su, kanalizasyon, toplu taşıma, çevrenin sağlığı, merkezi ısıtma, yol ve caddelerin yapılması, terminallerin yapılması olarak bilinmektedir. Büyükşehir belediyesi bu alanlarda kamuya hizmet sunmaktadır. İlçe belediyelerine ait olan görev alanları ise inşaatlara ruhsat verme, çöplerin toplanması, sokaklarda temizliğin sağlanması, spor faaliyetleri için tesislerin oluşturulması, yeşil alanların oluşturulması ve yaşlı insanlara, gençlere, çocuklara ve engeli bulunan bireylere sosyal alanlarda hizmetler sunmaktır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 114).

İlçe belediyeleri arasında meydana gelen herhangi bir uyuşmazlığın söz konusu olduğu bir durumda uyuşmazlıklara çözüm getirme, belediyeler tarafından gerçekleştirilen imar faaliyetlerinin ne durumda olduğunu görmek için teftiş etme, belediye görevlerinin gerçekleştirilmesi konusunda düzen ve eş güdümü sağlama görevi büyükşehir belediyesine aittir. Büyükşehir Belediyesi, büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanı olmak üzere üç tür organdan oluşmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 114).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda belirtildiği üzere büyükşehir belediyesinin bu organları karar organları olarak bilinmektedir (Yördem ve Şeker, 2018, s. 21). Karar organı olarak görev yapan büyükşehir belediye meclisi, birtakım durumlarda ilçe belediyelerinin de karar organı olmaktadır. Belediye meclisi üye sayısı, bütün ilçe için 1/5'i olmak kaydıyla toplam sayı kadar üyeden oluşmaktadır. Büyükşehir belediye meclisinin doğal üyesi ilçe belediye başkanlarıdır. Büyükşehir belediye başkanı ise büyükşehir belediye meclisinin başkanı olarak ifade edilmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss. 114-115). Büyükşehir belediye meclisinin çalışma esaslarında Belediye Kanunu'nun hükmü geçerlidir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, [BBK], 2004, madde 12).

Büyükşehir belediye encümeni ise büyükşehir belediye idaresinin ikinci organıdır. Encümen, büyükşehir belediye başkanlığında, meclis tarafından seçilecek beş üye ve teki mali hizmetler amirinden oluşmakta ve başkanın her sene birim amirlerinin arasından seçtiği 5 üyenin katılım sağlaması ile meydana gelmektedir. Belediye başkanının encümene katılım sağlamaması durumunda ise encümene genel sekreterlik başkanlık etmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 115). Büyükşehir encümenlerin görev ve yetkileri klasik belediyelerde bulunan belediye encümenlerinki ile aynı şekilde olmaktadır. Son olarak büyükşehir belediyesinin yürütme organı olan, büyükşehir belediyesinin başı olarak nitelendirilen üçüncü organ büyükşehir belediye başkanı olarak ifade edilmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 115).

Büyükşehir Belediye Başkanı'nın vazife ve yetkileri şunlardır (BBK, 2004, madde 18):

- Büyükşehir belediye örgütünün en üst amiri statüsünde olarak, belediye örgütünü sevk ve yönetmek, belediyenin haklarını ve çıkarları korumaktadır.

- Belediye personeli atamaktadır. Belediyeye bağı olan kuruluşları teftiş etmektedir.
- Nikâh kıymaktadır.
- Şartsız bağışları kabul ederek lüzumlu tasarruflarda bulunmaktadır.
- Büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir meclisine başkanlık ederek bu organlar tarafından alınan kararları uygulamaktadır.

Büyükşehir belediyesinde zorunlu birimler bulunmamaktadır. Ama genel sekreterliğin fiilen oluşturulması mecburi olduğundan zorunlu birimler olarak da değerlendirilebilmektedir (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2084). Böylelikle büyükşehir belediyesinde zorunlu bir birim olarak değerlendirilen genel sekreterlik birimi, büyükşehir belediyesindeki işlerin eşgüdümlü bir biçimde işleyişine yardımcı olmaktadır.

2.3.1.4. Köy

Köyler, 442 sayılı Köy Kanununa tabi olarak yönetilmekte olup, köy kanununda da belirtildiği gibi nüfusu 2000'den aşağı olan yerler köy olarak belirtilmiştir. Köyün yönetiminde: Muhtar, Köy Derneği, Köy İhtiyar Meclisi bulunmaktadır (Yördem ve Şeker, 2018, s. 22). 442 Sayılı Köy Kanunu ile köylerin oluşturulması, örgütü, organları ve organların ne gibi vazifelerinin olduğu belirtilmiştir (Mehmetbeyoğlu, 2020, s. 233). Mahalli idare birimlerinden biri olan köy, devlet tüzel kişiliği haricinde ayrı olarak tüzel kişiliğe haizdir. Bu durumda köyün yönetiminde, köyün kendine has bütçesi ile personelleri yer almaktadır (Mehmetbeyoğlu, 2020, s. 227).

Köyün idaresinden sorumlu olan, devletin köydeki mümessili olarak köyün başı olarak nitelendirilen organ Muhtardır. Köy derneği aracılığı ile seçilen Muhtar, 5 yıllık bir zaman için seçilip, göreve getirilmektedir. Muhtarlık seçimlerinde siyasi partilerin aday göstermesi ise söz konusu olmamaktadır. Köyün yürütme organı olarak görev yapan Muhtar, devletin köydeki mümessili olması sebebi ile köyde devlet ile alakalı vazifelere sahip olmaktadır. Bu vazifeleri yerine getirmekle sorumludur (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 116).

Köy kanunun 35. Maddesinde Muhtarın yapacağı işler iki kısma ayrılmıştır. Bunlar devlet işleri ve köy işleridir (Köy Kanunu, 1924, madde 35).

Muhtarın yapacağı devlet işlerinden bazıları ise şunlardır (Köy Kanunu, 1924, madde 36):

- Muhtar, hükûmet aracılığı ile bildirilen kanun ve nizamları köyde ilan edip, köydeki insanlara anlatmaktadır.
- Emir ve kanunlar ile kendisine verilecek olan işleri yapmaktadır.
- Köyün güvenliğini muhafaza etmektedir.
- Köyün içine gelip gidenlerden haberdar olup, gelenlerden veya gidenlerden şüpheli olanları karakola bildirmektedir.
- Köydekilerin can ve malına karışan, kanunları hiçe sayan, görmezden gelen kim varsa köy korucuları ile bunları yakalatıp, hükûmete göndermektedir.

Muhtarın yapacağı bir diğer iş olan köy işlerinden bazıları ise şu şekildedir: İhtiyar meclisinin kararı ile köydeki işler için harcanması gereken parayı toplamaktadır. Toplanan parayı harcamak üzere talimat vermektedir. İhtiyar meclisi ile görüşmelerinden sonra köylüleri işe çağırmaktadır (Köy Kanunu, 1924, madde 37).

Köyün başı olarak vazife yapan muhtarın, köydeki işler için talimat verme ve talimatları yaptırma gibi hakları vardır (Köy Kanunu, 1924, madde 10). Köy Kanunu'nun 12. Maddesinde köy işlerinin iki kısma ayrıldığı ve bunların ilkinin zorunlu köy işleri olarak, ikinci kısmının ise köylünün arzusuna bağlı olan işler olarak belirtildiği görülmektedir. Bu maddede zorunlu olan işler yapılmaz ise yaptırımın uygulanılacağından da bahsedilmiştir (Köy Kanunu, 1924, madde 12).

Köylünün zorunlu olarak yaptığı bazı işlere bakıldığında; Çeşmeleri, kuyuların başını sürekli olarak temiz tutmak, çöp ve gübre gibi şeylerin oluşmasının önüne geçmek, köydeki evlerin çevresini, köydeki sokakların temizliğini sağlama, köyde köy odası ve mescit yapmak, köydeki insanların ektiği ve diktiği ağaçlar ve ürünleri her çeşit zarardan koruma ve köyde okul yapmak gibi işler olduğu bilinmektedir (Köy Kanunu, 1924, madde 13). Köylünün arzusuna bağlı olarak yaptığı bazı işlerin ise; köyde ahırları evin odalarından ayrı olarak başka bir yerde yapmak, köyde hamam, pazar, çarşı mekanları yapmak, köyde ortak olarak kullanılacak tarıma yönelik her çeşit makinalar almak, köylülerden ayakkabıcı, kuaför yetiştirmek gibi işler olduğu bilinmektedir (Köy Kanunu, 1924, madde 14).

Köyün genel karar organı olan köy derneği, köyde bulunan seçmenlerden oluşmaktadır. Köyde bulunan seçmenlerin köy idaresine katılımını sağlayan organ da yine köy derneğidir. Köy halkının köy derneği vasıtası ile idareye katılımı demokrasi anlamında çok önemli bir durumdur. Köy idaresinin hem yürütme hem denetleme hem de karar organı olarak görev yapan bir diğer organ ise köy ihtiyar meclisidir. Köy ihtiyar meclisinde iki çeşit üyenin varlığından söz edilmektedir. Bunlar; seçimle gelen ve doğal üyesi olan köyün imamı ve köy okulunun müdüründen meydana gelmektedir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 116).

Her köyde tek bir köy derneği, köy muhtarı ve ihtiyar meclisi bulunmaktadır. Köyün muhtarı ve ihtiyar meclisi organlarını seçme hakkına sahip olan kadın ve erkek köylülerin toplanması köy derneği olarak ifade edilmiştir. Muhtar ve ihtiyar meclisi organları direk köy derneği tarafından seçilmektedir. İhtiyar meclisinin başı köy muhtarıdır (Köy Kanunu, 1924, madde 20). İhtiyar meclisi, muhtarın toplantıya çağırması sonucu toplanmaktadır. Meclis haftada en az 1 kere bir araya gelerek konuşmaktadır. İhtiyar meclisi, kendi arzusu ile muhtar çağırmasa bile muhtara haber verilerek kendisi toplanabilmektedir (Köy Kanunu, 1924, madde 42). İhtiyar meclisi, köylülere ait işleri konuşmakta ve karar vermektedir. Köylünün kaç gün çalışma yapacağını kestirmektedir (Köy Kanunu, 1924, madde 44).

Köy ihtiyar meclisinin aldığı kararlar karar defterine geçirilmektedir. Bu kararlar Kaymakama takdim edilerek, Kaymakam tarafından tasdiklenmesi gerekmektedir. Kaymakam tarafından tasdiklenmeyen kararlar yürürlüğe girmemektedir (Mehmetbeyoğlu, 2020, s. 241).

Köyde bulunan herkesin canını, malını, namusunu muhafaza etmek üzere köy korucuları bulunmaktadır (Köy Kanunu, 1924, madde 68). Köy muhtarının talimatı altında bulunan korucular, ihtiyar meclisince tutulmaktadır. Muhtarın vereceği haber doğrultusunda Kaymakam buyruğu ile göreve başlamaktadır (Köy Kanunu, 1924, madde 70-72).

Köylerde zorunlu birimler yoktur. İsteğe bağlı birimler de oluşturulamamaktadır. Çünkü köyler, ekonomik olarak yeterli bir durumda değildir. Düzenli bir örgüt yapısının bulunmaması bu durumu ortaya çıkarmaktadır (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2084). Köy kanunu, eski bir kanun olması sebebiyle şu anki isteklere cevap verecek bir düzenleme içermemektedir. Bu durum ise köyün yönetimini, yönetsel bakımdan

birtakım zorluklara sürükleyebilmektedir. Köyün idaresinin tekrardan planlanması mecburi hâle gelmiş bulunmaktadır (Mehmetbeyoğlu, 2020, ss. 250-251). Köy Kanunu'nda köyün mevcut isteklerine ve beklentilerine yönelik yapılacak olası düzenlemeler ile köy idaresinin daha iyi bir konuma ve daha iyi bir seviyeye getirilebilmesi mümkündür.

2.3.2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim

Demokrasinin olduğu ülkelerde merkezi yönetim ve mahalli idarenin dışında özerk bir yapıda kamu kurumları da var olmaktadır. Özerk bir şekilde teşkilatlanan bu yapıya hizmet yerinden yönetim kuruluşları veya hizmet kuruluşları denilmektedir. Hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının birçok farklı alanda faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu alanlar eğitim ve kültürden, sosyal alanlara, sınai ve ticaretten yayına kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu farklı alanlarda kurulan kurumların her biri uzmanlaşmış kurumlar olarak hizmetleri yerine getirmektedir. Bu kurumlar genel müdürlük, kurum, oda, kurul, ofis ve başkanlık gibi farklı adlar ile teşkilatlanmışlardır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 116).

Hizmet yönünden yerinden yönetimdeki kuruluşlar, merkezi ve mahalli olarak iki kısma ayrılmaktadır. Merkezi kurumların hizmet alanı ülkenin bütününe kapsarken, mahalli olanlarda ise belli bir kısımdaki hizmeti kapsamakta ve sunmaktadır. Merkezi olarak ülke düzeyindeki kuruluşlar, 5 grupta bir araya gelmektedir. Bu kuruluşlar: “İdari Kamu Kurumları”, “Sosyal Kamu Kurumları”, “Bilimsel, Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları”, “İktisadi Kamu Kurumları” ve son olarak “Düzenleyici ve Denetleyici Kamu Kurumları” olarak bilinmektedir. Mahalli olan hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarında da kamu tüzel kişiliğine haiz belli seviyede bağımsız uzmanlık kuruluşları bulunmaktadır (Fanid ve Akman, 2021, s. 48).

Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarında bazı farklılıklar meydana gelmiştir. Bu farklılıklar 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilmiş olan referandum sonucunda ortaya çıkmıştır. Meydana gelen bu farklılıklardan ilki kuruluşların kurulması ile alakalıdır. Parlamenter sistemde kamu tüzel kişiliği yalnızca kanun ile verilebilmekteydi. Lakin cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçilmesi durumunda kamu tüzel kişiliğinin, Kanun ya da Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile verilebileceği belirtilmektedir. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile çok sayıda yeni

kuruluşlar oluşturulmuştur. Bunlar ile 54 tane yerinden yönetim kuruluşu ve bunların vazifeleri, yetkileri 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde yer almıştır (Fanid ve Akman, 2021, ss. 48-49).

Hizmet yerinden yönetim kuruluşlarından olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri, iktisadi ve ticari işletmeler olarak ifade edilmektedir. Fakat 1980’li senelerin başından beri özelleştirme politikalarının etkisiyle artık, kamu iktisadi teşebbüsleri devletin idaresinde bulunmamıştır. Kamu iktisadi teşebbüsleri kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Kendi organları tarafından yönetilmektedir. İdare yapısında yönetim kurulu ile genel müdürlük bulunmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 117).

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları içinde bulunan bir diğer kuruluş, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarıdır. Anayasal bir kuruluş olan kamu niteliğindeki meslek kuruluşları “mesleki kamu kurumları”, veyahut da “kamu meslek kuruluşları” olarak ifade edilmektedir. Kamu meslek kuruluşları farklı farklı mesleklerde bulunan tüm üyelerin bir araya getirilmesini sağlamakta ve denetimini yapmaktadır. Ayrıca meslek ile ilgili konuları, problemleri kamu yetkililerine bildirir ve tüm halk ile paylaşmaktadır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, s. 117).

Kamu niteliğindeki meslek kuruluşları birçok farklı meslekleri içine almaktadır. Bunlar ziraat odası, eczacı odası, barolar, ticaret ve sanayi odaları, mühendis ve mimar odaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının içinde düzenleyici ve denetleyici kurumlarda bulunmaktadır. Düzenleyici ve denetleyici kurumların literatürde birden fazla farklı şekillerde adlandırıldığı bilinmektedir. Bunlardan bazıları; “bağımsız idari otoriteler”, “üst kurullar”, “özerk kurumlar” olarak ifade edilmiştir (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss.117-118).

1980’li yıllardan sonra meydana çıkan ülkemizdeki düzenleyici ve denetleyici kurumlar ise şunlardır (Eryılmaz ve diğerleri, 2019, ss. 118-119; <https://www.sayistay.gov.tr/reports/category/28-duzenleyici-ve-denetleyici-kurumlar> Erişim Tarihi: 08.01.2024):

- Sermaye Piyasa Kurulu
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- Rekabet Kurumu
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
- Kamu İhale Kurumu
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
- Kişisel Verileri Koruma Kurumu
- Nükleer Düzenleme Kurumu
- Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu

Sermaye Piyasa Kurulu: Halkın ekonomik kalkınmaya etkili ve yaygın bir biçimde katılımını sağlama ve sermaye piyasasının istikrarlı, güvenli ve şeffaflık içinde faaliyet göstermesini, tasarruf sahiplerinin haklarının ve menfaatlerinin muhafazasını düzenlemek, teftiş etmek maksadıyla 1981 senesinde 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile Sermaye Piyasa Kurulu düzenlenmiştir. İdari ve mali açıdan özerk olan Kurul, bir kamu tüzel kişisi olarak, kendisine verilmiş olan vazifeleri ve yetkileri kendi yükümlülüğü altında hür bir şekilde yerine getirmektedir. Kurulun bağlı olduğu bakanlık, Hazine ve Maliye Bakanlığı olmakla birlikte merkezi İstanbul'da bulunmaktadır. Sermaye Piyasası Kurulunun, yatırımcıların menfaatlerini ve haklarını muhafaza etme gayeleri yönünde bazı ana amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar şu şekildedir (<https://www.cbfo.gov.tr/sermaye-piyasalari/sermaye-piyasasi-kurulu> Erişim Tarihi: 05.02.2024):

- Sermaye piyasası ile birlikte kurumların işleyişlerine yönelik prensipleri belirlemektir.
- Fon kullanmakta olan şirketlerin belirli prensiplere uyumlu olacak en iyi biçimde faydalanmalarını sağlamaktır.
- Sermaye piyasasına yatırım yapmış olan yatırımcıların menfaatleri ile birlikte haklarını korumaktır.
- Piyasaların adaletli ve dinamik bir şekilde faaliyetlerini gerçekleştirmesini sağlamaktır.

Sermaye Piyasa Kurulunun vazife ve sorumluluklarından bazıları şunlardır (Sermaye Piyasası Kanunu [SPK], 2012, madde 128):

- Sermaye Piyasası Kanunu ile kendisine verilen vazifeler ile birlikte kanunun emretmiş olduğu uygulamaları gerçekleştirmektedir.
- Kamunun vaktinde, doğru ve yeterli bir biçimde bilgilenmesini sağlamak maksadıyla özel ve genel nitelikte kararlar almaktadır.
- Finansal kararlılığın ve milli veyahut milletlerarası mevzuatın gereklerinin sağlanması maksadıyla başka finansal düzenleyici kuruluşlar ile haber alışverişinde bulunmak ve iş birliği yapmaktadır.
- Sermaye Piyasa Kurulunun vazife alanı ile alakalı milletlerarası kuruluşlara ekonomik, mali ve mesleki oluşumlara üye olmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu: Türkiye’de özel radyo ve televizyon yayınları 1990 senesinden beri herhangi bir hukuki düzenlemeye bağlı olmadan başlamış ve üç yıl sonra 1993 senesinde Anayasa değişikliğinin yapılmasıyla radyo ve televizyon yayınlarının üstündeki kamu tekeli yok edilmiş, özel radyo ve televizyon yayınlarının yapılması imkânlı hâle gelmiştir. 1934 senesinde mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu gerçekleşmiştir (<https://www.rtuk.gov.tr/hakkimizda/1749> Erişim Tarihi: 05.02.2024).

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu anayasal bir kurum niteliğinde kamu tüzel kişiliğine sahip bir yapıda olup, idari oluşum içinde radyo ve televizyon etkinliklerini düzenleme ve teftiş etmek ile vazifelidir (Yılmaz ve Biyan, 2023, s. 207).

Üst Kurul üyeleri, en az 4 yıllık yükseköğrenime sahip, meslekleri ile alakalı mevzularda kamu kuruluşlarının veyahut da özel kuruluşlarda asgari 10 yıl vazife yapmış ve meslekî yönden yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olan, 30 yaşını doldurmuş kişilerdir. Üst Kurulun üye sayısı dokuzdur. Bu üyeler TBMM tarafından seçilmektedir. Üyelerin vazife süreleri altı senedir. Kurul üyeleri kendi içlerinden bir başkan ile bir başkan vekili seçmektedir. Başkanlık süresi ise iki yıl sürmektedir. Üst Kurulun idaresi başkan tarafından sağlanmaktadır. Başkanın olmadığı durumlarda da Üst Kurul, başkanın vekili tarafından idare edilmektedir (Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 2011, madde 35-36).

Üst Kurulun vazife ve yetkileri şu şekildedir (Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 2011, madde 37):

- Yayın hizmetleri kapsamında ifade ve bilgi alma hürriyetinin fikir çeşitliğinin Rekabet Kurumunun vazife ve yetkilerinin gizli kalması maksadıyla gerekli önlemleri almaktadır.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti topraklarında yerleşik medya hizmeti sağlayan yayın hizmetlerini bu kanun hükümleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devletinin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalara uyumluluğunu takip etmekte ve teftiş etmektedir.
- Medya hizmet sağlayıcıları tarafından sunulan yayın hizmetlerinde kanun ve diğer mevzuata aykırı bir durumun saptanması ya da yayın lisansı koşullarına uyulmama durumu söz konusu olduğunda lüzumlu yaptırımları uygulamaktadır.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun stratejik projelerini hazırlamakta, hedef ve gayelerini hizmet kalite standartlarını belirlemektedir.

Rekabet Kurumu: Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 20. Maddesine göre Rekabet Kurumu, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve özgür bir rekabet ortamında oluşmasını, gelişmesini sağlama ve bu kanunun uygulanmasını gözetlemekte olup, kanun tarafından kendisine verilen vazifeleri yapmak üzere kurulmuştur. İdarî ve malî özerkliğe sahip olan Rekabet Kurumu kamu tüzel kişiliğini haiz bir yapıdadır. Rekabet Kurumu vazifelerini hür bir şekilde yapmaktadır. Dolayısıyla hiçbir makam ve organ kuruma komut ve direktif verememektedir. Rekabet Kurumunun merkezi Ankara’da bulunmaktadır. Kurumun bağlantılı olduğu bakanlık ise Ticaret Bakanlığıdır. Rekabet Kurumu teşkilatının içinde; Rekabet Kurulu, başkanlık ve hizmet birimleri bulunmaktadır (Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 1994, madde 20-21; <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Kurumsal/hakkimizda> Erişim Tarihi: 06.02.2024).

Rekabet Kurumunun amacına bakıldığında, piyasalarda rekabetin sağlanmasını ve muhafaza edilmesini sağlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için Rekabet Kurumu (<https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Kurumsal/hakkimizda> Erişim Tarihi: 06.02.2024):

- Detaylı bir şekilde düzenlenmiş olan araştırma ve soruşturma süreleri neticesinde piyasada rekabeti bozan, kısıtlayan girişimleri cezalandırmaktadır.

- Ekonomiye katkıları olan ve tüketicilere fayda sağlayan anlaşmalara imtiyaz tanımakta olup, bu türden anlaşmalar için ikincil düzenlemeler yapmaktadır.
- Piyasalardaki tekelleşmenin önüne geçmektedir.
- Piyasada rekabeti menfi bir şekilde etkileyecek veya engelleyecek nitelikteki muhtelif kanunlarla ve düzenlemeler ile alakalı olarak ilgili kurumlara fikirler göndermekte ve piyasalardaki rekabet şartlarının egemenliğini sağlamaktadır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: Kurum, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak, idari ve mali özerkliğe sahip bir yapıda çalışmaktadır. Merkezi İstanbul’da bulunan Kurumun, bir temsilciliği de Ankara’da bulunmaktadır. Kurum, kendisine verilmiş olan vazifeleri kendi yükümlülüğü altında hür bir biçimde gerçekleştirmektedir ve hiçbir organdan, mevkiden talimat almamaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliği, 2014, madde 4).

Kurumunun vazife ve sorumlulukları şunlardır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliği, 2014, madde 5):

- Tasarruf sahipleri hakları ile birlikte bankaların sistemli ve sağlam bir biçimde çalışmasını, tehlikeli bir duruma sokabilecek ve ekonomide mühim hasarlar ortaya çıkarabilecek her çeşit işlemleri ve çalışmaları önlemektedir. Aynı zamanda kendi sisteminin etkili bir biçimde çalışması için lüzumlu kararlar ve önlemleri alıp bunları uygulamaktadır.
- Gerek yurt içinde gerek yurt dışında eşdeğer kurumların katılım sağlandığı milletlerarası mali, ekonomik ve meslekî oluşumlara üye olmaktadır. Vazife alanına giren konularda yabancı ülkelerin sorumlu makamları ile uzlaşi belgesi imzalamaktadır.
- Mali hizmet sektörünün geliştirilmesine dönük stratejiler belirlemektedir.
- Vazife alanına giren mevzularda incelemeler yapmakta ve yaptırmaktadır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun karar organı olarak çalışmaktadır. Bu yönde etkinliklerini gerçekleştirmektedir. Kurul, bir başkan ve ikinci başkan ile birlikte 7 üyeden meydana gelmiştir. Kurul, başkanın teklifi ile başkan yardımcıları ve daire başkanını atamakta olup, kurumun başarımını ve malî hususlarını gösteren raporları onaylamak ile

vazifelidir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliği, 2014, madde 6-7).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun temel değerlerine bakıldığında; ihtiyatlılık, güvenilirlik, katılımcılık, yetkinlik, duyarlılık, bağımsızlık ve etkinlikten meydana geldiği görülmektedir (<https://www.bddk.org.tr/KurumHakkinda/Detay/20> Erişim Tarihi: 07.02. 2024).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu: Türkiye Cumhuriyeti Devletinde, telekomünikasyon bölümünü düzenleyen ve teftiş eden bir kurum olarak çalışmaktadır (<https://www.btk.gov.tr/kurulus> Erişim Tarihi: 08.02.2024). Kurum kanunlar ile verilmiş vazifeleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğine sahip bir yapıda olup, idarî ve malî açıdan özerktir. Kendisine verilmiş olan vazifeleri yerine getiren Kurum, bu vazifeleri özgür bir şekilde yerine getirmekte ve hiçbir yerden komuta almamaktadır. Kurum, Ulaştırma Bakanlığı ile ilişkilidir. Kurumun hizmet birimlerine bakıldığında; Hukuk müşavirliği, müdürlükler ve daire başkanlıkları şeklinde örgütlenen ana hizmet, bölge müdürlükleri şeklinde örgütlenen taşra örgütü birimlerinden meydana gelmektedir. Kurumun karar organı olarak görev yapan organı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kuruludur. Kurulu biri başkan olmak üzere toplamda 7 üye oluşturmaktadır. Kurulun başkanı aynı zamanda Kurumun da başkanı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Kurumun en üst idarî amiri olarak kurumu idare eden ve temsil eden kişi de Kurul Başkanıdır (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, 1983, madde 5).

Kurulun başkanı, ikinci başkanı ve üyelerini Cumhurbaşkanı atamaktadır. Kurulun başkanı ve üyeleri eğer vazifelerini yapmaya engel olan bir hastalık durumu ile çalışamazlar ise veya göreve atanmalarında lüzumlu olan koşulları kaybetme gibi durumlarda süreleri dolmadan Cumhurbaşkanı tarafından vazifeden alınabilmektedir. Kurul, Kurum başkan yardımcılarını daire başkanlarını, hukuk müşavirini ve son olarak da bölge müdürlerini atamak ve bununla birlikte Kurumun stratejik amaçlarını belirlemek ile vazifelidir (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, 1983, madde 8).

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu: Kamu tüzel kişiliğine sahip, malî ve idarî olarak özerk bir yapıda kurulmuştur. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun, tüzel

kişilerin sorumlu oldukları etkinlikleri ve bu etkinliklerden kaynaklı hak ve sorumluluklarını tanımlayan Kurul tasdikli lisansların verilmesinden kanunda bulunan fiyatlandırma esaslarını saptamaktan sorumlu olmaktadır. Kurumun merkezi Ankara’da bulunmaktadır. Kurumun ilgili olduğu bakanlık ise Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığıdır (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 2001, madde 4).

Kurumun örgütünde; Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, Başkanlık ve son olarak da hizmet birimleri yer almaktadır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, Kurumun karar ve temsil organı olarak faaliyet göstermektedir ve kurumun kanunda kaynaklanan vazifelerini gerçekleştirmesinde aracı olmaktadır. Kurulun üye sayısı yedidir. Kurulda bulunan üyelerin göreve atanması da Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilmektedir (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 2001, madde 4-5).

Kurulun bazı vazifeleri şunlardır (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 2001, madde 5):

- Tüketicilere güvenli, kaliteli, aralıksız ve de düşük maliyetli elektrik enerjisi hizmeti verilmesini sağlamak için lüzumlu düzenlemeleri gerçekleştirmektedir.
- Piyasada etkinlik gösteren tüzel kişilerin eşitlik ve saydamlık ölçütlerine uymalarını sağlamak üzere etkinliklerini, uygulamalarını ve bununla birlikte ilişkili lisans hüküm ve koşullarına uyulup uyulmadığını teftiş etmektedir.
- Senelik raporu ve piyasa gelişimi ile alakalı diğer raporları hazırlayarak, bu raporları bakanlığa sunmaktadır.
- Kurumun personel politikasını oluşturarak bu politikaların uygulanmasını gerçekleştirmektedir.
- Rekabetin sağlanması için ortaklıklar arası ilişkilere yönelik kural ve standartlar oluşturup uygulamaktadır.

Kamu İhale Kurumu: Kurum örgütü; Kurul, Başkanlık ve hizmet birimlerinden meydana gelmektedir. Kamu İhale Kurumu, kanun ile verilen vazifeleri

gerçekleştirirken sorumluluklarını yetkili organlar aracılığıyla kullanmaktadır. Kurulun yapısı incelendiğinde Kurulun, Başkan ve ikinci Başkan olmak üzere 9 üyeden oluştuğu görülmektedir. Kurumun karar organı olan Kurul, kanunda ve başka mevzuatta kendisine verilmekte olan vazifeleri yapmakta ve yetkilerini kullanmaktadır (Kamu İhale Kurumu Teşkilatı ve Personelin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2009, madde 4-5).

Kamu İhale Kurulu, Başkanın daveti üzerine toplanmaktadır. Toplantı gündeminin ne olacağı ise yine başkan tarafından belirlenmektedir (Kamu İhale Kurumu Teşkilatı ve Personelin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2009, madde 7).

Kamu İhale Kurumunun Başkanı, Kurul başkanıdır. Kurumun temsili başkana ait olmaktadır. Başkanın vazifeleri ve sorumlulukları şu şekildedir (Kamu İhale Kurumu Teşkilatı ve Personelin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2009, madde 11):

- Kurul toplantılarının gündemini kararlaştırarak, toplantıları yönetmektedir.
- Kurulca alınmış olan kararların yürütülmesini sağlamaktadır.
- Hizmet birimlerinin uyumlu, randımanlı, sistemli, disiplinli bir şekilde çalışmasını sağlayarak hizmet birimleri arasında eşgüdümü sağlamaktadır.
- Kurumun fonksiyonlarını yerine getirmesi için lüzumlu ve yeterli bir sayıda personel çalıştırmaktadır.
- Kurumu resmi ve özel kuruluşlar gözetiminde temsil ederek, Kurumun vazife kapsamına giren mevzularda başka kurumlarla ve kuruluşlar ile iş birliği sağlamaktadır.

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu: Dünya üzerindeki denetim zihniyetinde oluşan gelişimlere paralel olarak Türkiye Cumhuriyeti Devletinde de sistem ile sistem üzerindeki otoriteler değişimden payını alarak, 660 sayılı Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile bu kurum meydana getirilmiştir (Alkan ve Türel, 2019, s. 141).

Bu kararname ile amaçlanmakta olan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun oluşumu, örgütü, vazife ve yükümlülüklerine yönelik esasları düzenlemektedir (Alkan ve Türel, 2019, s. 146).

Kurum, kamu tüzel kişiliğinde idarî ve malî yönden özerk bir yapıda kurulmuştur. Kurul ve başkanlıktan meydana gelen Kurumun, merkezi Ankara'da bulunmaktadır. Lakin Cumhurbaşkanı kurumun merkezini değiştirebilme yetkisine sahiptir. Lüzumlu görülen yerlerde Kurum, temsilcilikler açabilmektedir. Kurul 9 üyeden oluşmaktadır. Üyeler Cumhurbaşkanı aracılığıyla göreve getirilmektedir (Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011, madde 3-4).

Kurul, vazifelerini yaparken hürdür. İki haftada bir kere toplanmakta olan Kurul, gerekli durumlarda toplanmaktadır (Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011, madde 8).

Kurulun birtakım vazife ve yetkileri bulunmaktadır. Bunlar (Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011, madde 9):

- Milletlerarası standartlara uygun Türkiye Muhasebe Standartları meydana getirip, yayımlamaktadır.
- Türkiye Muhasebe Standartlarının gerçekleşmesine dönük ikincil düzenlemeleri yaparak lüzumlu kararlar almaktadır.
- Hür denetçiler ile hür denetim kurumlarının kuruluş koşullarını ve çalışma esaslarını belirlemektedir. Aynı zamanda bunların etkinlikleri ile çalışmalarını takip edip, teftiş etmektedir.
- Kurum performansını ve mali pozisyonunu gösteren raporları tasdiklemektedir.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu: Türkiye'de 2010 senesinde gerçekleştirilen Anayasa değişikliğiyle kişisel verilerin korunması hakkı, anayasal bir konum kazanmıştır. İktisadi, teknolojik, politik ve hukuki pek çok neden bu hakkın tam olarak ve etkili bir biçimde muhafazasını mecburi kıldığı için 2016 senesinde Kişisel Verileri

Koruma Kurumu oluşturulmuştur. Kurum, uzmanlık gerektiren, hızlı gelişim ve değişim gösteren kişisel verilere yönelik alanın düzenlenmesini amaçlamaktadır (Gürsel ve Düğmeci, 2018, s. 327). Böylelikle Kişisel Verileri Koruma Kanunu ile amaçlanan ana husus; kişisel verilerin işlenmesinde öncelikle özel hayatın gizliliği başta olmak üzere kişilerin temel hak ve hürriyetlerini muhafaza etmek ve kişisel verileri işleyen tüzel ve gerçek kişilerin sorumluluklarıyla uyması gereken usulleri düzenlemektir (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu [KVKK], 2016, madde 1).

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, kamu tüzel kişisidir. İdarî ve malî açıdan da özerk bir yapıya sahiptir. Kurumun ilgili olduğu bakanlık, Cumhurbaşkanlığı tarafından vazifelendirilen bakanlıktır. Kurumun teşkilat yapısı incelendiğinde; Kurum, Kurul ve Başkanlıktan meydana geldiği görülmektedir (KVKK, 2016, madde 19).

Kişisel Verileri Koruma Kurumunun vazifeleri şunlardır (KVKK, 2016, madde 20):

- Vazife alanı itibari ile uygulamalar ve mevzuattaki gelişmeleri izlemek, değerlendirmek, incelemeler ve araştırmalar yapmakta ve yaptırmaktadır.
- Gereksinim durumlarında, vazife kapsamına giren mevzularda kurum, sivil toplum kuruluşları veyahut üniversiteler ile iş birliği yapmaktadır.
- Kişisel veriler ile alakalı milletlerarası gelişmeleri izlemektedir.
- Senelik faaliyet raporunu Cumhurbaşkanlığına ve TBMM insan haklarını inceleme komisyonuna sunmaktadır.

Kişisel Verileri Koruma Kurulu, 9 üyeden meydana gelmektedir. Kurulun 5 üyesini TBMM, 4 üyesini de Cumhurbaşkanlığı seçmektedir. Kurula üye olabilmek için herhangi bir siyasi partiye üye olmamak ve yükseköğrenime sahip olmak gerekmektedir (KVKK, 2016, madde 21).

Nükleer Düzenleme Kurumu: Merkezi Ankara’da bulunan, kamu tüzel kişiliğini haiz ve idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kurulan Nükleer Düzenleme Kurumu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile ilişkilidir. Nükleer Düzenleme Kurumu, Kurul ile Başkanlıktan meydana gelmektedir. Kurum, 7381 sayılı kanun ve 95 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile birlikte diğer mevzuatta verilmiş olan yetkileri hür

bir şekilde kullanmaktadır (Nükleer Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2022, madde 3).

Nükleer Düzenleme Kurumunun vazifeleri ve yetkileri şöyledir (Nükleer Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2022, madde 5):

- Kurumun strateji, amaç, faaliyet umdelerini belirlemektedir.
- Vazife ve sorumluluk alanına girmekte olan mevzularda düzenleyici işlemler yapmaktadır.
- Yetkilendirme yapmakta ve yetkilendirmelerin yasal, finansal, idari alan ve şartlarını tanımlamakta ve değiştirmektedir.
- Radyasyondan korunma alanında onay gerektiren yönleri belirlemektedir.
- Milli radyasyon izleme çalışmalarını izleme çalışmalarını yürütmekte ya da yürütülmesini sağlamaktadır.
- Vazife ve yetki kapsamına giren mevzularda başka ülkelerin kurumlarıyla milletlerarası kuruluşlar ile iş birliği yapmakta olup, çalışmalarını koordine etmektedir.
- Kamu kurumları, özel kurum ve kuruluşlar, STK'lar ve kamuoyu ile direk iletişim ve haber alışverişinde bulunarak iş birliği yapmaktadır.
- Kontrol altında bulunmayan çalışmalar neticesinde oluşabilecek radyasyon acil durumlarının idaresinde AFAD ve alakalı kum ve kuruluşlar ile iş birliği yapmaktadır

Nükleer Düzenleme Kurulu, Kurum karar organıdır. Kurul 5 üyeden oluşmaktadır. Başkan ve ikinci Başkanın ataması da Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilir. Kurul, Kurumun personel politikalarına karar verme, işlem ve hizmet karşılıklarını belirleme; Kurumun vazife ve sorumluluk alanı ile alakalı başka ülkelerdeki kuruluşlarla iş birliğine karar vermektedir (Nükleer Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2022, madde 7-9).

Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu: Kamu tüzel kişiliğini haiz bir yapıda kurulan Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu, başkan ve üyelerden kurulmuş,

Kurul ve başkana tâbi olarak çalışmalarını yürüten başkanlıktan oluşmuştur. Ankara’da merkezi bulunan Kurumun, başuzman yönetiminde irtibat büroları da kurulabilmektedir. Kurum, vazifelerini ve sorumluluklarını bağımsız bir biçimde gerçekleştirebilmektedir (Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat, Görev ve Çalışma Esasları Yönetmeliği, 2008, madde 4).

Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumunun bazı vazife ve yetkileri bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir (Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat, Görev ve Çalışma Esasları Yönetmeliği, 2008, madde 5):

- Tütün, tütün ürünleri, alkollü içkiler piyasadaki çalışmaların sistemli, saydam ve güvenli bir biçimde gerçekleşmesini sağlamak için gerekli sektör düzenlemeleri yapmakta veyahut da karar ve önlemleri alarak bunları tatbik etmek, tatbikini sağlamak ve piyasa çalışmalarını takip ederek denetlemektedir.
- Düzenlemek ve teftiş etmekle vazifeli olduğu sektör ya da alanlarda etkinlik gösteren gerçek ve tüzel kişilerin işlem ve de hesapları araştırmak, denetlemek, idarî cezaları tatbik etmek ve idarî önlemleri almaktadır.
- Tütün ürünleri ve alkollü içeceklerin satışı ve sunum çalışmalarına yönelik piyasa takibi ile kontrolünün sağlanmasına ve ayrıca tüketicilerin alternatiflerinin azaltılmasına ya da sınırlandırılmasına zemin oluşturarak uygulamaların en aza indirilmesinde rekabet ve reklam şartlarının belirlenmesine dönük düzenlemeler yapmaktadır. Bu çalışmaları takip etmek, yönlendirmek ve aynı zamanda denetlemektedir.
- Vazife kapsamına giren konularda AB müktesebatına uygunluk sağlamak gayesiyle milletlerarası ve yabancı kuruluşlar ile alakalı işlemleri yürütmektedir.

Kurumun karar organı olarak görev yapan organ Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kuruludur. 7 üyeden oluşan Kurul, Kurumun hedef ve gayelerine uyumlu olarak Kurumun bütçe önerilerini müzakere etmekte ve karara bağlamaktadır (Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat, Görev ve Çalışma Esasları Yönetmeliği, 2008, madde 6-7).

2.4.Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yaşanan Güncel Sorunlar

Türk kamu yönetiminde geçmişte olduğu gibi günümüzde de birtakım sorunlar mevcuttur. Bu sorunların hemen hemen çoğu aslında geçmişten bugüne kadar devam eden, güncelliğini koruyan sorunlardır denebilir. Sorunlar, kamu yönetiminde sistemin tümünde yaşanan sorunlar ve kamu personel sisteminde yaşanan sorunlar olarak incelenebilmektedir. Kamu yönetimi sisteminde gerek merkezi yönetimde, mahalli idarelerde ve gerek kamu personel sisteminde aynı sorunların var olduğu görülmektedir. Bu sorunlar; yönetimde şeffaflığın ve açıklığın tam anlamı ile sağlanamaması, liyakatsizlik, kayırmacılık, siyasallaşma, yolsuzluk, rüşvet, zimmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlara ek olarak ülkede denetim sorunlarının da yaşandığı bilinmektedir.

Türkiye’de yönetim ve politik yapının fonksiyonel özelliklerin çok ciddi bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu döneminden miras kalmıştır. Özellikle de Osmanlı’daki son zamanlarda bürokratik yönetimin ön plana çıktığı, şeffaflığın olmadığı, kapalı ve hiyerarşik özellikleri barındıran bir kamu yönetimi zihniyetinin varlığı söz konusu olmuştur. Bu zihniyet, uzun seneler boyunca Türkiye Cumhuriyeti’nde de devam etmiştir (Doğan, 2020, s. 2996). Son yıllarda birtakım mühim gelişmelerin yaşandığı bilirse de kamu yönetiminde açıklık ve şeffaflık sorunları çözülememiştir. Bu durum ise güncelliğini korumaktadır (Akpınar, 2011, s. 235). Kamu yönetiminde meydana gelen sorunların açıklık ve şeffaflığın yeteri kadar var olmamasından dolayı meydana geldiği görülmektedir. Çünkü Türk kamu yönetiminde gizlilik, kapalılık, zihniyeti daha çok hâkim olmuştur (Akpınar, 2011, ss. 242-243). Aslına bakılırsa sorunun ana kaynağı şeffaflık ve açıklığın uygulama alanında sınırlarının net bir şekilde ortaya konulamamasıdır. Bu sınırların netleştirilmesinin ise oldukça güç olması, ciddi bir sorunu ortaya çıkarmaktadır (Akpınar, 2011, s. 254).

Kamu yönetiminde daha önce meydana gelen ve hâlâ daha günümüzde devam eden bir diğer sorun da liyakat sorunudur. Liyakat, bir işi yapabilme yeteneğidir. Herhangi bir işi hakkıyla yapacak seviyede bulunma, o işe layık olma durumudur.

Kamu yönetiminden beklenen en mühim şey, halkın arzularının daha hızlı daha kaliteli ve verimli bir biçimde gerçekleştirilmesidir. Fakat liyakat sisteminin genellikle yok sayılması, kayırmacılığın ön plana çıkması, kamu hizmetlerinin etkinlik ve verimlilik anlayışında zararlar meydana getirmektedir. Liyakat ve adaletin var oluşu kamu

yönetiminin etkili ve daha randımanlı bir biçimde çalışma göstermesine etki etmektedir (Çamur, 2020, s. 461). Fakat liyakat sisteminin uygulanamamasında ve bunun ile ilgili sorunların temelinde adalette yaşanan sorunların bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla liyakat sisteminin kamuda etkili bir biçimde uygulanamamasının mühim sebeplerinden biri adaletin kamu yönetimine egemen olmamasıdır. Bu doğrultuda adaletin var olmadığı bir düzende liyakatin var olması pek de mümkün olmamaktadır (Çamur, 2020, ss. 463-464).

Günümüzde liyakat sorununa yönelik yapılan bazı görüşmelerde sözlü sınav sisteminin uygulanmasının liyakat ve eşitlik umdelerine aykırı olduğu ortaya çıkmıştır. Görüşmeye katılanların çoğu bu sözlü sınavların kaldırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Eğer bu sistem uygulanmaya devam edecekse bunun şeffaf bir şekilde olmasını, sınavların dijital ortamlarda kayıt altına alınmasının daha iyi olacağını ifade etmişlerdir (Yıldırım, 2023, s. 53).

Türkiye’de liyakate dönük hukuki düzenlemeler yeterli bir seviyededir. Lakin bu düzenlemelerin hayata geçirilmesinde sorunlar bulunmaktadır (Yıldırım, 2023, s. 54). Liyakatin tam olarak sağlanamaması ve uygulanmasında birtakım sorunların yaşanması durumunda hizmetler verimli ve etkili bir şekilde sunulamamaktadır. Bu durum ise kamu yönetimini olumsuz bir yönde etkileyerek kamu yönetiminde performans ve kalite seviyesini aşağı çekebilmektedir. Liyakat ilkesine uygun bir sistemin kamu yönetimine hâkim kılınmaması durumunda siyasallaşma ile birlikte kayırmacılık sorunlarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Yönetim ve siyasetin arasındaki ilişkinin çok güçlü bir düzeyde olması siyasallaşma sorununu ortaya çıkarmıştır. Yönetimin siyasallaşması ile birlikte yönetimdeki çalışmalar, faaliyetler siyasi iktidarın himayesinde gerçekleştirilmektedir (Çamur ve Aydın, 2021, s. 1140). Böylelikle İktidara gelen siyasi partilerin kamu kurumlarında görev yapan üst düzeydeki bürokratları vazifeden alma ve vazifeden aldığı kişilerin yerine siyasal bakımdan yakınlığı bulunan kişileri ataması yaygın olabilmektedir. Bu durum ise patronaj olarak isimlendirilmektedir. Patronajın ve partizanlığın aşırı bir seviyede olması yozlaşmayı da beraberinde getirebilmektedir (Aktan, 2021, s. 17).

Kamu yönetiminde ortaya çıkan siyasallaşma ile kayırmacılık sorunu, yönetimin hedeflerine uygun çalışmalar ortaya koymasına engel olan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çamur ve Aydın, 2021, s. 1142). Kayırmacılığın ise farklı çeşitleri vardır.

Bunlar; akraba kayırmacılığı (nepotizm), eş-dost kayırmacılığı (kronizm), ve siyasi kayırmacılıktır. Akraba kayırmacılığında kişinin yeteneği, eğitim seviyesi, kabiliyetleri gibi etkenler göz önünde bulundurulmadan yalnızca siyasetçiler ile olan akrabalıklarından dolayı devlet kurumlarında işe alma, yükselme vs. gibi durumlar vardır. Kamuda en fazla yaygın olan nepotizm kayırmacılığı, hemşeri kayırmacılığı olarak bilinmektedir. Hemşeri kayırmacılığı ile çeşitli atamalar ve vazifelendirmeler gerçekleşmektedir. Bu durumda ise kamu kurumunun, iktisadi ve toplumsal dengesi olumsuz yönde etkilenmektedir. Eş-dost kayırmacılığında sadece arkadaş çevresine yönelik yapılan bir kayırma söz konusudur. Siyasal kayırmacılıkta ise iktidara gelen kişinin kendi siyasi çevresinden olan kişilerin haksız bir şekilde çıkar sağlamaları durumu söz konusudur (Aktan, 2021, ss. 15-16 ; Özçelik, 2021, s. 167).

Dolayısıyla kayırmacılık sorunu, Türkiye’de kamu kurumlarında ve teşkilatlarda güven kaybına ve bunun da ötesinde kurumlarda görev yapan insanların, kurumdaki görevlerini yeterli ve verimli bir şekilde tam olarak yapamamalarına sebep olmaktadır. Bu durum ise kurumdaki çalışmaları, başarı durumlarını negatif bir şekilde etkileyebilmektedir (Yıldırım, 2023, s. 59). Türkiye’de bürokratik yapıda oluşan siyasallaşma ve kayırmacılık her iktidar değişikliği ile meydana gelen üst düzey yöneticilerin değişikliği, kamu yönetiminde teşkilatlanma yetersizliği, çarpık kentleşmenin oluşturduğu olumsuzluklar vs. gibi durumlar yolsuzluğa uygun bir zemin yaratmıştır (Özsemerci, 2003, s. 88). Yolsuzluğa zemin yaratan kentleşme olgusu da kamu yönetiminde sorunlara yol açmaktadır. Çünkü sürekli artan bir nüfus, artan işsizliği de beraberinde getirmektedir. Kentleşme ile kentlerde sağlık, güvenlik ve eğitim alanlarında hizmetlerin yeterli düzeyde sağlanamaması söz konusu olmaktadır. Bu durumda çarpık bir kentleşme olgusu ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple hukuka ve ahlaka uygun olmayan şeyler denenmektedir (Özsemerci, 2003, ss. 59-60). Hukuka ve ahlaka aykırı olan şeyleri denemek ise kamu yönetiminde büyük sorunlar meydana getirmektedir. Bu sorun ise karşımıza yolsuzluk olarak çıkmaktadır. Yolsuzluk, kamu yönetiminde geçmişten bugüne kadar var olan ve güncelliğini yitirmeyen hâlâ daha devam eden bir sorundur.

Yolsuzluk, kamuda çalışan kamu personellerinin kamusal alanda sahip oldukları yetkileri birtakım özel amaçlar doğrultusunda hukuka aykırı olacak bir biçimde kullanması durumudur (Özsemerci, 2003, s. 13). Gelişmekte olan ülkelerde

çoğunlukla yolsuzluğun çok daha yaygın olduğu görülmektedir. Türkiye’de de bu durum yaşanmaktadır (Özsemerci, 2003, s. 1). Yolsuzluk, siyasal yolsuzluk ve yönetsel yolsuzluk olarak iki kısma ayrılmaktadır. Türkiye’de ve az gelişmiş ülkelerin çoğunda yönetsel anlamda yolsuzlukların çok daha fazla görüldüğü bilinmektedir (Özsemerci, 2003, ss. 13-15). Yolsuzluğun da kendi içinde çeşitli türleri bulunmaktadır. Bunlar; rüşvet, zimmet ve haraçtır. Yolsuzlukta çok fazla yaygınlık gösteren tür ise rüşvettir. Rüşvet, çok eski zamanlardan bu zamana kadar var olan büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Özsemerci, 2003, s. 16).

Rüşvet, kamuda çalışan birine hukuk kurallarını çiğneyerek bir işi yaptırma, istekleri gerçekleştirme adına verilen paradır. Haraç ise kamuda çalışan bir kişinin karşı taraftaki kişinin bir işini gerçekleştirmesi için karşı taraftan para veya başka bir şey talep etmesidir. Rüşvette karşı taraf kamu görevlisine talepte bulunurken, haraçta bu durum tam tersi şeklinde olmaktadır. Zimmet ise devlet tarafından kamu görevlisine görevlerinde kullanması için verilen kamusal kaynakları kendi menfaatlerine göre kullanması durumudur (Özsemerci, 2003, ss. 19-20).

Günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmeler, globalleşme ve rekabet alanlarını ve kamu yönetimini etkilemektedir. Bu süreçlerden etkilenen mahalli idareler ise birçok sorun ile karşılaşmaktadır. Türkiye’de mahalli idarelerde güncel olan klasik sorunlar; kapalılık, merkeziyetçiliğin ağır basması, personel ve idare sorunu, uzun bir süre için planlamaların yetersiz olması, yürürlükte bulunan kanunların yeterli olmayışı, yasal alanda yapılan düzenlemelerde istikrarın olmayışı, kaynakların yeterli bir seviyede olmayışı, idarelerin vazifelerin paylaşımında yaşadığı sorunlar, vesayet problemleri, gelir paylaşımındaki sorunlar, demokratik problemler ve eşgüdüm eksikliklerinden meydana gelen sorunlardır. Bu sorunlar için birtakım çeşitli modern yöntemler geliştirilmeye çalışılmış ve bu sorunların modern yöntemler ile çözülebileceği ortaya konulmuştur. Modern yöntemler ise toplam kalite yönetimi, kent konseyi, etik, e-devlet, yerel yönetim, ombudsman ve performans esaslı bütçeleme yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğan, 2023, ss. 65-71; Yüksel ve diğerleri, 2008, s.2). Aynı zamanda kamu yönetiminde kaynakların elverişli bir seviyede, verimli kullanılması insan kaynakları yönetimini ön plana çıkarmıştır. Kamuda performans yönetimini mecburi kılmıştır. Türkiye’de performans yönetiminin

uygulamaya konulmasında mali ve idari sebeplerden ötürü problemlerin meydana geldiği görülmektedir (Akçakaya, 2017, s. 57).

Türkiye’de performans yönetiminin, mahalli idarelerde yüzeysel kaldığı, idari ve altyapı problemleri ile şu an kullanılmakta olduğu ve mahalli idarelerin performans hedeflerinin belirlenmesinde halkın da bu sisteme katılım sağladığı, bilgilerin bir arada toplanmasında noksansız, açık ve şeffaf bir şekilde uygulanması gereken bir sistemin oluşturulamadığı ortaya çıkmaktadır (Akçakaya, 2017, s. 80).

Türkiye’de son senelerde uygulamaya konulan birden çok yasal düzenleme ile mahalli idareler güçlendirilmeye çalışılmıştır. Fakat merkezi yönetim her zaman için daha ön planda olmuştur. Merkezi yönetim ve mahalli idareler arasında birtakım yetki, kaynak ve denetim sorunları mevcuttur (Güven ve diğerleri, 2017, s. 189). Merkezi yönetimin, mahalli idare üzerinde vesayet denetimine sahip olması önemli bir düzeyde sorun oluşturmaktadır. Çünkü mahalli idarelerde merkezi yönetimin siyasi olarak uyuşmaması durumunda denetim, uygun bir şekilde gerçekleşme imkânı bulamayabilmektedir. Bu ise çok ciddi bir sorundur (Güven ve diğerleri, 2017, s. 205). Denetim, demokrasinin ana unsurunu oluşturan, insana dayalı; şeffaf, etkili ve doğru bir idarenin meydana getirilmesi bakımından çok mühim bir yere sahiptir. Yeni kamu yönetimi ile beraber gerçekleştirilen, transformasyon ve değişikliklere rağmen denetim alanında etkili bir süreç yaşanmamaktadır. Bunlarla beraber mahalli idarelerin kaynağını, vazifelerini, hizmetlerini randımanlı ve aktif bir biçimde kullanımını denetlemek sadece merkezi yönetim ile mümkün olmamaktadır. Burada denetim sistemlerinin uygulamaya geçmesinde kamuoyu denetiminin rolü çok büyük olmaktadır. Lakin Türkiye’de kamuoyu denetimi ve halk katılımının yeterli olmaması sorunların çözümüne olanak vermemiştir (Ünal ve Efe, 2018, s. 248).

Mahalli idarelerde, merkezden gelen paylar mali özerkliğe zarar verebilmektedir. Mahalli idarelere kendi öz kaynağını oluşturma olanağı verilememektedir. Aynı zamanda mahalli idare organlarından biri olan encümenin yapısında tam olarak bir demokratikleşmenin olmaması birçok soruna yol açabilmektedir (Apan, 2020, s. 26).

Türkiye’de kamu yönetiminin güncel sorunları arasında yer alan bir diğer sorun da kamu personeli sorunudur.

Kamu personeli sorunu çok geniş bir çerçevede değerlendirilebilmektedir. Sorunlar, personel yetersizliği, işe uygun personelin bulunmasında yaşanan problemler, ücretin

yeterli olmaması, liyakat ilkesinden uzak olmaktan kaynaklı problemler, politik müdahaleler, önceden belirlenmiş olan birtakım sert prensipler, kayırmacılığın var oluşu gibi faktörler denetimde yaşanan sorunlar ve daha birçok sorun kamu personel sorunlarını meydana getirmektedir (İzci ve Yıldız, 2017, s. 401; Şen, 2020, ss. 70-71).

Kamu personel sisteminde var olan sorunlar; ücretlerde yaşanan adaletsizlikler, verimsizlik, çalışan personellerin motivasyonlarını sağlayacak vasıtaların yeterince var olmaması, gereksinimden çok daha fazla sayıda personelin işe alınması gibi sorunlar kamu personel sisteminde büyük sorunlara yol açmaktadır (Şen, 2020, ss. 70-71). Performansa göre bir ücret uygulamasının olmaması, ödüllendirmenin tam anlamıyla yapılamaması, becerilere ve yaratıcılığa gerekli olan kıymetin verilmemesi durumu kamu yönetiminde verimsizliğe yol açmaktadır (İzci ve Yıldız, 2017, s. 403). Türkiye’de kamu personel yönetiminde, modern insan kaynakları yönetimi yaklaşımında öngörülen esnekliğin, verimliliğin tam olarak sağlanmadığı bilinmektedir. Kamu personel rejiminde modern insan kaynakları yönetiminde bulunması gereken bazı niteliklerin olmaması, örneğin; çalışan personellerin yeteneklerini kullanma ve bu yetenekleri geliştirme olanaklarından mahrum olması durumu bu sistemi sorunlu bir hâle getirmiştir (Yılmazöz, 2009, ss. 299-300).

Kamu yönetimindeki tüm bu sorunlar için birtakım önlem alıcı çalışmalar yapılmıştır. Kamuda etiğin egemen olması için 5176 sayılı yasa ve bununla beraber Kamu Görevlileri Etik Kurulu gibi çok mühim düzenlemeler ortaya konulmuştur. Lakin bunların da kendi içinde birtakım noksanlıkları ve etkili bir biçimde faaliyet gösterememesi bu sorunların yaşanmasına sebep olmuştur (Çamur ve Aydın, 2021, s. 1161). Türkiye’de kamu yönetiminde yaşanan bu güncel sorunların önüne geçilmesi ve bu sorunların, sıkıntıların daha aza indirilebilmesi için yapılan bu düzenlemelerin, içerik bakımından ve hayata tatbik edilmesi açısından çok daha ciddi ve eksiksiz bir biçimde gerçekleştirilmesi gereklidir. Eğer bu şekilde daha titiz ve eksiksiz çalışmalar yürütülürse, kamu yönetiminde yaşanan bu sorunlar da bir o kadar azalacaktır.

3. AZERBAYCAN'DA KAMU YÖNETİMİ TEŞKİLATI

3.1. Azerbaycan'ın Yönetim Sistemi

Azerbaycan, köklü ve zengin bir devlet kültürüne sahip bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bin yıllık bir devlet geçmişi olduğu bilinmektedir. Ülkede feodalizm, kapitalizm, sosyalizmin çeşitlerini görmek mümkündür. Azerbaycan'da MÖ 3 bin yılın başlarında ilk devlet kurumları meydana gelmiştir. Daha sonra zamanla devlet kültüründe gelişmeler yaşanmış ve ülkenin toprakları genişlemiş, yeni yeni devletler meydana gelmiştir. İskit Krallığı, Manna, Ravvadis, Büyük Selçuklu, Safevi, Afşar İmparatorluğu gibi güçlü devletlerin varlığı söz konusu olmuştur. Bu devletlerin ülkede kamu yönetimin kültürüne, gelişimine olumlu etkileri olmuştur (Hasanoğlu, 2018, s. 16).

Azerbaycan 17. Yüzyılın sonlarında Derebeylik sisteminden sonra bir asırdan fazla bir süre Çarlık Rusya'sının hakimiyetinde kalmıştır (Akifoğlu, 2017, s. 792). Çarlık Rusya, Azerbaycan'ın kara ve deniz zenginliklerinden faydalanmak üzere bu bölgeye yerleşip, yönetimi elinde bulundurmak istemiştir (Mürsel, 2022, s. 73). 17.Yy sonlarından beri Kafkaslarda güçlü olmak isteyen ve Kafkaslara hâkim olmaya başlayan Çarlık Rusya'sı, Osmanlı ve İran ile yapmış olduğu savaşlardan galip olarak ayrılmış ve Kafkas ülkeleriyle birlikte Kuzey Azerbaycan topraklarını işgal etmiştir (Ağayev, 2006, s. 1). İşgal ettikleri bölgelerde Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikalarına hız vermişlerdir (Mürsel, 2022, s. 73). Çarlık Rusya dönemindeki Azerbaycan'da idari teşkilatlanma kimi zamanlar çeşitlilik gösterse de Guberniya (Eyalet) sistemi ve buna ek olarak General Gubernatürler (Askeri Valiler) idari yapıda daimî olarak var olan sistemler ve teşkilatlanmalar olarak bilinmektedir (Elma, 2014, s. 110).

Çarlık Rusya'sının ağır baskıcı idaresi, 19. Yy sonlarına doğru Azerbaycan Türklerinde milli şuurun gelişiminde etkili olmuştur. Milliyetçi fikirler ve duygular bu dönemde kendini hissettirmeye başlamıştır. 1917 yılında gerçekleşen Bolşevik İhtilali ile Çarlık Rusya dönemi son bulmuştur. Çarlık döneminin son bulmasıyla Azerbaycan'daki Türkler bağımsızlık için adım atmaya karar vermiş ve çalışmalara başlamıştır (Ağayev, 2006, ss. 1-2).

Çarlık Rusya'sı döneminden sonra Azerbaycan'da 1918'de çağdaş devletin kurulduğu günden bugüne kadar uygulanmış olan siyasal sistemler 3 kısma ayrılabilir. Bunlardan ilki 1918-1920 senelerinde Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin var olduğu ve siyasal sistem olarak uygulanan parlamenter sistem, diğer ikinci kısımda 1920-1990 senelerinde Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde Sovyet Siyasal Sisteminin uygulanması ve son olarak üçüncü kısımda ise Azerbaycan'ın daha Sovyetler Birliğinden ayrılıp bağımsızlığını belirtmeden önce uygulamaya başlanılan 1990 senesinde beri uygulanan başkanlık sistemi olarak bilinmektedir (Hacıyev, 2009, s. 162). Ülkede uygulanan 3 farklı yönetim sisteminden ötürü Azerbaycan'ın anayasacılık tarihini birinci aşama 1918-1920, ikinci aşama 1920-1991 ve son olarak üçüncü aşama 1995'ten günümüze kadar olan dönem olarak üç aşamada ele almak mümkündür (Hasanova, 2019, s. 128).

Azerbaycan'da ilk parlamento 28 Mayıs 1918'de bağımsız Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti tarafından oluşturularak Parlamenter sistem ile ülkenin yönetilmesi kabul edilmiştir. Bu dönemde İstiklal Beyannamesi hazırlanmış ve bu beyanname anayasal bir belge niteliğinde olup, 6 maddeden oluşmuştur. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'ne bakıldığında siyasal sistemin, Parlamenter sistem olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sistemin benimsenip kabul görmesinde, belli birtakım nedenler bulunmaktaydı. Örneğin, Parlamenter sisteme yabancı olmayan çok daha önce bu sistem ile tanışıklığı olan kurucu entelektüellerin varlığı ve Azerbaycan'ın bağımsız olma yolunda kılavuzluk eden birçok entelektüellerin milletvekili olması gibi nedenler sistemin kabul görüp, benimsenmesinde etkili olmuştur. Bu nedenlerin dışında bir diğer neden ise Batı ülkelerinde Parlamenter sistemin çok daha yaygın oluşu ve ana gayenin ise batı ülkelerini örnek alarak demokratik bir Cumhuriyetin kuruluşunu sağlamak olmuştur (Hacıyev, 2009, ss. 99-100). Lakin 1920 senesinde Bolşevikler tarafından saldırıya uğraması, siyasal anlamda ortaya çıkan uyuşmazlıklar, bu sistemin devamlılığının önüne engeller çıkarmıştır. 1920'den 1922 senesine kadar Bolşevikler, Azerbaycanlıları zor kullanmış, çeşitli aydınları başka ülkelere sürmüştür. Bunlara ek olarak Demokratik Cumhuriyeti'nin var olduğu iki senelik zaman diliminde politik bunalımların oldukça fazla olduğu ve bu süreci çok olumsuz bir biçimde etkilemesi ile bu sistem devam etmemiştir. Dolayısıyla 1918 senesinden 1920 senesine kadar varlığını sürdüren anayasal tarihin ilk aşamasında yerini alan Halk Cumhuriyeti, 1920 senesinde Rusya'nın Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ne (AHC) son vermesi ile

anayasacılık sürecinde ikinci aşamaya geçişi sağlamıştır. AHC'nin sona ermesi, Sovyetler Birliği döneminin başlaması ile birtakım radikal değişiklikler meydana gelmiştir. 1920 senesinde Azerbaycan, Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyetine (RSFSC) katılmıştır. Daha sonra 31 Aralık 1922 tarihinde Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği kurulmuştur. Devletin yönetim biçimi, sistemi büsbütün değişiklik gösterdiği için yeni bir anayasanın meydana getirilmesi gerekli görülmüştür. Dolayısıyla SSCB'de 4 farklı anayasa oluşturulmuştur. Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği tarihinde kabul edilmiş ilk anayasası 1921 Anayasası meydana getirilmiştir. Daha sonra ise 1927, 1937 ve 1978 tarihli anayasalar da, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti döneminde meydana getirilmiştir. Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin kurulması ile parlamenter sistem terk edilip yerine sovyet siyasal sistem uygulamaya konulmuştur. Bu sistemde Demokratik Cumhuriyette etkili olan önemli kurumlar yok edilmiş ve o dönemdeki önemli şahsiyetler ülkeden sürülmüştür. Bu durumda yeni sistem ile Parlamenter sistemde yapılan önemli düzenlemeler yok sayılmıştır. Bu ise siyasal anlamda pek çok olumsuzluğu içinde barındırmıştır. Sovyetlerin baskınlığı ve etkisi ile ülkede daha önce çok partililik varken artık bu durum ortadan kaldırılmış ve sadece komünist partisi var olmuştur (Hacıyev, 2009, ss. 101-102-104-162-163 ; Gorchuzada, 2019, s. 124; Mehmetoğlu, 2010, s. 5 ; Hasanova, 2019, s. 132).

Uzun yıllar boyunca Azerbaycan'a hakim olan SSCB'de 1990'lı yıllarda çok mühim problemlerin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu problemler politik ve iktisadi olarak kendini göstermiştir. Sovyetler Birliğinde meydana gelen krizlerin önüne geçmek için Gorbaçov tarafından uygulanan glasnost (şeffaflık) ile perestroyka (yeniden inşa) ülke içinde hali hazırda bulunan krizi daha ileri bir boyuta taşımıştır. Böylelikle Sovyetler Birliğinin dağılması kaçınılmaz olmuştur (Miraliyev, 2016, s. 50).

1991 senesinde Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkması, bölgenin yeni bir sürece dahil olmasına sebebiyet vermiştir. Sovyet dönemi sonrasında bağımsızlıklarına kavuşan Türk devletleri uluslaşma yolunda politikalar, çalışmalar ortaya koymaya başlamış, yönetim yapıları oluşturulmuştur. Azerbaycan, 70 senelik sosyalist bir düzene sahip olmuştur. 1991 senesinden sonra ise çeşitli liberal, demokratik politikalar, reformlar hayata geçirilmeye başlamıştır. Azerbaycan hem yaptığı reformlar ile hem de

jeopolitik konumunun kendisine sağladığı olumlu etkiler ile dikkatleri üzerine çekmiştir (Avaner ve Hasanoglu, 2017, s. 2).

Azerbaycan, 31 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. İlk olarak Türkiye tarafından tanınmıştır. 1992 senesinde ise BM'ye üye olan Azerbaycan diğer ülkeler tarafından ve Milletlerarası kuruluşlar tarafından da tanınmaya başlamıştır (Mustafayeva, 2008, s. 66). Azerbaycan'ın bağımsızlık yolundaki düşüncelerinin ortaya çıkmasında ve bağımsızlığın kazanılmasında en önemli etken Ermeniler tarafından Karabağ'ın işgale uğraması ve bu işgale ne Sovyet yönetiminin ne de Azerbaycan Komünist Parti idaresinin ses çıkarmamış olmasıdır. Dolayısıyla bu işgale sessiz kalınarak işgale izin verilmiştir. Bu sebeple Azerbaycan'daki halk isyan etmiş ve ayaklanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerle Azerbaycan halk hareketi daha kuvvetlenmiş ve yaygınlık kazanmıştır. Doğal olarak bağımsızlık arzusu daha güçlü bir biçimde hissedilerek, gündemde yer almıştır. Daha sonra Azerbaycan Komünist Partisinin başkanlığında bulunan A. Vezirov yaşanan bu durumlardan dolayı ülkeyi terk etmiştir. Onun yerine ise Ayaz Mutellibov gelmiştir. Göreve gelen Mutellibov meclisi yenilemiş ve Azerbaycan Halk Cephesi tarafından yaşadığı baskı sebebi ile Azerbaycan'da bağımsızlığı ilan etmiştir (Elma, 2007, s. 166).

O dönemde Karabağ sorununun ülkede demokratikleşme, politik ve iktisadi bütün gelişmelerde etkisi olmuştur. Sonuç itibarıyla 1991'deki bağımsızlık ile demokrasinin adımları atılmış ülke Milletlerarası toplumun hür bir üyesi olmuştur. Lakin eski dönemin o totaliter izleri, krizleri, Karabağ savaşında meydana gelen karışıklık sebebiyle çok uzunca bir sene siyasal istikrarın sağlanamadığı görülmüştür. Siyasal istikrarsızlığa bakıldığında çok kısa zamanlı hükûmet ve devlet başkanlarının değişim gösterdiği görülmüştür. Bunlar: 1991'de Ayaz Mutellibov dönemi, 1992'de Elçibey dönemi ve 1993'te ise Haydar Aliyev dönemi şeklinde üç farklı iktidar değişikliği yaşanmıştır (Elma, 2007, ss. 168-169).

Bağımsızlığın ilanından sonra demokratik bir süreç içine giren Azerbaycan, yeni bir anayasa oluşumuna yönelik adımlar atmış ve 12 Kasım 1995 senesinde anayasa tasarısının halkoylamasıyla kabul görmesi sonucu 27 Kasım 1995 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası yürürlüğe girmiştir (Gorchuzada, 2019, s. 1).

Azerbaycan'da bağımsızlık her ne kadar 1991 senesinde gerçekleşmiş olsa da yukarı da da belirtildiği gibi anayasa 1995 senesinde kabul edilmiştir. Çünkü Azerbaycan'da

1990 ve 1995 senelerinde geçiş devri olarak isimlendirilen bu zamanlarda politik yaşamda çok mühim politik gelişmeler yaşanmış ve politik bunalımlar baş göstermiştir. 1991 ve 1993 senelerinde Azerbaycan'da siyasi sistemde bir dizi karmaşıklığın olduğu, siyasi anlamda anlaşmazlıkların, çekişmelerin devam ettiği, Ermenistan'ın, Azerbaycan topraklarına yönelik gerçekleştirdiği savaşlar ülkeyi bir kargaşaya sevk etmiştir. Ayrıca bu dönemlerde iktisadi, toplumsal ve kültürel problemlerin de fazlaca görüldüğü bilinmektedir. Hem Sovyetlerin yıkılışı hem de bağımsızlığın kazanılması sonucunda birçok problemler meydana çıkmıştır. 1990-1995 senelerini oldukça zorlu bir hâle getirmiştir (Miraliyev, 2016, ss. 55-56 ; Hacıyev, 2009, s. 115). Dolayısıyla anayasanın kabulü hemen gerçekleşmemiş ve dört yıl sonra kabulü sağlanmıştır.

1918-1920 yılları arasındaki kısa süreli bağımsızlıktan sonra 1991 senesinde bağımsızlığa bir kez daha kavuşan Azerbaycan, anayasada devletin ana esaslarını demokratik, laik, üniter bir hukuk devleti olarak belirtmiştir. Azerbaycan Cumhuriyet'inde yönetim sisteminin daha etkili ve verimli bir biçimde işlemesi için değişiklikler yapılmış; hukuki, iktisadi, siyasi, toplumsal alanlarda gelişmelerin yaşanması için birtakım faaliyetler gerçekleşmiştir. Bu faaliyetlerin, Azerbaycan'ın daha yenilikçi bir düzende yürütülmesi için eski düzene ait çok sayıda kurum ortadan kaldırılmış ve böylelikle modern anlamda bir yönetim sisteminde yeni örgütlenmeler gerçekleştirilmiştir. Verimli, dinamik bir yönetim sisteminin meydana getirilmesi gayesi ile yasal düzenlemeler yapılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının kabul edilmesi de bu yasal düzenlemelerdeki en mühim düzenlemelerden biri olmuştur (Rehimli, 2020, s. 365). 1991 senesi ile hürriyetine kavuşan Azerbaycan, ülkede sosyalist yapının o ağır yapısını ortadan kaldırmayı, devlet işleyişini daha dinamik daha etkili ve daha demokratik bir sisteme çekmek için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Azerbaycan'ın jeostratejik bakımdan mühim bir yere sahip olması, petrol ile doğal gaz bakımından zengin olması diğer ülkeler tarafından dikkat çekmeye sebep olmuştur (Hasanoğlu, 2019, s. 130).

Azerbaycan'ın arlık Rusya, kısa dönem bağımsızlığın olduğu dönem ve SSCB dönemlerinde tam anlamıyla demokrasinin var olduğu söylenemez. Çünkü bu dönemlerde demokrasi meselesinde birçok problemler yaşanmıştır. Bu problemlerden biri, demokrasinin devlet yönetimine hâkim olmasına dönük pozitif bakış açılarına

sahip olmalarına rağmen vatandaşların demokrasi yönünde bir isteğinin oluşmaması, diğer bir problem ise Çarlık Rusya döneminde sömürgeci bir siyaset anlayışının yönetime hâkim olmasından kaynaklı olarak Azerbaycanlı Türklerin yönetimde var olmasını engellemeleri, vatandaşların üstündeki baskıcı durumlar demokrasinin varlığına engel olmuştur (Miraliyev, 2016, s. 46). Ama Sovyetler döneminden kaynaklı zorlu siyasal sistemden ötürü meydana gelen birtakım durumlara rağmen, Azerbaycan'ın bağımsızlığa kavuştuğu günden beri kararlarını demokrasiden taraf seçmesi Azerbaycan için büyük bir dönüm noktası olmuştur. Bu demokratik adımların atılması ise yeni bir anayasanın oluşturulması ile açıklanabilmektedir (Korkmaz, t.y., s. 98). Böylelikle 1995 Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası incelendiğinde Sovyet dönemine ait olan zihniyetlerin yok sayıldığı ve demokrasinin daha ön plana çıkarıldığı görülmüştür. 1995 Anayasası, içinde yönetimin sistemini, kişilerin temel hak ve özgürlükleri, yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrı olması ve bunlara ait görevleri bulundurmıştır. Anayasanın içinde bulunan kararlara bakıldığında; halkın egemenliğine, demokratik laik bir hukuka bağlı üniter bir Cumhuriyetin varlığına, kuvvetler ayrılığına, temel haklara ve hürriyetlerine, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin yapısı ve yerel yönetim ile ilgili belediye hakkında konulara ilişkin hükümlerine yer verildiği bilinmektedir. Azerbaycan'da daha önceleri kuvvetler birliğinin hâkim olduğu yapı artık kuvvetler ayrılığı şeklinde değişmiştir (Demirelli, 2012, ss. 48-49; Korkmaz, t.y., s. 98). Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında kuvvetler ayrılığı ilkesi ile birlikte kamu yönetimi organlarının yürütme yetkisinin sisteme uygun bir şekilde kullanıldığı ortaya çıkmaktadır (Rzayev, 2021, s. 97).

Azerbaycan'ın Çarlık Rusya döneminin etkili olduğu zamandan 1991 senesine kadar ki süreçte birçok çeşitli siyasal oluşumların varlığı kendini göstermiştir. Azerbaycan'ın şu anki siyasi yapısına bağımsızlıklarını kazandıktan sonra ve 1995 Anayasasının da varlığı ile erişildiği görülmektedir. 1995 Anayasası bu açıdan önem arz etmektedir. Bağımsızlığın önemi ise her açıdan kendini belli etmektedir. Ülke içindeki siyasi partilerin hür bir şekilde etkinlik ve çalışmalar ortaya koymaları bağımsızlıktan sonraki bir süreçte mümkün hâle gelmiştir (Demirelli, 2012, s. 49). İstiklal Beyannamesinin mühim bir ana oluşum sağladığı 1995 Anayasası ile beraber artık siyasal anlamda özgürce yapılanmalar anayasada garanti altına alınmıştır. Anayasa bütün yurttaşlara istedikleri sendika, parti veya farklı teşkilatlar kurma bunlara katılma hakkı vermiştir. Böylelikle Azerbaycan'daki yurttaşlara bir siyasi parti

kurmak için haklar tanınmış ve artık Azerbaycan'daki siyasal sistemde çok partililik düzenine geçiş sağlanarak bu sistem kabullenmiştir (Demirelli, 2012, s. 54). Azerbaycan'ın yönetim sisteminin daha net anlaşılması için Anayasada belirtilen yasama, yürütme ve yargı alanlarının güncel bir şekilde açıklanması ve daha sonra Azerbaycan'da uygulanan başkanlık sistemi hakkında bilgi verilmesi daha doğru olacaktır. Bu kısımda Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası incelenmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında Madde 7'de Azerbaycan Devletinin yapısı ortaya konulmuştur. Yürütmenin Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı yasamanın Milli Meclis'e yargı yetkisinin ise Azerbaycan Cumhuriyetinin mahkemelerine ait olduğu açıklanmıştır (<https://www.anayasa.gen.tr/azerbaycan-aleskerli.htm> Erişim Tarihi: 31.12.2022).

1995 Anayasası ile kuvvetler ayrılığı ilkesini benimseyerek yasama, yürütme ve yargı alanları derinlemesine hazırlanmıştır. Madde 81'e göre; Azerbaycan Cumhuriyet'inde yasama yetkisini Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi kullanmaktadır. Yasama alanındaki yetkilere sahip olan Azerbaycan Milli Meclisi 125 milletvekilinden oluşmaktadır. Milli Meclisin üyeleri halk tarafından seçilip 5 yıllığına görev yapmaktadır (Demirelli, 2012, s. 49; Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 81). Madde 95 'te ise Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından çözülen sorunların neler olduğundan ve yetkilerinden bahsedilmiştir. Buna göre Milli Meclis şu yetkilere sahiptir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 95):

- Milli Meclisi'nin çalışmalarının organizasyonunu düzenlemektedir.
- Cumhurbaşkanı'nın önerisi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti diplomatik misyonlarının kurulmasını sağlamaktadır.
- Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarından farklı kurallar getiren devletlerarası ve hükümetler arası anlaşmaların onaylanması ve iptalini gerçekleştirmektedir.
- Cumhurbaşkanı'nın tavsiyesine dayalı olarak Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesinin onaylanması ve uygulanmasını denetlemektedir.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın tavsiyesi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Komiseri seçmektedir.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın önerisine dayalı olarak Azerbaycan Cumhuriyeti askeri doktrinini onaylamaktadır.

- Anayasada belirtilen durumlarda Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnamelerinin onaylar.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanıının önerisine dayanarak Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanının atanmasına muvafakat verir.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanıının önerisi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti temyiz mahkemelerinin hakimlerinin atanmasını gerçekleştirir.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kuruluna yönelik güven sorununu zözmektedir.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanıının önerisi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası Yönetim Kurulu yelerinin atanması ve görevden alınması sağlamaktadır.

Milletvekilleri, oğunluku seçim sistemi, genel, eşit ve doğrudan oy hakkı temelinde serbest, kişisel ve gizli oylamayla seçilmektedir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 83).

Madde 85'te Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekili adaylarında aranan şartların neler olduğuna değinilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyetinin seçimlere katılma hakkı olan her vatandaş kanuna uygun olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine milletvekili seçilebilmektedir. Çift uyruklu kişiler, diğer devletlere karşı yükümlülükleri bulunanlar, yürütme veya yargı erk sistemlerinde görev yapanlar, bilimsel, pedagojik ve yaratıcı faaliyetler dışında diğer ücretli faaliyetlerde bulunanlar, dini şahsiyetler, ehliyeti mahkemece sabit olan kişiler ağır suçlardan hüküm giymiş kişiler, mahkemenin yasal olarak bağlayıcı kararıyla hürriyetten yoksun bırakma yerlerinde cezalarını çekmekte olan kişiler Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine milletvekili seçilememektedir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 85).

Madde 90'da Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekillerinin dokunulmazlığından bahsedilmiştir ve Milli Meclis'in Milletvekilinin kimliğinin dokunulmaz olduğundan, milletvekilinin suç işlerken yakalanması durumu haricinde cezai bir sorumluluğa tabi olmadığını, tutuklanamayacağı, şahsi olarak sorgulanamayacağından bahsedilmiştir. Milletvekilinin ancak suç işlerken

yakalanması durumunda tutuklanma olacağından söz edilmiştir. Milletvekilinin dokunulmazlığı yalnızca Azərbaycan Cumhuriyeti Başsavcısının sunumuna dayanarak Milli Meclisin kararı ile kaldırılabilir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 90).

Azərbaycan Cumhuriyeti'nde yürütme kanadında: Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Başbakan, Başbakan yardımcıları ve Bakanlar Kurulu bulunmaktadır (Mammadov, 2020, ss. 33-34).

Yürütme kuvveti Azərbaycan'da, cumhurbaşkanına ait olup, anayasal anlamda garanti altına alındığı belirtilmiştir. Devletin başı olarak nitelendirilen Cumhurbaşkanı kendisine verilen, kendisine ait olan görevleri yerine getirmek ile görevlidir (Demirelli, 2012, s. 50). Azərbaycan'da Cumhurbaşkanlığı seçimi 7 yılda bir yapılmaktadır ve bunda herhangi bir süre sınırlaması bulunmamaktadır. 1991 senesinde Başkanlık Seçimi ile ilgili yasa ile bir kişinin iki kereden fazla başkan olamayacağı belirtilmiştir. Fakat 18 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilen düzenlemeler ile bu durum ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle aynı kişi iki kereden fazla başkan seçilebilmektedir (Hacıyev, 2009, ss. 125-126).

Yargı yetkisine bakıldığında yargı yetkisi, Anayasa, hukuk ve ceza mahkemesi işlemleri ve kanunla sağlanan diğer yollarla kullanılır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 125). Yetki, Ali Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi, İstinaf Mahkemesi, Genel ve Uzmanlık Mahkemesi gibi yüksek mahkemeler statüsüne giren mahkemelerce kullanılmaktadır. Ali mahkemesi, anayasa mahkemesi, genel ve uzmanlık mahkemelerindeki hakimlerin ataması, Cumhurbaşkanının teklifi ve milli meclis aracılığı ile gerçekleşmektedir (Demirelli, 2012, s. 52).

Mahkemece verilen kararlar devlet adına verilir. Mahkeme kararının uygulanmaması hukuki sorumluluğu doğurur. Mahkeme kararı hukuka ve kanıtlara dayanmalıdır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, madde 129). Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 9 yargıçtan oluşur. Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi yargıçları, Azərbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının tavsiyesi üzerine Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından atanır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 130). Anayasa mahkemesinin görev süresi 15 senedir (Mammadov, 2020, s. 83).

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda 3 kez değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişiklikler 2002, 2009 ve 2016 yıllarında gerçekleşmiştir. Değişikliklerin geneli Cumhurbaşkanının otoritesini kuvvetlendiren ve siyasal anlamda sistemin işleyişine yönelik değişiklikler olduğu görülmüştür. Böylelikle birtakım düzenlemelere gidilmiştir. 2016 senesinde yapılan değişiklikler ile insan hak ve hürriyetlerinin muhafaza edilmesi, belediyelerdeki sorumlulukların artırılması gibi değişiklikler anayasada yer almıştır (Hasanoğlu, 2020, ss. 217-218; Gorchuzada, 2019, s. 124).

Yapılan değişikliklere ek olarak Cumhurbaşkanı birinci yardımcılığı ve yardımcılığı makamları meydana getirilmiştir. Cumhurbaşkanı birinci yardımcılığı görevine gelen kişinin dokunulmazlığının olduğu, Cumhurbaşkanının vazife başında bulunmadığı zamanlarda tüm yetkilerin birinci yardımcısı tarafından kullanılacağı yönünde de düzenlemeler yapılmıştır. Daha önceleri bu vazife Başbakan tarafından yerine getirilmekteydi. Ancak düzenlemeler ile Cumhurbaşkanı birinci yardımcısına geçmiştir (Hasanoğlu, 2020, s. 218).

Azerbaycan'ın yönetim sistemine bakıldığında, Azerbaycan'da devlet idaresinde merkezi idarenin örgütlenmesinde büyük bir oranda Türkiye'yi model alarak ve buna bağlı olarak da Kara Avrupası yönetim modelinden yararlanarak bir yönetim yapısı benimsenmiştir. Ülkenin içinde uzun bir süre Sovyet etkisi bulunduğu için buradaki aşırı merkezci yapı ve Kara Avrupası modelini birbirine uydurmak için uğraşmıştır. Azerbaycan devleti, yönetim sistemi olarak, kuvvetlerin ayrı olması yönünde bir yönetimi kabul etmiştir. Ülkenin hükûmet sisteminin ise tam olarak başkanlık mı yoksa yarı başkanlık mı olduğu konusundaki sorular birçok çeşitli fikirleri barındırmıştır. Bu konu hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Ama Azerbaycan hem başkanlık sistemini hem de yarı başkanlık sisteminin temel ilkelerini bir bütün olarak taşımadığı için daha çok başkanlık sistemine yakınlığı ile bilinmiş ve her iki sistemin bir karması olarak karşımıza çıkmıştır (Mecek, 2018, s. 55). Lakin Azerbaycan'ın yönetim sisteminin niteliği hakkında farklı farklı fikirlerin olması görüş birliğinin bulunmadığını göstermektedir. Çünkü Başbakan ve Bakanlar Kurulunun olması, başkanlık sistemine değil de yarı başkanlık sistemine yakın olduğunu göstermektedir. Fakat gerek Başbakanın ve gerek Bakanlar Kurulunun direk Milli Meclise sorumlu olmayıp, Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu olması, başkanın meclisi feshedememesi gibi durumlar sistemin başkanlık sistemi olduğunu ortaya çıkarmıştır

(https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf Erişim Tarihi: 18.06.2023).

Başkanlık sistemi, kesinleşmiş belli bir süre dahilinde halk tarafından seçilen başkanın, yürütmenin ve devletin başı olarak vazife yaptığı ne yasamanın ne de yürütmenin birbirlerinin vazifelerine son vermediği bir hükûmet sistemidir. Bu sistemin ilk olarak uygulandığı, faaliyete konulduğu ülke ABD'dir. Daha sonraları Latin Amerika, Asya ve Afrika'da da farklı farklı ülkeler bu uygulamaya geçerek bu sisteme devam etmiştir (https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf Erişim Tarihi: 18.06.2023).

Halkın oyu ile seçilmiş olan Cumhurbaşkanının vazife süresince yasama tarafından vazifeden uzaklaştırılamaması aynı zamanda Cumhurbaşkanının da yasama organını feshedememesi başkanlık sisteminin önemli ilkelerindendir. Fakat Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın 2016 senesinde referandum ile değişikliğe gitmesinde bu durumun çok farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanının birtakım koşullarda Meclisi feshedebilmesi yetkisinin olduğu, Meclisin de Cumhurbaşkanını vazifeden uzaklaştırabilme yetkisinin olduğu belirtilmiştir. Lakin bu durum kuvvetler ayrılığına ters düşmektedir. Bu sebeple Azerbaycan'daki başkanlık sistemi klasik başkanlık sisteminin özelliklerini taşımamaktadır (Gorchuzada, 2019, ss. 63-64). Böylece Azerbaycan'da kendi ülke yapısına ve şartlarına göre bir başkanlık sistemi uygulanmıştır.

Azerbaycan'da uygulamaya konulan başkanlık sisteminin seçimi 7 Haziran 1992 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarihte beş aday katılım sağlamıştır. Azerbaycan Halk Cephesinin başkanlığını yapan Ebulfez Elçibey, bu seçimde Devlet Başkanı olarak seçilmiştir. Lakin seçilen Elçibey'in başkanlığı uzun süreli olmamıştır. Çünkü Azerbaycan Halk Cephesi, iktidara geldiğinde iktisadi ve toplumsal problemlerin aşırı bir şekilde var olduğu, kaosun yaşandığı bir zaman mevcuttu. Tüm bunlardan ötürü iktidar bazı yetersizliklerden dolayı da zayıflamıştır (Hacıyev, 2009, s. 118). Fakat Azerbaycan'ın siyasi, idari ve iktisadi bakımdan yapılanmasının, dönüşüm sürecinin ana temeli ilk önce Ebulfez Elçibey zamanında başlamıştır. Ama devletin yeniden oluşturulması ve bu sürecin tamamlanması ise gerçekte Haydar Aliyev zamanında olmuştur. 2003 senesinden bu yana var olan bu yapı İlham Aliyev zamanında da aynı şekilde devam ettirilmektedir (Elma, 2007, s. 178; Miraliyev, 2016, s. 54). Netice

itibariyle ÷lkedeki siyasi istikrarın 1995 senesinden sonra Haydar Aliyev döneminde gerçekleştiği bilinmektedir (Elma, 2007, s. 169). Azerbaycan'da uzun yıllar sonra siyasal anlamda yaşanan bu istikrar, Haydar Aliyev'den sonra Başkanlığa gelen İlham Aliyev tarafından devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

3.2. Merkezî Yönetim

Yasama, yürütme ve yargıya dönük bütün yetkilerin merkezî otoritede toplanması merkezi yönetimi ortaya çıkarmıştır. Merkezî yönetim, ÷lkeyi tüm olarak görüp, milli hedeflere ulaşmayı temel amaç edinmektedir. Merkezî yönetimde kamu gücü tek bir merkezden idare edilmektedir. Merkezden yönetilen hizmetlerin merkezde hiyerarşi içinde bulunan teşkilatlar tarafından yürütüldüğü bilinmektedir. Çok fazla merkeziyetçilik birtakım sorunlar ve sakıncalar ortaya çıkarabilmektedir. Tüm bu sorun ve sakıncaların ortadan kaldırmak için yetki genişliği ilkesinin ışığında merkeze bağlı taşra birimler ortaya çıkmıştır (Amirov, 2006, ss. 174-175). Bu sakıncaların ve sorunların neler olduğu Türkiye kısmında detaylı olarak yazılmıştır.

Merkezî yönetimin kendine has birtakım özelliği bulunmaktadır. Bunlar; yetkilerin yalnızca bir merkez etrafında toplanmış olması, mali kaynağın merkezde bulunması, proje ile programların merkezî bir seviyede oluşturulması, teşkilatlanmada hiyerarşinin hakim olması, emir ve komuta verme yetkisi ile kararların alınması, gerçekleştirilmesi gibi yetkilerin merkezi idarede bulunması, koordinasyonun, teftişin merkezi otorite tarafından gerçekleştirilmesidir (Eren, 1994, s. 145).

Üniter devlet niteliğini kendisinde bulunduran Azerbaycan, merkezî yönetim açısından baskındır (Amirov, 2006, s. 185). Çünkü bağımsızlıktan önceki dönemlerinde aşırı merkeziyetçi bir yapının hâkim olduğu ve bu yapının güçlü bir biçimde ön plana çıktığı gör÷lmektedir. Gerek arlık Rusya dönemi olsun gerek çok da az bir süreliğine bağımsızlık yaşanan dönem ve daha sonra Sovyet dönemi olsun bu dönemlerde merkeziyetçiliğin ağır bir şekilde var olduğunu söylemek mümkündür. Sovyetlerin ortadan kalkması ile bağımsızlığa kavuşan Azerbaycan, yeni bir anayasa ile bu merkeziyetçi yapıyı devam ettirmiştir. Zira Azerbaycan'da merkezi yönetimde ön plana çıkan şey anayasadır. Çünkü anayasanın 6. bölümünde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu gibi merkezî yürütme makamları ile ilgili mühim

kurallar bulunmaktadır. Başka bir ifade ile merkezî idarenin yapısı ve işlevsel temellerini anayasada görmek mümkündür (Mehdiyev, 2010, s. 110).

Merkezî yönetimde Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu, Bakanlıklar, İcra Hakimiyeti Başkanlıkları bulunmaktadır. Merkezî yönetim alanında bu şekilde bir örgütlenme gerçekleşmiştir. Bunun dışında taşrada da Sahar (şehir), Rayon, Köy, Kasaba kuruluşları meydana getirilmiştir. Taşra örgütü olan şehir ve rayonun icra hakimiyeti başkanı Cumhurbaşkanı tarafından göreve getirilmektedir. Böylelikle Azerbaycan Cumhuriyet’inde merkezî yönetimin ağırlığı net bir şekilde görülmektedir (Hasanoğlu, 2008, s. 80). Aynı zamanda merkezi yönetim, Azerbaycan’ın kamu yönetimini ve teşkilatlarını şekillendirmektedir.

3.2.1. Başkent Teşkilatı

Azerbaycan Cumhuriyeti Devletinin başkent teşkilatı bulunmaktadır. Bu teşkilata bakıldığında teşkilatta: Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu ve Bakanlıkların bulunduğu bilinmektedir. Başkent teşkilatının içinde bulunan makamlar alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

3.2.1.1. Cumhurbaşkanı

Ülkedeki kamu yönetimi teşkilatında önemli bir temel konumu teşkil eden Cumhurbaşkanı” Devletin başı” olma niteliğine sahip olup halk tarafından seçilmektedir. Yürütme kuvveti de yalnızca devletin başı olan Cumhurbaşkanına verilmiştir (Demirelli, 2012, s. 57).

Cumhurbaşkanı, Başkanlık sistemine uyumlu bir biçimde devletin ve hükûmetin merkezi idarenin aynı zamanda da yürütmenin başında bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı, silahlı kuvvetlerin başkomutanı olarak görev yapmaktadır (Hacıyev, 2009, s. 126; Rehimli, 2020, s. 372).

Göreve gelecek olan Cumhurbaşkanı adayının birtakım şartlara sahip olması gerekmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası’nın 100. Maddesi ile, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı adaylarında aranan şartların neler olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir. Daha önce otuz beş yaşını doldurmamış olma şartı bulunurken bu şartın anayasada meydana gelen değişiklikler sonucu kaldırıldığı görülmektedir. Bu sebeple aranan şartlarda yaş sınırı kaldırılmıştır. Yapılan güncel değişikliklerle

Cumhurbaşkanında aranan şartların; Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında 10 yıldan fazla olarak sürekli ikamet etmiş olma, seçimlere katılma hakkı olan, seçilmemiş olanlar da dahil olmak üzere Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşının ağır bir suçtan hüküm giymemiş olma ve diğer devletlere karşı hiçbir yükümlülüğü olmayan, yüksek öğrenim görmüş, çifte vatandaşlığa sahip olmama gibi şartlar olduğu görülmüştür. Anayasada, bu şartlara sahip olan kişilerin Azerbaycan Cumhuriyet’inde Cumhurbaşkanı olarak seçilebileceği ifade edilmiştir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 100).

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, genel, eşit ve doğrudan oya dayalı olarak, serbest, kişisel ve gizli oyla 7 yıllık bir süre için seçilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Azerbaycan Cumhuriyet’inin olağanüstü Cumhurbaşkanlığı seçimlerini ilan edebilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının seçilmesi için oylamaya katılanların yarısından bir fazlasının oy çokluğu gerekmektedir. Cumhurbaşkanı seçimine seçmenlerin %25’inin katılım sağlaması ve salt çoğunluk ile oy alan adayın Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi söz konusudur. Birinci tur oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, ikinci tur oylama, oylama gününden sonraki ikinci pazar günü yapılmaktadır. İkinci tura sadece ilk turda en çok oy alan iki aday veya en çok oyu alıp adaylığını geri çeken adaylardan sonra gelen iki aday katılmaktadır. İkinci tur oylamada oyların çoğunluğunu alan aday Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilmiş sayılmaktadır. Savaş koşullarında askeri operasyonların yürütülmesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılmasını imkânsız kılıyorsa, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının vazife süresi askeri operasyonların sonuna kadar uzatılmaktadır. Bu konudaki karar, seçimlerin (referandum) yapılmasını sağlayan devlet organının itirazı üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından verilmektedir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 101 ; Rehimli, 2020, s. 372).

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı süresi dolmadan istifa ettiğinde 60 gün içinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olağanüstü seçimleri yapılır. Bu durumda, Azerbaycan Cumhuriyetinin yeni Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının yetkileri Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından kullanılır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 105).

Devletin sistemine bakıldığında yürütme organına yani devletin başında bulunan Cumhurbaşkanına çok geniş yetkiler verilmiş ve yürütme erkinin çok daha kuvvetli olması yönünde bir prensip benimsenmiştir. Doğal olarak yürütmenin başında bulunan Cumhurbaşkanı pek çok yetkiye sahip olmuştur. Bu yetkiler yasama, yürütme ve yargıya ilişkin olarak ayrılabilir. (Parlak, 2018, ss. 124-125). Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 109. Maddesine göre Cumhurbaşkanının önemli yetkilerinden bazıları şunlardır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 109 ; <https://preslib.az/> 12.12. 2022 tarihinde erişildi):

- Cumhurbaşkanı, Milli Meclisin seçim zamanının ne zaman olduğunu belirler.
- Devlet bütçesini Milli Meclisin onayına sunar.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İdaresini düzenler ve başkanını atar.
- Devletin iktisadi ve toplumsal programlarını onaylar.
- Cumhurbaşkanı, Milli Meclisin onayı halinde Başbakanı göreve atar ve görevden alır.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu üyelerini atar ve görevden alır.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun istifasına ilişkin kararı kabul eder.
- Cumhurbaşkanı lüzum halinde Bakanlar Kurulunun toplantısına katılarak toplantıya başkanlık eder.
- Milli Meclisin onayı ile birlikte Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısını göreve atar ve görevden geri alır.
- Silahlı Kuvvetlere ait yüksek komuta personellerini göreve atayabilmekte ve görevden geri alabilmektedir.
- Milletlerarası, Hükûmetler arası antlaşmaları imzalamaktır.
- Referandum düzenleyebilir ve kanunları imzalayarak yayımlar.
- Olağanüstü Hâl ve sıkı yönetim ilan edebilmektedir.
- Parlamentonun onayı sağlanarak savaş ilan edebilir ve barışı sonuçlandırır.
- Kanunları imzalar ve yayımlar.
- Vatandaşlık sorunlarını çözer.
- Genel ve kısmi seferberliği ilan eder ve seferberlik çağrısında bulunanları terhis eder.

- Azərbaycan Cumhuriyeti vətəndaşlarının keçici askerlik xidməti üçün askərə alınması və keçici askerlik xidmətindəki askeri personalın sərbəst buraxılması haqqında qərarlar alır.
- Azərbaycan Cumhuriyeti Güvenlik Konseyini oluşturur.
- Azərbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlərinin atamayla ilgili olmayan vəzifələrin yerinə gətirilməsinə iştirakının onaylandığına dair Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinə bir təqdimatda təqdim olunur.
- Azərbaycan Cumhuriyyətinin yabancıl ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda diplomatik təmsilçiliklərinin qurulması barəsində Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinə təqdimat edir, yabancıl ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycan Cumhuriyyətinin diplomatik təmsilçilərini atar və vəzifədən alır.
- Azərbaycan Cumhuriyyəti Mərkəz Bankası Yönetim Kurulu üzvlərinin atanması və vəzifədən alınması haqqında Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinə təqdimat edir.

Bu vəzifə və səlahiyyətə sahib olan Cümhurbaşkanının, Anayasanın 107. Maddəsində vəzifədən alınmasına iştirak bilgilərin yer aldığı bilinməkdədir. Buna görə (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 107):

- Azərbaycan Cumhuriyyəti Cümhurbaşkanı ciddi bir suç işlədiyi təqdirdə, Azərbaycan Cumhuriyyəti Yüksək Məhkəməsinin görüşünə dayanaraq Azərbaycan Cumhuriyyəti Cümhurbaşkanının vəzifədən alınması Anayasa Məhkəməsinin girişimi ilə 30 gün iştirində Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinə təqdimat edilə bilər.
- Cümhurbaşkanı, Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisi mülkətvekillərinin 95 oyluqluğu ilə alınan qərarla vəzifədən alınabilərməkdə və bu qərar Azərbaycan Cumhuriyyəti Anayasa Məhkəməsi Başkanı tərəfindən imzalanmaqdadır. Amma əgər Azərbaycan Cumhuriyyəti Anayasa Məhkəməsi bir həftə iştirində bu qərarın imzalanmasını dəstəkləməzsə qərar yürürlüğe girməməkdədir.
- Azərbaycan Cumhuriyyəti Cümhurbaşkanının vəzifədən alınması qərarı, Azərbaycan Cumhuriyyəti Anayasa Məhkəməsinin Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Meclisinə başvuruğu gündən itibərən 2 ay iştirində alınmalıdır. Bətilən qərar bu süre iştirində alınmadığı təqdirdə, Azərbaycan Cumhuriyyəti Cümhurbaşkanına yönətilən suçlama rəddedilmiş sayılmaqdadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığının yapısında: Cumhurbaşkanı yardımcılarını, Cumhurbaşkanı idaresi, Cumhurbaşkanı Asistanı, Basın Sözcüsü, Protokol Servisi, Gençlik Politikası Dairesi, Diyanet İşleri, Spor Dairesi, Mevzuat ve Hukuk Politikası Departmanı, STK çalışma ve İletişim Dairesi, Özel Temsilciler yer almaktadır (<https://president.az/az/pages/view/administration/structure> Erişim Tarihi: 06.09.2023).

Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Anayasal yetkilerin uygulanmasına yönelik koşulların oluşturulmasını sağlamak için Cumhurbaşkanlığı idaresini düzenlemekte ve Cumhurbaşkanlığı idaresinin başkanını atamaktadır. Cumhurbaşkanlığı idaresi, Milli Meclise sunulmakta olan kanun tasarılarını, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, emir, vazife ve itiraza yönelik taslakları ve belgeleri hazırlamaktadır. İdare Cumhurbaşkanının siyasi partiler ile sendikalar ile ve bunların dışında yabancı ülkelerdeki devlet yetkilileri ile Milletlerarası kuruluşlarla etkileşimi sağlamaktadır. Gerek dünyada gerek ülke içindeki yönetimde yaşanmakta olan toplumsal-ekonomik, politik ve hukuki süreçlere yönelik bilgiler toplamakta ve yerel yönetim organlarının, vatandaşların itirazlarını, tekliflerini inceleyerek, Cumhurbaşkanına uygun bir şekilde rapor hazırlamaktadır. İdarenin genel yönetimi Cumhurbaşkanınca yürütülmektedir (<https://president.az/az/administration> Erişim Tarihi: 06.09.2023).

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 114. Maddesine göre Cumhurbaşkanı yürütmeye ilişkin yetkilerinin paylaştırılmasını, kendisine yardımcı olunması üzere Cumhurbaşkanı yardımcılara bu konuda görev verebilmekte ve Bakanlar Kurulunu oluşturabilmektedir. Cumhurbaşkanının oluşturduğu bakanlar kurulu yürütme açısından üst düzey bir yürütme kurumu olarak yalnızca Cumhurbaşkanına taraf sorumlu olmaktadır (Rehimli, 2020, ss. 372-373).

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile ilgili olarak, anayasanın 103. maddesinde Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Başkan Yardımcılarının Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından atandığı ve görevden alındığı belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı yardımcılığına atanacak kişinin, seçimlere katılma hakkı olan, yüksek öğrenim görmüş ve diğer devletlere karşı herhangi bir yükümlülüğünün olmaması gerektiği belirtilerek bazı şartlardan bahsedilmiştir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 103). Cumhurbaşkanı yardımcısı görev süresi boyunca dokunulamaz bir konumdadır. Cumhurbaşkanı

yardımcısı tutuklanamaz cezai sorumluluğa getirilemez, kişisel muayeneye tabi tutulamaz, cezai sorumluluğa getirilemez ve mahkemede idari yaptırıma tabi tutulmamaktadır. Lakin Cumhurbaşkanı yardımcısının suçüstü yakalanması durumunda tutuklanabilmektedir. Böyle bir durumda ise tutuklama organının derhal Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısına haber vermesi gerektiği belirtilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısının dokunulmazlığı, Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısının ibrazına dayanarak yalnızca Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından kaldırılabilir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 106).

Tüm bunlarla beraber Cumhurbaşkanı olarak göreve gelen kişi Cumhurbaşkanlığı bağlı olan Genel Sekreterlikten faydalanarak çalışmalarını yerine getirebilmektedir. Genel sekreterlik ise, Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı mevkisinde en üst kurum olarak çalışmaktadır (Parlak, 2018, s. 125). Böylelikle Cumhurbaşkanlığında en üst kurum olarak faaliyet gösteren genel sekreterlik, Cumhurbaşkanının çalışmalarına yardımcı olması açısından önemli bir yere sahiptir.

3.2.1.2. Başbakan

Başbakan, Azerbaycan Milli meclisinin onayı sağlandıktan sonra Cumhurbaşkanı aracılığı ile göreve atanmakta ve yine Cumhurbaşkanı aracılığı ile görevden geri alınması gerçekleşmektedir. Başbakanın, Bakanlar Kuruluna başkanlık etmesi ve Cumhurbaşkanının kendisine verdiği görevleri yerine getirmekle sorumlu olduğu bilinmektedir (Demirelli, 2012, s. 66). Başbakanın atanmasına ilişkin usul, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 118. Maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 118):

- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, göreve başladığı günden itibaren en geç bir veya iki ay içinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde görüşülmek üzere Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanının görevi için adaylık teklifini sunar.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanı adaylığına ilişkin kararını, adaylığın sunulduğu günden itibaren en geç bir hafta içinde kabul eder. Belirtilen kuralın ihlali veya Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının sunduğu adayların Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanlığı

için üç kez onaylanmaması halinde, Azərbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin izni olmadan Azərbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Azərbaycan Başbakanını atayabilmektedir.

Azərbaycan Cumhuriyeti Başbakanı, Bakanlar Kurulunun çalışmalarını organize etmektedir. Başbakanın başkanlığında koordinasyon ve danışma organları toplantıları gerçekleşmektedir. Başbakanın görevde olmadığı, tatilde veyahut iş için bir gezide olması ya da geçici bir süreliğine yetkilerini kullanamaması halinde Başbakana ait olan yetkiler, Başbakanın Birinci Başbakan Yardımcısı tarafından kullanılmaktadır. Başbakan, Bakanlar Kurulu tarafından yapılan çalışmalar hakkında Cumhurbaşkanı sistemli bir şekilde bilgilendirmektedir. Başbakan, Bakanlar Kurulunun gelecek sene için tasdiklenen çalışma planı ile uygulamaları Cumhurbaşkanıya bildirmektedir (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iş qaydası'nın və "Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Aparatı haqqında Əsasnamə"nin təsdiq edilməsi barədə azərbaycan respublikasi prezidentinin fərmanı, 2017. e-qanun.az: <https://e-qanun.az/framework/36627> Erişim Tarihi: 11.03.2023).

Başbakanın görev ve yetkileri açık bir biçimde anayasada belirtilmiştir. Genellikle mevcut iktidarın politikalarının belirlenmesinde, bunların uygulamaya konulmasında önemli bir ölçüde görevleri vardır. Bunlar ile beraber belirli bir seviyede bazı yüksek derecedeki devlet görevlilerini göreve getirmek, Cumhurbaşkanı'nın hükûmet toplantılarına katılım sağlayamama durumunda toplantıya katılarak toplantıyı yönetmek ve bakanların göreve gelmesi veyahut da görevden geri alınmasını gerçekleştirmek adına Cumhurbaşkanı'ndan bir onay talebinde bulunması gibi ana vazifelere sahip olmaktadır (Parlak, 2018, ss. 126-127).

Başbakanlığın teşkilatlanmasında Hükûmet Sekreterliğinin çok mühim bir işlevi bulunmaktadır. Ayrıca Hükûmet Sekreterliği Başbakanın yardımcısı olarak vazife yapar ve hükûmet toplantılarında gündemde konuşulacak olan konuların belirlenmesi aşamasında önemli vazifeleri gerçekleştirmektedir. Bunların dışında da birçok görevi bulunan sekreterliğin, yardımcıları da bulunmakta ve Genel Sekreter ile birlikte faaliyetlerini sürdürmektedir (Parlak, 2018, s. 127).

Azərbaycan Cumhuriyeti Başbakanının kişiliği görev süresi boyunca dokunulmazdır. Başbakan, suç işlerken yakalanma durumu dışında tutuklanamaz, cezai sorumlu tutulamaz, idari yaptırıma tabi tutulamaz, aranamaz, şahsen muayene edilemez. Lakin

Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanı suç işlerken yakalanırsa tutuklanabilir. Böyle bir durumda tutuklama organı derhal Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısına haber vermektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanının dokunulmazlığı, Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısının ibrazına dayanarak sadece Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından kaldırılabilir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 123).

3.2.1.3. Bakanlar Kurulu ve Bakanlıklar

Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanının yürütme alanına ilişkin yetkilerinin daha verimli bir hâlde kullanımının sağlanması için meydana getirilmiş bir yapı olarak, Cumhurbaşkanının yürütme organı açısından en yüksek organdır. Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olarak görevlerini yerine getirmektedir. Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunun tüm üyelerini atamakta ve görevden geri almakta ve ayrıca Bakanlar Kurulunun çalışma metodu da yine Cumhurbaşkanı aracılığı ile ortaya konulmaktadır (Demirelli, 2012, s. 67). Azerbaycan Anayasasının içinde Bakanlar Kuruluna çok detaylı bir kapsamda yer verildiğini söylemek mümkündür. Bakanlıkların meydana gelebilmesi, bakanlıktaki sayılarda oluşabilecek herhangi bir değişikliğin olması gibi durumlar, hükûmetin alacağı karar ve Cumhurbaşkanının tasdiki ile yasal bir yapılanma ile meydana gelmektedir (Parlak, 2018, s. 127). Dolayısıyla bakanlıkların kurulması, Cumhurbaşkanlığının onayı, Milli Meclisin ise kararı sonucunda gerçekleşmektedir (Hasanoğlu, 2008, s. 81). Bakanlar Kurulunun ne şekilde ve nasıl bir düzende çalışacağına Cumhurbaşkanı karar vermektedir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 114).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunda, Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanı, yardımcıları, bakanları ve diğer merkezi yürütme makamlarının başkanlarını bulunmaktadır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, madde 115). Başbakanın birinci yardımcısı ve iki tane daha yardımcısı bulunmaktadır (<https://nk.gov.az/az> Erişim Tarihi: 08.01.2024).

Anayasa Madde 121’de Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu üyeliği için adaylarda aranan şartlardan bahsedilmiştir. Böylelikle seçimlere katılma hakkına sahip, yüksek öğrenim görmüş ve diğer devletlere karşı herhangi bir yükümlülüğü olmayan Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının bu şartlara bağlı olarak Başbakan,

Başbakan Yardımcısı, Bakan, diğer merkezi yürütme başkanı görevlerine atanabileceği belirtilmiştir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 121).

Azərbaycan Cumhuriyeti Başbakanı, yardımcıları, bakanları, diğer merkezi yürütme organlarının başkanlarının, seçilmiş veya atanmış başka bir görevde bulunamayacağı, bilimsel, pedagojik ve yaratıcı faaliyetler haricinde girişimci, ticari veya diğer ücretli faaliyetlerde bulunamayacakları, faaliyetlerden, resmi maaştan, ayrıca bilimsel, pedagojik ve yaratıcı faaliyetler için alınan fonlar dışında bir ücret alamayacakları belirtilmiştir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 122).

Bakanlar Kurulunun bazı yetki ve görevleri şunlardır (Demirelli, 2012, ss. 68-69; Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 119):

- Devlet bütçesine ilişkin bir taslak hazırlamak ve Cumhurbaşkanıya sunmak.
- İktisadi programların uygulamaya konulmasını sağlamak.
- Toplumsal alana ilişkin programların uygulamaya konulmasını sağlamak.
- Bakanlıklara ve diğer merkezde bulunan yürütme organlarına rehberlik yapmak ve onlara ait işlemleri hükümsüz bırakmak.
- Cumhurbaşkanı'nın verdiği öteki işleri yerine getirmek.
- Devlet sosyal güvenlik programlarının uygulanmasını sağlamak.
- Bakanlıklara ve diğer merkezi yürütme organlarına başkanlık etmekte ve bunların işlemlerini iptal etmek.
- Azərbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın yetkileriyle ilgili diğer konuları çözmektedir.

Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, genel kuralları oluştururken diğer konularda kararlar ve emirler alır. Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararlarında ve emirlerinde aksi öngörülmedikçe, yayımlandıkları günden itibaren yürürlüğe girmektedir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, maddə 120).

Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı'nın görev süresi bitene kadar faaliyetlerini yürütmektedir. Mevcut Cumhurbaşkanı'nın yerine yeni bir Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi söz konusu olduğunda ise Bakanlar Kurulunun mecburi olarak istifası gerçekleşmektedir (Rehimli, 2020, s. 373). Cumhurbaşkanı, lüzumlu bir durum

halinde Bakanlar Kuruluna katılım sağlayarak Bakanlar Kuruluna başkanlık etmekte olup, Cumhurbaşkanının katılım sağlamadığı dönemlerde ise Başbakanın başkanlığında Bakanlar Kurulu bir araya gelmektedir (Demirelli, 2012, s. 67).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 17 tane bakanlık bulunmaktadır. Bunlar (<https://nk.gov.az/az> Erişim Tarihi: 08.01.2024):

- İçişleri Bakanlığı
- Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı
- Adalet Bakanlığı
- Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı
- Acil Durumlar Bakanlığı
- Gençlik ve Spor Bakanlığı
- Dışişleri Bakanlığı
- Ekonomi Bakanlığı
- Tarım Bakanlığı
- Maliye Bakanlığı
- Kültür Bakanlığı
- Enerji Bakanlığı
- Savunma Bakanlığı
- Savunma Sanayi Bakanlığı
- Dijital Kalkınma ve Ulaştırma Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Bilim ve Eğitim Bakanlığı

Her bir bakanlıkta 2 tane bakan yardımcısı bulunmaktadır. Her bir bakanlık, bütçeden kendilerine ayrılmış olan mali destekler ile faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Miraliyev, 2016, s. 60).

Azerbaycan'da bakanlıklar dışında Bakanlar Kurulunun içinde 7 tane komite bulunmaktadır. Bunlar (<https://nk.gov.az/az> Erişim Tarihi: 08.01.2024): Aile, Kadın ve Çocuk Sorunları Devlet Komitesi, Diaspora İle Çalışma Devlet Komitesi, Dini Kurumlarla Çalışma Devlet Komitesi, Devlet Gümrük Komitesi, Devlet İstatistik Komitesi, Devlet Şehircilik ve Mimarlık Komitesi ve son olarak Mülteciler ve Ülke

İçinde Yerinden Olmuş Kişilerle (ÜİYOK) ilgili devlet komitesidir. Bunların haricinde; Azerbaycan Cumhuriyeti Dış istihbarat Teşkilatı, Devlet Göç Hizmeti, Devlet Sınır Servisi, Devlet Güvenlik Hizmeti, Seferberlik ve Zorunlu Askerlik Devlet Hizmeti, Gıda Güvenliği Ajansı ile Devlet Turizm Acentesi de bulunmaktadır.

Bakanlar Kulunun içinde faaliyet gösteren komiteler hakkında kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Aile, Kadın ve Çocuk Sorunları Devlet Komitesi: Aile, kadın ve çocuk problemleri ile faaliyet alanında devlet politikalarını, düzenlemeleri gerçekleştiren merkezi bir yürütme organı olarak çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Faaliyetlerinde; Anayasa, Kanun, Cumhurbaşkanının emirleri, Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararların yönlendirilmesi etkilidir (<http://www.scfwca.gov.az/page/komitenin-esasnamesi> Erişim Tarihi: 16.06. 2023).

Azerbaycan Cumhuriyeti Diasporası ile Çalışma Devlet Komitesi: Cumhurbaşkanının emri ile kurulmuştur. Yurt dışında yaşayan Azerbaycanlılar ile komite, diasporanın çalışma alanında devlet politikalarının uygulanmasını, yurt dışında yaşamakta olan Azerbaycanlıların, diaspora örgütleri ve diğer dost halklarının kurdukları ilişkilerin geliştirilmesi ve genişletilmesini sağlayan merkezi bir yürütme makamıdır (<https://diaspor.gov.az/az/page/esasname-15> Erişim Tarihi: 16.06. 2023).

Dini Kurumlarla Çalışma Devlet Komitesi: Din hürriyetinin kullanılması için uygun şartların oluşmasını dini, inanç hürriyeti ile alakalı yasal düzenlemeler üzerinde kontrol sağlamakta, icra makamlarının dini meseleler ile ilgili faaliyetlerini koordine etmekte ve programları inceleyerek bir çok faaliyet gerçekleştirmektedir (https://scwra.gov.az/az/view/pages/303?menu_id=27 Erişim Tarihi: 16.06. 2023).

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Gümrük Komitesi: Yönetmeliklerde belirlenmiş olan faaliyet alanına ilişkin konular doğrultusunda gümrük işlerini sahada, devlet politikaları ve düzenlemeleri gerçekleştiren kolluk kuvveti statüsüne sahip merkezi bir yürütme organı olarak faaliyet göstermektedir (Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin Əsasnamələrinin və Komitələrin strukturunun təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 2012, Ümumi Müddəalar).

Devlet İstatistik Komitesi: Ülkedeki ve uluslararası sosyo-ekonomik süreçlere uygun bir şekilde istatistiksel çalışmayı iyileştirmek için resmi istatistikleri geliştirmektedir. Ve

altyapı, personel potansiyelinin güçlendirilmesini sağlamaktadır (<https://www.stat.gov.az/menu/2> Erişim Tarihi: 17. 06. 2023).

Devlet Şehircilik ve Mimarlık Komitesi: 1993 senesinden beri faaliyet göstermektedir. Cumhurbaşkanı kararnamesi ile kurulmuştur. Komite, Azərbaycan Cumhuriyetinin, kentsel ve bölgesel planlama, mimarlık ile alakalı alanlarda devlet politikasını, düzenlemeleri uygulayan merkezi bir yürütme organı olarak çalışmaktadır (<https://arxkom.gov.az/komite/tarix> Erişim Tarihi: 17. 06. 2023).

Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişilerle İlgili Devlet Komitesi: Komite olarak; mültecilerin, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin yerleştirilmesi, yeniden yerleşimi, ülkelerine geri gönderilmesi, sosyal koruma gibi devlet politikalarını gerçekleştiren merkezi yürütme organıdır (Azərbaycan Respublikasının Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri Üzrə Dövlət Komitəsi Haqqında Əsasnamənin Təsdiq Edilməsi Barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 2005).

3.2.2. Taşra Teşkilatı

Merkezi yönetimdeki kamu hizmetleri, ülkenin mahalli birimlerine de ulaşması için yerinden yönetim olarak teşkilatlanmanın olması düşünülmüş lakin Karabağ'ın işgal edilmesi durumu, kamu hizmetlerinin yerinden değil de merkezi yönetime bağlı olan taşra teşkilatı aracılığı ile gerçekleştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Böylelikle taşra teşkilatı oluşturulmuştur (Parlak, 2018, s. 130).

Azərbaycan Cumhuriyetinde merkezi yönetimde bulunan yapılar kamu hizmetlerinin gerçekleşmesi adına ülke hudutlarında teşkilatlanmış ve taşrada da merkezi idarenin yetki genişliğine göre teşkilatlanmıştır. Azərbaycan'ın taşra teşkilatının neler olduğunu açıklayabilmek için ülke içindeki idari bölünmelere bakmak gereklidir (Demirelli, 2012, s. 77).

Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda, belirli bir şekilde mülki basamaklardan bahsedilmemiştir. Lakin anayasadan daha önce 1991 senesinde Azərbaycan'ın devlet başkanı olan Ayaz Muttalibov aracılığı ile Azərbaycan Cumhuriyetinin rayonlarında, şehirlerinde, şehir rayonlarında, köylerinde ve kasabalarında devlet makamlarının ve idari organların yapı ve faaliyetlerinin iyileştirilmesi hakkında bir ferman ortaya konulmuş ve idari bölünmeler meydana getirilmiştir. Böylelikle devlet rayon, şehir ile

ve yalnızca şehirlerin içinde teşkilatlanmış şehir rayonunu, rayon ve şehirlerin alt basamaklarını meydana getiren köy ve kasabalardan oluşmuştur (Demirelli, 2012, s. 77).

Azerbaycan'da taşra teşkilatında bulunan bu birimlerinin adlandırılmasında çok fazla değişik şekillerde adlandırılmaların yapıldığı bilinmektedir. Hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da bulunan akademisyenler il, ilçe, rayon, sahar, şehir, bölge, kent, kasaba, köy ve kırsal alan gibi farklı farklı terimler kullanmıştır. Bu durumun oluşmasındaki sebebin bir kanı olarak, taşra birimi olarak ifade edilen bu birimlerin Azerbaycan Anayasası'nda direk, net bir şekilde belirtilip ortaya konulmamasıdır (Mecek, 2018, s. 63). Fakat literatür çalışmalarından da yola çıkılarak, Azerbaycan Cumhuriyeti Devletinde merkezi yönetimin taşra örgütlenmesinin yukarıda da bahsedildiği üzere Rayon, Şehir (Şəhər), Kasaba ve Köylerden meydana geldiği bilinmektedir (Taghizade, 2021, s. 30).

Rayon: Azerbaycan Cumhuriyetinin merkezi teşkilatının, taşra teşkilatı kısmında bulunan Sovyet döneminden kalma bir birim olarak ülkenin genel bölümünün idare edilmesinin, merkezileştirilme ve devlet fonksiyonlarının gerçekleştirilmesi ve daha etkili olması ayrıca devlet organlarının insanlara daha yakın olma gayesi ile meydana gelmiş, istikrarlı, sürdürülebilir iktisadi, toplumsal ve kültürel bağlantılara sahip olan birden çok köy idari alanları bir araya getiren yönetsel kademelenme birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rayon, aynı zamanda Azerbaycan Cumhuriyetinin genel topraklarının, yönetiminin modernleştirilmesi amacıyla da oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra devlet makamlarının nüfusa mümkün olduğunca yakın bölge çevrelerini birbirine bağlayan bölgesel bir birimdir. Rayonlar, taşra teşkilatının en üst birimidir. Bu bakımdan önem arz etmektedir. Ülkede, bu rayonların başında duranlar Rayon İcra Hakimiyeti Başçısı olarak ifade edilmektedir. Türkiye'de illerin başında bulunan Vali, Azerbaycan'da Rayonun başındaki İcra Hakimiyeti Başçısı gibi bazı benzer yönler taşımaktadır. Hakimiyet başçısının işlerinde kendisine yardımcı olunması için komiteler de vazife almaktadır (Parlak, 2018, s. 130; Amirov, 2006, ss. 91-92; Ərazi Quruluşu və İnzibati Rayonların Bölgüsü Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2000, madde 2).

Ülkedeki şehirler, Türkiye'de bulunan illere karşılık gelirken, rayonlar da ilçelere karşılık gelmektedir. Ama kırsal bölgelerdeki kimi rayonların il büyüklüğünde olduğu

da görülmektedir. Bu rayonlar Türkiye’de var olan il genel idaresini andırabilmektedir. Lakin buradaki nüfusun Türkiye’dekinden çok daha az olduğu bilinmektedir. Bunların haricinde 1999 senesinde yerel yönetim birimi olarak faaliyete geçen Belediyeler, nüfusla oranlı bir şekilde şehirlerde, rayonlarda, kasabalarda ve köylerde bile oluşturulmuştur (Elma, 2014, s. 113).

Azerbaycan’da bölge seviyesindeki merkezi yönetim içindeki taşra birimi olan rayon, anayasada bölge iktisadi rayonları şeklinde belirtilmektedir. Başçıların vazifeye atanması direk Cumhurbaşkanı aracılığı ile olmaktadır (Mecek, 2018, ss. 65-66).

Azerbaycan’da şehir rayonları gelişmiş şehirlerden dolayı kendi içinde basamaklanmıştır. Dolayısıyla şehir rayonları çok daha gelişmiş büyük şehirlerde, nüfusun çok olduğu şehirlerde var olmaktadır. Böylelikle Azerbaycan’da şehir rayonları tüm şehirlerde var olmamıştır. Mesela en gelişmiş, nüfusun çok fazla olduğu büyük şehirlerden olan Bakü ve Gence’de şehir rayonları bulunmaktadır (Demirelli, 2012, s. 78).

Azerbaycan’da 66 tane rayon ve bununla birlikte özerk bir cumhuriyetten meydana gelen bir yapı vardır (<https://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 23.12. 2022).

Rayonlarda görev yapan icra hâkim başkanlarının yetkileri çok büyüktür. Bu yetkiler şunlardır (Miraliyev, 2016, ss. 61-62):

- İcra hakimleri taşrada Cumhurbaşkanının yerine Cumhurbaşkanıya ait vazifeleri gerçekleştirmektedir.
- Kendi yürütme organını oluşturmaktadır.
- Mevzuatta belirtildiği gibi şube, idare, hizmet birimlerini oluşturmak veya iptal etmektedir.
- Halkın idari birimlere uygun bir şekilde başvurularını yapmalarını sağlamaktadır.
- Kendi rayon hudutlarında bütün bakanlıklara ait olan taşra teşkilat şubelerini teftiş etmektedir.
- Referandum ve seçimlerin mevzuatta belirlendiği biçimde gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Şehir: Nüfusun 15.000'den fazla olduğu ve bu nüfusun ekseriyetle ekonomi, toplumsal, sanayi işlerinde zaman geçiren veyahut devlet, belediye hizmetlerinde faaliyet gösteren bu işlere zaman ayıran, kültürel ve iktisadi merkezlere sahip olan taşra birimleri şehir olarak ifade edilmektedir (Taghızade, 2021, s. 31; Ərazi Quruluşu və İnzibati Ərazi Bölgüsü Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2000, Maddə2).

Hiyerarşik olarak Rayonlardan daha sonra şehirler gelmektedir. Şehirlerin başında Merkhler bulunmaktadır. Merkh, göreve Cumhurbaşkanı aracılığı ile gelmektedir (Parlak, 2018, s. 130).

Azerbaycan'daki şehirler, Türkiye'de bulunan büyükşehir statüsüne sahip şehirlere benzeyen bir taşra idare birimi olacak karşımıza çıkmaktadır. Saharlar'ın (Şehirlerin) sayısı 11'dir. Bunlar; Bakü, Sumgeyit, Naftalan, Şeki, Mingeçevir, Hankendi, Yevlaks, Gence, Şirvan, Lenkeran ve Nahçıvan'dır. Şehir başkanları ile icra hakimiyeti başçılarının müşterek nitelikte bir hayli vazifeleri ve sorumlulukları vardır (Mecek, 2018, s. 66). Şehirin içinde bulunan merkezi yönetimin altında yer alan taşra idare birimi olan şehir rayonu gelişim gösterdikçe şehirlere dönüşebilmektedir (Mecek, 2018, s. 66).

Şehir rayonu, şehirlerin yönetimini kolaylaştırmak adına şehir topraklarının belirli bölgelere bölünmesi temelinde oluşturulan idari bir bölge birimidir (Ərazi Quruluşu və İnzibati Ərazi Bölgüsü Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2000, Maddə2). Yerel anlamda mühim meseleler, şehir belediyelerince çözülmektedir (Amirov, 2006, s. 93).

Kasaba: Şehirden küçük olup, köyden büyük olan taşra birimine kasaba denilmektedir. Türkiye'de mahalli idareler kısmında köyün başında bulunan muhtar, Azerbaycan'daki kasabanın başında bulunan icra temsilcisi gibidir ve onun gibi benzeri yetkilere görevlere sahip olabilmektedir (Taghızade, 2021, s. 32). Azerbaycan'da kasabada nüfusun büyük çoğunluğu tarım, köy ekonomisi ile alakalı işlerle uğraşmamaktadır. Çünkü çoğunluk sınai, toplumsal, kültürel ve iktisadi kamu kurum ve kuruluşlarında çalışma göstermektedir (Amirov, 2006, s. 93). Bu durum 2000 yılında çıkarılmış olan Bölgesel Yapı ve İdari Bölge Bölünmesi Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti yasasında şöyle ifade edilmiştir: Kasabada nüfusun çoğunluğunun kültürel, iktisadi, tatil tesisleri vb. alanlarda, tarlalarda çalışan bölgesel

bir birimdir (Ərazi Quruluşu və İnzibati Ərazi Bölgüsü Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2000, Maddə2).

Her kasabanın, rayon icra başkanıının göreve getirmiş olduğu mümessili (temsilcisi) yönetmektedir. Yerel bazdaki meseleler ise kasaba belediyesi tarafından çözülmektedir (Amirov, 2006, s. 93). Azerbaycan'da köyler ve kasabalar şehir ile rayonlara bağlı olduklarından dolayı bu birimlerin idaresi icra hakimlerinin yardımcıları yani Azerbaycan'daki ifade ediliş şekline göre numayendelerindedir (Elma, 2007, ss. 188-189).

İcra Numayendesinin (Temsilcisinin) birtakım ana görevleri bulunmaktadır. Bunlar (Mecek, 2018, s. 64):

- Sahar, Rayon ve Sahar Rayonları başkanlarının vazifelerinde onlara yardımda bulunma ve kendilerine verilen vazifeleri yaparak, üstünde bulunan birimlere birtakım önermeler sunmak,
- Halkın itirazlarını, tavsiyelerini, müracaatlarını kabul etmek, gereken önlemleri sağlamak,
- Kanunda belirtilen, nüfus ve vatandaşlık hizmetlerini gerçekleştirmek,
- Tüm bunlarla birlikte anayasa ve kanunlarda belirtilmiş olan öteki hizmetleri yapmaktır.

Köy: Azerbaycan'da köy sözcüğü “kənd” olarak bilinmekte ve köy daha çok kırsal kesim olarak ifade edilen bir kesimde bulunan insanların daha çok tarım, çiftçilik ve hayvancılık ile uğraştığı, nüfusun ise çok az olduğu bir yerleşim yeri olarak bilinmektedir (Taghizade, 2021, s. 32). Azerbaycan'da kimi alanlarda idarenin merkezileştirilmesi, güvenliğin sağlanması, gündelik isteklerin karşılık bulması gayesiyle birbirine yakın bulunan birçok köy idari alan olarak bir araya getirilebilmektedir. Bu alanı ise rayon icra başkanının mümessili idare etmektedir. Burada belediyeler de oluşturulabilmektedir (Amirov, 2006, s. 94).

Azerbaycan'da bağımsızlık öncesinde şehirlerin ve rayonların karar ve yürütme organı olarak “Halk Deputatları Soveti” görev yapmaktaydı. Ancak bağımsızlık ile beraber bu görev 1991 senesinde Ayaz Muttalibov devrinde İcra Hakimiyetine verilmiştir. Halk Deputatları Soveti ortadan kaldırılarak şehir ve rayonların yönetimi İcra

Hakimiyetine ait olmuştur. Ülkedeki şehirler ve rayonlar İcra Hakimiyeti tarafından yönetilmektedir. Bu açıdan da bakıldığında İcra Hakimiyeti, Türkiye'deki Valiliğe karşılık gelmekte olup, vazifelerini Vali gibi yerine getirmektedir. İcra Hakimleri, Cumhurbaşkanı aracılığıyla vazifeye gelmekte olup ve yine Cumhurbaşkanı aracılığıyla vazifeden geri alınmaktadır. İcra Hakimleri Azerbaycan'da merkezi yönetimin ana bir kurumu olarak meydana gelmiştir (Elma, 2014, ss. 113-114). Şehir ve rayonlarda yönetimi gerçekleştiren yerel icra hakimiyeti başkanlarının, nasıl bir şekilde vazife yapacağı hususundaki konular ise Cumhurbaşkanınca belirlenmektedir. Cumhurbaşkanına karşı sorumlulukları olan icra hakimiyeti başkanları yaptıkları çalışmaları, etkinlikleri senede bir defa Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanlığı yönetimine bir bildiri hazırlayarak bunu sunması gerekmektedir (Hüseyn ve diğerleri, 2013, s. 165).

Azerbaycan İcra Hakimiyeti Başkanlarının yüksek öğrenim görmüş olmaları mecburidir. Başkanlar sadece kendine verilen görevleri yerine getirmektedir. Bilim, sanat ve eğitim alanları haricinde ayrı bir vazifede bulunamaz, ticaret yapmak gibi icraatları da gerçekleştiremezler. Kendi maaşları haricinde ayrıca bir yerden ücret de almamaktadırlar. Başkanların çifte vatandaşlıkların olmaması gereklidir. Başkanlar (başçılar) din görevlisi olmamak ile beraber yalnızca kendi devletini temsil etmekte ve ona karşı bir sorumluluk duymaktadır. Başkanlara yardımcı olmak için icra hakimiyeti başçısı muavinleri kadrosu oluşturulmuştur. Yardımcılar, alakalı olan taşra birimindeki başkan aracılığı ile vazifeye getirilmektedirler (Mecek, 2018, s. 64).

Merkezi yönetimde bulunan taşra teşkilatının vazifelerinin, yetkilerinin neler olduğuna yönelik 1999 senesinde ve 2012 senesinde Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin bir karşılığı olan Fermanlar yayınlanmıştır. Bu fermanların içeriğine bakıldığında taşradaki birimlerin başkanlarının direk Cumhurbaşkanı aracılığı ile göreve getirilmesi ve görevden alınması yer almıştır. Fakat özerk bir Cumhuriyet yapısına sahip olan Nahçıvan'da taşradaki başkanların göreve getirilmesi direk olarak Cumhurbaşkanı aracılığı ile gerçekleşmemektedir. Çünkü öncelikle Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclis Sadrı (Başkanı) tarafından önerilmesi gerekmektedir. Öneriden sonra Cumhurbaşkanı atamayı gerçekleştirmektedir (Mecek, 2018, s. 61).

Taşrada görev yapan idareciler tüm faaliyetleri ile Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olmaktadır. İcra Hakimiyeti başkanlarının yaptığı giderler devletin bütçesinden ve

aynı zamanda kanunda belirtilen birtakım gelirlerden karşılanmaktadır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyet’indeki giderler ise kendi özerk bütçelerinden sağlanmaktadır. Taşra birimleri, Azerbaycan Anayasasına, Kanunlara ve Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlara muhalif olmayacak bir biçimde yönetmelikler yapabilme yetkisine sahiptir. Başkanlar vazife alanlarında, konunun nizamını sağlayarak, temel hak ve hürriyetleri muhafaza ederek, öteki kurumlarla ilişki halinde bulunmak, tüzel kişiliği temsil etme, devlet bilgi ve arşivleri muhafaza etmek, muhafazasını sağlamak, merkezi yönetimin isteklerini, buyruklarını gerçekleştirmek gibi önemli vazifelere sahiptir (Mecek, 2018, ss. 61-62).

3.3. Yerel Yönetim

Dünyada tüm ülkeler farklı siyasal sistemlere sahip olsalar da kamu yönetiminde yerel yönetimlere muhakkak yer vermişlerdir. Lakin tüm ülkelerde yerel yönetimlerin nasıl işlendiği yapı olarak nasıl olduğu konusunda çeşitli sonuçlar çıkmaktadır. Bundan ötürü yerel yönetimler farklı şekillerde olabilmektedir (Hasanoğlu, 2008, s. 82).

Yerel yönetim ile ekonomik alanda gelişim göstermek ile demokratik adımların atılması arasında bir bağ vardır. Ülkelerin yönetilmesi konusunda yerel yönetimler bu bağ ile bir bütünlük sağlamaktadır. Bu bağlamda gelişmiş olan batı ülkelerindeki yönetim sistemi incelendiğinde daha çok yerel yönetimlerinin baskın olduğu görülmüştür. Merkezi yönetimin daha az etkinliği olmuştur. Bu durumda ise ülkedeki kamu hizmetleri daha verimli bir şekilde sunulmuştur (Hasanoğlu, 2008, s. 82). Yerel yönetim denilince, çoğunlukla mahalli seviyede insanların müşterek ihtiyaçlarının karşılanması ve kamu hizmetlerinin sunulması olarak açıklanmaktadır. Fakat yerel yönetimlerin ana amacı sadece kamu hizmetlerinin görülmesi değildir. Demokrasinin gelişim göstermesi ve kurumsallaşması da ana gayelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Elma, 2007, s. 87). Yerel yönetim, halkın kendi kendini yönetme hedefleri noktasında çok ciddi bir konumu temsil etmektedir. Demokrasinin temelini oluşturması bakımından da çok ama çok önemlidir (Elma, 2007, s. 83). Dolayısıyla yerel halkın yönetime katılımı, demokratikleşmesi, aktif katılımların sağlanması ülkelerin gelişmesi açısından önemli bir mesele haline gelmiştir. Azerbaycan’ın yerel yönetimleri tarihsel bakımdan incelendiğinde, dört tane sistemin uygulandığı görülmektedir. Bu dönemler; Çarlık Rusya’sı daha sonra kısa bir

süreligine bağımsızlık dönemi, Sosyalist dönem ve son olarak da 1991 sonrasında tekrardan kazanılan bağımsızlık dönemidir (Avaner ve Hasanoğlu, 2017, ss. 7-8).

Azerbaycan’da Sovyetler devrinden önceki yerel yönetimlere bakıldığında Batı modeli yerel yönetimin köklü olarak bir geçmişi bulunmamaktadır. Lakin ülkede toprak teşkilatlanmasına yönelik yerel yönetimin hayata geçirilmesi uzunca yıllar var olmuştur. Batı modeline benzeyen düzenlemeler 1890’lı senelerde meydana gelmiştir. Fakat bu süreçlere kadar ki dönemde yerel yönetimleri andıran kurumlar “aksakallık” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yerleşim birimlerinden en küçüğü olarak isimlendirilen mahallede halk tarafından benimsenen bir aksakalın başında durduğu bilinmektedir. Aksakalların belli vazifeleri bulunmaktaydı. Bunlardan bazıları yerel problemleri çözüme kavuşturmak, insanları bir araya getirmek ve köy vergilerini toplamayı sağlamaktır (Amirov, 2006, s. 6).

Ülke, Sovyet devrinden daha önce Çarlık Rusya tarafından uygulanan birtakım reformlara bağlı kalmıştır. Rusya, Azerbaycan’ı askerî açıdan idare etmiştir. Burada temel gaye kamunun yönetiminin ya da problemlerini çözüme kavuşturmak olmamıştır. Çünkü temel gaye Azerbaycan halkının sömürülmesini istemek ve Çarizmi kuvvetlendirmek olmuştur. Sonraki süreçlerde “Şehir Esasnamesi” ile şehirlerde belediyeler oluşturulmuştur. Belediyeler, Batı modelinde oluşturulan ilk yerel yönetim birimi olarak kendini göstermiştir. Belediyelerin meydana gelmesindeki sebeplere bakıldığında ise şehirlerin iktisadi açıdan ve nüfus açısından gelişim göstermesi ile müşterek problemlerin bir çözüme ulaşması durumu şehirlerde belediyeleri meydana getirmiştir. Belediyeler ise bu problemleri çözüme kavuşturma fırsatı bulmuştur. Belediye vesilesi ile halk, tamamen olmasa da az da olsa yönetime katılma şansı kazanmıştır (Amirov, 2006, ss. 46-47). Yerel yönetim kurumları, çağdaş demokrasinin ana yapısını meydana getirmektedir. Bu doğrultuda Azerbaycan’ın bağımsızlığa kavuşmadan önceki dönemde politik, idari ve sosyo-ekonomik yapının biçimlenmesinde Çarlık Rusya ile Sovyetler Birliği zamanlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu her iki dönemde de Azerbaycan’ın üzerinde etkili olan ve etkisini sürdürmeye devam eden nitelik; merkeziyetçi bir idare sisteminin varlığıdır. Buradan da yola çıkarak, Azerbaycan’ın kuvvetli bir çağdaş yerel yönetim yapısının var olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çarlık Rusya’sı dönemindeki yerel yönetimler, 1864 senesinde Avrupa Rusya’sında otuz dört ilin ve bunların alt basamaklarını meydana

getiren dört yüz uyezd (ilçe) biriminin oluşturulduğu bilinmektedir. Bu çağdaş yerel yönetim birimi 1990'lı yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Daha sonraki dönemlerde kırsal muhtevalı yerel yönetim birimi olan zemstvo kurumları etkili olmuştur. Zamanla zemstvonun yerini yerel Sovyetler almıştır. Azerbaycan'da ilk olarak belediyeçilik tecrübesi 1878 senesinde Çarlık Rusya devrinde, Bakü'de uygulamaya konulan "Duma" ile yaşanmıştır. Dumalar, şehir meclisi olarak bilinmektedir. Fakat дума, ülke genelinde etkisini gösterememiştir (Elma, 2013, ss. 61-63 ; Aslanov, 1998, s. 114).

Çarlık Rusya'sı döneminde meydana getirilen дума ve belediyeler, Sovyet Birliği döneminde ortadan kaldırılmıştır. Yerel Sovyetler birimi meydana getirilmiştir (Elma, 2013, ss. 65-66). Sovyet Rusya döneminde yerel Sovyetler biriminin devam ettiği bilinmektedir. Zira 1977 ve 1978 senelerinde kabul edilmiş olan SSC anayasalarında yerel Sovyetlere yönelik herhangi bir düzenleme veyahut da farklılık söz konusu olmamıştır (Aslanov, 1998, ss. 114-116).

İlerleyen zamanlarda Çarizmin son bulması ve Azerbaycan'da Sovyet sistemine geçilmesi etkisini zamanla göstermiştir. Yerel Sovyetler yerel yönetimi sağlayan ve merkezi yönetimin taşra teşkilatında bulunmaktaydı. Yerel Sovyetler halkın yönetime katılımını engellemiş, merkezi yönetime daha yakın kılmıştır (Amirov, 2006, ss. 47-48). 1991 senesinden sonra idare ve ekonomi gibi alanlarda çeşitli ıslahat çalışmaları ortaya konulmaya başlamış, Yerel Sovyetler ortadan kaldırılarak, belediyeler oluşturulmuştur (Amirov, 2006, s. 49).

Böylece Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti çok uzun seneler boyunca Rusların, Sovyet'in baskısı altında kalarak ve demokrasiden çok uzak bir devlet yapısı ile karşı karşıya kalmıştır. 1828 ile 1991 seneleri arasında Sovyet geleneği etkisinde kalmıştır. Bu bağlamda Azerbaycan'da demokrasinin gelişim gösterebilmesi kolay olmamıştır. Ülkenin yerel yönetimler bölümünde verimliliği artırmaya yönelik çalışmalar yapılmaya devam ettiği bilinmektedir (Mecek, 2018, s. 73). Azerbaycan'da halkın yerel yönetime katılımı konusunda birçok yöntemin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar; yerel referandum, vatandaş toplantıları, halkın belediye emirleri çıkarma teşebbüsü, halkın belediye ve organlara başvurma hakkı, belediye seçimleridir (Abasov, 2000, ss. 69-72-74).

1991 senesinden sonra bağımsızlığa kavuşan Azerbaycan'da, 1995 Anayasası ile Azerbaycan'daki yerel yönetimin teminatı sağlanmıştır. Yerel yönetim anayasanın

dördüncü bölümünde “Belediyeler” başlığı ile ele alınmıştır. Ülkede yerel yönetimi gerçekleştirecek tek organın yalnızca belediye olduğu ifade edilmiş ve bu biçimde anayasada teminat altına alınmıştır. Bu sebeple ülkede yerel yönetim hizmeti için belediye haricinde herhangi bir organ yetkilendirilmemiştir (Demirelli, 2012, s. 81).

Azerbaycan Cumhuriyetinde yerel özyönetim, vatandaşların yerel olarak mühim problemlerini yasalar etrafında bağımsız, hür bir biçimde çözme hakkını kullanmalarına ve bununla birlikte devlet işlerinin bir kısmını kanunlara uygun olarak yürütmelerine izin veren bir faaliyet düzenleme sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, madde 1). Azərbaycan Anayasasına göre yerel yönetimlerin üzerinde merkezi vesayet denetiminin olmadığı, merkezi hiyerarşiye bağlı kalmadığı ve yerel yönetimin bir sivil toplum kuruluşu şeklinde ortaya çıktığı bilinmektedir (Elma, 2013, 76).

Azerbaycan’da yerel yönetimlerde merkezi yönetimin vesayet yetkisinin olmaması sebebiyle belediyeler çalışmalarını meclis toplantıları, icra organları ve bunlara ek olarak daimî-diğer komisyonlar tarafından yürütmektedir (Elma, 2007, s. 220). Fakat belediyeler çalışmalarını yürütürken çok fazla bir yetkiye sahip olmamakla beraber belediyelerin bir bölümü işlevsiz hâlde kalmıştır. Çünkü ülkede temel olarak yönetimi gerçekleştiren, Cumhurbaşkanı aracılığı ile atanan İcra Hakimiyyəti Başkanlarıdır (Hüseyn ve diğerleri, 2013, s. 163). Buradan da yola çıkarak merkezi idarenin her ne kadar yerel yönetimlerin üstünde vesayet yetkisinin olmadığı yasalarda belirtilse de uygulama kısmında böyle olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü belediyelerin yapması gereken işlerde Cumhurbaşkanı tarafından göreve gelen İcra hakimiyyəti başkanlarının etkisinin görülmesi yerel yönetimlerin bağımsız bir şekilde hareket etmesine olanak vermeyerek belediyelerin işlevselliğini bozmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak, Azerbaycan’da merkezi ve yerel yönetimde gelişme göstermek için reform çalışmalarına girilmiş fakat bu çalışmaların devamlılığı sağlanamamıştır (Hasanoğlu, 2008, s. 83). Hem merkezi hem de yerel yönetime yönelik gerçekleştirilecek birtakım iyileştirici politikalar ile yerel yönetimin işleyişi, görev alanı daha net bir şekilde ortaya çıkarılabilecektir.

Belediyeler, yerel özyönetimin örgütsel yapısını oluşturmaktadır. Belediye yönetimi, belediye kanununa tabi olarak yasal bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir (Rzayev, 2021, ss. 189-190). Böylelikle belediye, kanunla tanımlanmış olan bölgesel sınırlar

dahilinde bir yerel özyönetim şeklidir. Belediyelerin kendine ait mülki ve yerel bütçesi bulunmaktadır. Anayasa ve bu kanun ile verilen yetkiler, yereldeki mühim problemleri özgür bir şekilde çözmektedir. belediyeler eşitlik ilkesine göre kurulmakta ve çalışmaktadır (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 2). Belediyelerin yerel özyönetim yapısını meydana getirmesi durumu Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda da belirtilmiştir. Belediyelerin statüsü hakkında kanunda, Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasasına uygun bir biçimde yerel özerkliği uygulayan belediyelerin ilkeleri, rolü, yerel özerkliğin yasal, ekonomik ve mali temellerinin uygulanması için devlet teminatlarını tanımlamaktadır (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999). Kamu hizmetlerini yerine getirmek için önemli bir rol üstlenen belediyeler, yerel yönetimde çok mühim bir yere sahip olmaktadır (Abasov, 2000, s. 40).

Azərbaycan'da belediyelerin oluşum süreci incelendiğinde, Azərbaycan'da belediyelerin oluşumu yeniden bağımsızlığa kavuşmasından 8 sene sonra gerçekleştiği, böylelikle Azərbaycan'da belediyelerin oluşumunun çok geç bir zamanda meydana geldiği ortaya çıkmıştır. Köy, şehir ve kasaba belediyeleri kurularak eski sovyet yerel yönetimi artık varlığını yitirmiştir. Köy ve kasabada belediyelerin yerel hizmetlerinin sunumunda, faaliyetlerin, etkinliklerin sınırlı bir ölçüde olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi, belediyelerin kendine has mali bir kaynağının olmamasıdır. Mali açıdan merkezi yönetime bağlı bir durumdadır (Hüseyn ve diğerleri, 2013, ss. 163-165).

Belediyeler, mahalli anlamda sosyal, alt yapı, güvenlik, iktisadi alanlarda programların oluşturulmasını ve uygulamaya konulmasını sağlayarak vazifelerini yerine getirmektedir (Parlak, 2018, s. 131). Belediyelerin doğrudan halk aracılığı ile seçilmiş olan organlar vasıtası ile vatandaşlara karşı bir sorumluluk, şeffaflık ile saydam bir şekilde hesap verebilirlik zihniyetine sahip olarak vazifelerini yerine getirdikleri bilinmektedir. Belediyeler bu zihniyet ile kamu hizmetlerini halka sunmakta ve lüzumlu hâllerde bu organlar vatandaşların düşüncelerine danışmaktadır. Bunların yanında Belediyeler, Anayasada belediye yönetimi için belirtilen vazifeleri yapmakla mesuldür (Parlak, 2018, s. 132).

Belediyeler, kanunlarda kendilerine verilmiş olan hakları kanunlara aykırı olmayacak bir şekilde mahalli nitelikte, problemleri bağımsız ve hür olarak çözüme kavuşturma

yetkisine sahip olmaktadır. Belediye seçmenleri belediye hakkında mühim olan bazı konularda yönetime katılım hakları bulunmaktadır. Bunun sonucunda birtakım alınan kararların tekrardan yapılması gibi durumlar oluşabilmektedir. Bu sebeple belediye, vatandaşın bu hizmetlerin, taleplerin işleyebilmesi adına gerekli bir paraya ihtiyaç duymaktadır. Bunun için bir kereliğine özgü gönüllü katılım bedeli isteyebilmektedir (Mecek, 2018, ss. 69-71).

Anayasanın 144. Maddesinde Belediyenin yetkilerinden söz edilmiştir. Buna göre Belediyeler: belediye üyelerinin yetkilerinin tanınması, yetkilerin kaybedilmesi ve kanunla belirlenen durumlarda yetkilerin sona ermesi, belediye yönetmeliğinin onaylanması, belediye başkanı ve yardımcılarının, daimi ve diğer komisyonların seçimi, yerel vergi ve ücretlerin belirlenmesi, yerel bütçenin onaylanması ve uygulanmasına ilişkin raporlar, belediye mülkünün mülkiyeti, kullanımı ve elden çıkarılması, yerel sosyal koruma ve sosyal kalkınma programlarının kabul edilmesi ve uygulanması, yerel ekonomik kalkınma programlarının kabulü ve uygulanması, yerel çevre programlarının benimsenmesi ve uygulanması gibi meselelerde yetki sahibi olarak bu konuları belediye toplantılarında karara bağlamaktadır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, Maddə 114).

Azerbaycan'da ilk belediye seçimi 12 Aralık 1999 tarihinde gerçekleşmiştir. Azerbaycan'da bulunan köy ve rayonların hepsinde belediye oluşturulmuştur. Fakat Türkiye'de var olan Büyükşehir Belediyesi yönetimi Azerbaycan'da bulunmamaktadır. Ülkede 2735 tane belediyenin meydana getirildiği bilinmektedir. Belediyeler direk halkın aracılığı ile seçilmekte olup, sınırlarının neler olduğu kanunda belirtilmiştir. Belediyeler, bu şekilde kanunlara dayanarak kamu hizmetlerinin yerel bir seviyede gerçekleşmesini sağlamaktadır. Fakat yerel yönetimde görev yapan belediyelerin konum itibari, sorumlulukları ile taşra organlarından olan icra hakimiyeti kuruluşları arasında bağların açık bir şekilde belirtilmemesi söz konusudur. Merkezi yönetimde bulunan taşra teşkilat organlarının sorumlulukları, görevleri hususunda yasalar çok daha belirgin bir nitelikte ortaya konulurken, belediyelerin konumuna ilişkin daha yaygın bir nitelik vardır. Bu sebeplerle ülke içinde hakiki yetkiler ile kuşatılmış bir yerel mevkinin oluşması yönünden engeller çıkmış, böyle bir durumda ise taşra teşkilat organlarının yerel yönetimlerden olan belediye organlarının üzerinde

egemenlik kurmasına sebep bir durum oluşturmuştur (Hüseyn ve diğlereri, 2013, ss. 163-164 ; Arıtürk ve Negiz, 2018, ss. 870-872).

Belediyelerin Statüsü Hakkında Azərbaycan Cumhuriyeti Kanunun 3. Maddesinde vatandaşların, belediye seçimlerinde iradelerini doğrudan ifade edebildiğı, özgür fikirler ve teklifler ile yaşadıkları bölgelerde yerel yönetim haklarını kurabileceğı ve tüm bunların dil, din, ırk, cinsiyet, inanç, meslek, parti ve sendika kuruluşlarına karşı tavırları ne olursa olsun doğrudan ve yerel yönetim aracılığı ile yerel özyönetim uygulayabilecekleri, ayrıca vatandaşların yerel özyönetim organlarını seçme aynı zamanda seçilme hakkına da sahip oldukları belirtilmiştir (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 3).

Belediyeler tüzel kişiliğe sahiptir. Belediyelerin kendilerine ait mühür, kaşe ve banka hesabı bulunmaktadır (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə11).

Azərbaycan belediyeleri, gerek kanunda gerekse anayasada belirtildiğı üzere oldukça özerk bir yapıdadır. Bununla birlikte Özerklik Şartnamesine yasal olarak uygundur. Lakin uygulama kısmına geldiğinde bu durumun böyle olmadığı ortaya çıkmıştır. Çünkü belediyelerin merkezi hükûmete göre hareket ettiğı görülmüştür. (Arıtürk ve Negiz, 2018, ss. 879-880). Azərbaycan’da yerel yönetimlere ait olarak verilen bazı hakların merkezi yönetim ile merkezi yönetimde bulunan taşradakiler aracılığı yani İcra Hâkimiyeti Başkanları ile kullanıldığı ortaya çıkmaktadır (Hüseyn ve diğlereri, 2013, s. 165).

Dolayısıyla Azərbaycan’ın yerel yönetimlerinin Özerklik Şartnamesine uyumlu bir biçimde hazırlanmış olsa da belediye kanunlarının, uygulamada çok da bir anlamının olmadığı bilinmektedir. Çünkü yasal bir şekilde verilmiş olan vazifeler belediye tarafından gerçekleştirilmemektedir (Arıtürk ve Negiz, 2018, s. 884). Azərbaycan’ın yerel yönetimler kısmında zayıf olduğu, bu alanda gelişmelerin gerçek manada yaşanmadığı söylenebilmektedir. Çünkü ülkede merkezi yönetim baskınlığı var. Bu da aslında önceki dönemlerden kalan bir yapıdan kaynaklanmaktadır.

Dünya genelinde kamu hizmetleri yerel yönetimler aracılığı ile sunulmakta ve halka daha samimi ve yakın bir şekilde ulaştırılmaktadır. Ama bu durum Azərbaycan’da geçerli olmamıştır. Belediyelerin oluşturulması için her ne kadar yasal bir yapılanma söz konusu olsa da uygar bir zeminde olmamıştır (Hüseyn ve diğlereri, 2013, s. 170).

Merkezi yönetim ile belediye arasında yetki paylaşımının tam olarak gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Sosyal alanlardaki hizmetlerin kamuya sunulmasında belediyelerin çok az sorumluluklarının olduğunu, bu alanda merkezi yönetimin çok daha baskın bir şekilde faaliyet yürüttüğü görülmektedir. Belediyelerin yalnızca, mezarlıkların koruma altına alınması, konut politikalarında, bahçe, park gibi alanların korunmasında ve yol hizmetlerinde yetkilerinin olduğu bilinir. Tabi bunlarda merkezi yönetimin aktif olarak bulunduğu da görülmektedir (Hüseyin ve diğerleri, 2013, s. 166).

Azerbaycan'ın belediyelerinin konumu hakkında kanunda açık bir şekilde kurallar bulunmamaktadır. Mesela sosyal alanlardan, kültürel alanlara, kanalizasyon, alt yapı gibi alanlardan, yardıma muhtaç olan sahipsizlere, ihtiyar insanlara ve yoksul durumda olan halka yardımların yapılması, yolların yapılması ile onarılması, çevre için yapılacak olan yeşil alanların olması gibi konularda net bir ifadenin bulunmadığı bilinmektedir (Hüseyin ve diğerleri, 2013, s. 167).

Azerbaycan'da belediyelerde katı bir vesayet denetimine dayalı yeterli olmayan bir mali yapı bulunmaktadır. Bunlar ile beraber güçlü bir demokratik yapının olmaması mevzuat bakımından özerk bir yapıya sahip olan fakat katı bir vesayet denetiminde merkez ve yerel ilişkiler bulunmaktadır. Vazife, yetkilere bakıldığında, yasa ile kendisine verilmiş olan vazifeleri yerine getirmeyen fonksiyonel olarak dar anlamda vazife ve yetkilere sahip olduğu bilinmektedir (Arıtürk ve Negiz, 2018, s. 884).

Belediye organları, üyelerden, komisyonlardan, yürütme organı, belediye başkanı, meclis, belediye başkan yardımcısı ve diğer organ ve görevlilerden meydana gelmektedir. Üyeler, belediye seçimi sonunda 5 yıllığına göreve gelir. Üyelik için aday olunan nahiyede sürekli olarak yaşamını sürdüren Azerbaycan yurttaşları belediye üyeliği için aday olma imkanına sahiptir (Demirelli, 2012, ss. 87-88).

Türkiye'de belediye başkanı seçilirken halkın kendi başkanını kendi seçmesi sağlanmaktadır. Başkanı doğrudan halk seçmektedir. Fakat Azerbaycan'da belediye başkanı halk tarafından değil, belediye üyeleri tarafından seçilmektedir (Hasanoğlu, 2008, ss. 85-86). Belediyenin yürütme organı olan belediye başkanı, meclis tarafından alınan kararları imzalamaktadır. İmzaladığı kararların hayata geçirilmesi için emirler vermektedir (Abasov, 2000, s. 54). Böylelikle Azerbaycan'da belediyelerin ana niteliklerine bakıldığında, belediyelerin karar organlarının seçim ile iş başına geldiği,

belediye başkanının yerel meclis tarafından belirlendiği, belediyelerin özerk bir kuruluş olduğu, belediye faaliyetlerinin meclis toplantıları, yürütme organları ve komisyonlar eliyle gerçekleştiği bilinmektedir (Elma, 2013, ss. 73-74).

Nüfusu 500'den az olan belediyelerde vatandaşlar yerel önemli konularda fikir belirterek, önerilerde bulunarak görüşleri ifade etmek için kendi toplantılarını yapabilmektedir (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 28).

Azərbaycan'da belediye meclisi, belediyenin karar organı olarak faaliyet göstermektedir. Meclis, belediye başkanının başkanlığında toplanmakta ve toplantı süresi ayda 1 kereden az olmayacak şekilde gerçekleşmektedir. Meclisin, belediye tüzüğünü kabul etme, meclisin gündemini tasdikleme, yerel vergiler ile ödemeleri belirleme gibi birtakım vazifeleri bulunmaktadır (Abasov, 2000, ss. 46-51-52). Toplantının olacağı günden 5 gün önce belediye üyelerine haber verilmektedir. Belediye toplantılarını belediye, belediye başkanı yönetmektedir. Belediye başkanının toplantıya katılmaması durumunda toplantıyı, vekili yönetmektedir. Toplantının sekreteri belediye üyeleri içinden seçilmektedir (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 16).

Belediye toplantılarında görüşülen konularda kararlar alınmaktadır. Belediye kararları belediye üyelerinin salt çoğunluğu ile alınır. Yerel vergiler ve ödemelere ilişkin kararlar ise belediye üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile alınmaktadır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, Maddə 145).

Belediyenin altında belediyenin kararlarının uygulanmasında yardımcı olmak, faaliyetleri izlemek üzere daimî, diğer komisyonlar oluşturulabilmektedir. Bu komisyonlar, yerel bazda mühim olan toplumsal ekoloji kalkınma gibi hizmet meselelerinde programlar hazırlayarak bunları belediye toplantılarında ya da yerel halkın tartışmasına sunmaktadır. Belediyeye karşı sorumlu olan bu komisyonlar, belediyeye rapor vermektedir (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 17). Böylelikle komisyonların belediyeye yardımcı olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Belediyelerin yürütme organı icra aparatıdır. Yürütme organının faaliyetlerine başkanlık eden Belediye Başkanıdır (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 18). Belediye Başkanı, yerel yönetimin birimi

olan belediyede idarecilik vazifesini yerine getirmektedir. Belediye Başkanı ile yerel yönetimde bulunan diğer vazifeli kişiler, yerel olarak mühim konuları belediyenin içtüzüğüne mutabık bir biçimde alıp, problemleri çözmek ile vazifelidirler (Amirov, 2006, ss. 85-86).

Gerekli görüldüğünde belediye, belediye başkan yardımcılarını seçmektedir. Yardımcılar belediye üyeleri içinden açık veyahut gizli oyla seçilerek göreve gelmektedir. Belediye üyelerinin yarısından bir fazla oy alan yardımcılar belediye başkan yardımcısı olarak seçilmektedir (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 19).

Belediye üyeleri vazife süresi 5 senedir. Devletin yetkilerini engelsiz, etkili bir biçimde kullanılmasını, hakların şeref ve haysiyetlerin muhafazasını temin etmektedir (Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, Maddə 20).

3.4. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti

Azerbaycan'da özerk bir yapıda Cumhuriyet mevcuttur. Bu özerk Cumhuriyetin ismi de Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti olarak bilinmektedir (TİKA, 2003, S. 38. Aktaran: Demirelli, 2012, s. 95).

Nahçıvan'ın, ilk insanların yerleşim yerlerinden biri olduğu bilinmektedir. Azerbaycan halkı, bu bölgede çok çeşitli eski bir kültür meydana getirmiştir. Zira Nahçıvan dünyada en kadim kültür odaklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal olarak, Azerbaycan halkının çeşitli tarihi, kültürel ve bilimsel sermayesi Nahçıvan'da meydana gelmiştir. Nahçıvan antik çağlardan itibaren "Doğunun Kapısı" olarak anılmıştır. Çünkü buranın stratejik öneme sahip olması, konumu ile mühim bir yer etmesi çok sayıda devletin ilgi odağı haline gelmiştir (Seyidov, 2021, ss. 5-6). Neolitik dönemde birtakım çeşitli iktisadi ve sanatsal alanlarda faaliyetler gösteren yerel kabilelerin de burada yaşadığı ortaya çıkmıştır (<https://files.preslib.az/projects/azerbaijan/gl2.pdf>. Erişim Tarihi: 18.03.2023).

Bu özerk yapının aslında Azerbaycan toprakları ile bir bağı yoktur. Bu bağın olmaması ise Sovyet dönemindeki bazı siyasi olayların cereyan etmesine bağlanmaktadır (TİKA, 2003, S. 38. Aktaran: Demirelli, 2012, s. 95). Dolayısıyla Nahçıvan, 1918-1920 senelerinde Azerbaycan'ın topraklarından aşamalı bir şekilde ayrılmış, endişeli ve

çatışık bir zamandan geçmiştir. Ama bu durumda sadece Türkiye'nin yardım ve destekleri sayesinde var olmaya devam etmiş ve bütünlüğünü muhafaza edebilmiştir. Türkiye hem geçmişte hem de bugün Nahçıvan'ın gelişmesi için gayret sarf etmiştir. Çok sayıda alana yatırımlarda bulunmakta, müşterek projeler uygulamakta, geleceğe dönük projeler hedeflemekte ve Nahçıvan'ın iktisadi gelişimine destek vermektedir. Tarihi süreçlere bakıldığında da Mustafa Kemal Atatürk için Nahçıvan çok kıymetli ve önemli olmuştur. "Türk Kapısı" olarak da ifade ettiği bu bölge Türkiye'nin doğu hududu açısından değerli olduğu için Atatürk, Nahçıvan'ın yabancı kuvvetler eliyle işgaline karşı çıkmıştır. Buradan da yola çıkarak şunları söyleyebiliriz: Azerbaycan ile Türkiye arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Her iki ülke de aynı soya aynı dil, din ve kültürel değerlere bağlılığı ile hep birbirine yakın olmuştur. Bu değerler ile aralarında çok samimi bir ilişki kurulmuştur. Gerek politik, iktisadi ilişkilerde gerek toplumsal ve kültürel ilişkilerin oluşmasında ve yayılmasında Nahçıvan'ın çok mühim bir katkısı bulunmaktadır. Çünkü Nahçıvan'ın bulunduğu konum itibari ile jeostratejik olarak çok ehemmiyetli bir bölgede var olmuş, Doğu ile Batı uygarlıklarını birleştiren manevi bir köprü kurmuştur. Konumu ile coğrafyasının bu kadar önemli ve değerli olması bu bölgelerin oldukça çok sayıda devletlerin savaş alanına çevrilmiştir. Türkiye, daha sonraki zamanlarda bu bölgeyi siyasi kuvvetlerden muhafaza etmiş ve Nahçıvan'ın hürriyetinin aynı zamanda refahının güvencesi olmuştur. Tüm bu sebeplerle Türkiye için Nahçıvan her zaman çok ciddi bir öneme sahip olmuştur. Her ne kadar Nahçıvan'ın, Azerbaycan'ın toprakları ile bir bağı bulunmasa da 1995 anayasası ile Nahçıvan'ın özerk yapısı tanınmış ve böylelikle Nahçıvan, Azerbaycan için ayrılmaz bir parça olarak benimsenmiştir. Anayasanın sekizinci kısmında da Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti başlığı altında yerini almıştır. Nahçıvan özerk olarak bilinse de Azerbaycan yasalarına, fermanlarına vs. bağlı kalmaları gerekmektedir. Yine Nahçıvan'daki yasalar, kararlar Azerbaycan'daki yasalara vs. ters düşmemelidir (Seyidov, 2021, ss. 1-2; Seyidov, 2021, s. V; Rehimli, 2020, s. 374). Çünkü Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, kanunlar, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnameleri ve Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararları Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti topraklarında bağlayıcı olmaktadır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, Maddə 134).

Nahçıvan, 2. Karabağ Savaşı sonrasına kadar Azerbaycan ile kara bağlantısına sahip olmasa da Nahçıvan'daki vatandaşlar Azerbaycan'a bağlı bir şekilde yaşamlarını

sürdürme arzularını her zaman taşımıştır. Nahçıvan'a verilmiş olan özerklik statüsündeki asıl gayenin Azerbaycan'a bağlı bir şekilde kalması ve varlığını bu şekilde devam ettirmesi ve bununla birlikte dışardan gelecek olan işgallere karşı Nahçıvan'ın muhafaza altına alınmak istenmesi olarak değerlendirilebilmektedir (Yılmaz, 2015, s. 151). Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde Nahçıvan'a haiz 1998 tarihli Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Anayasası yürürlükte bulunmaktadır. Anayasa incelendiğinde başlangıç bölümünün olmadığı, Nahçıvan'ın kısaca anlatıldığı, tanıtıldığı bir metnin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca bunlara ek olarak Nahçıvan'ın özerk olmasının hâlâ yürürlükte bulunan Moskova ve Kars antlaşmalarına dayandığını ve yukarıda da ifade edildiği gibi Azerbaycan'ın bir bölümü olarak hudutlarının belirlendiği ifade edilmektedir. Nahçıvan'ın daha önceleri Nahçıvan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Nahçıvan Diyarı, Nahçıvan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ile isimlendirildiği ve en son haliyle Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti olarak ifade edildiği görülmektedir. Netice itibarıyla Nahçıvan Anayasasının, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına dayandığı gözlemlenmiştir (Hasanova, 2019, s. 152).

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti dış işlerinde Azerbaycan'a bağlı olmakta ve bölge olarak da kopmayan bir parçadır. İç işlerinde ise bazı yönlerde bağımsız olarak hareket edebilmektedir (Rehimli, 2020, s. 373).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nden farklı bir sistem ile yönetilen Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Parlamenter Cumhuriyet sistemi ile yönetilmektedir (Rehimli, 2020, s. 374). Azerbaycan'da olduğu gibi Nahçıvan'da da kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsendiği görülmüştür. Nahçıvan'da yasama Ali Meclisine aittir. Yürütme organı Nahçıvan Bakanlar Kuruluna ait olup son olarak da yargının ise Nahçıvan Mahkemelerine ait olduğu bilinmektedir (Demirelli, 2012, s. 96). Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi, yetkileriyle ilgili meseleleri Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarıyla karara bağlar. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'da yetkileriyle ilgili meseleleri aynı şekilde Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarıyla karara bağlar. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnameleri ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti mahkemeleri Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına göre ve kanunla yetkilerine ilişkin meselelerin çözümünde bağımsızdırlar (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, Maddə 135).

Ali Meclisinin seçimleri beş senede bir yapılmakta olup, seçim gizli, doğrudan ve serbest bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Meclis'te 45 milletvekili bulunmaktadır. Meclisteki üyelerin yasama dokunulmazlıkları mevcuttur. Milletvekili olabilmek için birtakım şartlara sahip olunması gerekmektedir. Bunlar: ağır bir suçtan yargılanmama, vatandaşlığa sahip olmak, bölgede daimî olarak yaşamaktır. Din görevlisi veya çifte vatandaşlığa sahip olanlar yargı ve yürütme alanına bağlı olan kişiler milletvekili olamamaktadır (Mecek, 2018, s. 67).

Ali Meclisi, Meclis Başkanını ve Meclis Başkan Yardımcılarını üyelerin içinden seçmektedir. Seçilen Ali Meclis Başkanı, meclise bağımlı olarak meclise karşı sorumluluklarını yerine getirmektedir (Demirelli, 2012, ss. 96-97).

Nahçıvan'da en üst seviyede vazife yapan devlet görevlisi Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclis Sadrı'dır (başkanıdır). Ali Meclis Başkanının hem yasama alanında hem de yürütme alanında çeşitli hakları vardır (Mecek, 2018, ss. 66-67). Çeşitli haklara sahip olan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclis başkanının yetkileri geniştir. Ali Meclis başkanı yasama ve yürütmenin başı olarak nitelendirilmektedir. Bu sebeple yetki bakımından üst düzey bir konumdadır (Rehimli, 2020, s. 374). Çünkü Ali Meclisine verilen yetkiler tıpkı Azerbaycan Cumhurbaşkanına verilen yetkiler gibidir. Bu durumda yürütme Bakanlar Kuruluna ait olsa da Ali Meclisinin konumu daha yüce olmaktadır (Demirelli, 2012, s. 97).

Üst düzey bir konumda bulunan Ali Meclis başkanı, mahkemelere savcılarını, hakimlerini atayabilmekte, şehirlere vali atamak, güvenlik şurasını meydana getirmek, Bakanlar Kurulunun istifa etmesi durumundaki kararını onaylamak ve son olarak meclisin onayladığı kanunları yayınlamak gibi yetkilere sahiptir. Ali Meclis başkanının yetkileri bu şekilde belirtilirken, Ali Meclisinin de yetkileri şu şekilde belirtilmiştir: Bütçeyi kabul etmek, başbakanın atamasını yaparak göreve getirmek ve görevden almak, sosyal konulara ve ekonomik konulara yönelik programları tasdik etmek, güven oyu kullanmaktır (Rehimli, 2020, s. 374). Dolayısıyla Nahçıvan Ali (Yüksek) Meclisi çalışmalarının organizasyonu; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bütçesinin onaylanması, ekonomik ve sosyal programlarının onaylanması, Başbakanın atanması ve görevden alınması, Bakanlar Kurulunun oluşumunun onaylanması, Bakanlar Kuruluna duyulan güven gibi konularda kararlar almaktadır (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, Maddə 139).

Nahçıvan Ali Meclisi çevrenin korunması, bilim, sağlık ve kültür gibi sahalarda hür bir şekilde yasa çıkarabilme yetkisine sahiptir. Bu sahalarda bağımsız bir çalışma yürütülebilmektedir (Parlak, 2018, s. 131).

Nahçıvan'da kanun teklifinde bulunanlar: Milletvekilleri, Nahçıvan Başbakanı, Ali Mahkemesi ve Savcılıktır. Anayasa değişikliği, Ali Meclisin minimum 35 milletvekilinin oyu ile kabul edilir ve bu değişikliğin resmiyete dökülebilmesi için Azerbaycan Milli Meclisinin bu değişikliği tasdiklemesi şarttır. Bakanlar Kurulu Nahçıvan'ın yürütme organını meydana getirmektedir. Ali meclisine karşı sorumluluğu bulunan Bakanlar Kurulunda; Başbakan, bakanlar, başbakan yardımcıları bulunmaktadır (Mecek, 2018, s. 68). Bakanlar Kurulu, Ali Meclisine bağlı olarak, güvenoyuna tabidir ve meclise karşı sorumlu tutularak hesap vermekle görevlendirilmiştir. Bu açıdan Nahçıvan'da Parlamenter bir siyasi yapının varlığını göstermektedir. Bakanlar Kuruluna başkanlık eden yetkili, Nahçıvan Başbakanı'dır (Demirelli, 2012, s. 97).

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun oluşumu, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Başbakanının önerisi üzerine Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından onaylanır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Başbakanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının sunumu üzerine Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından atanır. Bakanlar Kurulu, Özerk Cumhuriyetin bütçe taslağını hazırlayarak Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisine sunmaktadır. Özerk Cumhuriyetin bütçesini yürütmektedir. İktisadi ve sosyal programlarının uygulanmasını sağlamaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının yetkileriyle ilgili diğer konuları çözmektedir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995, Maddə 140).

Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin şu anki mevcut Bakanlar Kurulunun yapısında Başbakan, Başbakan yardımcıları ve bakanların dışında; İktisat Dairesi Başkanı, İnsani ve Sosyal İşler Dairesi Başkanı, İnşaat, Sanayi ve Enerji Dairesi Başkanı, Tarımsal Sorunlar ve Ekoloji Bölüm Başkanı, Genel Daire Başkanı, Hukuk Departmanı Başkanı, Hizmet ve Ekonomi Sektörü Başkanı ve son olarak Gizli Belgelere Sahip İş Sektörü Başkanı bulunmaktadır (<https://nnk.gov.az/cabinet-of-ministers?id=14> Erişim Tarihi: 31.08.2023).

Bakanlar Kurulunda bulunan üyeler kendi vazifelerinin dışında ayrı bir vazifeyi yerine getirmemekte ve herhangi bir ticari işlerde bulunmamaktadır. Yargı alanına ilişkin konumuna bakıldığında ise Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde adaleti temin etmek üzere bağımsız mahkemeler yargıda görevli olmaktadır (Mecek, 2018, s. 68).

3.5. Azerbaycan’da Kamu Yönetiminde Yaşanan Güncel Sorunlar

Azerbaycan’ın kamu yönetimi sisteminde birden çok sorunun yaşandığı görülmektedir. Bu sorunları Azerbaycan’daki kamu yönetimi sisteminde meydana gelen genel güncel sorunlar olarak yani merkezi yönetim ve yerel yönetimleri kapsayacak bir şekilde ele almak mümkündür. Türkiye’de olduğu gibi Azerbaycan’da da çoğu aynı güncel sorunların yaşandığı bilinmektedir. Merkezi yönetimin baskın olması, şeffaflığın olmaması, merkezi ve yerel yönetimlerde, kamuya personel alımında liyakatsizliklerin, kayırmacılıkların, siyasallaşma gibi sorunların ortaya çıktığı görülmüştür. Bu kısımda genel anlamda Azerbaycan’ın kamu yönetiminde yaşanan sorunlara değinilecektir.

Azerbaycan’da aşırı merkeziyetçilik ile kamu yönetiminde birçok önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle de yürütme organının baskınlığı ve buna bağlı olarak birtakım uyumsuzluklar ortaya çıkmıştır.

Azerbaycan’da Cumhurbaşkanının çok kuvvetli bir yapıda bulunması ve bu kuvvetli yapı ile Cumhurbaşkanına verilen yetkilerin sadece yürütme kanadında değil de yasama ve yargı kanadında da var olması kuvvetler ayrılığı bakımından orantısız bir oluşumu da beraberinde getirmektedir. Bu açıdan Azerbaycan’daki sorunların temelinde yürütme gücünün kontrollü bir şekilde Cumhurbaşkanında olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu sorunun çözülmesi durumunda ülke içinde var olan diğer sorunlar da çözüme kavuşabileceği ifade edilmektedir (Korkmaz, t.y., ss. 103-104).

Azerbaycan’ın sosyalist bir sistemden liberal bir sisteme geçişi ve yönetim içerisinde merkeziyetçiliğin tam anlamıyla ağır hissedilmesi, merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında vazife ve yetki sınırlarının net bir biçimde çizilmemiş olması Azerbaycan’da siyasal ve yönetim alanlarında sorunlara yol açmıştır (Miraliyev, 2016, s. 55).

70 senelik bir sosyalist yapının varlığı, Azerbaycan’ın idari açıdan teşkilatlanmasında ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde birtakım problemleri meydana getirmiştir. Asıl problemin ise ülkede var olması gereken bir alt yapının var olmaması ve merkezi

yönetimin taşra teşkilatı ile yerel yönetim arasındaki vazifelerin ve yetkilerin sınırlarının net bir şekilde belirlenmemiş olmasından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır (Avaner ve Hasanoğlu, 2017, ss. 2-3). Azerbaycan'ın kamu yönetimindeki sorunlarına bakıldığında temel sorunlardan biri olan merkeziyetçi bir zihniyetin varlığıdır. Çünkü Azerbaycan'da yönetimin merkeziyetçi bir zihniyet ile yönetildiği bilinmektedir. Çoğu yetkiler merkezi idare tarafından yürütüldüğü için yerel yönetimlere çok daha az yetki verildiği görülmüştür. Böylelikle kamu hizmetleri başkent tarafından planlanıp, faaliyete geçirilmektedir. Bundan dolayı, Azerbaycan'da yerel yönetimlere yönelik her ne kadar olumlu yönde çalışmalar yapılsa da net bir şekilde netice alındığı söylenememektedir. Ama demokrasi ve yerel yönetimlerin kuvvet bulması ve daha etkili ve verimli bir şekilde gelişmesi için reformların ve çalışmaların bu sorunların çözümünde etkili olacağı düşünülmektedir (Mustafayeva, 2008, ss. 105-106).

Merkeziyetçi yapının baskın bir şekilde kendini göstermesi Azerbaycan kamu yönetiminde etkili olmuş ve yerel yönetimlerin gelişimi üzerinde olumsuzluklara sebebiyet vermiştir. Yerel yönetim çok fazla gelişim gösterememiştir. Bu ise kamu yönetiminde varlığını sürdüren bir sorun olarak devam etmiştir. Ülke içinde yaşanan aşırı merkeziyetçi yapı denetim sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Merkezi idarenin yerel yönetimleri denetlerken denetimin çok baskın ve yoğun bir şekilde hissedilmesi durumu belediyelerin gelişim göstermesinde büyük problem çıkarmaktadır. Yetkilerin büyük bir kısmının merkezi idarede olması belediyeleri etkisiz bir konuma sokmaktadır (Hüseynova, 2019, s. 56).

Azerbaycan'da belediyelerin tam anlamıyla kurumsallaşamaması, deneyim noksanlıkları, yeterli bir seviyede hizmet üretememe, teknik yetersizlikler, mali yetersizlikler gibi birçok sorun bulunmaktadır. Tecrübesizlik, deneyimsizlik, personel sıkıntıları, finansal sıkıntılar belediyelerde sorun teşkil etmektedir aynı zamanda halkın yerel bazda yönetime katılımının da düşük ve yetersiz olması sorunların ciddiyetini ortaya koymaktadır (Elma, 2007, s. 243).

Azerbaycan'daki belediyelerin işleyen bir kurum haline gelememesi durumu sıklıkla dile getirilen sorunlardandır. Bağımsız uzmanlar, bu kurumların zayıf performansını hükümetin temel başarısızlıklarından biri olarak görmektedir. Çünkü birçok gelişmiş ülkede insanların sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesinde önemli etkiye sahip olan şey belediyelerdir. Azerbaycan'da belediye kurumunun kuruluşundan bu yana

yaklaşık 25 yıl geçmesine rağmen insanlar günlük hayatlarında "bu kurum ne yapmalı" sorusuna hâlâ cevap bulamamaktadır. Uzmanlara göre ise bunun asıl temel sebebi, yukarıda da bahsedildiği üzere ülkedeki belediyelerin yetkilerinin sınırlı olması ve mali kaynakların yetersiz olmasıdır (<https://www.azadliq.org/a/belediyyeler/32274405.html> Erişim Tarihi: 25.09.2023). Zira bu durum yalnızca uzmanlar tarafından dillendirilmemektedir. Azerbaycan devlet görevlileri de bu durumu değerlendirmektedir.

Adalet Bakan Yardımcısı Vilayat Zahirov'un, Milli Meclis Bölgesel İşler Komitesi toplantısında yaptığı konuşmada, "Bugün belediyelerle ilgili bazı sorunlarla karşı karşıyayız. En önemli sorun mali kaynak eksikliğidir." Ancak belediyelerin yetkilerinin artırılmasına karşı çıkarak, "Belediyelere birdenbire büyük yetkiler verilmesi yanlış olur. Bu zamanla çözülebilir" demesi bu duruma örnek olmaktadır. Birçok uluslararası kuruluşun raporlarında belediyelerin temel avantajı esnekliklerinden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Başkentte bulunan merkezi yürütme organlarının aksine belediyeler insanlarla daha yakın ilişki halindedir. Vazifeleri sadece kendi bölgelerindeki halka hizmet etmek olduğundan karar alma süreçleri daha esnek bir şekilde gerçekleşmektedir. Lakin Azerbaycan'ın en kuytu köylerinde dahi yol yapılması için Cumhurbaşkanı tarafından böyle bir talimatın imzalaması gerekmektedir. Bu sebeple birçok bölgenin yol ve diğer hizmet sorunlarının çözümü bazen senelerce sürebilmektedir. Fakat işleyen bir belediye kurumunun var olması durumunda ve fonların nereye, nasıl bir şekilde harcanacağına toplumun karar vermesi durumunda sorunların çözümü için senelerce uzun bir süre bu süreçler için beklemeye gerek kalmayacaktır. Azerbaycan'daki belediyelerin kaliteli ve daha verimli çalışmalar ortaya koyması için geniş yetkilere sahip olması oldukça önemli bir durumdur. Ama Azerbaycan'da mevcut mevzuat belediyelerin çalışmalarını sınırlı tutmaktadır. Bu ise büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunlara ek olarak, Azerbaycan'da belediyelerin gelirleri de düşük bir seviyedir. Dolayısıyla Azerbaycan'da belediyeler tarafından toplanan vergiler oldukça düşüktür. Vergilerin düşük olması, Azerbaycan'daki halkın belediyeye güven duymamasından kaynaklı olarak bu vergileri ödemekle pek de ilgilenmediklerini ortaya çıkarmıştır. Belediyelerin bir diğer önemli sorunu da belediye sayısının oldukça fazla olmasıdır. 10 milyon nüfusa sahip olan Azerbaycan'da 1.771 tane belediye vardır. Belediye

sayısındaki bu çokluk kaynakların çok daha sınırlı olmasına sebebiyet vermektedir (<https://www.azadliq.org/a/belediyeler/32274405.html> Erişim Tarihi: 25.09.2023).

Bu sorunlar maalesef belediyelerin gelişimi için bir engel teşkil etmiştir. Böylelikle Azerbaycan'da belediyelerin, topluma etkili bir biçimde hizmet sunamaması durumu ortaya çıkmıştır. Tüm bu sorunların giderilmesi için çalışmaların devam etmesi, bu alanda çözümler üreten çalışmaların var olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra merkezi yönetimin kuvvetinin azaltılması ve yerel yönetimin kuvvetinin daha da artırılması gerektiği öne sürülmektedir (Hüseyn ve diğerleri, 2013, s. 171 ; Elma, 2007, s. 244). Eğer bu doğrultuda bir yöntem benimsenir ve bu yöntem ile yol alınırsa Azerbaycan'da yerel yönetimin büyük bir ölçüde güçlenebileceği ve yerel halka sunulacak olan hizmetlerin daha kaliteli bir şekilde yürünebileceğini söylemek mümkün olmaktadır.

Azerbaycan'ın yerel yönetimlere dönük yerel yönetimin gelişmesini sağlamak, demokrasiyi geliştirmek için birtakım yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Fakat bu yasal düzenlemelerin yapılmasına rağmen istenilen seviyeye gelememesi yine merkeziyetçi zihniyetin her zaman için ön planda olmasına bağlıdır. Bu yüzden demokratikleşme de tam anlamıyla sağlanamamıştır. Her ne kadar belediyelere yetkilerin verildiği görülse de bu yetkilerin uygulama kısmında farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü mali, idari açıdan olanaklar belediyede kısıtlı durumdadır. Bu durum belediyenin gelişimini, demokrasinin gelişimini olumsuz etkilemektedir (Miraliyev, 2016, ss. 64-65). Bu kısımda hem merkezi hem de yerel yönetimde oluşan merkeziyetçiliğin meydana getirdiği sorunlar açıklanmıştır. Şimdi ise hem merkezde hem de yerelde meydana gelen siyasallaşma, yolsuzluk, rüşvet, kayırmacılık gibi sorunlara değinilecektir.

Azerbaycan'da rüşvetin çok yaygın olduğu görülmektedir. Lakin halkın çoğunluğu halletmesi gereken işlerini rüşvet yöntemi ile gerçekleştirebilmektedir. Böylelikle bu yöntemden pek de şikayetçi olmamaktadırlar. Ancak rüşvet sisteminin ülkede hâkim olması genel olarak ülkede iktisadi, toplumsal, politik gelişimlere, demokratikliğin pekişmesinin önünde büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ise kamu yönetiminde yozlaşmalara sebebiyet vermektedir (Elma, 2007, ss. 191-192). Ülkede rüşvetin yaygın olması durumunda ortaya çıkan yozlaşmalar, kamu yönetiminin özünden uzaklaşmasına neden olarak, sistemin düzenli işleyişini

bozmaktadır. Bu durum ise çok ciddi bir sorundur. Tabi rüşvetin olduğu yerde yolsuzluk sorununun da meydana geldiği görülmüştür.

Azerbaycan’da kamu yönetimi sisteminde meydana gelen bir diğer sorunun da yolsuzluk sorunu olduğu görülmektedir. Ülkede yolsuzluk vakalarına rastlanılmaktadır. Bu yolsuzlukların daha çok siyasal sistemden kaynaklı bir sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. Ülkede şeffaflık ise çok alt seviyededir. Ülkede her ne kadar ASAN (Azerbaijan Service And Assessment Network) hizmeti bulunsa da bunun bir bina adı olmaktan öteye gitmediği, pek de etkili olmadığı görülmektedir. Azerbaycan’ın kamu yönetiminde denetim ile yürütme organları çoğunlukla birbirlerinin yanlışlarını, eksikliklerinin duyulmasını, öğrenilmesini önlemektedir. Azerbaycan’da yönetim sisteminde yolsuzlukla beraber adam kayırma gibi büyük bir sorunun da mevcut olduğu bilinmektedir (<https://www.azadliq.info/262464.html>; <https://www.amerikaninsesi.org/a/6426467.html> Erişim Tarihi: 26.08.2023).

Azerbaycan’daki yolsuzlukların siyasi otorite tarafından yaşanması bu sorunun merkezi yönetimden kaynaklı bir sorun olduğunu göstermektedir (<https://www.amerikaninsesi.org/a/6426467.html> Erişim Tarihi: 26.08.2023).

Dolayısıyla Azerbaycan’da merkezi yönetimin her zaman için ön safta bulunması hem siyasallaşmayı hem de siyasallaşma ile birlikte yolsuzluk, yozlaşma ve kayırmacılık sorunlarının yaşanmasında ve bu sorunların günden güne artarak devam etmesinde etkili olmuştur. Kayırmacılık, kamu personel alımlarında da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerbaycan kamu personel sisteminde de bu türden sorunlar kendini göstermektedir.

Azerbaycan’ın bağımsızlığa kavuştuğu ilk senelerde kamu personel sisteminde liyakatsiz bir sistemin hâkim olduğu, işe alınırken yetenek ve kabiliyetlere göre bir seçimin olmadığı, kurumun başında bulunan başkanın kendi istediği şahısları personel olarak tayin ettiği görülmüştür. Bunlara ek olarak atamalarda akraba, eş-dost kayırmacılıkları, farklı farklı yolsuzlukların yapıldığı da görülmüştür (Rehimli, 2020, s. 377). Azerbaycan’ın genel olarak yönetim sisteminde Cumhurbaşkanının ve çevresinin denetimi ön plandadır. Dolayısıyla kamu personel sisteminde de Cumhurbaşkanının ve kurum başkanlarının ön planda olduğu görülmektedir. Kamu kurumlarında işe alınacak olan kişilerin eğitilmiş ve gençlerden oluşması gerekirken kamu yönetiminde akraba kayırmacılığın yaşandığı gözlemlenmiştir. Tüm bunlarla birlikte kamu personellerine verilen ücretlerin de az olması, Azerbaycan’ın kamu

yönetiminde var olan güncel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Özsalmanlı ve Aliyarova, 2019, s. 51).

Azerbaycan’da var olan bu sorunların önüne geçmek için ise birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri “Devlet Gulluğu Hakkında” bir kanunun çıkarılmasıdır. Bu kanun ile uzman personellerin gereksinimlerinin karşılanması, tecrübeli ve güvenli idarecilerin meydana getirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Rehimli, 2020, ss. 378-379). Lakin kamu personel sisteminin işleyişinde önemli bir yeri olan Devlet Gulluğu Hakkındaki Kanunda birtakım sorunlar bulunmaktadır. Örneğin şeffaflık, açıklık, eşitlik umdeleri kanunda yer alırken, liyakat ile kariyer umdelerinin kanunda net ve açık bir şekilde belirtilmemesi birtakım sorunlar oluşturmaktadır. Yaşanan bu sorunların çözülmesi için Azerbaycan’da yeni bir devlet personeli kanununa gereksinim duyulduğu bilinmektedir. Azerbaycan’da kamu yönetimindeki rüşvet, yolsuzluk gibi sorunların önüne geçmek için ASAN ile elektronik hükümet gibi çalışmaların gerçekleştirildiği bilinmektedir (Rehimli, 2020, ss. 380-381). Fakat bunların da faaliyete geçmesinde bazı sorunlar bulunmaktadır. Bu sebeple bu çalışmalar pek de bir anlam ifade etmemektedir. Böylelikle sorunlar giderek artış gösterebilmekte ve bunun önüne geçebilmek çok daha zor olabilmektedir. Bu durum ise kamu yönetimin işleyişini aksatmakta, gerekli özen ve işleyişi sağlayamamaktadır.

4. TÜRKİYE VE AZERBAYCAN'IN KAMU YÖNETİMİ TEŞKİLATLANMASI BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Farklı ülkelerde milli ve yerel yönetim sistemlerinin birbirleriyle karşılaştırmalı bir biçimde incelenerek, genellemelerde bulunmak karşılaştırmalı kamu yönetimi olarak ifade edilmektedir. Karşılaştırmalı kamu yönetimi 2. Dünya Savaşından sonra gelişme göstermiştir. Karşılaştırmalı kamu yönetim ile farklı ülkeleri karşılaştırarak bu ülkelerin hakkında bilgiler edinilmektedir (Durgun ve Aydın, 2017, s. 2). Ülkeler arasında ne gibi farklılıklar ya da ne gibi benzerlikler, aynı durumlar var bunların incelenmesi karşılaştırmalı kamu yönetiminin ana gayesidir. Dolayısıyla bu bölümde karşılaştırmalı kamu yönetiminden yola çıkarak, Türkiye ve Azerbaycan'ın yönetim sistemleri, merkezi yönetim yapıları, yerel yönetim yapıları özetle kamu yönetimi teşkilatları karşılaştırılacaktır. Lakin daha öncesinde her iki ülkenin kısaca bir siyasi tarihi, coğrafi konumu ve ülkelerin genel profili hakkında bilgi verilip karşılaştırılma yapılması yerinde olacaktır.

1071 senesinde Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasıyla Türkler Anadolu'ya girmiş ve bu topraklarda varlıklarını devam ettirmişlerdir. Birçok mühim devlet ve imparatorluklar meydana gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasına bağlı olarak Kurtuluş Savaşının meydana gelmesiyle Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti meydana gelmiştir (Doğan ve Doğan, 2022, s. 321). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ülke içinde birtakım yenilikler, anayasal çalışmalar meydana gelmiştir.

Kardeş ülkemiz olan Azerbaycan ise, MÖ. 600'lü yıllardan günümüze kadar kendini birçok iktidar savaşlarının içinde bulmuştur. İlk olarak Hz. Ömer devrinde İslamiyet ile tanışmıştır. Birçok devletin işgaline uğramıştır. Sömürgeci bir düzenin içinde durmuş ve bunların baskıları altında kalmıştır. Türklerin Azerbaycan'a yaklaşık olarak İskit-Saka devrinde geldikleri yönünde bir bilgi savunulmuştur. Sultan Alparslan döneminde Azerbaycan'da bulunan Türkmenler, Azerbaycan'ın Türkleşmesine katkı sunmuş ve böylelikle Türkleşme daha rahat bir şekilde ortaya çıkmıştır (Parlak, 2018, ss. 119-120).

Daha sonraki zamanlarda İlhanlıların hakimiyeti altına giren Azerbaycan, zamanla Altın Ordu devletinin hakimiyeti altında kalmıştır. Türk nüfusunun en fazla olduğu

zaman Akkoyunlu ile Karakoyunlu devrinde olmuştur. Daha sonra birçok devlet bu topraklarda ülkeyi yönetmiştir. Yıllarca farklı çeşitli devletlerin yönetimi elinde bulundurduğu bu topraklar 18. Yüz yıl'da Rusların eline geçmiştir. Karabağ'a Ermenilerin yerleştirilmesi sağlanmıştır. 1918 ve 1920 yılında Azerbaycan Türkleri Kafkasya Kurultayının toplanmasını sağlayarak 1918 yılında Ulusal Azerbaycan Devletinin kurulmasına önderlik etmişlerdir. Daha sonra Kafkasya Ötesi Sovyet Birliğine katılım sağlamışlardır. Ama Sovyetlerin ortadan kalkması ile tekrardan 1991 senesinde bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. (Parlak, 2018, s. 120).

Türkiye Kuzey Yarımkürede bulunmaktadır. Türkiye; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği alanda bulunan üç yanı deniz ile kaplı olan bir ülke konumundadır. Asya ve Avrupa'da toprakları bulunan Türkiye'nin en çok toprak payına sahip olduğu bölge Asya Kıtası'ndadır. Ülkenin Doğusunda Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve İran bulunurken Güneyinde Kıbrıs, Suriye, Lübnan, İsrail bulunmaktadır. Batısında ise Bulgaristan ve Yunanistan yer almaktadır (Doğan ve Doğan, 2022, ss. 322-323). Türkiye, tarım alanları bakımından geniş alanlara sahiptir. Ülkede yazlar sıcak ve kurak geçerken kışlar, soğuk geçmektedir. Doğal zenginlik ve kaynak çeşitliliği bakımından da önemli bir konuma sahiptir.

Türkiye'nin resmi adı Türkiye Cumhuriyeti'dir. Resmi dili Türkçedir. Dini İslam'dır. Başkenti Ankara'dır. Milli Marşı İstiklal Marşı'dır. Para birimi Türk Lirası'dır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır.

Türkiye'nin nüfusu 85.279.553'tür (<https://data.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 21.09.2023).

Azerbaycan ise, Kafkasların geçiş noktasının üzerinde bulunan Büyük Kafkas ve Küçük Kafkas bölgelerinin arasında bulunmaktadır. Ülke bölge olarak çok önemli bir konumdadır. Çünkü tarihi geçit ile ticaret güzergâhları üzerinde yer almaktadır. Kuzeyinde Gürcistan, Dağıstan Güney kısmında İran İslam Cumhuriyeti, Batı tarafında Ermenistan ve Türkiye bulunmaktadır. Azerbaycan'ın dili Azerbaycan Türkçesidir. Dini İslam'dır. Başkenti ise Bakü'dür. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'dir. Azerbaycan'ın para birimi Manattır (Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü Azerbaycan Ülke Profili, 2020, s. 2). Azerbaycan'ın nüfusu 10.424.229'dur (<https://populationtoday.com/tr/az-azerbaijan/>

Erişim Tarihi: 21.09. 2023). Azerbaycan'ın Milli bir marşı bulunmaktadır. Adı; “*Azerbaycan Respublikasının Dövlət Himni*”dir (Parlak, 2018, s. 121).

Azerbaycan toprakları tarım için oldukça verimli bir yapıya sahiptir. Toprakların %55'den daha fazlası tarım faaliyetleri için uygundur. Ülkede yazın sıcak kışın ise ılık bir hava hâkim olmaktadır. Kurak ve yarı kurak bir iklime sahip olan Azerbaycan'ın kuzey bölgesinde Kafkas Dağları yer almaktadır. Bu bölgenin yükseltisi ise çok fazladır. Güney'e doğru gidildikçe bu yükselti azalış göstermektedir. (Parlak, 2018, s. 117). Ülkede Azerbaycan Türkleri, Ruslar, Ermeniler, Lezgiler, Talişler yaşamaktadır. Ama ülkenin en büyük çoğunluğunu nüfusun %90'dan daha fazlasını Türkler oluşturmaktadır. Doğal olarak konuşulan dil de Azerbaycan Türkçesidir. Bunların yanında çok düşük bir oranda Rusça ve Ermenice gibi başka etnik dillerin de konuşulduğu bilinmektedir (Parlak, 2018, s. 119).

Her iki ülke hakkında kısa bilgi verdikten sonra bu kısımda öncelikle iki ülkenin yönetim sistemleri, yasama, yürütme, yargı erklerinin işleyişı karşılaştırılacaktır.

Hükûmet sistemlerinin yasama ve yürütme organları arasında bulunan ilişkilere göre belirlendiğı bilinmektedir. Bu belirleme kuvvetler birliğı veyahut kuvvetler ayrılığına dönük bir ayırım ile ortaya konulur. Dünya'da çok daha yaygın bir biçimde uygulamaya konulan hükûmet sistemlerinin yasama, yürütme ve yargı organlarının yumuşak ayırımına tabi olan parlamenter sistem ile bu kuvvetlerin çok daha sert bir ayırma tabi olduğı başkanlık sistemi olduğı bilinmektedir. Tabi bir de bu iki sistemin karması olan yarı başkanlık sistemi de birçok ülkede kullanılmaktadır (Çelik ve Bayraktar, 2020, s. 368). Türkiye ve Azerbaycan'ın hükûmet sistemlerini de daha iyi belirleyebilme ve karşılaştırabilmek için anayasal süreçleri incelemek erklerin nasıl bir şekilde işlediğini ortaya çıkarmak gerekmektedir.

Böylelikle Türk anayasal tarihi incelendiğinde Cumhuriyetin ilanından önce Osmanlı Döneminde 1876 Kanun-i Esasi ve Cumhuriyetin ilanından sonra 1921, 1924, 1961, 1982 anayasası ile toplamda 5 anayasanın yürürlüğe girdiğı bilinmektedir. 1876 Kanun-i Esasi'de 1909 senesinde gerçekleştirilen birtakım değışiklikler neticesinde parlamenter monarşı hükûmet sisteminin uygulandığı görülmektedir (Çelik ve Bayraktar, 2020, s. 368).

1920 senesinde TBMM'nin açılmasından 5 ay gibi bir süre sonunda anayasal çalışmalara başlanılmıştır. 1921 Anayasası oluşturulmuştur. Bu anayasada Osmanlı

Döneminin anayasası olan 1876 Kanun-i Esasi'den bazı maddelerin geçerli olacağı ifade edilmiştir. 24 maddeden meydana gelen bu anayasada yasama ve yürütme erklerinin yetkilerinin TBMM'ye ait olduğu belirtilmiştir. Böylece Türkiye, meclis hükûmeti sistemi ile yönetilmiştir. Daha sonra 1924 Anayasası oluşturulmuştur. Bu anayasada ise meclis hükûmet sistemi ve parlamenter sistemin bir karışımı olarak karma bir sistem uygulanmıştır. Yürütmede Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu gibi ikili yapı hâkim olmuştur. 1924 Anayasası otuz altı sene yürürlükte kalmıştır. Daha sonra birtakım değişikliklere uğramıştır. 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası ise diğer iki anayasadan farklı olarak askeri darbelerin sonucunda oluşturulmuş anayasalar olarak karşımıza çıkmıştır. 1961 ile 1982 Anayasalarında parlamenter sistemin tam anlamıyla uygulandığı görülmüştür

(<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/8196dfb2-a15c-4288-adf6-c47ab98c4717/content> Erişim Tarihi: 02.10. 2023 ; Çelik ve Bayraktar, 2020, s. 389).

Tüm bu süreçlerden yola çıkarak; 1921 ve 1924 Anayasalarında ülkenin yönetim sisteminin meclis hükûmet sistemi olduğu, 1961 Anayasasında ise parlamenter sistemin Türkiye'de uygulamaya konulduğu 1982 anayasasında da parlamenter sistemin devam ettiği görülmüştür. 2007 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği referandumu ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine karar verilmiştir. 2014 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimi ile de halk ilk kez Cumhurbaşkanı kendi seçmiştir. 16 Nisan 2017 tarihinde anayasa değişikliği referandumunun yapılmasıyla da parlamenter sistem terk edilip, bunun yerine cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi hâkim olmuştur (Nacak, 2020, s. 138). Daha önceleri kuvvetlerin yumuşak ayrımına tabi olunan bu sistem, uzun seneler boyunca ülkeye hâkim olmuştur. 2017 senesindeki referandumda halkın sistem değişikliğine evet demesi ile ülkenin yeni bir siyasal sisteme yani cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçişi sağlanmıştır. Bu yeni sistem ile kuvvetlerin sert bir şekilde ayrıldığı ortaya konulmuştur.

Türkiye'de Cumhuriyet ile birlikte birçok siyasi partiler meydana gelmiştir. Ülkenin demokratik değerleri ön plana çıkaran, aslında parlamenter sisteminde etkisiyle çeşitli partiler parlamentoda yer bulmuştur. Ülkede sağ ve sol partiler bulunmaktadır. Daha önceleri sol görüşe hâkim olan parti ile yönetilen Türkiye, uzun seneler boyunca sağ partiler tarafından idare edilmiştir.

Azerbaycan'da anayasal süreç incelendiğinde 1918'li yıllarda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde 6 maddeden oluşmuş olan İstiklal Beyannamesi ile yönetilmesi söz konusu olmuştur. Bu Beyanname her ne kadar anayasal bir belge niteliğinde uygulansa da ülkede kısa bir süreliğine kuvvetlerin yumuşak ayrımına dayalı olan parlamenter sistem ile idare edilmiştir. Ama bu çok uzun süreli olmadığı için tam anlamıyla parlamenter sistem Azerbaycan'da hakimiyet kuramamıştır. Bu dönemde Sovyetlerin ortaya çıkması, AHC'nin dağılması gibi sebepler etkilidir. Daha sonra SSCB döneminde 1921, 1927, 1937 ve 1978 anayasaları oluşturulmuştur. Bu anayasaların tümünde de Sovyet yönetim sistemi hâkim kılınmıştır. Komünist rejim baskın bir şekilde hissedilmiştir. Sovyetler döneminde yaşanan bazı buhranların baş göstermesi ve bunların önüne geçilememesi gibi başarısızlıklar yaşanmıştır.

Netice itibariyle, Azerbaycan'da Çarlık Rusya, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti dönemi, Sovyetler Birliği dönemi ve günümüzdeki Azerbaycan Cumhuriyeti dönemi şeklinde 4 tane ayrı sistemin hâkim olduğu görülmektedir (Hasanova, 2019, s. 127). Çarlık Rusya'sının dağılması sonucunda Azerbaycan Cumhuriyeti kurulmuştur (Hasanova, 2019, s. 127).

1991 senesindeki bağımsızlık sonucunda Azerbaycan, yeni bir anayasa oluşturma sürecine girmiştir. Yeni bir anayasa ile devletin yapısını, işleyişini yeniden düzenlenmesini, SSCB döneminden daha farklı bir sisteme geçilmek istenmesi ve buna göre bir anayasa hazırlanması kolay olmamıştır. Netice itibariyle 4 yıl sonra oluşturulan 1995 Anayasası ile Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet yapısı, yönetimi ortaya konulmuştur (Mehmetoğlu, 2010, s. 1).

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası incelendiğinde Sovyet dönemine ait olan zihniyetlerin yok sayıldığı ve demokrasinin daha ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Daha önceleri kuvvetler birliğinin hâkim olduğu yapı artık kuvvetler ayrılığı şeklinde değişmiştir (Korkmaz, t.y., s. 98).

Daha önceleri Sovyet etkisi altında bulunan Azerbaycan, Sovyetlerin artık yok oluşu ile birlikte ülkede demokrasinin oluşması, aktif bir katılımın sağlanması yönünde bazı çabalar göstererek büyük bir gayret sarf etmiştir. Ülke içinde çok farklı değişik partiler kurulmuş olsa da bunların kuruluşu farklı ideolojilerden farklı fikirlerden kaynaklı olmayıp, tüm bunlardan ziyade şahsi bir mücadelenin yaşanması sonucu kurulmuştur. Bir şahsi yarışın var olduğunu söylemek mümkündür. Azerbaycan'da sağ kesimin

daha ön planda ve aktif olarak bir faaliyet yürüttüğü bilinmektedir. Sosyal, Liberal, Demokratik partilerin kurulduğunu, tüm bunların yanı sıra da dini açıdan partilerin kurulması yönünde adımların atıldığı fakat bunun etkili olmadığı ve bu alanda kurulan İslam Partisinin kapanması gibi durumlarda var olmuştur (Parlak, 2018, s. 129).

Anayasal süreçler karşılaştırıldığında her iki ülkede farklı farklı olaylar meydana gelmiş ve farklı tarihi süreçler yaşanmıştır. Türkiye’de TBMM’nin açılması ve daha sonra Cumhuriyetin ilanı ile anayasaların içeriklerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Azerbaycan’da ise bu süreç daha farklı olmuş, SSCB’nin etkisi ile anayasalar oluşturulmuştur. Türkiye’de darbe anayasaları bulunurken, Azerbaycan’da da baskınlığı ile ön plana çıkan SSCB anayasaları etkili olmuştur.

Türkiye ve Azerbaycan’ın yönetim biçimleri karşılaştırıldığında yönetim biçiminin Cumhuriyet olduğu, her iki ülkenin devlet yapısının üniter bir devlet yapısına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Her iki ülkede de merkeziyetçi bir idari yapı hakimdir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1982 Anayasası ile yönetilirken, Azerbaycan 1995 Anayasası ile yönetilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 177 maddeden, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 158 maddeden oluşmaktadır. Anayasalar kazuistik anayasa özelliği taşımaktadır. Her iki ülkenin de Cumhurbaşkanı kapsamlı yetkiler verilmiştir. İki ülkede de benimsenmiş olan rejim demokrasi rejimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de 15 olan Anayasa Mahkemesi üye sayısı, Azerbaycan’da 9’dur (Tunç ve diğerleri, 2018, ss. 70-71).

Her iki ülkede de kuvvetler ayrılığının benimsendiği görülmektedir. Türkiye’de yasama kısmında TBMM, Azerbaycan’ın yasama kısmında ise Milli Meclis faaliyet göstermektedir. Her iki ülkenin meclisi de tek kanatlı bir şekilde faaliyetleri yürütmektedir (Mammadov, 2020, s. 81). Türkiye’de milletvekili sayısı 600 iken Azerbaycan’da bu sayı 125’tir. Seçilme yaşı ise her iki ülkede 18’dir. Seçimler her iki ülkede de 5 yılda bir gerçekleşmektedir. Türkiye’de yasama kısmında TBMM’nin Para basımına, savaşa karar verilmesi, bütçe kanun tekliflerini görüşüp bunların karara bağlanmasında çok mühim vazifeleri ve yetkileri bulunmaktadır.

Azerbaycan’da da Türkiye’deki gibi Milli Meclisin birçok konuya ilişkin mühim görevleri ve yetkileri bulunmaktadır. Yasamaya yönelik uygulamaların yanında temel hak ve özgürlüğü güven altına almak, gerçek ve tüzel kişiliğe sahip olanların statülerini ortaya koymak gibi ana görevleri vardır. Bütün bunlarla beraber anayasanın,

parlamentoya birtakım konularda yetki verdiğini söylemekte mümkündür. Örnek olarak: Milletlerarası antlaşmaları imzalamak, onaylamak veyahut iptal etmek. Siyasi temsilcilikler oluşturmak, Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakanını atama, üst bir seviyedeki yargı üyelerini göreve getirme, anayasa mahkemesinin teklif etmesi ile Cumhurbaşkanı görevden geri almak gibi önemli konularda görevleri bulunmaktadır (Parlak, 2018, s. 123). Her iki ülkenin meclis görevleri ve yetkileri karşılaştırıldığında benzer yönler bulunmakla beraber farklılıkların da ortaya çıktığı görülmektedir. Benzer olan yönler her iki meclisin de Milletlerarası antlaşmaları imzalaması, devlet bütçelerinin görüşülüp karara bağlaması gibi durumlardır. Fakat Azerbaycan'da Milli Meclis'in yetkileri TBMM'den bazı yönlerden dolayı farklılaşabilmektedir. Bu farklılıklar Azerbaycan'ın yürütme organında Cumhurbaşkanına yardımcı olarak var olan Başbakanlık kurumuna yönelik sahip olduğu yetkidir. Zira Milli Meclis, Cumhurbaşkanı'nın tavsiyesi üzerine Başbakanın vazifeye getirilmesinde onayı bulunmaktadır. Buna ek olarak yine Bakanlar Kuruluna yönelik güven problemlerinin çözümünde Milli meclis yetkilidir. Lakin Türkiye'nin cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçmesi ile Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu makamının artık ortadan kaldırılmasından ötürü TBMM'nin, Azerbaycan Milli Meclisindeki gibi Başbakanın atanmasında onay verme gibi bir yetkisi doğal olarak bulunmamaktadır. Ayrıca Milli Meclis, Azerbaycan Merkez Bankası idaresinde bulunan üyeleri de vazifeye atama yetkisine sahiptir. Ama TBMM'de böyle bir yetki bulunmamaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın başkanlık sisteminin özelliklerine sahip olduğu ve aynı zamanda kuvvetli bir yürütme ilkesine yönelik oluşturulduğu bilinmektedir. Azerbaycan'da meydana getirilen sistemin, ABD ile tıpa tıpa aynı bir sistem olmadığı, ülkenin yapısına göre özgün özelliklere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan'ın başkanlık sistemine göre yönetilmesi, 1991'den sonra gündeme gelmemiştir. Yani başkanlık sistemine yakın bir sistem zaten hep var olmuştur. Çünkü daha önceleri ülke tek parti ile yönetilmekteydi. Komünist rejim vardı. Bunlardan ötürü parlamenter sistem modeli ülkeye hâkim olmamıştır (Mehmetoğlu, 2010, s. 14). Türkiye Cumhuriyeti Devletine bakıldığında ise Azerbaycan'dan daha farklı bir yönetim sistemi serüveninin yaşandığı gözlemlenmiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere Türkiye'de Cumhuriyetin ilanıyla birlikte meclis hükûmet sistemi daha sonraları parlamenter sistem hâkim olmuştur. Azerbaycan'a göre daha demokratik, parlamenter bir geleneğin varlığı söz konusu

olmuştur. Tabi ki Türkiye’de de yönetim konusunda çeşitli sıkıntılar meydana gelmiştir. Bu sıkıntılar askeriye’nin yönetime el koyduğu darbeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerbaycan’da da bu tarz şeyler yaşanmıştır. Türkiye’de bu darbe süreçlerinde anayasalarda birtakım değişiklikler olmuştur. Lakin Azerbaycan’da hep var olan başkanlık sisteminin o özellikleri Türkiye’de 2017 referandumu sonrasında daha hissedilir olmuştur. Çünkü 2016 yılında Türkiye tekrardan bir darbe girişimi ile karşılaşmıştır. Bu süreç de cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçme sürecini hızlandırmıştır. Yürütmeyi daha güçlü kılma yolunda adımlar atılmıştır. Sonuç olarak cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile başkanlık sisteminin özelliklerini barındıran bir model tercih edilmiştir. Tıpkı Azerbaycan gibi Türkiye’de ABD’deki gibi bir başkanlık sisteminin özelliklerinin aynısını kendisinde barındırmamıştır. Doğal olarak, Türkiye’de kendisine has bir sistem oluşturmuştur. Bu açıdan Azerbaycan ile benzer yönler taşımaktadır. Lakin Azerbaycan’daki başkanlık sistemi ile cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi aynı özellikleri taşımamaktadır. Böylece birçok açıdan farklılaşabilmektedir.

Dolayısıyla Türkiye ile Azerbaycan yönetim sistemlerinin karşılaştırılması yapıldığında birbirine benzer ortak özellikler var olduğu gibi birçok farklılıkları da görmek mümkündür (Mammadov, 2020, s. 91). Türkiye, cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile yönetilirken Azerbaycan başkanlık sistemi ile yürütülmektedir. Her iki ülkenin de başkanlık sisteminden izler taşıdığını söylemek mümkündür. Fakat tam anlamıyla başkanlık sistemine göre yönetilmediği ortaya çıkmaktadır. Çünkü her ülke kendi yapısına göre bir sistem meydana getirmektedir. Dolayısıyla Türkiye ve Azerbaycan’da uygulanan sistemler tıpa tıp aynı olmamakla beraber tamamen farklı da değildir.

Azerbaycan’ın hükûmet sistemine bakıldığında, başkanlık sisteminde var olmayan Başbakanlık makamının bulunduğu görülmektedir. Bu durum ise başkanlık sisteminden ziyade yarı başkanlık sistemine daha yakın olduğunu göstermiştir. Lakin Başbakanın meclise karşı sorumlu olmaması durumu da başkanlık sistemine yönelik bir özellik taşıdığını göstermektedir. Böylelikle Azerbaycan’ın hükûmet sistemi Başbakanlı başkanlık sistemi olarak adlandırılan hem yarı başkanlıktan hem de başkanlık sisteminden özellikler alan melez bir hükûmet sistemi olarak ifade edilmektedir (Korkmaz, t.y., ss. 99-100).

Azerbaycan'ın 1991 senesinde bağımsızlığına kavuşması ile başkanlık sistemini benimsediği lakin faaliyette yarı başkanlığa has bir görüntü verdiği görülmektedir. İki ülkenin de Cumhurbaşkanı partili Cumhurbaşkanı olarak görev yapmaktadır. En bariz farklılık ise yürütmededir. Çünkü Azerbaycan'da Başbakanlık makamı vardır. Vazife süresi beş senedir. Fakat Türkiye'de Başbakanlık makamı yoktur (Mammadov, 2020, s. 93). Azerbaycan'da Başbakan'a yönelik bir güvenoyunun gerekliliği bulunmaktadır (Mammadov, 2020, s. 92). Ama Türkiye'de yeni sistemle birlikte güvenoyu kaldırılmıştır. Azerbaycan'ın yönetim sisteminde bulunan Cumhurbaşkanı, Bakanlar kurulu her ne kadar parlamenter sisteme benzese de bu durumun böyle olmadığını şu şekilde ifade etmek mümkün olabilmektedir: Bakanlar kurulu meclise karşı bir sorumluluk taşımamaktadır. Yalnızca Cumhurbaşkanı'na karşı bir sorumlulukları bulunmaktadır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanının, meclisi feshedememesi yürütme gücünün sadece Cumhurbaşkanı'na haiz bir özellik olması başkanlık sisteminin özelliklerini ortaya çıkarmıştır (Mammadov, 2020, s. 88). Lakin bu durum Azerbaycan'da 2016 senesindeki yapılan düzenlemeler ile bazı şartların sağlanması durumunda Meclisin feshedilebilmesi belirtilmiştir. Bu durum her ne kadar başkanlık sisteminde bulunmasa da Azerbaycan'a özgü olan başkanlık sisteminde bulunabilmektedir (Gorchuzada, 2019, ss.63-64).

Azerbaycan'da başkanlık sistemi siyasal istikrar açısından birtakım kolaylıklar sağlasa da kuvvet yalnız bir merkezde toplandığı için ve bu kuvvet burada yoğunlaştığı için demokrasinin kuvvet bulmasının önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır (Elma, 2007, s. 181). Türkiye'de ise parlamenter sistemin uygulanması çok uzun seneler sürmüştür. Uzun seneler boyunca uygulamada kalan bu sistemde birtakım farklı problemlerin meydana geldiği gözlemlenmiştir. Problemlerin gerek 1961 gerek 1982 anayasalarında bazı farklılıklara gidilmesine rağmen bu problemlerin ortadan kalkmadığı gözlemlenmiştir. Başkanlık istemine yönelik olumlu fikirler gelişmiştir. Cumhurbaşkanlığı sisteminin hayat geçirilmesi ile daha önceki Parlamenter sistemde çok büyük problemlere yol açmış olan Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasında meydana gelen çatışmalar artık meydana gelmemiştir (Kırıışık ve Öztürk, 2020, ss. 193-194).

Türkiye'nin partili cumhurbaşkanlığı sistemi ile yönetilmesi birtakım sakıncaları meydana getirebilmektedir. Çünkü partili cumhurbaşkanlığı ile iktidara gelen kişi, kendi siyasi partisinin genel başkanı aynı zamanda da ülkenin Cumhurbaşkanıdır.

Böyle olması siyasal anlamda yürütmeyi çok daha kuvvetlendirmektedir. Bu ise demokrasinin gelişimi açısından bazı mühim yapıların kurumsallaşamaması; sivil sektörlerin, sendikaların yeterli bir düzeyde kuvvetlenememesine yol açabilmektedir (Gül ve diğerleri, 2017, s. 108). Azerbaycan'da da bu durum aynı olduğu için yani ülkede partili bir Cumhurbaşkanı bulunduğu için bazı önemli yapılarda demokrasinin gelişimi sağlanamayabilmektedir. Bu açıdan iki ülke benzer özellik taşımaktadır.

Hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'ın yönetim sistemlerinde yürütme gücü Cumhurbaşkanındadır. Yargı gücü ise mahkemelere aittir.

Azerbaycan'da yargı kısmında Anayasa Mahkemesi, Ali Mahkemesi ve bunlarında yanında İstinaf Mahkemeleri görev yapmaktadır. İstinaf Mahkemeleri, Türkiye'deki Sayıştay gibidir. Sorumluluk ve vazifeleri açısından Sayıştay'a benzetilmektedir (Parlak, 2018, s. 128).

Hem Azerbaycan'da hem de Türkiye'de yürütme organının yasamaya göre daha kuvvetli olduğu, daha baskın olduğunu söylemek mümkündür. Fakat karşılaştırma yapıldığında, Azerbaycan'da yürütme organı Türkiye'ye göre daha kuvvetli olup, ön plandadır. Türkiye'de ise yasama erkinin daha da geniş yetkilere haiz olduğu ortaya çıkmaktadır (Mammadov, 2020, ss. 85-88).

Türkiye ve Azerbaycan'da merkezi yönetimin ağır bastığı ve çok yoğun bir biçimde hissedildiği görülmektedir. Her iki ülkenin merkezi yönetiminde başkent örgütü ve taşra örgütü bulunmaktadır. Türkiye'nin başkent örgütü kısmında Cumhurbaşkanı, Bakanlıklar ve Yardımcı kuruluşlar yer alıyorken, Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu ve Bakanlıklar yer almaktadır. Her iki ülkenin yürütme organı Cumhurbaşkanı'dır. Her iki ülkede de Cumhurbaşkanı'na çok fazla yetkilerin verildiği görülmüştür. Bu açıdan Türkiye ve Azerbaycan yürütmede birtakım benzer yönler taşımaktadır. Bununla birlikte farklı yönleri de taşıyabilmektedir. Bu kısımda her iki ülkenin başkent teşkilatında bulunan Cumhurbaşkanlığı makamı karşılaştırılacaktır.

Türkiye ve Azerbaycan'da her iki Cumhurbaşkanı da Devletin başı olarak, kendi ülkesini temsil etmektedir. Her iki ülkede de Cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmektedir.

Türkiye ve Azerbaycan'ın Cumhurbaşkanı seçimleri karşılaştırıldığında bazı koşulların farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de Cumhurbaşkanı 40 yaşında olup, 5 yıllığına en fazla iki kere seçilebilmektedir. Lakin Azerbaycan'da Cumhurbaşkanının seçilmesi için Cumhurbaşkanı olma yaşı daha önce 35 olarak belirtilmişti fakat bu yaş şartı kaldırılmıştır (Mammadov, 2020, s. 80). Bu sebeple herhangi bir yaş hududu bulunmamaktadır. Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı 7 yıllığına seçilmektedir. Türkiye'deki gibi en fazla kaç kere seçilebileceği gibi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Bu açılardan hem Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin süresi hem de Cumhurbaşkanlarının kaç kere seçilebileceği durumları iki ülkede de farklıdır.

Türkiye'de Cumhurbaşkanı yüksek öğrenim görmüş olmak zorundadır. Azerbaycan'da da bu durum aynıdır. Fakat Azerbaycan'da Cumhurbaşkanının Azerbaycan'da on yıl gibi bir süre ile o bölgede yaşamış olmasının gerekliliği de şartlarda belirtilmiştir. Böyle bir durum Türkiye'de Cumhurbaşkanı adayında bulunması gereken bir şart olarak bulunmamaktadır. Bu farklılıkların yanında benzer yönlerde vardır. Örneğin; her iki Cumhurbaşkanı da halkın oyları ile seçilmektedir. İlk turda salt oyu alamayan aday ikinci tura kalıp, tekrar seçime gitmektedir. İkinci tura kalan adaylardan ise hangisi en fazla oyu almışsa o aday seçilmektedir. Bu açıdan iki ülkede de bu durum aynıdır. Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı, meclis seçimlerinin yenilenmesinde söz sahibi değildir. Sadece meclisin seçim tarihini kararlaştırabilmektedir. Ama Türkiye'de Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı seçiminin yenilenmesi şartıyla meclis seçimini de yenileyebilmektedir (Mammadov, 2020, ss. 78-79). Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı yardımcısı, bakanlar, meclis dışından seçilebilmektedir. Bu durum Türkiye'de de aynı şekildedir (Mammadov, 2020, s. 80).

Başkanlık sisteminin yürütmede tekçi bir yapıya sahip olması ve seçilecek Cumhurbaşkanının belli bir dönem için doğrudan halk aracılığı seçilmesi, meclisten güvenoyuna gerek duymaması ve bu nedenle güvensizlik oyu ile vazifesinden uzaklaştıramama durumu (Çelik ve Bayraktar, 2020, s. 374), Türkiye'de geçerli bir durumdur. Bu durum daha önceleri Azerbaycan'da da geçerli bir durumdu. Ama Azerbaycan'da 2016 senesinde yapılan referandum ile bu konuda birtakım değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklik şöyledir: Azerbaycan Milli Meclisinin bakanlar kuruluna bir yıl içinde 2 defa güvensizlik gösterdiğinde veya Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi ve Azerbaycan

Cumhuriyeti Merkez Bankası Yönetim Kurulunun kolektif faaliyeti için gerekli üyelik adaylarının sayısını meclise takdim eder eğer meclis onaylamaz ise Anayasanın 94 ve 95. maddeleri, 96. maddesinin II, III, IV ve V bölümleri ile 97. maddesinde belirtilen görevleri yapmamış sayılır. Bu sebeple de Cumhurbaşkanı meclisi fesheder (2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilmiş ümumxalq səsverməsinə (referenduma) yekun vurulması və yekunların elan edilməsi haqqında azərbaycan respublikası mərkəzi seçki komissiyasının qərarı. <https://e-qanun.az/framework/33891> Erişim Tarihi: 08.01.2024). Bu koşulların var olması ile meclisin Cumhurbaşkanı'ndan vazifeden uzaklaştırabilmesi ve yine Cumhurbaşkanı'nın bazı koşullar ile meclisi feshedebilmesi söz konusu olduğu için bu durum her iki ülke için farklı olabilmektedir.

Türkiye ve Azerbaycan'da Partili Cumhurbaşkanlığı sistemi hakimdir (Tunç ve diğerleri, 2018, s. 70). Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, kendi siyasi partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Genel Başkanı olarak görev yapmaktadır. Azerbaycan'da da İlham Aliyev, babası Haydar Aliyev tarafından kurulmuş olan Yeni Azerbaycan Partisi'nin Genel Başkanı olarak görev yapmaktadır. Böylelikle her iki ülke devlet adamlarının da parti ile olan ilişkileri devam etmektedir. Cumhurbaşkanlarının genel olarak vazife ve yetkilerine bakıldığında her iki ülkede de hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Her iki ülkenin Cumhurbaşkanı'nın devletin başı olarak ülkenin yönetiminde söz sahibi olması, Milletlerarası antlaşmaları imzalaması, Kanunlar yayınlaması, üst düzey idarecileri vazifeye atmaları veya vazifeden geri alma şekilleri aynı olmaktadır. Türkiye'de Cumhurbaşkanı'nın yürütmeye dönük meselelerde Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmesi durumu mevcuttur. Azerbaycan'da ise Cumhurbaşkanlığı kararnameleri fermanlar şeklinde çıkarılabilmektedir. Hem Türkiye hem de Azerbaycan'da Cumhurbaşkanları Meclis ile iletişim ve etkileşim halindedir. Çünkü Türkiye'de Cumhurbaşkanı Meclise fikirlerini, görüşlerini takdim edebilme yetkilerini kendinde bulundurulur. Azerbaycan'da da Cumhurbaşkanı bütçelerin tasdiklenmeye sunulması, meclis seçimlerinin ne zaman olacağı yönünde fikirlerini belirtmektedir.

Türkiye'de Cumhurbaşkanı'nın sorumlu olduğu mevzular cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile bazı değişikliklere uğramıştır. Yeni sistem öncesinde Cumhurbaşkanı, Vatana ihanet durumunun meydana gelmesinde sorumlu olmaktadır ve yeni

değişiklikler sonucunda artık genel olarak vazifede bulunduğu sürede işlediği bütün suçlardan sorumlu tutulabilmektedir.

Azerbaycan'da da anayasanın 106. Maddesinde Cumhurbaşkanı'nın dokunulmazlığa sahip olduğu belirtilmiştir. Yani Cumhurbaşkanı ancak vazifeden sonra cezai sorumluluğa getirilebilmektedir. Dolayısıyla Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın bazı olaylarında sorumlulukları kanunla belirlenmiştir (https://www.pa.edu.az/library/3/26/228_movzu9_azerbaycan_respublikasinin_prezidenti.pdf Erişim Tarihi: 03.10.2023).

Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı'nın soruşturmaya tabi olması anayasa mahkemesinin talebi ile gerçekleşmektedir. Türkiye'de bu durum farklıdır. Soruşturma için meclis üye sayısının yarısından bir fazlasının oyu gerekmektedir (Mammadov, 2020, s. 81).

Türkiye'de Cumhurbaşkanı hakkında soruşturma açılması yönünde eğer bir karar verilmişse Cumhurbaşkanı'nın seçim kararı alamayacağı belirtilmektedir. Yüce divanda Cumhurbaşkanı seçilmeye engel olan bir suça mahkûm edilmiş olan Cumhurbaşkanı'nın vazifesinin sona ereceği de Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 105. Maddesinde ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, madde 105).

Azerbaycan'da ise Cumhurbaşkanı'nın vazifeden alınması, vazifesinin sona ermesi durumunda anayasanın 107. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Buna göre Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı'nın ağır bir suç işlemesi durumunda, Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanı'nı vazifeden alabilmektedir (https://www.pa.edu.az/library/3/26/228_movzu9_azerbaycan_respublikasinin_prezidenti.pdf Erişim Tarihi: 03.10.2023).

Bu açıdan her iki devlette de Cumhurbaşkanı'nın görevden alınması durumu benzerlik göstermektedir.

Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde makama geçecek olan kişiler iki ülkede de farklı olmaktadır. Türkiye'de boş olan makama Cumhurbaşkanı yardımcılarının en yaşlı olan yardımcının geçmesi ve buna ek olarak, Cumhurbaşkanı'nın ülke dışında bir yere seyahat etmesi ya da hastalık vakalarının yaşanması gibi durumlarda kendisi tarafından bir yardımcının makama getirilmesi söz konusudur. Ama Azerbaycan'da bu durum Türkiye'ye göre biraz daha farklıdır. Çünkü makamın herhangi bir sebep doğrultusunda boşalması halinde Azerbaycan

Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı yardımcısı makama geçmekte ve Cumhurbaşkanı'nın ait yetkileri kullanmaktadır. Cumhurbaşkanı yardımcılarının Cumhurbaşkanı yokken, Cumhurbaşkanı'nı temsil etmeleri iki ülke için aynı özellikleri taşımaktadır. Ama makama gelecek olan yardımcıların kimler olduğu, ne şekilde belirleneceği iki ülke için farklılık arz etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Cumhurbaşkanlığı teşkilatının içinde Cumhurbaşkanı'nın yardımcıları, idari işler başkanlığı, politika kurulları, bağlı kurum ve kuruluşlar ve son olarak da ofisler bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı yardımcılarının belirli niteliklere sahip olduğu, Cumhurbaşkanı tarafından kendisine verilen vazifeleri yerine getirerek yalnızca Cumhurbaşkanı'na sorumlu olduğu bir yapıda bulunmaktadır. Yine İdari İşler Başkanlığı, Politika Kurulları, Ofisler de Cumhurbaşkanı'na bağlı bir vaziyette sadece ve sadece Cumhurbaşkanı'na sorumluluk duyarak faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Cumhurbaşkanı'nın belirlediği tayin ettiği meselelerde çeşitli projeler yürüten kurullar ve ofisler bu açıdan Cumhurbaşkanlığı teşkilatında mühim bir statüde yer almaktadır. Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak en yüksek memur statüsünde çalışan İdari İşler Başkanlığı da Cumhurbaşkanı'nın kendisine vermiş olduğu görevleri yerine getirerek, devletin işleyişinde önemli bir mevkide bulunmaktadır.

Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı teşkilat bünyesinde yer alan bu birimlerin, yürütmedeki tek organ olan Cumhurbaşkanı'na, devlet işlerinde yardımcı olarak Cumhurbaşkanı'nın iş yükünün hafifletilmesinde büyük rolü olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan Azerbaycan ile karşılaştırıldığında Azerbaycan'da Cumhurbaşkanlığı teşkilat yapısında Cumhurbaşkanı'na işlerinde yardımcı olarak faaliyetlerini sürdüren birçok birimin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu birimler incelendiğinde, Türkiye'deki gibi Cumhurbaşkanlığı yardımcılarının bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Cumhurbaşkanı yardımcılarını her iki ülkede de birden fazla olabilmektedir. Azerbaycan'daki Cumhurbaşkanı yardımcılarını da tıpkı Türkiye'deki yardımcıları gibi ancak ve ancak Cumhurbaşkanı'na sorumlu olarak vazifelerini gerçekleştirmektedir. Ülkede Cumhurbaşkanı yardımcılarının dışında, Cumhurbaşkanı asistanı, Basın sözcüsü, Protokol servisi, Gençlik, Spor, Diyanet ve İletişim Daireleri, Özel temsilciler, Hukuk Departmanları bulunmaktadır. Bunlarda yine aynı şekilde Cumhurbaşkanı'na yardımcı olmaktadır. Böylelikle iki ülkenin

Cumhurbaşkanlığı teşkilatlanması aynı olmamakla birlikte bazı benzerlikler gösterebilmektedir.

Türkiye’de Başkent teşkilatının içinde bulunan Cumhurbaşkanlığından sonra Bakanlıklar ve Yardımcı Kuruluşlar yer almaktadır. Türkiye’de parlamenter sistemin uygulandığı dönemlerde yürütmede bulunan Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi ile ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla başkent kısmında yalnızca bakanlıklar kalmıştır.

Azerbaycan’da ise Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası’nda yürütmenin başı olarak Cumhurbaşkanının yürütme kuvvetini paylaşabilecek başka bir organın bulunmadığı ifade edilmiştir. Halk tarafından göreve gelen Cumhurbaşkanı kendisine yardımcı olmak üzere Başbakan ve Bakanlar Kurulunu meydana getirmiştir. (https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf. Erişim Tarihi: 18.06.2023). Bakanlar Kurulunun yanında bakanlıklar da oluşturulmuştur.

Burada iki ülkenin başkent kısmında farklılıkların olduğu, farklı bir şekilde teşkilatlanma olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de Başbakanlık ve Bakanlar Kurulunun olmaması, Azerbaycan’da ise bunların bulunması devletin işleyişinde farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Bu kısımda aynı olan şeyler her iki ülkede de Cumhurbaşkanı ve bakanlıkların var olmasıdır. Türkiye’de ve Azerbaycan’daki Bakanlıklar karşılaştırıldığında iki ülkede de toplamda 17 tane bakanlığın hizmet verdiği ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de Bakanlıklar; Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve son olarak Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı şeklindedir.

Azerbaycan’da ise İçişleri Bakanlığı, Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı, Acil Durumlar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Enerji Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Savunma Sanayii Bakanlığı, Dijital Kalkınma ve Ulaştırma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bilim ve Eğitim Bakanlığı bulunmaktadır. Ülkelerin bakanlık sayıları aynı olmakla beraber adlarının

farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Lakin bu farklılıkların sadece isimlerde olduğu görölmektedir. Çünkü hem Türkiye’de hem de Azerbaycan’da aynı alanlarda bakanlıklar meydana getirilmiştir. Her bir bakanlığın başında bir bakan bulunarak bakanlıkta çalışmalarını sürdürmektedir. Bakanların ise yardımcıları bulunmaktadır. Bu durumda iki ülkenin benzer yönleri bulunmaktadır.

Ayrıca Azerbaycan’da bakanlıkların haricinde Bakanlar Kurulunda yedi adet komitenin var olduğu, Türkiye’de ise böyle bir oluşumun olmadığı görölmektedir.

Başkent kısmı karşılaştırmasından sonra bu kısımda Türkiye ve Azerbaycan’ın taşra örgütleri karşılaştırılacaktır.

İki ülkenin de taşra örgütlenmesi vardır. Fakat bu örgütlenme birbirine tam anlamıyla benzememektedir. Çünkü Azerbaycan’ın yaşadığı sosyal, siyasal, ekonomik süreçler Türkiye’den biraz daha farklı bir çizgide gitmiştir. Ülkenin çok uzun seneler işgal altında bulunması sınırların belirlenmesi noktasında birtakım sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle taşra örgütlenmesi de farklı olmuştur. Türkiye’de taşra kısmında il ve ilçe idaresi bulunmaktadır. Azerbaycan’da ise rayon, şehir, kasaba ve köyler bulunmaktadır. Bu açıdan birbirinden farklı yönetilmektedirler. Türkiye’de taşra birimleri iki bölümden meydana gelirken, Azerbaycan’da dört birimden meydana gelmiştir. Azerbaycan’ın taşra birimlerinden olan köy burada yerini alırken, Türkiye’deki köy, mahalli idare birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle taşra yapılanması iki ülkenin de birbirinden çok farklıdır denilebilir.

Türkiye’de taşra teşkilatına yönelik il idaresi kanunu bulunurken, Azerbaycan’da herhangi böyle bir kanunun bulunmaması ise aslında taşra örgütlenmesinin net bir şekilde açıklanmasını zor kılabilir. Tüm bu açılardan Türkiye ve Azerbaycan farklı bir teşkilatlanmaya giderek kendine has bir teşkilatlanma ile yönetilmektedir. Türkiye’de illerin oluşum süreçlerinin çok eski zamanlara dayandığı görölmektedir. Nüfusun artmasıyla birlikte zamanla il sayısında artışlar meydana gelmiştir. Türkiye’deki illerin güncel sayısı 81 olarak kalmıştır. İllerin idaresinden ilin en üst amiri yani vali tarafından idaresi sağlanmıştır.

Valilerin göreve gelmesinde ise birtakım koşullar öne sürölmüştür. Bunlardan en önemlileri, vazifeye gelecek olan valilerin Türk Vatandaşı olması, Mevzuatta belirlenen yaş şartını sağlaması ve öğrenim olarak ortaokul seviyesinde olması durumudur. Valiler, İçişleri Bakanlığına bağlı olarak vazifelerini gerçekleştirmektedir.

Göreve doğrudan Cumhurbaşkanı aracılığı ile gelmektedirler. Valiler ilde Cumhurbaşkanını temsil ederek, ilde kendisine verilen vazifeleri yürütmektedir. Bir diğer taşra birimi olan ilçelerde ise kaymakamlar görev yapmaktadır. İlçede hükûmetin temsilcisi olarak çalışmalarını yürüten kaymakamlar, kaymakamlık için gerekli olan özel şartları sağlayarak; Cumhurbaşkanının onayı ile doğrudan vazifeye getirilmekte ve İçişleri Bakanlığına bağlı bir biçimde çalışmaktadır. Türkiye’deki taşra teşkilatlanması böyleyken Azerbaycan’da bu durum biraz daha farklı seyretmektedir. Azerbaycan’da rayon Türkiye’de bulunan ilçelere; Azerbaycan’da bulunan şehirler ise Türkiye’de bulunan illere karşılık gelmektedir.

Azerbaycan’da taşradaki teşkilatlanma Türkiye’ye göre daha yakın bir zamanda oluşturulmuştur. Çünkü A. Muttalibov, rayon, şehir, köy ve kasabalarda idari bölünmelerin oluşturulmasını 1991’li yıllarda gerçekleştirmiştir. Bu bakımdan Türkiye ile karşılaştırıldığında, Azerbaycan’da taşradaki yapılanmanın, Türkiye’deki gibi mazisinin çok eskilere dayanmadığı görülmüştür. Buradaki rayonların ve şehirlerin başında icra hakimiyeti başkanları görev yapmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de il ve ilçe yönetiminde görevli olan vali ve kaymakam, Azerbaycan’da tek bir başkanlık olarak; icra hakimiyeti başkanları şeklinde idare edilmektedir. İcra hakimiyeti başkanlarının göreve gelişi şekli ve görevden alınış şekli Türkiye’deki valilerin ve kaymakamlardaki gibi aynıdır. Zira Türkiye’de valiler ve kaymakamlar Cumhurbaşkanınca göreve gelip, yine Cumhurbaşkanınca görevden geri alınabilmektedir. Azerbaycan’da da İcra hakimiyeti başkanları aynı şekilde bu süreçlerden geçmektedir. Ayrıca Türkiye’de valilerin Cumhurbaşkanıya karşı sorumlu olması durumu, Azerbaycan’daki icra hakimiyeti başkanları içinde geçerli bir durumdur. Yaptıkları her işten her çalışmadan dolayı Cumhurbaşkanıya karşı sorumlu bir konumdadırlar.

İcra hakimiyeti başkanlarının da vazifeye gelmesinde birtakım şartların olduğu ve bu şartları sağlayarak göreve geldiği görülmektedir. Yalnız burada Validen ayrılan bazı farklı koşulların durumu söz konusudur. Valiler yükseköğrenime sahip olmak zorunda değilken, Azerbaycan’da icra hakimiyeti başkanları yükseköğrenime sahip olmak zorundadırlar. Yani yükseköğrenime sahip olmayanlar bu koşulu sağlamayanlar icra hakimiyeti başkanı olarak vazifeye getirilmemektedir. Bu açıdan Türkiye ile farklı bir işleyiş söz konusu olmaktadır. Aslına bakılırsa bu durum Türkiye’de Vali ve

Kaymakamların arasında da farklı olmaktadır. Çünkü kaymakamların kesinlikle yükseköğrenim görmüş olması ve kaymakamlık sınavı adlı sınava girmiş olmaları ve bu sınavdan belli bir başarı elde etmeleri gerekli görülmüştür.

Türkiye’de 81 il, 922 ilçe bulunurken, Azerbaycan’da bu sayıların oldukça az olduğu görülmektedir. Çünkü Azerbaycan’da 66 tane rayon, 11 tane şehir bulunmaktadır. Tabi ki burada nüfus, bölgesel yapılar önemli bir etken olarak karşımıza çıkabilmektedir. Zira Azerbaycan’ın nüfusu Türkiye’ye göre çok ama çok azdır.

Azerbaycan’da diğer taşra birimlerinden olan kasabada ise rayon icra başkanları tarafından vazifeye getirilmiş olan temsilciler kasabanın idaresinden sorumludur. Yani rayon icra hakimiyeti başkanlarının yardımcıları olan numayendeler tarafından idare edilmektedir. Köylerde de yine rayon icra başkanının temsilcisi yönetimde bulunmaktadır. Böylelikle taşradaki yapılanmalar bunların oluşum süreci ve taşrada görev yapan yetkililer her iki ülkede farklıdır.

Taşra teşkilatlarının karşılaştırılmasından sonra bu kısımda her iki ülkede bulunan yerel yönetimlerin karşılaştırılması yapılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinde, yerinden yönetim bulunmaktadır. Yerinden yönetim ile amaçlanan şey ise ülkedeki bazı yetkilerin, merkezdeki yönetimde değil de merkezdeki yönetimden başka bir yapıda uygulanmasıdır. Türkiye’de yerinden yönetimlerin iki türü bulunmaktadır. Bunlar; Mahalli idareler (yer bakımından yerinden yönetimler) ve hizmet yerinden yönetimler olarak; Azerbaycan’da ise direk yerel yönetimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de ve Azerbaycan’da yerel yönetimler (mahalli idareler) teşkilatlanma bakımından farklılık gösterdiği gibi birtakım benzer yönlerde göstermektedir. Türkiye’de yerel yönetimlerin oluşumu, teşkilatlanması gibi süreçlerin Tanzimat ve Osmanlı Dönemlerinde meydana geldiği ve bu dönemlerde belediye, il özel idaresi ve köy olarak teşkilatlandığı görülmüştür. Bu yerel yönetim birimlerinin o dönemlerden günümüze kadar devamlılığı sağlanmaktadır. Tabi ki bu süreçlerde birtakım değişiklikler, kanunlar meydana gelmiştir. Azerbaycan’da ise yerel yönetimlerin oluşumu, mazisi Türkiye’den daha farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Çünkü yerel yönetimler Azerbaycan’da, Türkiye’deki gibi kökleri mazide olan bir yapılanma olarak ortaya çıkmamıştır. Böylelikle yerel yönetim yapılanmasındaki köklü gelenekler iki ülkede de farklı olmuştur.

Azerbaycan’da yerel yönetime yer verilse de çok uzun seneler boyunca merkezci bir yapıya maruz kalması, Azerbaycan’da daha önceleri Çarlık Rusya daha sonra çok kısa bir süreliğine bağımsızlık, Sosyalist Devir ve son olarak 1991 senesinden sonra bağımsızlık olarak dört tane ayrı bir sistemin hâkim olması, yerel yönetim alanlarında pek bir gelişim göstermemiştir (Hasanoğlu, 2008, ss. 87-88). Ama Türkiye’de yerel yönetim kökleri geçmişten bugüne kadar geldiği için Azerbaycan’daki gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Belli bir teşkilatlanma, yıllarca yerel yönetimdeki birimlerde kazanılan deneyimler, Türkiye’nin yerel yönetimlerini geliştirmiş ve günümüzde de olumlu yönlerde gelişimler sağlamıştır.

Türkiye ile Azerbaycan’ın yerel yönetimleri arasında bir karşılaştırılma yapılacak olursa, Türkiye’de yerel yönetim (mahalli idare); il özel idaresi, belediye, büyükşehir belediyesi ve köylerden oluşmaktadır. Azerbaycan’da ise yerel yönetimi yalnızca belediye oluşturmaktadır (Hasanoğlu, 2008, s. 85). Bu doğrultuda, Türkiye’nin yerel yönetimlerinde üçlü bir teşkilatlanma bulunurken, Azerbaycan’da yerel yönetimlerin tek bir birim olarak teşkilatlanması her iki ülkede yerel yönetim teşkilatlanmasının farklı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü merkezi yönetim dışında halledilmesi gereken işlerin, vazifelerin belli bir iş bölümü dahilinde gerçekleştirilmesi, hizmetlerin daha kaliteli ve etkin bir şekilde sunulabilmesi yerelde teşkilatlanmanın iyi bir şekilde olmasını gerekli kılmaktadır. Bunların bir düzen halinde, düzenli bir teşkilatlanma ile olması gerekmektedir. Bu açıdan Türkiye’de bu düzenli yapılanmanın, Azerbaycan’a göre daha iyi bir seviyede olduğunu söylemek mümkündür. Azerbaycan’da yerel yönetimin tek bir kademede teşkilatlanması yerel yönetim hizmetlerinde sıkıntılar ortaya çıkarabilmektedir. Bu sebeple iki ülkede bu durum aynı değildir.

Türkiye’de il özel idareleri ile ilde yaşamlarını sürdüren insanların bütün gereksinimlerinin karşılanması ana hedeftir. İl özel idaresi bu doğrultuda hareket ederek ve kendi içinde de il encümeni, il genel meclisi, vali olarak teşkilatlanarak görevlerini yerine getirmektedir. Yine aynı şekilde köylerde de belli bir teşkilatlanma bulunmaktadır. Köy sınırları içinde köyün başında bulunan muhtarın ve diğer organların belirli bir düzen dahilinde örgütlenmesi ve iş birliği halinde köyün idare edilmesi söz konusudur. Ancak bu yapılanma Azerbaycan’da bulunmamaktadır. Dolayısıyla il özel idaresi ve köy gibi bir yerel yönetim bulunmamaktadır.

Türkiye ile Azerbaycan'ın belediyeleri karşılaştırıldığında çeşitli mühim bazı farklılıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de belediyelerin mazisine bakıldığında belediye yapısının Osmanlı devrinden itibaren bir miras olarak kaldığı ve günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Lakin Azerbaycan için böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü Sovyet Rusya'dan miras kalan bir belediyeçilik yoktur. Azerbaycan'ın 1991 senesinde hürriyetine kavuşması nedeniyle de farklılık göstermiştir. Bu dönemdeki yerel yönetim anlayışı ve yapısı çağdaş dünya koşullarına aynı zamanda Azerbaycan'a uyumlu bulunmadığı için sıkıntı oluşturmuştur. Lakin Azerbaycan'ın reform süreçlerine geçmesi başarılı bir süreci de beraberinde getirmiştir ve olumlu yönde yol kat edilmiştir. İlerleyen süreçlerde yerel yönetimlerde Avrupa Konseyi Yerel Yönetim Özerklik Şartnamesine göre uygun olması ve ileri bir yapıda var olmasından dolayı Türkiye'ye göre daha iyi bir konumda bulunmuştur. Fakat uygulama kısmında farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır (Aritürk ve Negiz, 2018, ss. 868-884-885).

Türkiye'de belediyenin; Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanı olarak üç tür organı bulunurken, Azerbaycan'da Belediye Başkanı, Belediye Meclisi ve geçici ya da daimî olarak kurulan komisyonlar bulunmaktadır. Her iki ülkede de belediyenin karar organı olarak görev yapan organ belediye meclisi olmuştur. Belediye meclisinin üyeleri halk tarafından 5 senelik bir görev için seçilmektedir. Belediye meclisinin ilk toplantısına üyeler arasında bulunan en yaşlı üye olan kişi başkanlık eder. Belediye başkanı ise belediye kâtibi ile 2 belediye başkanı yardımcısını kendisi seçmektedir. Belediye Başkanlarının seçilmesi konusunda her iki ülkenin birbirinden farklı bir seçimi vardır. Türkiye'de belediye başkanı seçilirken halkın kendi başkanını kendi seçmesi sağlanır. Direk halk seçer. Fakat Azerbaycan'da belediye başkanı halk tarafından değil, belediye üyeleri tarafından seçilmektedir (Hasanoğlu, 2008, ss. 85-86 ; Aritürk ve Negiz, 2018, s. 877). Azerbaycan'da ve Türkiye'de belediye seçimleri 5 senede bir gerçekleşmektedir (Aritürk ve Negiz, 2018, s. 877).

Belediye başkanı seçiminde, Azerbaycan'daki halkın belediye başkanını seçmemesi durumu, belediye başkanlarının daha az tanınmasını ortaya koymaktadır. Zira Türkiye'de belediye başkanlarının isimleri çok önemli ve etkili olmaktadır. Ama Azerbaycan'da bu durum böyle olmamaktadır (Aritürk ve Negiz, 2018, s. 877). Bu ise önemli bir farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de belediye başkanlarının

halk tarafından seçilmesi, belediye başkanlığına gelecek olan kişinin halk ile olan iletişimlerini, halka daha yakın olma gibi durumlarını olumlu bir biçimde etkilemektedir. Bu ise doğrudan demokrasinin gelişimine aynı zamanda belediyenin verimli bir şekilde işleyişine katkı sunabilmektedir. Ayrıca belediye başkanının halk tarafından seçilmesi belediye başkanına; insanlara kendini tanıtmayı, projelerinden bahsetme imkânı da vermektedir. Bu ise çok önemli bir durumdur. Ama Azerbaycan’da böyle bir durumdan bahsetmek mümkün değildir. Türkiye’de belediye başkanı konum olarak daha aktifken Azerbaycan’da belediye başkanının halk aracılığı ile seçilememesi Türkiye’ye göre belediye başkanını daha pasif bir konuma itebilmektedir. Çünkü Türkiye’de belediye başkanları hem seçimlerden önce kendilerini tanıtmaya zamanlarında hem de seçimlerden sonra halk ile hep iç içedir. Ama Azerbaycan’da belediye başkanlarını halk seçmediği için bu durum Türkiye ile farklılaşabilmektedir.

Mahalli bir nitelikte kamu hizmetlerinin takdim edilmesinde Türkiye ve Azerbaycan belediyeleri çoğunlukla benzer görevleri yapmaktadır. Lakin Azerbaycan Cumhuriyeti’nde il özel idareleri tarzında bir yönetimin olmaması birtakım çeşitlikler meydana getirmiştir. Belediye Başkanları her iki ülkede de belediyenin başı ve yürütme organı olarak görev yapmaktadır. Fakat belediye meclis kararlarının onaylaması ve yürürlüğe girmesi bakımından farklılıklar arz etmektedir. Bu da şu şekildedir; Azerbaycan’da belediye başkanı meclis kararlarını kendi onaylayıp, yürürlüğe koyabilmektedir. Ama Türkiye’de belediye meclisi kararlarının onayının sağlanması için kararlar Valiye sunulmaktadır (Hasanoğlu, 2008, s. 86).

İdari yapıya dönük olarak bir karşılaştırma yapıldığında ise personel, vazife ve atamalar her iki ülkede de hemen hemen aynı şekilde olmaktadır (Aritürk ve Negiz, 2018, s. 878).

Azerbaycan ve Türkiye belediyelerinin vazifeleri ve yetkileri karşılaştırıldığında birbiri ile örtüşmektedir. Fakat Azerbaycan’da belediye, yetkililerinin vazife ve yetkileri yerine getirmedikleri görülmüştür. Bu sebeple Türkiye ile karşılaştırıldığında Türkiye’deki belediyelerin yasal olarak ve uygulama olarak Azerbaycan’dan çok daha kuvvetli bir yapıda olmaktadır. Bunlarla beraber belediye seçimlerinde Türkiye’de halkın daha demokratik bir şekilde seçime katılması söz konusu iken, Azerbaycan’da

bu durumun zayıf kaldığını söylemek mümkündür (Arıtürk ve Negiz, 2018, ss. 882-883).

Türkiye'deki belediyelerde yapısal denetime dayalı mali yapının güçlü olduğu, demokratiklik açısından Azerbaycan'a göre çok daha demokratik olan vesayet denetimine dayalı, mevzuata göre özerk bir yapıda bulunmayan, merkez ve yerel ilişkileri bulunmaktadır. Yasal olarak ve fonksiyonel olarak da daha geniş vazife ve yetkilere haiz olduğu bilinmektedir (Arıtürk ve Negiz, 2018, s. 884). Azerbaycan'da her ne kadar yerel yönetimlerin tamamıyla özerk olduğu ve merkezi yönetime bağlı kalmadığı vurgulansa da bu durum uygulama kısmında böyle değildir. Çünkü her adımda merkezi idarenin baskınlığını ve yerel yönetime müdahale ettiğini görmek mümkündür. Türkiye'deki merkez ve yerel ilişkilerinin daha sistemli olduğunu, Azerbaycan'da ise bunun pek de mümkün olmadığı söylenebilmektedir.

Bu doğrultuda Azerbaycan'da belediye yapısının ve işleyişinin demokratik katılımı artırarak fonksiyonel bakımdan yeterliliğin artırılması daha da katılımcı bir yerel yönetim zihniyetini meydana getireceği öngörülmektedir. Bu ise Azerbaycan'ın yerel yönetimlerini olumlu bir şekilde etkileyebilecektir (Arıtürk ve Negiz, 2018, s. 884).

Dolayısıyla Azerbaycan'ın demokratikleşmesinde yerel yönetimlerin çok büyük bir payı olduğu için yerel yönetim alanına ilişkin çalışmaların istikrarlılığının sağlanması gerekli görülmektedir (Hasanoğlu, 2008, s. 86). Bu yönde yapılan çalışmalar, ülkedeki yerel yönetimin ve belediyelerin gelişimi açısından çok büyük bir önem taşımaktadır.

Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin yer aldığı görülmektedir. Özerk yapıda bir yapının Azerbaycan'da bulunması durumu Türkiye'den farklı bir yapının ortaya çıktığını göstermektedir. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin, her ne kadar kendi Anayasası bulunsun da yönetimde Azerbaycan Cumhuriyeti anayasalarına bağlı kalarak ve yasalara aykırı olmayacak bir yapı ile idare edilmektedir. Dolayısıyla Azerbaycan'da var olan kanunlar, hukuki kurallar Nahçıvan Cumhuriyetinde etkili olmaktadır. Bu durum Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında belirtilmiştir.

Nahçıvan'ın ve Azerbaycan'ın yönetim sistemleri karşılaştırıldığında birbirinden farklı olduğu, Türkiye ile de karşılaştırıldığında farklı olduğu görülmüştür. Azerbaycan'da başkanlık sistemi, Nahçıvan'da Parlamenter Cumhuriyet sistemi, Türkiye'de ise Cumhurbaşkanlığı Hükûmet sisteminin uygulandığı ortaya çıkmıştır.

Türkiye ve Azerbaycan'ın kamu yönetiminde var olan güncel sorunlar karşılaştırıldığında ise her iki ülkede de hemen hemen aynı sorunların yaşandığı ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan birbirine benzer durumdadırlar.

5. SONUÇ

Dünyadaki bütün ülkelerde farklı türden kamu yönetimi teşkilatlarının var olduğu görülmüştür. Her ülke kendi tarihsel süreçleri içerisinde birçok farklı yapılanmaya giderek kendisine has bir kamu yönetimi anlayışı ve bununla beraber kamu yönetimi teşkilatı, yönetim sistemi meydana getirmiştir.

Bu teşkilatların yapısı incelendiğinde daha çok çağdaş, gelişmekte olan ve gelişmiş olan ülkelerin tek bir türden meydana gelen bir kamu yönetimi anlayışından uzak olduğu, sadece ve sadece merkezi yönetimden veyahut da yerel yönetimden meydana gelmiş bir kamu yönetimi yapısının mümkün olmadığı böylelikle yalnızca merkezi yönetim şeklinde ya da yalnızca yerel yönetim şeklinde örgütlenmediği ortaya çıkmıştır. Çünkü böyle bir durumun kamu yönetiminin işleyişini olumsuz yönlerden etkileyebileceği ve kamu yönetiminin etkin ve verimli bir şekilde çalışmasına engel olabileceği bilinmektedir.

Bu açıdan bakıldığında modern devletlerde, gelişim gösteren devletlerde hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimin hâkim olduğu görülmüştür. Lakin çok daha gelişmiş demokratik anlamda da ileride olan ülkelerde merkezi yönetimden ziyade yerel yönetimlerin çok daha ön planda yer aldığı gözlemlenmiştir.

Yerel yönetimlerin gelişimi daha çok hissedilmiştir. Tüm bunlar her ülkede farklı şekillerde kendini göstermiştir. Bu farklı farklı kamu yönetimi teşkilatlarına sahip olan ülkeler, karşılaştırmalı kamu yönetim ile karşılaştırılabilmiş ve ülkeler arasındaki benzerlikler, farklılıklar ortaya çıkarılabilmiştir.

Bu çalışmada da birbirine komşu olan ve çok iyi ilişkilere sahip olan iki devletin; Türkiye ve Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatları açıklanmış ve açıklanan bilgiler ışığında iki ülkenin teşkilat yapıları karşılaştırılmış ve yapılan karşılaştırma sonucunda Türkiye ile Azerbaycan'ın kamu yönetimi teşkilatlarının yapısında aynı olan yönler ve benzerlikler ile beraber farklılıkların da ortaya çıktığı görülmüştür. Çünkü her iki ülkede, farklı tarihi süreçlerden farklı siyasal yapılardan farklı kültürel, toplumsal ortamlardan geçmiştir. Türkiye'nin kendine özgü bir tarihi süreci, Azerbaycan'ın da yine aynı şekilde kendine özgü bir tarihsel süreci vardır. Dolayısıyla bu durum iki ülkenin kamu yönetimi yapısını, yönetim sistemini, teşkilat yapılarını doğrudan etkilemiştir.

Böylece Türkiye'nin geçmişteki toplumsal, iktisadi, siyasal oluşumları ve bu süreçleri Azerbaycan'dan farklı olmuştur. Haliyle Azerbaycan'ın da Türkiye'den farklı olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinde çeşitli anayasalar yapılmıştır. Bu anayasalar ışığında bir yönetim sistemi benimsenmiştir. Çok uzun seneler parlamenter sistem ile yönetilen Türkiye'de, siyasal, toplumsal anlamda birçok çalkantılı dönem meydana gelmiştir. Askeri darbeler, siyasi anlaşmazlıklar ve diğer birtakım sorunlar bu çalkantılı dönemlere örnek olarak karşımıza çıkmıştır. Zamanla bu sorunlar ülkede acaba hangi sistemin uygulanması gerek sorularını sormaya sevk ederek bu konuda tartışmalarına zemin yaratmıştır.

Aslında Türkiye'deki birçok siyasi liderin başkanlık sistemine geçme yönündeki fikirleri yıllarca dile getirilmiş lakin tam olarak bir geçişin olması daha doğrusu cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçişte 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan darbe teşebbüsünün bu süreçte etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple yeni sisteme geçiş daha da hızlanmıştır. Türkiye'de uygulanmaya başlanan bu sistemin başkanlık sistemine benzediği ancak klasik başkanlık sisteminden farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Böylelikle Türkiye'deki yeni yönetim sistemi Türkiye'ye özgü olarak Türk tipi cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi olarak kendini göstermiştir.

2018 yılından beri uygulanan bu sistem, kamu yönetimi yapısında köklü değişiklikler getirmemekle birlikte birçok yenilik ve farklılık meydana getirmiştir. Daha çok merkezi kısımda yürütme alanında değişikliklere gidilmiştir. Cumhurbaşkanı güçlü bir profil olarak belirtilmiştir.

Türkiye'deki kamu yönetimi teşkilatının merkezi yönetim ve yerel yönetimden meydana geldiği ve merkezi yönetimin yerel yönetime göre daha baskın bir yapıda olduğu görülmüştür. Böylelikle Türkiye'deki kamu yönetimi teşkilatının merkezi kısmı daha güçlü bir konumda karşımıza çıkmaktadır. Ama yerel yönetimlerin de gelişme gösterdiği, yerel yönetimlerin önemli bir konuma getirilmeye çalışıldığı da görülmektedir.

Türkiye'deki kamu yönetimi teşkilatının düzenli, sistemli bir yapıda olduğu görülmüştür. Çünkü gerek merkezi yönetim gerek yerel yönetim anayasa ve kanunlarla net bir şekilde ifade edilmiştir. Yasal bir dayanağın olması ve bunların yasal olarak belli bir düzende işlediği bilinmektedir. Ayrıca Türkiye'de yerel yönetim birimlerinin

çok köklü bir mazisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Günümüzde de bu birimlerin varlığı devam etmektedir.

Azerbaycan'daki kamu yönetimi teşkilatı da birçok farklı süreçlerden geçerek oluşturulmuştur. Azerbaycan'da, Çarlık Rusya'sı ve daha sonrasında SSCB dönemi Azerbaycan'ın hür bir devlet olmasını engellemiştir. Komünist, tekçi, otoriter yapının çok uzunca seneler Azerbaycan'da hâkim olması hiç şüphesiz 1991'de kazanılan bağımsızlık sonrasında oluşturulan kamu yönetimi teşkilatlarında kendini hissettirmiştir. Tabi ki Azerbaycan, bağımsızlık sonrası çağdaşlaşma, demokratikleşme yoluna gitmiş ve Sovyet dönemine ait olan kurum ve kuruluşları yok etmiştir. Ancak Azerbaycan'ın kamu yönetimi yapısında Sovyet izlerine muhakkak rastlanılmıştır. Dolayısıyla da merkeziyetçilik yine ön planda olmuştur.

Azerbaycan'daki kuruluşlar da yasal bir dayanağa göre aynı zamanda Cumhurbaşkanı Fermanları ile meydana getirilebilmiştir. Ülkenin Cumhurbaşkanı her zaman için ön planda yer almıştır.

Azerbaycan'da yönetim sistemi başkanlık sistemi olarak benimsenmiştir. Aslında bağımsızlıktan önce de tekçi yapının var olması bağımsızlık sonrasında da yürütmenin güçlü konumda olması, başkanlık sistemine yatkın olduklarını göstermiştir. Azerbaycan'daki kamu yönetimi teşkilatı da merkezi yönetim ve yerel yönetim şeklinde iki kısımdan oluşmuştur. Hem Türkiye Cumhuriyeti Devletinde hem de Azerbaycan Cumhuriyeti Devletinde merkeziyetçi yapı ön planda olmuş ve ağır basmıştır. Ama Azerbaycan'da bu durum biraz daha fazla olmuştur. Çünkü merkeziyetçi bir otorite ile yıllarca yönetilen Azerbaycan'ın bu açıdan çok daha öne çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye ile Azerbaycan'ın merkezi yönetimler ve yerel yönetimler olarak aynı şekilde teşkilatlandığı ama farklı yönetim sistemleri ile yönetildiği ortaya çıkmaktadır. Yine Türkiye'de merkezi yönetimde başkent teşkilatında yer alan Cumhurbaşkanlığı ve bakanlıklar haricinde her iki ülkede de başkent teşkilatının farklı yapıda olduğu ortaya çıkmaktadır. Taşra teşkilatı kısmında ise her iki ülkenin farklı teşkilatlandığı görülmüştür. Türkiye'de il ve ilçe yönetimi belirli bir kanun ile ve sınırları belli bir şekilde taşranın içerisinde yer almıştır. Azerbaycan'da rayon, şehir, köy, kasaba gibi taşra birimlerinin belirli bir kanun ile belirli bir sınır dahilinde yönetilmediği ortaya

çıkmiştir. Bu durum Azerbaycan topraklarının yıllarca işgal altında kaldığı ve toprak sınırlarının net bir şekilde belirlenememesinin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de yerel yönetim kısmının il özel idaresi, belediye, büyükşehir belediyesi ve köyler olarak teşkilatlandığı, Azerbaycan’ın ise yalnızca belediyeler olarak teşkilatlandığı görülmüştür. Türkiye’de yerel yönetimlerin denetimi merkez tarafından idari vesayet ile gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan’da da yerel yönetim birimi olan belediyeler ne kadar da özgür bir yapıda olsa da merkezi kuvvetin etkisiyle hareket ettiğinin görülmesi, Azerbaycan’da da bir idari vesayet denetiminin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Fakat Azerbaycan’da belediyenin kendine ait görevleri rahat bir şekilde yapamadığı ortaya çıkmıştır.

Bu açıdan Türkiye yerel yönetimde daha gelişmiş bir konumdayken ve yerel yönetimlere görev yapma yetkisi daha geniş bir şekilde verilirken, Azerbaycan yerel yönetimde geride kalmıştır. Çünkü Türkiye’deki gibi köklü bir geçmişinin var olmadığı ortaya çıkmıştır. Yeni bir devlet olması sebebiyle Azerbaycan’ın bazı konularda geriden gelmesi normal bir durum olarak değerlendirilebilmektedir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki Azerbaycan, çağdaşlaşma ve kendini geliştirme yolunda çalışmalar yapmakta ve bu istikâmette yürümektedir.

Azerbaycan’da ayrıca Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti adında özerk bir yapının var olduğu ve Azerbaycan’a bağlı olduğu görülmektedir. Bu açıdan Azerbaycan’ın Nahçıvan üzerinde de etkisinin olduğu görülmüştür. Nahçıvan’ın Türkiye açısından önemli bir yere sahip olduğu ve yıllarca çok iyi ilişkiler içinde olduğu görülmüştür.

Türkiye ile Azerbaycan’da meydana gelen güncel kamu yönetim sorunları incelendiğinde: Gerek Türkiye’de gerek Azerbaycan’da merkezi yönetimin ağırlığı gözle görülür bir şekilde kendini belli etmektedir. Bu durumda merkezi idarenin baskın olması yönetimde birtakım sorunların meydana gelmesinde etkili olmaktadır. Çünkü merkezi yönetim her iki ülkede de yerel yönetimler üzerinde etkili olarak yerel yönetimlerde işleyişte bazı sorunları oluşturduğu görülmektedir.

Türkiye’de merkezi idare tarafından denetlenen bir yerel yönetimin varlığı, yine aynı şekilde her ne kadar özerk olarak ifade edilse de Azerbaycan’da merkezi idarenin yerel yönetimlerdeki baskınlığı benzer sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak Türkiye’nin kamu yönetiminde var olan merkezîyetçiliğin ağırlıklı olması, şeffaflığın tam sağlanamaması, liyakat siteminin tam anlamıyla yönetimde yer alamaması, rüşvet,

yolsuzluk, yozlaşma, siyasallaşma, bunlara ek olarak kayırmacılık sorunları, kamu personel sisteminde yer alan sorunlar Azerbaycan'ın kamu yönetiminde de var olan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da bu sorunların önüne geçmek ve kamu yönetiminin daha verimli daha şeffaf ve net bir çizgide olabilmesi için kamu yönetiminde uzmanlaşmanın, iş bölümünün, liyakatin, kişisellikten uzak ast ve üst ilişkilerinin hakîm kılınması gerekmektedir. İki ülkede de ast ve üst ilişkileri belirli bir düzende gerçekleşmektedir. Kamu kurumlarına atamalar da yine belli bir kurala göre gerçekleşmektedir. Lakin yapılan bu atamalar bazen liyakat esaslarına göre yapılmayabilmektedir. Bu durum ise kamuda işi ehline vermek yerine liyakatsiz bir şekilde alanında uzman olmayan kişilere verilmektedir. Dolayısıyla bu sistem bürokrasinin işleyişinde olumsuzluklar yaratmaktadır. Türkiye ve Azerbaycan'ın bu konuda gerekli düzenlemeleri yapması ile bürokrasinin işleyişi olumlu yönde etkilenebilecektir.

Netice itibariyle hem Türkiye hem de Azerbaycan kendi siyasal, toplumsal yapısına göre bir kamu yönetimi teşkilatı oluşturmuştur. Böylece iki ülkenin kamu yönetimi teşkilatı aynı şekilde meydana gelmemiştir. Türkiye ve Azerbaycan Kamu yönetimi teşkilatları bakımından karşılaştırıldığında: Her iki ülkedeki kamu yönetimin merkezden ve yerel olarak teşkilatlanması, merkezde ise başkent ve taşra olarak teşkilatlanması, merkezi yönetimin baskın olması ve Cumhurbaşkanlarının ön planda olması ve geniş yetkilere sahip olmaları, bakanlıklarının 17 tane olması, kuvvetler ayrılığını benimsemeleri ve yönetim şekli olarak Cumhuriyeti seçmeleri açısından aynı oldukları fakat yönetim sistemleri açısından farklı oldukları, her ne kadar Başkanlık sistemine benzer bir yönetim sistemi ile yönetilseler de iki ülkenin sisteminin aynı olmadığı ortaya çıkmıştır. Daha sonra merkezde ve yerelde bulunan birimlerin farklılaştıkları bununla beraber bu birimlerde görev yapanların vazifeler bakımından benzer özellikler taşıdığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30474, 10 Temmuz 2018.
- 11 Sayılı Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30480, 16 Temmuz 2018.
- 12 Sayılı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30480, 16 Temmuz 2018.
- 13 Sayılı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30488, 24 Temmuz 2018.
- 14 Sayılı İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30488, 24 Temmuz 2018.
- 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
- 1995 Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.
- 5 Sayılı Devlet Denetleme Kurulu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30479, 15 Temmuz 2018.
- 6 Sayılı Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30479, 15 Temmuz 2018.
- 7 Sayılı Savunma Sanayii Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 30479, 15 Temmuz 2018.
- 8 Sayılı Yüksek Askeri Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2019). *T.C. Resmi Gazete*, 30479, 15 Temmuz 2018.
- A. Fanid, N., Akman, F. (2021). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi'nin idari teşkilat yapısı üzerine etkisi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 31-51.
- Abasov, F. (2000). *Azerbaycan'da yerel yönetim reformları*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Acaray, D. (2020). Anayasal bir kuruluş olarak mgk-cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde mgk'nın yeri ve alternatif yeni bir kurum: güvenlik ve dış politikalar kurulu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69 (3), 1293-1326.
- acikerisim.tbmm.gov.tr (2023). *Türkiye'de Anayasalar*.
<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/8196dfb2-a15c-4288-adf6-c47ab98c4717/content> (Erişim Tarihi: 02.10.2023).
- Ağayev, M. (2006). *Milli mücadele yıllarında türkiye ve azerbaycan ilişkileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akçakaya, M. (2017). Yerel yönetimlerde performans yönetimi ve karşılaşılan sorunlar/performance management and problems in local administrations. *Third Sector Social Economic Review*, 52 (1), 56.
- Akçakaya, M., Özdemir, A. (2018). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve siyasal istikrar 1. *Third Sector Social Economic Review*, 53 (3), 922.
- Akıfoğlu, V. (2017). Azerbaycan'da milli direniş 1917-1930. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 57 (2), 776-795.
- Akman, E. (2019). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kamu politikası aktörleri. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15 (1), 35-54.
- Akpınar, M. (2011). Gün ışığında yönetim açısından türk kamu yönetiminde açıklık ve şeffaflık sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 235-261.
- Aktan, C. C. (2021). Siyasal ahlak ve siyasal yozlaşma. C. C. Aktan, O. K. Acar, *Kamu Yönetiminde Kayırmacılık içinde* (s. 7). izmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.
- Alkan, A. (2021). *Türkiye ve güney kore hükümet sistemlerinin yönetim yapısı bağlamında karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Alkan, A., Türel, A. (2019). Kamu gözetimi, muhasebe ve denetim standartları kurumunun bağımsız denetim sistemi üzerindeki etkinliği. *Istanbul Management Journal*, (87), 141-158.

- Altay, E. (2005). Danıştay'ın idari görevleri ve kararları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl, 18*, 189-238.
- amerikaninsesi.org (2023). *Ekspert: Azərbaycanda şəffaflıq çox aşağı səviyyədədir*. <https://www.amerikaninsesi.org/a/6426467.html> (Erişim Tarihi: 26.08.2023).
- Amirov, Z. (2006). *Azərbaycan'da belediyeleşme süreci: problemler ve çözüm yolları*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- anayasa.gen.tr (2022). *Türk anayasa hukuku sitesi azerbaycan cumhuriyeti anayasası*. <https://www.anayasa.gen.tr/azerbaycan-aleskerli.htm>. (Erişim Tarihi: 31.12.2022).
- Apan, A. (2020). Kamu yönetiminde güncel sorunlar, tartışmalar ve çözüm önerileri. E. Akcagündüz, Ö. Aydın, *Türk kamu yönetiminde yerel yönetimler: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri içinde* (ss. 259-283). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Arıtürk, M., Negiz, N. (2018). Türkiye ve azerbaycan belediye yönetimlerinin karşılaştırmalı incelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23* (geybullar ramazanoğlu özel sayısı), 867-886.
- Arslan, N. T. (2005). idari ve mali paylaşım açısından merkezi yönetim yerel yönetim ilişkileri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 0* (33), 189-208.
- Aslanov, E. (2007). *Azərbaycan'da kamu yönetimi reformu*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avaner, T., Hasanoğlu, M. (2017). Küreselleşme sürecinde azerbaycan cumhuriyeti'nin kamu yönetimi sistemi: kurulu ve uyum. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*, 954-965.
- azadliq.info (2023). Qohumbazlıq, yerlibazlıq, korrupsiya və rüşvətxorluq üzərində qurulmuş idarəçilik. <https://www.azadliq.info/262464.html> (Erişim Tarihi: 26.08. 2023).
- azadliq.org (2023). *Azərbaycanın bitməyən bələdiyyə problemi*. <https://www.azadliq.org/a/belediyyeler/32274405.html> (Erişim Tarihi: 25.09.2023).

Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş Üzrə Dövlət Komitəsi.
https://scwra.gov.az/az/view/pages/303?menu_id=27. (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

Azərbaycan respublikası dövlət gömrük komitəsinin nizamnaməsinin və komitələrin strukturunun təsdiq edilməsi haqqında azərbaycan respublikası prezidentinin fərmanı, 2012-ci il, ümumi müddəalar. e-qanun.az: <https://e-qanun.az/framework/23659>. (Erişim Tarihi: 15.04.2023).

Azərbaycan Respublikası Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabineti.
<https://nnk.gov.az/cabinet-of-ministers?id=14> (Erişim Tarihi: 31.08.2023).

Azərbaycan respublikası nazirlər kabinetinin iş qaydası”nın və “azərbaycan respublikası nazirlər kabinetinin aparatı haqqında əsasnamə”nin təsdiq edilməsi barədə. azərbaycan respublikası prezidentinin fərmanı. (2017). e-qanun.az: <https://e-qanun.az/framework/36627> (Erişim Tarihi: 11.03.2023).

Azərbaycan Respublikası Prezidenti <https://president.az/az/administration> (Erişim Tarihi: 06.09.2023).

Azərbaycan Respublikası Prezidenti. <https://president.az/az/pages/view/administration/structure>. (Erişim Tarihi:06.09.2023).

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası İnzibati-ərazi vahidləri. <https://files.preslib.az/projects/azerbaijan/gl2.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.03.2023).

Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi.
<http://www.scfwca.gov.az/page/komitenin-esasnamesi>. (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi.<https://supremecourt.gov.az/static/view/3>. (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

Azərbaycan Respublikasının Diasporla iş üzrə Dövlət Komitəsi.
<https://diaspor.gov.az/az/page/esasname-15>. (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi.
<https://www.stat.gov.az/menu/2>. (Erişim Tarihi: 17. 06. 2023).

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi.
<https://arxkom.gov.az/komite/tarix> (Erişim Tarihi: 17. 06. 2023).

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti. <https://nk.gov.az/az> (Erişim Tarihi: 08.01.2024).

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası <https://e-qanun.az/framework/897>
<https://preslib.az/> (Erişim Tarihi: 12.12. 2022)

Azərbaycan respublikasının qaçqınların və məcburi köçkünlərin işləri üzrə dövlət komitəsi haqqında əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə azərbaycan respublikası prezidentinin fərmanı. (2005). <https://e-qanun.az/framework/7361> (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliği. (2014). *T.C. Resmi Gazete*, 28943, 16 Mart 2014.

bddk.org.tr (2024). *Bankacılık düzenleme ve denetleme kurumu*.
<https://www.bddk.org.tr/KurumHakkinda/Detay/20>. (Erişim Tarihi: 07.02. 2024).

Belediye Kanunu. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25874, 13 Temmuz 2005.

Bələdiyyələrin Statusu Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (1999).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun. (1983). *T.C. Resmi Gazete*, 18011, 7 Nisan 1983.

Bilici, İ. (2023). Bir rejim bağlamında milli güvenlik kurulu'nun asker-sivil ilişkilerinin dönüşümündeki etkisi. *Akademik Hassasiyetler*, 10(Cumhuriyet Özel Sayısı), 197-218.

Bölükbaşı, M. O. (2021). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemindeki bakan yardımcısı ile önceki sistemdeki bakan yardımcısı ve müsteşarın kıyaslanması. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 287-303.

btk.gov.tr (2024). *Bilgi teknolojileri ve iletişim kurumu*.
<https://www.btk.gov.tr/kurulus>. (Erişim Tarihi: 08.02.2024).

- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25531, 23 Temmuz 2004.
- cbfo.gov.tr (2024). *T.C. finans ofisi*. <https://www.cbfo.gov.tr/sermaye-piyasaları/sermaye-piyasasi-kurulu>. (Erişim Tarihi: 05.02.2024).
- Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu. (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28185, 26 Ocak 2012.
- Çamur, Ö. (2020). Kamu yönetiminde liyakatin önemi: Adalet temelinde bir değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (2), 459-474.
- Çamur, Ö., Aydın, A. H. (2021). Kamu yönetiminde siyasallaşma ve kayırmacılık sorununa ahlak ve adalet eksenli çözüm önerileri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 1140-1166.
- Çelik, Ö., Bayraktar, T. (2020). Türkiye'de uygulanan hükümet sistemleri. *Antalya Bilim University Law Review*, 8 (16).
- Çöker, Z. (1991). Bugünkü uygulama içinde merkezden yönetim-yerinden yönetim. *Türk İdare Dergisi*, (393), 1-28.
- Danıştay Kanunu. (1982). *T.C. Resmi Gazete*, 17580, 20 Ocak 1982.
- Demirelli, L. (2012). *Azerbaycan kamu yönetimi örgütlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu. (1983). *T.C. Resmi Gazete*, 18210, 3 Kasım 1983.
- Dinç, Y. D., Yılmaz, V. (2022). Türkiye'de cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin yasama, yürütme, yargı organları ile taşra ve yerel yönetimlere etkilerinin değerlendirilmesi. *Ombudsman Akademik*, 8 (16), 167-213.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. (1965). *T.C. Resmi Gazete*, 12038, 2 Temmuz 1965.
- Doğan, K. C. (2020). Türk kamu yönetiminin denetlenmesinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16 (30), 2994-3017.

- Doğan, K. C. (2023). Yerel yönetimlerde reform ve türkiye’de yerel yönetimlerin klasik sorunlarına çözüm önerileri. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 65-74.
- Doğan, M., Doğan, Ö. S. (2022). Türkiye’nin jeopolitiği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5 (2), 320-339.
- Durgun, S., Aydın, A. H. (2017, September). Karşılaştırmalı kamu yönetimi: türkiye ve iran örneği. In *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)* (No. 2).
- e-icisleri.gov.tr (2023). *Mülki idare birimleri*. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>. (Erişim Tarihi: 07.01.2024).
- Elma, F. (2007). *Demokrasinin kurumsallaşmasında yerel yönetimlerin rolü (Azerbaycan örneği)*. (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Elma, F. (2013). Azerbaycan’da yerel yönetim yapılanması tarihi deneyim ve mevcut örgütlenme. M. Ökmen., F. Elma içinde, *Türk dünyasında yerel yönetimler: yapısal işlevsel görünüm ve dönüşüm süreci*. (s. 61-80). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını.
- Elma, F. (2014). Azerbaycan’da idari yapının dönüşümü (Transformation of Administrative Structure in Azerbaijan). *Available at SSRN 2408784*.
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. (2001). *T.C. Resmi Gazete*, 24335, 3 Mart 2001.
- e-qanun.az (2024). 2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilmiş ümumxalq səsverməsinə (referenduma) yekun vurulması və yekunların elan edilməsi haqqında azərbaycan respublikası mərkəzi seçki komissiyasının qərarı. <https://e-qanun.az/framework/33891> Erişim Tarihi: 08.01.2024).
- Ərazi Quruluşu və İnzibati Rayonların Bölgüsü Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2000).
- Eren, H. (1994). Yönetimde merkeziyetçilik, adem-i merkeziyetçilik ve özerklik-denetim. *Türk İdare Dergisi*, 403 (66), 145-150.

- Eryılmaz, B., Sözen, S., ve Köseoğlu, Ö. (2019). *Kamu Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Esen, E., Kalağan, G. (2020). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi'nde merkezi idarenin dönüşümü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11 (ek), 260-277.
- Giritli, İ. (1999). *Türkiye'nin idari yapısı (Kamu yönetimi teşkilatı)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Gorchuzada, K. (2019). *1995 Azerbaycan cumhuriyeti anayasası 'nda cumhurbaşkanı*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Gözübüyük, Ş. (2015). *Yönetim hukuku*. Ankara: Turhankitabevi.
- Gül, H., Kamalak, İ., Gül, S. S. (2017). Amerikan başkanlık ve fransız yarı-başkanlık sistemleri ışığında türkiye'nin cumhurbaşkanlığı hükümeti sistemi. *Strategic Public Management Journal*, 3, 101-120.
- Güller, A. (2020). Türkiye'de 2017 anayasa değişiklikleriyle beliren rejimin azerbaycan hükümet sistemiyle mukayesesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 796-834.
- Gürsel, E., Düğmecı, F. (2018). Yapısal anlamda türkiye kişisel verileri koruma kurumu'na ilişkin bir değerlendirme. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 1(2), 318-329.
- Güven, A., Karkacı, A., Şimşek, T. (2017). Merkezileşme yerelleşme tartışmaları kapsamında yerel yönetimlerin denetimi sorunu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12 (2), 189-208.
- Habertürk.com (2023). *Türkiye'de hangi iller büyükşehir? Türkiye'deki 30 büyükşehir listesi! Türkiye'nin büyükşehir belediyeleri*. <https://www.haberturk.com/turkiye-de-hangi-iller-buyuksehir-turkiye-deki-30-buyuksehir-listesi-turkiye-nin-buyuksehir-belediyeleri-2635167>. (Erişim Tarihi: 20.03.2023).
- Hacıyev, N. (2009). *Başkanlık sistemi ve azerbaycan örneği*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Hasanoğlu, M. (2008). Azerbaycan cumhuriyeti'nde devletin yeniden yapılandırılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi çabaları. *Sayıştay Dergisi*, (69), 73-90.
- Hasanoğlu, M. (2018). Azərbycan xalq cümhuriyyəti dövründə dövlət idarəçiliyi. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 16-22.
- Hasanoğlu, M. (2019). Kamu yönetiminin değişimi ve azerbaycan yerel yönetimler sistemi üzerindeki etkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2 (1), 111-133.
- Hasanoğlu, M. (2020). Ülke tanıtımı, azerbaycan cumhuriyeti. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 213-228.
- Hasanova, S. (2019). Azerbaycan'da anayasa yapım süreci. <https://www.izmirbarosu.org.tr/pdffdosya/azerbaycan-da-a2019112593719249.pdf> adresinden erişildi.
- Hüseyn, R., Ünal, Ö. F., Akman, E. (2013). Azerbaycan'da yerel yönetimlerin gelişimi: merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkileri ve bakü kentinin statüsü hakkında bir değerlendirme. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 163-172.
- Hüseynova, G. (2019). *Azerbaycan yerel yönetimleri ve belediyeçilik sistemindeki mevcut sorunlar ve çözüm önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- İl İdaresi Kanunu. (1949). *T.C. Resmi Gazete*, 7236, 18 Haziran 1949.
- İl Özel İdaresi Kanunu. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25745, 4 Mart 2005.
- İzci, F., Yıldız, M. (2017). Türkiye'de kamu personel yönetiminden insan kaynakları yönetimine geçiş: temel sorunlar ve çözüm önerileri. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (3), 397-412.
- Kaçar, Y. (2019). *Türkiye'de merkezi idareye yardımcı danışma kurulları*. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Kahyacı, S. (2021). *Türkiye'de yerelin merkezileşmesi: iki bin sonrası türkiye'de yerel yönetimlerde yeniden yapılanma*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, 28103, 2 Kasım 2011.
- Kamu İhale Kurumu Teşkilatı ve Personelin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2009). *T.C. Resmi Gazete*, 27419, 1 Aralık 2009.
- Kılıç, F., Atalay, N. Y. (2023). 1982 Anayasasında 2010 tarihine kadar yapılan değişiklikler. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(5), 691-700.
- Kırışık, F., Öztürk, K. (2020). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle kamu yönetiminin geliştirilmesi. *Adalet Dergisi*, (65), 167-200.
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. (2016). *T.C. Resmi Gazete*, 29677, 7 Nisan 2016.
- Korkmaz, T. (t.y). Türk dünyasında hükümet sistemlerinin evrimi. <https://sauyayinlari.sakarya.edu.tr/uploaded/custom/kitap/bolum/eb8d8886-23ca-4432-bfa0-cac87e9cc8c5.pdf>. Adresinden erişildi.
- Köse, H. Ö. (2019). Başkanlık sisteminde denge ve denetim: parlamentonun yürütmeyi denetleme işlevi ve parlamento adına yürütülen sayıştay denetiminin önemi. *Sayıştay Dergisi*, (114), 7-31.
- Köy Kanunu. (1924). *T.C. Resmi Gazete*, 68, 7 Nisan 1924.
- Kuluçlu, E. (2008). Türk hukuk sisteminde normlar hiyerarşisi ve sayıştay denetimine etkileri. *Sayıştay Dergisi*, (71), 3-22.
- Lamba, M., Aktel, M., Altan, Y., Kerman, U. (2014). Türkiye’de bakanlık tipi örgütlenme: tarihsel ve yasal süreç. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21 (1), 173-189.
- Mammadov, S. (2020). *Azerbaycan ve Türkiye’nin hükümet sistemlerinin karşılaştırmalı bir analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Mecek, M. (2018). Azerbaycan’ın devlet yapısı ve taşra yönetiminde merkez-yerel ilişkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 51-77.

- Mecek, M. (2020). Bir mülki (taşra) idare birimi olarak Türkiye’de il yönetimleri ve hukuki-örgütsel yapıları. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6 (2), 296-325.
- Mecek, M., Atmaca, Y. (2020). Yerel yönetimlerin idari yapısına ilişkin mevzuat analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (76), 2068-2087.
- Mehdiyev, F. (2010). *İnzibati hüquq (Administrative law)*. Bakı: Qafqazüniversitesi Yayınları.
- Mehmetbeyoğlu, N. (2020). Türkiye’de köy yönetimi ve köy yönetimi üzerinde idari vesayet yetkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (9), 227-252.
- Mehmetoğlu, E. (2010). *Azerbaycan anayasasında yürütme erki*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Miraliyev, R. (2016). *Azerbaycan’da demokratikleşme çabaları: 1991 sonrası bağımsızlık sürecinin genel analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Mustafayeva, A. (2008). *Küreselleşme sürecinde devletin yeniden yapılanması: azerbaycan örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mürsel, C. (2022). Çarlık rusya’sı iktidarının din politikası: azerbaycan örneği. *Eren*, 1 (1), 53-78.
- Nacak, O. (2020). Parlamenter ve cumhurbaşkanlığı hükümet sistemlerinden hareketle bakan ve bakanlıkların karşılaştırmalı analizi. *Journal Of Management And Economics Research*, 18 (1), 138-157.
- Nacak, O. (2022). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin milli güvenlik kurulu üzerindeki etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 29(2), 365-388.
- Nükleer Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2022). *T.C. Resmi Gazete*, 31772, 8 Mart 2022.
- Önder, M., Meydanlı, M. A. (2019). TBMM’nin denetim aracı olarak sayıştay’ın rolü: 6085 sayılı sayıştay kanunu sonrası değişiklikler ve etkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 52 (3).

- Özçelik, E. (2021). Nepotizm (Akraba Kayırmacılığı). C. C. Aktan., O. K. Acar. *Kamu yönetiminde kayırmacılık* kitabı içinde (s. 160). İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.
- Özdemir, A. (2021). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin Türkiye Cumhuriyeti idari teşkilatına getirdiği yenilikler. *Journal of Academic Value Studies*, 7 (3).
- Özgişi, T. (2012). Orta asya türk cumhuriyetleri ve azerbaycan'ın parlamento yapılarının karşılaştırmalı analizi. *Journal Of Turkology*, 22 (2), 83-102.
- Özsalmanlı, A. Y., Aliyarova, A. (2019). Azerbaycan'da kamu personeli ücret yönetimi ve politikaları üzerine bir değerlendirme. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 36-53.
- Özsemerci, K. (2003). Türk kamu yönetiminde yolsuzluklar, nedenleri, zararları ve çözüm önerileri. *TC Sayıştay Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi*, 27.
- Öztürk, N. K. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Temel Dinamikleri. *ASSAM uluslararası hakemli dergi*, 6 (15), 69-87.
- pa.edu.az (2023). *Azərbaycan respublikasının prezidenti*. https://www.pa.edu.az/library/3/26/228_movzu9_azerbaycan_respublikasinin_prezidenti.pdf (Erişim Tarihi: 03.10.2023).
- Parlak, B. (2018). Azerbaycan'da kamu yönetimi ve yerel yönetimler: yapısal, işlevsel ve karşılaştırmalı analiz. *TESAM III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 115, 143.
- populationtoday.com (2023). *Azerbaycan'ın bugünkü nüfusu*. <https://populationtoday.com/tr/az-azerbaijan/> (Erişim Tarihi: 21.09. 2023).
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, 27863, 3 Mart 2011.
- Rehimli, R. (2009). Azerbaycan yönetim sistemi. *Journal of International Social Research*, 2 (9).
- Rehimli, R. (2020). Azerbaycan cumhuriyeti'nin devlet yönetimi yapısı ve siyasal sistemi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3 (2), 364-384.

rekabet.gov.tr (2024). *Rekabet kurumu*.

<https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Kurumsal/hakkimizda>. (Erişim Tarihi: 06.02.2024).

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun. (1994). *T.C. Resmi Gazete*, 22140, 13 Aralık 1994.

rtuk.gov.tr (2024). *Radyo ve televizyon üst kurulu*.

<https://www.rtuk.gov.tr/hakkimizda/1749>. (Erişim Tarihi: 05.02.2024).

Rzayev, Ə. (2021). *Dövlət idarəetməsi: nəzəriyyə və praktika*. Bakı: Elm.
https://ebooks.az/book_lxscwke.html adresinden erişildi.

Sayıştay Kanunu. (2010). *T.C. Resmi Gazete*, 27790, 19 Aralık 2010.

Sermaye Piyasası Kanunu. (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28513, 30 Aralık 2012.

Seyidov, M. (2021). *Türkiye azerbaycan ilişkilerinde nahçıvanın konumu*. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Kocaeli.

Sobacı, M. Z., Miş, N., Köseoğlu, Ö. (2018). Türkiye'nin yeni yönetim modeli ve cumhurbaşkanlığı teşkilatı. *Seta Perspektif*, 206, 1-6.

Şen, M. L. (2020). Türkiye'de kamu personel rejiminin sistemsel sorunları. *Strategic Public Management Journal*, 6 (12), 70-85.

T.C. Sayıştay Başkanlığı. <https://www.sayistay.gov.tr/reports/category/28-duzenleyici-ve-denetleyici-kurumlar>. (Erişim Tarihi: 08.01.2024).

Taghızade, M. (2021). *Türkiye ve azerbaycan polis teşkilatlarının karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

tbmm.gov.tr (2023). *Karşılaştırmalı hükümet sistemleri başkanlık sistemi ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya örnekleri*.
https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf. (Erişim Tarihi: 18.06.2023).

Topaca, M. (2014). Hukuki temel ve uygulama bakımından türkiye'de bakan yardımcılığı. *Türk İdare Dergisi*, (479), 305-331.

Tunç, A., Belli, A., Feziyeva, N., Göksel, K. (2018). Azerbaycan ve türkiye siyasi sistemlerinin karşılaştırılması. M. Sağlam. VII. *Uluslararası Sempozyum*

İdealden Gerçeğe Toplum, Siyaset Ve Ekonomi Bildiri Kitabı içinde (ss. 64-73).
Malatya: Bilsam yayınları.

Tunç, H., Döner, A. (1998). Mğk ve milli güvenlik kavramı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1 (1), 3-23.

Turan, M. (2018). Türkiye'nin yeni yönetim düzeni: cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7 (3), 42-91.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı <https://www.tccb.gov.tr/kabine/> (Erişim Tarihi: 07.01.2024).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği. <https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/genel-bilgi>. (Erişim Tarihi: 08.04.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Danıştay Başkanlığı. <https://www.danistay.gov.tr/icerik/9>. (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>. (Erişim Tarihi: 23.12. 2022).

Türkiye Cumhuriyeti Sayıştay Başkanlığı. <https://www.sayistay.gov.tr/pages/65-sayistay-tarihcesi>. (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 21.09.2023).

Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2016). *T.C. Resmi Gazete*, 29813, 26 Ağustos 2016.

Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat, Görev ve Çalışma Esasları Yönetmeliği. (2008). *T.C. Resmi Gazete*, 27052, 12 Kasım 2008.

tvf.com.tr (2024). *Türkiye cumhuriyeti cumhurbaşkanlığı varlık fonu*. <https://www.tvf.com.tr/biz-kimiz/hakkimizda/genel-bilgiler>. (Erişim Tarihi: 03.02.2024).

Ünal, F., Efe, F. (2018). Türkiye'de yerel yönetimlerin kamuoyu denetiminde etkinlik sorunu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (58), 239-249.

- Yıldırım, A. (2023). Türk kamu yönetiminde liyakat sistemi: uygulama biçimleri, sorunlar ve çözüm önerileri. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1), 37-63.
- Yıldız, A. (2019). Cumhurbaşkanlığı sisteminde cumhurbaşkanının sorumluluğu meselesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 1-20.
- Yılmaz, G., Biyan, Ö. (2023). Radyo ve televizyon üst kurul payının hukukî niteliğinin belirlenmesine yönelik bir değerlendirme. *inönü üniversitesi hukuk fakültesi dergisi*, 14(1), 195-208.
- Yılmaz, S. (2015). *Sovyetler birliği sonrası dönemde nahçıvan özerk cumhuriyeti*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmazöz, M. (2009). Türkiye’de kamu personel yönetimi sorunu. *Maliye Dergisi*, 157 (1), 293-302.
- Yördem, Y., Şeker, H. (2018). Türkiye'nin idari yapısı ve mülki idarenin yeri. *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, 2 (4), 10-24.
- ysk.gov.tr (2022). *Yüksek seçim kurulu karar* <https://ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77619/2018-391.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.11.2022).
- Yüksel, F., Çevik, O., Ardiç, K. (2008). Belediye başkanları gözüyle yerel yönetim sorunları. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 1-26.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Rumeysa Nur CAVLI
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Fırat Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölüm	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

İLETİŞİM

E-Mail	
--------	--